

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Katedra veřejné a sociální politiky

Marie Jelínková

**Česká migrační a integrační politika
v perspektivě mongolské migrace**

Rigorózní práce

Praha 2012

Autor práce: Mgr. Marie Jelínková, Ph.D.

Vedoucí práce: Ing. Bohulila Čabanová, Ph.D.,

Mgr. Mirijam Kotrusová, Ph.D.,

Rok obhajoby: 2011

Bibliografický záznam

JELÍNKOVÁ, Marie. *Česká migrační a integrační politika v perspektivě mongolské migrace*. Rigorózní práce. Praha : Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova, 2011, 232 s. Vedoucí rigorózní práce Ing. Bohulila Čabanová, Ph.D. a Mgr. Mirijam Kotrusová, Ph.D.

Abstrakt:

V období mezi lety 2006 a 2008 došlo k významnému nárůstu mongolské migrace do České republiky. Mongolové přijížděli převážně skrze formální a neformální zprostředkovatelské agentury a v ČR pracovali především jako nekvalifikovaná pracovní síla. Přestože až na výjimky přijížděli do ČR s oprávněním k práci a k pobytu, velká část z nich ztratila tato povolení během prvních dvou let. I ti, kterým se v ČR podařilo pracovat a žít legálně, se často potýkali s nedodržením svých práv. Na výzkumu mongolské migrace, který byl pojat jako případová studie, tato práce analyzuje zásadní problémy, které s sebou pro mongolské migranty nastavení migrační a integrační politiky ČR přinášelo. Práce se přitom zaměřuje nejen na nastavení těchto politik, ale i na způsob implementace a na konkrétní dopady těchto politik do života sledovaných migrantů. Ukazuje, že se zásadními problémy v nastavení migrační politiky se v Mongolsku potýkali již žadatelé o vízum. Výsledky provedeného výzkumu rovněž prokazují, že migrační politika ČR postavila velkou část mongolských respondentů do závislého postavení na zaměstnavatelích, klientech či zprostředkovatelích práce, což jim neumožňovalo fakticky rozhodovat o svých osudech v ČR. V závěru práce je rozvinuta diskuse, co vedlo ke zdokumentované vysoce neuspokojivé situaci mongolských migrantů. Závěry se přitom soustředí na zásadní vliv ekonomických zájmů na migraci, absenci opatření, která by zajišťovala přístup migrantů k jejich právům a problémovost implementace migrační a integrační politiky.

Abstract:

In the period between the years 2006 and 2008, a significant increase in the migration of Mongolians to the Czech Republic could be seen. The Mongolians came to the Czech Republic mainly through formal and informal intermediary agencies and most of them worked as unskilled labor. With a few exceptions, they originally arrived to the CR with work and residence permits, yet a large part of them lost their permits during their first two years of stay. Even those who managed to live and work in the CR legally faced frequent violations of their rights. The research on Mongolian migration presented in this doctoral thesis was carried out as a case study. By looking at this specific problem area, fundamental problems posed for Mongolian migrants by the set-up of the Czech migration and integration policies could be analyzed. This work does not address these policies only and the ways they are set up, but also the manner of implementation and the specific impact of these policies on the life of the monitored migrants. It shows that major problems in the way migration policy is set up and regulated are encountered already by the visa applicants still in Mongolia. The results of the research also show that Czech migration policies put a large part of the Mongolian respondents into positions of dependency on their employers, clients or job agents or intermediaries. This fact made it virtually impossible for them to make any decisions regarding their lives on their own. Towards its end, the thesis features a discussion on what led to the documented and highly unsatisfactory situation of the Mongolian migrants. The conclusions focus on the vital influence of economic interests over migration, the absence of measures that would ensure the access of migrants to their rights, and the problematic issues related to the implementation of the migration and integration policies.

Klíčová slova

migrace, Mongolsko, Česká republika, práva migrantů, nelegální migrace, integrace, případová studie, teorie sítí, institucionální teorie

Keywords

migration, Mongolia, Czech Republic, rights of immigrants, undocumented migration, integration, case study, network theory, institutional theory

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu, které jsou řádně citovány. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely. Dále prohlašuji, že tato práce byla užita pro úspěšné získání titulu Ph.D. v roce 2011.

V Praze dne 30. 8. 2012

Marie Jelínková

Poděkování

Veškerá odpovědnost za finální výsledek této práce leží na mě samotné, přesto by k němu nemohlo dojít bez podpory mnohých. Děkuji své školitelce doktorce Čabanové za velice trpělivou a pečlivou korekci mé práce i za poskytnuté rady. Děkuji také všem svým pracovním kolegům a přátelům za dlouhé diskuze o tématu, korigování mých postřehů či jen za možnost se učit z jejich práce, můj dík patří zejména Pavlovi Čižinskému, Markovi Čaňkovi, Pavle Hradečné, Jakobovi Hurrlemu, kolegům z migraceonline.cz, ale i mnohým dalším. Zvláštní dík pak patří mé rodině, zejména mým rodičům a mému muži, jehož podpora zcela přesahovala hranice běžné laskavosti a stále mi bere dech. Rovněž děkuji své dceři Anně, její narození v době dokončování této práce pro mne bylo nejen výzvou, ale i zdrojem obrovské životní radosti.

Výjimečný dík patří i těm, kteří se se mnou neváhali podělit o příběhy svých životů, jim děkuji za jejich otevřenost a důvěru.

Obsah

ÚVOD	8
1 VÝZKUMNÝ DESIGN A METODOLOGIE	12
1.1 Motivace.....	12
1.2 Výběr a vymezení problému	13
1.3 Výzkumné otázky.....	15
1.4 Metodologie práce a zdroje dat	17
2 TEORETICKÉ UKOTVENÍ PŘÍSTUPU K MIGRACI A INTEGRACI	23
2.1 Vybrané teorie mezinárodní migrace	23
2.2 Integrační politika a integrační modely.....	29
2.3 Dimenze sociální integrace	32
3 VÝVOJ PŘISTĚHOVALECKÝCH POLITIK ČR A EU	34
3.1 Vývoj české přistěhovalecké politiky	34
3.2 Vývoj české integrační politiky.....	46
3.3 Vývoj přistěhovaleckých politik na úrovni EU.....	54
4 CHARAKTERISTIKA MONGOLSKA, ČESKO-MONGOLSKÉ VZTAHY	58
4.1 Přiblížení významných charakteristik Mongolska	58
4.2 Historie mongolské migrace do ČR a česko-mongolské vztahy.....	60
4.3 Klientský systém a zprostředkovatelé v mongolské migraci	75
5 REALIZACE VÝZKUMU V ČR	79
5.1 Sběr dat v ČR	79
5.2 Práce s daty z rozhovorů s Mongoly	83
5.3 Výzkumný postup a charakteristiky respondentů	85

6	ANALÝZA ROZHOVORŮ	90
6.1	Vývoj a vlivy před odjezdem do ČR.....	90
6.2	Strukturální dimenze integrace	103
6.3	Kulturní dimenze integrace	134
6.4	Interaktivní dimenze integrace	138
6.5	Identifikační dimenze integrace	150
7	SITUACE V OBLASTI VYDÁVÁNÍ VÍZ V MONGOLSKU	155
7.1	Informace z výzkumu z Mongolska.....	155
7.2	Situace v Mongolsku od roku 2009 dále.....	173
7.3	Počty vydaných víz mezi lety 2001–2010.....	177
7.4	Shrnutí vývoje v letech 2009 a 2010.....	180
8	ZÁVĚR: STŘET TEORIE A PRAXE	182
	SUMMARY	192
	SHRnutí	193
	LITERATURA	194
	SEZNAM POUŽITÝCH TABULEK, GRAFŮ, SCHÉMAT A MAP.....	214
	SEZNAM PŘÍLOH.....	216

*Migrační politiky jsou stejně o „nás“ jako o „nich“.
Potřebujeme uplatňovat pravidla, podle kterých chceme,
aby vypadaly naše domovy, národy a společnosti.
Naše práva jsou propojena s právy druhých.*

[Crosby 2006, s. 2]

Úvod

Imigrace je jednou z největších výzev, kterým v současnosti evropské státy čelí. Stejně jako přináší imigrace různá dilemata, přináší s sebou i významné příležitosti. Do jaké míry bude imigrace problémem či přínosem, závisí na usměrňování migrace a následném postavení cizinců v cílové zemi (Rhodes, Ferrera 2000). Cizinecká agenda přitom prochází v evropských zemích v posledním desetiletí výraznými změnami. Na jedné straně přetrvává a částečně i posiluje restriktivní přístup k migraci (např. ochrana hranic, kategorizace migrantů), na straně druhé se zintenzivnila „soutěž“ o kvalifikované a vzdělané migranty – zejména s ohledem na demografický vývoj většiny evropských zemí a (často i navzdory ekonomické krizi) přetrvávající potřebě pracovní síly a nově příchozích obyvatel (srov. GAC 2004). Přestože společná politika ekonomické migrace zůstává na poli EU pouze na úrovni úvah, dochází v EU k významné harmonizaci v oblasti migrace vybraných skupin (např. studenti, sezonní pracovníci) a přijímané evropské směrnice v oblasti migrace ovlivňují národní migrační politiky ve větším rozsahu, než může být na první pohled patrné. Stejně tak je téma migrace stále více propojováno s tématem rozvojové spolupráce. K výrazným změnám dochází i v oblasti integrace migrantů a v mnoha státech jsou přijímána podobná opatření (viz dále), národní státy si však stále uchovávají své integrační politiky vůči migrantům (Joppke 2007).

Podobně jako ostatní evropské země snaží se i Česká republika migraci usměrňovat. Není to přitom snadný úkol, mimo jiné proto, že právě v oblasti migrační politiky se často projeví nejrůznější nedostatky vládních opatření, zejména schopnost státu prosazovat právo (Papademetriou 2003). Historii soužití různých národů navíc na území ČR narušilo do roku 1990 čtyřicet let, během kterých byl počet cizinců početně nevýznamný. I když po roce 1990 počet cizinců na území ČR výrazně stoupal, nepatřila migrační politika mezi prioritní zájmy nově se transformujícího státu. Přestože se ČR

postupně stala z převážně tranzitní země zemí cílovou, nebyla ucelenější migrační politika utvořena ani v druhé polovině devadesátých let. Jak konstatuje Drbohlav [1998, neustránkováno, původní zvýraznění] „dá se říci, že migrační politika České republiky se vytvořila sama, a to díky postupné (plánované a realizované) integraci do západoevropských struktur“. Vyšší pozornost je migrační a integrační politice věnována až s nástupem nového tisíciletí, ani tehdy však nevznikla ucelená migrační politika (Koncepce 2005).¹ Mezi lety 2000 a 2008 navíc došlo k zásadnímu nárůstu počtu cizinců s oprávněním k pobytu, který dosáhl 450 000 osob,² schopnost státu v této době migraci kontrolovat byla omezená, vysoký nárůst migrace přispěl k zintenzivnění již přítomných problémů v této oblasti (např. klientelismus, neuspokojivá situace a korupce na zastupitelských úřadech, nelegální praktiky zprostředkovatelů atp.³). V oblasti integrační politiky byla v této době (2000–2008) strukturální pomoc k integraci cizinců do české společnosti ze strany státu velmi nedokonalá a lokální integrační politika prakticky neexistovala (Rákoczyová, Trbola 2008). Vzhledem k dopadům ekonomické krize došlo v druhé polovině roku 2009 k mírnému poklesu počtu cizinců. Aktivity ze strany státu v této době směřovaly k tomu, aby především cizinci ze třetích zemí z ČR odjeli. V roce 2010 počet cizinců v ČR téměř stagnoval, v tomto roce také vláda uložila českému ministerstvu vnitra vypracovat návrh nové ekonomické migrace,⁴ od kterého by se měla v budoucnosti odvíjet podoba české migrační politiky.

V době nejvyššího nárůstu počtu cizinců začali do ČR více přijíždět Mongolové, do té doby mezi cizinci v ČR marginálně zastoupení. Mezi lety 2005 a 2008 tak došlo k nárůstu mongolské migrace do ČR o 350 % a počet Mongolů v ČR dosáhl v roce 2008 podle dat ČSÚ téměř devíti tisíc osob. K těmto údajům je třeba připočítat další dva tisíce

---

¹ *Koncepce integrace cizinců v roce 2005 a její další rozvoj* [2006, s. 12] doslova uvádí: „Při koncipování integračních opatření v rámci Koncepce integrace cizinců je absence ucelené migrační politiky České republiky zřejmá. Migrace a integrace jsou navzájem těsně spjaté oblasti, úspěšné řešení jedné oblasti podmiňuje úspěšnost oblasti druhé.“

² Číslo zahrnuje jak cizince ze třetích zemí, tak občany jiných států EU.

³ K tomu viz např. Krebs, Pechová 2008; Jelínková 2008; Pechová 2007; Saková 2009; Saková, Martínková 2009 a mnozí další.

⁴ Tento úkol vyplývá z usnesení vlády č. 344 ze dne 10. května 2010 k Analýze aktuálního vývoje a problémů v oblasti migrace a má tři části. Výsledkem tohoto úkolu je „Návrh opatření k řízení ekonomické migrace, ochraně práv osob migrujících za prací a realizaci návratů“.

Mongolů,⁵ kteří v té době pobývali v ČR neoprávněně. Třebaže Mongolové nikdy nepatřili mezi nejpočetnější skupiny migrantů v ČR, je na nástupu i poklesu (ke konci roku 2010 jich v ČR legálně pobývalo pouze 5500) migrace z Mongolska možné sledovat, jaké byly (případně jsou) problémové či pozitivní aspekty české migrační a integrační politiky (viz další text).

Zkoumání mongolské migrace tak odpovídá výchozímu zájmu práce, kterým je zjistit, jaké podmínky pro migraci a integraci cizinců ze třetích zemí vytváří ČR a jaký mají tyto politiky v praxi dopad na život migrantů. Hlavní výzkumná otázka přitom zní: ***Jaký vliv má nastavení české migrační a integrační politiky na migraci Mongolů do ČR a jejich život v ČR?*** Zúžení tohoto zájmu na mongolskou migraci dovolilo podívat se na vybranou skupinu migrantů ze třetích zemí pohledem konkrétních migračních příběhů, strategií a motivací. Mongolskou migraci proto práce pojímá jako případovou studii, ve které je použita kombinace kvalitativních a kvantitativních metod. Hlavní výzkumnou metodou jsou polostrukturované rozhovory, které lépe přibližují proces migrace z pozice hlavních aktérů – migrantů samotných (srov. Klvaňová 2006). Zároveň tato metoda dovoluje rozkrýt příčiny případných problémů, kterým migranti čelí (Rogers 2004). Zkoumání mongolské migrace pomocí kombinace různých postupů a způsobů navíc umožnilo značnou triangulaci metod. Údaje zjištěné o mongolské migraci přirozeně nemohou být jednoduše přejímány jako platné pro ostatní migranty ze třetích zemí, ukazují však, jaký měla (či má) česká migrační a integrační politika vliv na život jedné vybrané skupiny migrantů (blíže viz podkapitola 1.4 Metodologie práce a zdroje dat).

Struktura práce je následující. V první kapitole je popsán výzkumný design této práce a je zde podrobně vysvětleno, jak je vybraný případ mongolské migrace ohraničen. Výzkumná otázka je dále rozpracována na pět výzkumných podotázek a nakonec jsou přiblíženy použité metody výzkumu. V kapitole druhé je zpracováno teoretické pojetí této práce – konkrétně se věnuje použitým teoriím migrace: teorii sítí a institucionální teorii migrace. Postupně jsou představeny tři typické modely integrace a pojetí dimenzí sociální integrace používané v této práci podle Bosswicka a Heckenmanna (2006).

---

⁵ Jedná se o odhad autorky na základě informací z doby realizace výzkumu, více k tomu viz kapitola 4 a část kapitoly 6. Počet neregulérně pobývajících Mongolů však může být i výrazně vyšší, například podle dat získaných z úřadů práce pracovalo k 31. 12 2008 v ČR 13 157 Mongolů, podle dat Služby cizinecké policie jich však ke stejnému datu v ČR pobývalo pouze 8 569.

Kapitola třetí se zaměřuje na vývoj a nastavení přistěhovaleckých politik v České republice s důrazem na události, které přispěly k nárůstu migrace ve zkoumaném období. Závěrem této kapitoly je přiblížen i vývoj přistěhovaleckých politik na úrovni EU a stručně analyzován je i jejich vliv na formování české migrační a integrační politiky. Kapitola čtvrtá obsahuje základní charakteristiku Mongolska s cílem přiblížit zemi, ze které Mongolové do ČR přijíždějí. Na tuto část pak navazuje shrnutí česko-mongolských vztahů a historie mongolské migrace do ČR. Kapitola obsahuje i údaje o vývoji počtu Mongolů v ČR. Informace obsažené v kapitole páté dokumentují způsob, jak probíhal výzkum v ČR. Tato kapitola se věnuje především způsobu získání dat, tedy realizaci polostrukturalizovaných rozhovorů s třiceti šesti mongolskými migranty na území ČR, a způsobu práce s daty a s charakteristikami respondentů. Nejrozsáhlejší je pak kapitola šestá, ve které jsou analyzovány informace z rozhovorů s Mongolskými migranty v ČR. Kapitulu tvoří analýza čtyřiceti zkoumaných témat o migraci Mongolů do ČR a jejich životě v ČR. V kapitole sedmé je pozornost zaměřena především na zjištění získaná během výzkumného pobytu v Mongolsku – po přiblížení sběru dat v této fázi výzkumu je popsána situace na české ambasádě v Ulánbátaru v době výzkumu, a to především se zaměřením na to, jaká byla situace v jednotlivých oblastech, které se mongolské migrace do ČR přímo dotýkaly (aktivity zprostředkovatelů, možnost půjčování peněz, dostupné informace atp.). V závěrečné kapitole jsou zodpovězeny stanovené výzkumné otázky, analýza mongolské migrace do ČR a života Mongolů v ČR je vztažena k nastavení migrační a integrační politiky ČR. Zejména na informace obsažené v závěru je nahlíženo prizmatem veřejné politiky.

1 Výzkumný design a metodologie

1.1 Motivace

Prvotním záměrem autorky bylo zkoumat vybranou skupinu migrantů, která je z pohledu národností i profesí různorodá a přitom nějakým způsobem ohraničená, s cílem zjistit, jaký má česká migrační a integrační politika dopad na migranty v praxi. První volbou proto bylo zkoumat migranty, kteří bydlí na jedné ubytovně. Realizace tohoto rozhodnutí se však ukázala jako poměrně obtížná. I když autorka na ubytovně bydlela, potýkala se s problémem, jak do dané skupiny proniknout. Významným problémem byla absence vhodného informátora (srov. Jandl, Hollomey, Gendera et al. 2009), přestože se autorce po čase podařilo se s některými migranty seznámit, výzkum nepokračoval uspokojivě. Lidé na ubytovně se neznali, téměř se nestýkali, významná byla i fluktuace ubytovaných. Pak ubytovnu zavřeli a výzkum bylo nutno přehodnotit. V druhém výběru proto byla vytypována výrazně lépe ohraničená skupina – Mongolové. S mongolskými migranty se autorka setkala během své práce redaktorky *migraceonline.cz* – webu zaměřeného na otázky migrace ve střední a východní Evropě.⁶ Poté co se autorce podařilo vyřešit nestandardní problém jedné Mongolky, kontaktovalo ji mnoho Mongolů, a tak začala mongolské migraci věnovat větší pozornost, kterou následovalo přeorientování výzkumu na tuto skupinu migrantů. Nespornou výhodou byl otevřený přístup k této skupině na základě již vzniklých kontaktů s několika tzv. gate-keepery (Hammersley, Atkinson 1997), kteří autorku navíc po čase vnímali jako členku ‚in-group‘ (srov. Blahoutová 2010). Navíc právě na případu nárůstu mongolské migrace

---

⁶ Mimo akademickou sféru je autorka zapojena i do aktivit nevládních neziskových organizací pracujících s migranty, zejména je aktivní v oblastech, které se týkají práv migrantů a k tomu přijímaných legislativních a dalších návrhů. Autorka si je vědoma toho, že ze své subjektivity nemůže zcela vystoupit, nicméně do té míry, jak je to jen možné, přistupovala k předkládanému výzkumu a jeho zpracování co nejméně zaujatě. I z tohoto důvodu se autorka snažila o co nejlepší triangulaci metod, velice podrobné přiblížení metodiky výzkumu, práci s ostatními výzkumy atp.

bylo možno dopady migrační a integrační politiky ČR dobře sledovat. Podobně jako u jiných zdrojových zemí migrantů v ČR (např. Ukrajina, Vietnam) existuje i mezi ČR a Mongolskem dlouhá migrační historie (srov. Popová 2009). Na rozdíl od nejvýznamnějších zdrojových zemí mimo EU (tedy Vietnamu a Ukrajiny) došlo k významnějšímu nárůstu mongolské migrace do ČR až po roce 2005. Mongolská migrace je tak méně „zatížena“ specifiky ukrajinské migrace, jako je například klíčová přítomnost klientského systému (více viz Nekorjak 2010),⁷ či specifiky vietnamské migrace, ve které hraje například významnou roli hierarchizace migrantů (Kocourek 2007, Pechová 2007). Přesto, jak je ukázáno dále, sdílí s těmito dosud lépe prozkoumanými skupinami mnohé zásadní charakteristiky (např. praktickou nemožnost samo-organizace migrace, minimální podporu integrace ze strany státu atp.) a určitá specifika migrace od těchto skupin v modifikované podobě přejímá (např. role zprostředkovatelů – viz dále).

1.2 Výběr a vymezení problému

Jak je zmíněno dříve, prvotní myšlenkou této práce bylo zkoumat, jakým způsobem ovlivňuje a formuje česká migrační a integrační politika život migrantů ze třetích zemí v ČR. Později bylo toto zacílení zúženo, hlavní výzkumná otázka této práce proto zní: *Jaký vliv má nastavení české migrační a integrační politiky na migraci Mongolů do ČR a jejich život v ČR?* Oním zúženým problémem je mongolská migrace do ČR s důrazem na situaci mongolských migrantů v ČR v období 2007–2008, tedy v letech, kdy do ČR přijel nejvyšší počet mongolských migrantů, a vliv nastavení české migrační a integrační politiky na proces jejich integrace.

Již v průběhu participace na jiných výzkumech o migrantech v ČR (viz např. Szczepaniková, Jelínková 2008) i v pilotní fázi tohoto výzkumu dospěla autorka k názoru, že mnohé kategorie, na základě kterých často bývá zkoumání migrantů v ČR vymezeno (např. kategorie legální/nelegální, účel pobytu atp.) mohou být značně nestálé. K tomuto závěru dochází i Sigona a Huges (2010), kteří právě na základě

---

⁷ Klientický systém popisuje Nekorjak [2009, s. 1] takto: „jednou ze strategií ukrajinské migrace, jak vstoupit na český pracovní trh, je začlenění do organizovaného systému zvaného „klientický“. Klientický systém je z hlediska mocenských vztahů a příjmů hierarchizovaný do tří stupňů. Na vrcholu pomyslné pyramidy jsou skupiny organizovaného zločinu, na spodku ukrajinští pracovníci. Mezi nimi stojí třetí skupina: tzv. „klienti“, jejichž hlavní aktivitou je zprostředkovávání“.

problematické dichotomie legální/nelegální migrace poukazují na zásadní problémové aspekty výzkumu v rámci těchto kategorií, které jen těžko mohou pojmut vícevrstevnou povahu legálního statusu a k němu se vážících oprávnění a mobilitu mezi různými statusy v čase. Výzkumný problém proto nebyl vymezen těmito kategoriemi, snahou bylo mongolskou migraci zkoumat z celkového pohledu. Hlavním cílem bylo pojmut jak proměnu jednotlivých charakteristik mongolských migrantů, tak postihnout migraci Mongolů v její komplexnosti a porozumět jí (srovnej de Vaus 2001). Vymezení zkoumané kategorie je prostorové a je zaměřeno na Mongoly, kteří žijí v ČR, bez ohledu na kategorie pohlaví, účelu pobytu, oprávněnosti k pobytu atp. K dokreslení jsou použity i informace od potenciálních mongolských migrantů, kteří o cestu do ČR usilovali, a reflexe situace na českém zastupitelském úřadě v Mongolsku. Časové vymezení je zaměřeno na období, kdy počet Mongolů v ČR dosáhl historického maxima, tedy roky 2007 až 2008. Pro dokreslení a především pochopení fenoménu mongolské migrace je však nastíněn i historický vývoj mongolské migrace do ČSSR a ČR. Stejně tak jsou uvedeny pozdější události a vývoj z let 2009 a 2010, které mají z perspektivy vlivu české migrační a integrační politiky na mongolskou migraci (a migraci obecně) značný význam. Zkoumaný problém byl pojímán ve snaze ukotvit jej v čase a prostoru a zasadit do kontextu, ve kterém probíhal (Creswell 1998).

Hranice zkoumání jsou ovlivněny rovněž pojetím a realizací migračních a integračních politik, tedy agendy, jejímž hlavním gestorem je Ministerstvo vnitra, ale která zároveň spadá i do kompetencí Ministerstva zahraničních věcí, a částečně i Ministerstva práce a sociálních věcí. Bez vlivu na oblast pracovní migrace není ani Ministerstvo průmyslu a obchodu. Stejně tak agenda integrace cizinců je spravována Ministerstvem vnitra, ale týká se i Ministerstva práce a sociálních věcí, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, Ministerstva zdravotnictví atd. Dále je migrační a integrační politika ovlivňována EU. Z tohoto důvodu je v práci stručně nastíněn vývoj těchto politik, opět s důrazem na léta 2007 i 2008 a zahrnuje i reflexi událostí z let 2009 a 2010.

Jakkoli je však popis migrační a integrační politiky a všech jejích aspektů důležitý, hlavním cílem zůstává **analýza fenoménu mongolské migrace v perspektivě nastavení migrační a integrační politiky**. Práce se proto zaměřuje především na informace, které mohou nabídnout vysvětlení vlivu nastavení české migrační a integrační politiky na migraci Mongolů do ČR a jejich život v ČR (de Vaus 2001).

1.3 Výzkumné otázky

K dosažení cílů práce byly formulovány následující výzkumné otázky. Hlavní výzkumná otázka přitom zní:

„Jaký vliv má nastavení české migrační a integrační politiky na migraci Mongolů do ČR a jejich život v ČR?“

Hlavní výzkumná otázka byla rozdělena do následujících čtyř výzkumných podotázek, které jsou dále rozpracovány ve formě uvedených klíčových témat.

1. **Jak je mongolská migrace do ČR organizována?**
2. **Co mongolskou migraci do ČR významně ovlivňuje?**
3. **Jaký měla vliv česká migrační politika na situaci Mongolů v ČR?**
4. **Jaký měla vliv česká integrační politika na pobyt Mongolů v ČR?**

Následující tabulka představuje, jaká podtémata byla zkoumána k zodpovězení těchto čtyř dílčích otázek. Východiskem pro rozpracování těchto klíčových témat přitom byly použité teorie migrace a integrace, zejména pak typologie dimenzí sociální integrace Bosswicka a Heckenmanna (2006) (více k tomu viz kapitola 2 Teoretické ukotvení přístupu k migraci a integraci). Práce však pojímá mongolskou migraci rozsáhleji než pouze z pohledu zmíněných dimenzí integrace, rozsah zkoumaných oblastí života Mongolů v ČR (a situace před příjezdem do ČR) je proto širší. Inspirací pro zkoumaná témata byly jak informace z terénu a obsahy pilotních rozhovorů, tak studium témat, kterých se v migračním výzkumu dotýkali ostatní autoři (např. Drbohlav 2008; Frič, Remenárová et. al. 2008; Krebs, Pechová 2008; Pechová 2007; Rákoczyová, Trbola 2009). Při rozpracování klíčových témat bylo třeba brát v potaz nejasné vymezení hranice migračních a integračních politik, jež se s ostatními politikami často překrývají (Crosby 2006). Z tohoto důvodu se některá témata věnují i politikám ostatním (zejména pracovnímu trhu). Okruhy jednotlivých zkoumaných oblastí pro zodpovězení čtyř výzkumných podotázek byly podrobně rozpracovány před zahájením terénního výzkumu (viz přílohy práce), jejich současná podoba pak odpovídá pozdějšímu utřídění analyzovaných dat. Tento přístup vedl k přidání několika kategorií, které nebyly před zahájením výzkumu známé (zejména témata Specifické faktory mongolské migrace a Svépomoc Mongolů). Mezi jednotlivými dílčími otázkami rovněž existují průniky,

některá témata proto spadají pod více dílčích otázek (uváděny jsou v přehledové tabulce pouze jednou).

Tabulka 1: Rozpracování výzkumných otázek

Dílčí výzkumná otázka	Zkoumaná témata
Jak je mongolská migrace do ČR organizována?	<ul style="list-style-type: none"> • Vývoj a nastavení českých přistěhovaleckých politik • Zahraniční politika ČR ve vztahu k Mongolsku (zejména vízové otázky, existence konzulátu) • Motivy migrace Mongolů • Dostupné a známé informace o ČR v Mongolsku • Proces vyřizování víza do ČR (vč. role zprostředkovatelů, situace před zastupitelským úřadem a způsobu podávání žádosti o vízum) • Přístup pracovníků české ambasády v Mongolsku • Jednání a přístup zprostředkovatelů • Příjezd a cesta do ČR • Vliv Mongolů v ČR na migraci Mongolů do ČR
Co mongolskou migraci do ČR významně ovlivňuje?	<ul style="list-style-type: none"> • Historie mongolské migrace ČR • Česko-mongolské vztahy • Postoj mongolských institucí k emigraci Mongolů • Dostupné informace o migraci do ČR v Mongolsku • Inzerování o možnosti migrace do ČR • Volba cílové země • Finanční náklady na migraci a možnost půjčení si peněz na cestu • Situace v Mongolsku a v Česku obecně • Komunikace mezi ČR a Mongolskem • Mongolové se zkušenostmi z Československa a jejich role • Specifické faktory mongolské migrace • Organizace a aktivity zaměřené na Mongolsko a Mongoly v ČR
Jaký měla vliv česká migrační politika na situaci Mongolů v ČR?	<ul style="list-style-type: none"> • Povolení k pobytu a udržení legálního statusu • Nastavení podmínek legálního pobytu • Změna práce a zprostředkování práce • Vývoj a změny ve spojitosti s ekonomickou krizí • Vliv NNO • Role klientů a zprostředkovatelů na území ČR • Život bez oprávnění k pobytu (včetně vliv neregulárního pobytu na život migrantů, možnost opětovného získání povolení k pobytu, neoprávněné ekonomické aktivity, neoprávněné překročení hranic) • Vliv práce na zdraví • Komunikace s oficiálními institucemi • Dostupnost informací v ČR • Projekty nevládních organizací • Mezinárodní ochrana a nezletilí bez doprovodu

Jaký měla vliv česká integrační politika na pobyt Mongolů v ČR?

- Vývoj a nastavení integrační politiky ČR
  - Participace na pracovním trhu (včetně: pracovních podmínek, pracovní doby, finančního ohodnocení ekonomických aktivit)
  - Bydlení
  - Přístup ke zdravotním a sociálním službám (zdraví a zdravotní stav, přístup ke zdravotnímu pojištění, sociální dávky)
  - Vzdělávání
  - Jazyk
  - Osobní pohled na českou společnost a hodnocení české společnosti a hodnocení migrace
  - Přátelské vazby
  - Odlišnost a diskriminace
  - Rodinné vazby, potomci
  - Remitence
  - Náboženství
  - Svépomoc Mongolů
  - Mongolské aktivity v ČR (kulturní i jiné)
  - Plány ohledně budoucnosti v ČR
  - Trvalý pobyt a občanství
  - Percepce České republiky
  - Bilancování migrace
-

Zdroj: Autorka

1.4 Metodologie práce a zdroje dat

1.4.1 Výzkumný design – případová studie

Vzhledem k tomu, že hlavním cílem této práce bylo porozumět a komplexně prozkoumat fenomén mongolské migrace do České republiky a způsob, jakým je ovlivňován českou migrační a integrační politikou (a případně dalšími relevantními oblastmi, které migraci Mongolů a zejména jejich pobyt v ČR ovlivňují), byla za výzkumný design vybrána případová studie (case study).

Velkou předností tohoto výzkumného designu je možnost kombinace různých metod, a to jak kvalitativních, tak kvantitativních. Důležité je pak zejména to, aby se metody vhodně doplňovaly a přinášely na zkoumaný případ pohled z různých úhlů (Disman 2006, Yin 2003a). V případové studii na rozdíl od jiných výzkumných strategií neexistuje běžně opakovatelná rutina postupu, což na jednu stranu přináší výhodu flexibility, a na stranu druhou je určitou nevýhodou, že nestanovuje jasné postupy výzkumu (Yin 2003a: 57). Z prací a pojetí, které se případovou studií zabývají, vychází

zpracování této práce především z děl následujících autorů: Yin (2003a, 2003b), Stake (1995) a Eisenhardt (1989).

Jak uvádí Yin (2003a), výzkumný design je logický plán, který nám říká, jak se dostaneme *odsud tam*, kde *odsud* znamená počáteční soubor otázek, na které chceme znát odpověď, a *tam* znamená soubor závěrů (odpovědí) na kladené otázky.⁸ Prvním krokem k realizaci této práce proto bylo určení otázek, které je třeba si položit, vybrání relevantních dat, určení postupu sběru dat a způsobu analyzování výsledků [Philliber, Schwab a Samsloss 1980, cit. dle Yin 2003a:29]. A to s cílem zkoumat mongolskou migraci do ČR z různých úhlů a různými způsoby a tak jí komplexně porozumět. Pojetí případové studie v této práci je pak asi nejbližší vymezení Stake [1995: xi], který případovou studii vidí jako „zkoumání specifičnosti a celistvosti případu, která umožňuje porozumět jeho fungování v rámci důležitých okolností“.⁹

Vzhledem k charakteru zkoumaného fenoménu, o němž se je možné dozvědět značnou část informací právě od samotných účastníků procesu migrace, je značná (nikoli však celá) část této případové studie ukotvena v kvalitativním pojetí. Nicméně vzhledem k tomu, že k závěrům byly použity i jiné zdroje dat než provedené rozhovory, a také k tomu, že je v práci použito tematické kódování (Flicka 1995), se tímto práce od běžné techniky grounded teorie částečně odchyluje.

Pro zodpovězení položených výzkumných otázek byly vybrány jak kvalitativní, tak kvantitativní metody. Sběr dat proběhl v ČR a v Mongolsku. Výzkum byl přitom realizován na třech úrovních (podrobněji viz dále): (1) výzkum situace Mongolů v ČR, (2) výzkum otázek spojených s podáváním žádostí o vízum a s migrací do ČR v Mongolsku, (3) analýza české migrační a integrační politiky. Následně uváděný přehled použitých metod je proto rozdělen na tyto tři části. Pro vyšší přehlednost je níže

---

⁸ Najdou se ale i autoři, kteří se domnívají, že případová studie je metodou nebo, což bývá ještě častější, ji popisují ve stejném smyslu jako Denzin a Lincoln (1998), kteří tvrdí, že „případová studie není metodou *per se* ale spíše kombinací různých metod“.

⁹ Není však v rozporu s pojetím ani jiných výše zmíněných autorů. Například Yin (2003a) případovou studii definuje jako metodu určenou třemi dimenzemi: (a) je to empirické bádání, které zkoumá současný jev v kontextu skutečného života; (b) k případové studii je třeba přistoupit, když hranice mezi fenoménem a kontextem nejsou příliš jasné; (c) je to metoda, která používá mnoho zdrojů k podpoře svých závěrů. Toto pojetí rovněž odpovídá pojetí práce.

přiložena i přehledová tabulka použitých metod výzkumu. Postup sběru dat a metodologie k rozhovorům provedeným na území ČR a postup sběru dat během výzkumu v Mongolsku jsou podrobně popsány v kapitolách pět a sedm. Kombinace různých přístupů a zkoumání tématu z různých pozic a perspektiv rovněž umožnila značnou triangulaci metod. Stručný (v dalších kapitolách podrobněji rozpracovaný) přehled metod je následující:

(1) výzkum situace Mongolů v ČR

Pro získání poznatků o životě mongolských migrantů v ČR byly hlavním výzkumným nástrojem **polostrukturované rozhovory s Mongoly v ČR** (pro analýzu jich bylo použito třicet šest) (ke způsobu výzkumu informací o migrantech viz např. Tužinská 2009, Liamputtong 2007). Před realizací těchto rozhovorů byla realizována **ohnisková skupina** jako způsob získání potřebných vstupních dat pro podrobné naplánování výzkumu. Byly provedeny i **další polostrukturované rozhovory** (jednalo se o deset rozhovorů) s vybranými aktéry, kteří přímo přicházejí do styku s Mongoly nebo mohou jejich život v ČR zásadněji ovlivňovat (např. sociální pracovníci, ředitelé škol, pracovníci cizinecké policie, starostové atp.). Další metodou bylo **přímé pozorování**, kdy se autorka zapojovala do života mongolské komunity v rámci různých oslav, setkání, ale i návštěvami v rodinách, poskytováním rad, zapojením se do řešení problémů respondentů v práci atp.¹⁰ Tyto metody pak doplňuje **analýza dokumentů** k situaci Mongolů v ČR a analýza relevantních **sekundárních dat a výzkumů** o migraci.

(2) výzkum v Mongolsku

V zemi původu migrantů, tedy v Mongolsku, byly realizovány strukturované **rozhovory** (a) s bývalými migranty v ČR, (b) s pracovníky na konzulárním úřadě, (c) s mongolskými představiteli (např. na mongolském ministerstvu práce atp.), (d) se

---

¹⁰ Na tomto místě je třeba podotknout, že přestože vždy docházelo ke striktnímu rozdělování role autorky z pohledu výzkumníka a pracovníka NNO, stal se tento výzkum do určité i angažovaným výzkumem (Havlíková, Hubíková 2008), a to zejména v ohledu poskytování poradenství, ale i podání trestního oznámení na zaměstnavatele respondentů atp. Právě zachování odstupu od zkoumané skupiny bylo někdy náročné. Část respondentů a jejich známí se totiž obraceli na autorku s nejrůznějšími dotazy a žádostmi o pomoc. Hranice výzkumník-respondent tak byla v těchto případech překračována a přecházela do osobnější roviny, třebaže tato angažovanost kladla později vyšší nároky na vytvoření si odstupu od zkoumané skupiny, vyšší zapojení do života Mongolů bylo podstatné pro porozumění reality, se kterou se v ČR setkávají.

zprostředkovateli práce, (e) se zájemci o cestu do ČR. Mimo to bylo uskutečněno **zúčastněné pozorování** situace před českým zastupitelským úřadem v Ulánbátaru, a **studium dat** a dokumentů o mongolské migraci do ČR. Použity byly i **terénní poznámky**, **fotografická dokumentace** a **studium různých informačních materiálů a dokumentů** (např. novinové články, inzeráty).

(3) analýza české migrační a integrační politiky

V ČR pak byla česká migrační a integrační politika analyzována především na základě **sekundární analýzy dat**, především výzkumů vztahujících se k postavení cizinců v České republice, dále **studium dokumentů** a částečně i **komparativní analýza migračních a integračních politik**. Tato část si rovněž vyžádala rozsáhlé **studium odborné literatury a článků**, zákonů, tiskových zpráv a analýz nebo komentářů. Orientaci v dané problematice autorce značně usnadnila i práce v dané oblasti a **rozhovory s odborníky** z nejrůznějších nevládních neziskových organizací (především Multikulturního centra Praha, Sdružení pro integraci a migraci, Organizace pro pomoc uprchlíkům, organizace Člověk v tísni, Poradně pro občanství, občanství a lidská práva). Významným zdrojem informací byla i pravidelná **účast na Výboru pro práva cizinců** (poradního orgánu Rady vlády pro lidská práva), který se téměř každý měsíc schází a projednává otázky, které se vztahují k situaci migrantů na území ČR. Pohled na zkoumané téma utvářelo i velké množství neformálních rozhovorů s odborníky z akademické i státní sféry, účast na kulatých stolech, konferencích a jiných odborných akcích.

Tabulka 2: Přehledová tabulka použitých metod výzkumu

Zkoumaná oblast	Použité metody výzkumu
Život Mongolů v ČR	<ul style="list-style-type: none"> • ohnisková skupina s Mongoly v ČR • polostrukturované rozhovory s Mongoly v ČR (36 rozhovorů) • doplňující polostrukturované rozhovory s aktéry, kteří přicházejí do styku s mongolskými migranty např. soc. pracovníci, zaměstnanci úřadu práce, ředitel ZŠ, starosta (10 rozhovorů) • přímé pozorování • analýza dokumentů k situaci Mongolů v ČR • analýza relevantních sekundárních dat a výzkumů o migraci

Výzkum v Mongolsku	<ul style="list-style-type: none"> • strukturované rozhovory s bývalými migranty v ČR (10 rozhovorů) • strukturovaný rozhovor s pracovníkem českého konzulárního úřadu • strukturovaný rozhovor s mongolskými představiteli (např. na mongolském ministerstvu práce) (5 rozhovorů) • strukturované rozhovory se zprostředkovateli práce (10, z toho 6 realizoval tlumočnick, který se vydával za zájemce o cestu do ČR) • strukturované rozhovory se zájemci o cestu do ČR (7 rozhorů) • zúčastněné pozorování situace před českým zastupitelským úřadem v Ulánbátaru • studium dat a dokumentů o mongolské migraci do ČR • terénní poznámky • fotografická dokumentace • studium různých informačních materiálů a dokumentů (např. novinové články, inzeráty)
Analýza české migrační a integrační politiky	<ul style="list-style-type: none"> • sekundární analýza dat • studium dokumentů • komparativní analýza migračních a integračních politik • studium odborné literatury, článků, zákonů, tiskových zpráv, analýz, komentářů • rozhovory s odborníky z nejrůznějších nevládních neziskových organizací (především Multikulturního centra Praha, Sdružení pro integraci a migraci, Organizace pro pomoc uprchlíkům, organizace Člověk v tísni, Poradny pro občanství, občanství a lidská práva). • účast na Výboru pro práva cizinců • neformální rozhovory s odborníky z akademické i státní sféry

Zdroj: autorka

Výběr metod byl veden s cílem získat odpovědi na kladené otázky, analyzovat téma mongolské migrace z nejrůznějších stran a perspektiv a co nejvíce posílit validitu této studie (Simons 2009: 34). Vybraná relevantní data jsou v dalších kapitolách analyzována, závěr je pak syntézou analytické části práce.

Na tomto místě je třeba podotknout, že autorka shromáždila výrazně více materiálu, než je uvedeno v této případové studii: zejména se jedná o další rozhovory s Mongoly na území ČR (15), které nebyly použity pro svou větší stručnost nebo proto, že se uvedené příběhy v hlavních rysech shodovaly s jinými v této práci použitými. Autorka rovněž provedla deset rozhovorů s bývalými migranty do ČR v Mongolsku a v hrubší formě provedla mediální analýzu obrazu Mongolů v Českých médiích za rok 2008. Tyto zdroje nebyly do této případové studie zařazeny, protože jejich souvislost s hlavní výzkumnou otázkou je spíše vzdálenější. Realizace těchto výzkumných aktivit ale přirozeně utvářela pohled autorky na zkoumanou problematiku.

1.4.2 Financování výzkumu

Financování výzkumu, který je základem rigorózní práce, bylo převážně realizováno v rámci doktorského stipendia. Významnou příležitostí byla cesta do Mongolska, která se uskutečnila v rámci projektu *Informovaná pracovní migrace z Mongolska I.*, který realizovala Mezinárodní organizace pro migraci a financovala také autorčin informační a přednáškový pobyt v Mongolsku. Po skončení přednášek v Mongolsku v zemi mohla zůstat a provádět svůj vlastní výzkum. V rámci tohoto projektu také vznikla část rozhovorů s Mongoly v ČR. Velmi vítanou finanční pomocí byla také opakovaně obdržena speciální stipendia Institutu sociologických studií FSV UK.

2 Teoretické ukotvení přístupu k migraci a integraci

V této kapitole jsou rozebrány teorie migrace, ze kterých předkládaná práce vychází, zdůvodněn je jejich výběr a vztah ke zkoumané mongolské migraci. V další části kapitoly jsou představeny tři typické modely integrace a hlavní pojetí dimenzí sociální integrace, které je v práci aplikováno.

2.1 Vybrané teorie mezinárodní migrace

V současnosti neexistuje jedna souhrnná teorie mezinárodní migrace, pouze určitý soubor teorií, které se vyvíjejí do značné míry odděleně a ne vždy pouze v rámci jedné vědní disciplíny (Massay 1993, s. 432). Zkoumání migrace je interdisciplinární a každá z disciplín (zejména sociologie, politické vědy, historie, ekonomie, přírodověda, demografie, psychologie, kulturní studia a právo) poskytuje relevantní pohled na problematiku migrace (Bretelet a Hollifield 2008). Jak uvádí Massey (2003), teorie mezinárodní migrace se snaží vysvětlit pohyb (zejména ekonomických) migrantů především z pohledu:

- 1) strukturálních vlivů, které podněcují emigraci,
- 2) strukturálních vlivů v cílových zemích, které přitahují migranty,
- 3) motivací, cílů a tužeb budoucích migrantů,
- 4) sociálních a ekonomických struktur, které se váží k oblastem ze kterých a do kterých migrace probíhá,
- 5) postoje konkrétních států vůči vzniklým migračním tokům.

Teorie migrace se tedy především liší v tom, co považují za hlavní důvody vzniku mezinárodní migrace (Vojtková 2005). Další časté dělení migračních teorií sleduje, zda je migrace analyzována na mikro nebo makro úrovni, tyto přístupy jsou však

v dnešní době považovány za spíše komplementární (srov. Drbohlav, Uherek 2007). Vzhledem k tomu, že studium migrace může být vysoce interdisciplinární za využití různých metod, liší se v závislosti na těchto východiscích i porozumění tomu, co vysvětluje příčiny vzniku a trvání (ekonomické) migrace (Catles, Miller 2009). Navíc, „drtivá většina z tzv. teorií migrace nejsou v pravém slova smyslu teoriemi“ [Drbohlav, Uherek 2007, s. 128] – často jim chybí základní kritéria teorií (např. obecná platnost, logická provázanost, explanační a predikační funkce atp.), mnohdy jde tedy spíše o modely nebo perspektivy. V této práci je využito poznatků dvou hlavních teorií, které mohou zachycovat dynamiku vývoje mongolské migrace na různých úrovních. Jedná se (1) o teorii sítí a (2) o institucionální teorii migrace.¹¹

(1) Teorie sítí

Teorie sociálních sítí (Social network theory) se soustřeďuje na význam mezilidských vazeb. Sociální sítě vidí jako sociální strukturu, která je tvořena jednotlivci (či organizacemi), které nazývá „uzly“ (nodes), které jsou spojeny prostřednictvím jednoho nebo více specifických typů vzájemné provázanosti (např. příbuzenství, přátelství, společných zájmů, znalostí atp.). Tyto provázanosti bývají nazývány vazbami (ties, edges, links) (Freeman 2006). Analýzy sociálních sítí ukázaly, že mezi jedinci (uzly) existuje mnoho druhů vazeb a že fungují na mnoha úrovních (od rodin až po úroveň národů). Bylo prokázáno, že hrají klíčovou roli v tom, jak jsou řešeny problémy, řízeny organizace a jak jsou jednotlivci úspěšní v dosahování jimi stanovených cílů (Krebs 2006, Scott 1978). Tyto vztahy a známosti jsou chápány jako druh sociálního kapitálu. Právě sociální kapitál, třebaže mu byl přímý výzkum věnován až od osmdesátých let minulého století, byl implicitně zkoumán v sociologii již od počátku sedmdesátých let jako zdroje zakotvené v sociálních sítích (Šafr, Sedláčková 2006). Veselý (2007) poznamenává, že sociální kapitál je dnes definován mnoha různými způsoby, spíše v závislosti na tom, k jakému „klasikovi“ tento termín vztahujeme (např. pojetí P. Bourdieu, J. Coleman, R. Putnama a G. Beckera). Jedna z často používaných definic sociálního kapitálu je Bourdieuho vymezení, podle kterého je sociální kapitál „vlastnictví trvalé sítě více či méně institucionalizovaných vztahů a známostí, jinými slovy z členství ve

---

¹¹ Význam těchto teorií pro migraci do ČR, alespoň z dílčích hledisek, rovněž potvrdil nedávný výzkum Drbohlava (2008, s. 281–282), který se zaměřoval na ekonomicky aktivní migranty bez oprávnění k pobytu v ČR.

skupině, které vybavuje každého člena kolektivně vlastněným kapitálem, tedy různými oprávněními“ [Bourdieu 1980, s. 2 in Šafr, Sedláčková 2006, s. 15]. Jak uvádí Veselý (2007), sociální kapitál je jako jiné kapitály produktivní a umožňuje dosáhnout jistých cílů, od ostatních kapitálů se odlišuje tím, že tkví ve struktuře vztahů mezi aktéry.

Teorie sítí použitá v migrační problematice se zaměřuje na mezilidské vazby mezi současnými migranty, bývalými migranty a lidmi ve vysílající zemi, a to na základě příbuzenství, přátelství a vazby v komunitě. Bere tak v úvahu sociální interakce, kde je migrant aktivním subjektem (Drbohlav, Uherek 2007). Právě aspekty sociálních sítí migrantů, zejména pevné přeshraniční vztahy (ekonomické, ale i sociální nebo kulturní) mezi jednotlivci a skupinami jsou dnes také často používány v populárním konceptu transnacionalizace. S modelem transnacionalizace pak volně souvisí výše zmíněný koncept sociálního kapitálu (Drbohlav, Uherek 2007). Skrze sociální kapitál (zejména utvořené vztahy a známosti) mohou migranti získat informace, pracovní uplatnění v zemích původu, případně nutnou pomoc (Massay et al. 1993). Vliv těchto sítí mezi migranty může být dalekosáhlý, například Light et al. [cit. dle Drbohlav, Uherek 2007, s. 132] uvádí, že „migračními sítěmi se lze zabývat v několika ohledech:

- 1) jako systémy, jež snižují sociální, ekonomickou a emoční investici do samotného aktu migrace,
- 2) jako systémy sociálních vztahů, jež ovlivňují postmigrační chování,
- 3) jako integračními strategiemi jedinců i rozsáhlejších skupin, a to jak v oblasti ekonomické činnosti, tak i dalších interakcí“.

Tyto mezilidské vazby zároveň snižují riziko nepředvídatelného a zvyšují pravděpodobnost migrace a jejího nárůstu, protože tím snižují náklady a rizika a rovněž nepřímo zvyšují i očekávaný zisk z migrace (Massay et al. 1993). Podle Vojtkové (2005) sítě pomáhají i při usazování migrantů v dané zemi a mohou také napomoci vytváření komunit. Tato teorie rovněž obsahuje tezi, že s navyšováním počtu migrantů se náklady na každou další migraci snižují (např. vybudovanou vlastní infrastrukturou v cílové zemi atp.), což může vést k podnícení další migrace. Zároveň s tím mohou sítě fungovat jako významná pomoc v cílové zemi migrace (např. v oblasti bydlení, nalezení práce, informací).

Ekonomické modely byly kritizovány za redukci rozhodnutí migrovat výhradně na ekonomické proměnné jako nezaměstnanost či výše příjmů bez toho, že by braly v potaz sociální a formální institucionální aspekty, jako jsou společenské vazby a sítě, které ovlivňují rozhodnutí jednotlivce (Harttgen, Klasen 2008; Boswell 2008). Teorie migračních sítí proto může doplňovat neoklasickou migrační teorii „push-pull“ faktorů, kterou obohacuje o další dimenzi – efekt účelových vazeb mezi samotnými migranty; již sama její existence může být důvodem pro migraci, často ovlivňuje destinaci, počet i složení migrantů (Drbohlav, Uherek 2007).

(Teorie push-pull faktorů přitom vycházejí z neoklasické ekonomie a zdůrazňují tendenci lidí stěhovat se z nízkopříjmových oblastí do vysokopříjmových oblastí nebo propojují migraci s kolísavým ekonomickým cyklem atp. Název „push-pull“ (vytlačující-přitahující) teorie je odvozen od toho, že migrace je vnímaná jako kombinace push faktorů – tedy faktorů, kvůli kterým lidé ze zemí odcházejí, a pull faktorů – tedy faktorů, které lidi naopak do zemí přitahují. Jako push faktory bývají často uváděny: demografický nárůst obyvatelstva, nízký životní standard, nedostatek pracovních příležitostí a politický útlak; naopak za pull faktory jsou považovány: potřeba pracovní síly, dostupnost půdy, dobré pracovní příležitosti a politická svoboda. Tento přístup tedy zdůrazňuje osobní racionální rozhodnutí migrovat, ke kterému člověk dojde po zvážení nákladů a přínosů, které mu přinese migrace (tzv. cost-benefit calculation). Zásahy státu pak vnímají tyto teorie jako možné, ale jako porušující výběr trhu (volně dle Catles, Miller 2009, s. 21–23).)

Massey et al. (1993, s. 450)¹² k teorii sociálních sítí koncipuje šest hlavních tezí: (1) migrace z vysílající země roste do té doby, než vzniklé vztahy umožní migrovat všem, kteří mají zájem, a teprve potom klesá; (2) objem migračních toků mezi dvěma zeměmi není silně spjat s platovými rozdíly a možnostmi zaměstnání, protože ať mají tyto proměnné jakkoli podpůrný vliv na migraci, jsou postupně zatlačeny do pozadí zmenšující se cenou a zmenšujícím se rizikem, které vyplývají z rostoucích sítí mezi migranty během času; (3) jak se mezinárodní migrace více institucionalizuje vytvářením a rozvinutím sítí, stává se také více nezávislou na faktorech, které ji zapříčinily, ať již se

---

¹² Jedná se o volný překlad autorky těchto šesti bodů, které Massey uvádí.

jednalo o faktory strukturální, nebo individuální; (4) s nárůstem sítí a poklesem ceny spojené s migrací do jiné země a rizik, která s sebou migrace přináší, se migrační proud stává méně selektivní z pohledu socioekonomických charakteristik a reprezentativnější z pohledu vysílající společnosti; (5) jakmile migrační vlna začala, mohou vlády očekávat značné obtíže při její kontrole, protože proces vytváření sítí leží velkou měrou mimo jejich kontrolu a dochází k němu bez ohledu na to, jaká migrační politika je prováděna; (6) některé migrační politiky, zejména ty, které se snaží o znovusjednocení imigrantů a jejich rodin, fungují jako významná podpora sítí, protože ještě více posilují sítě migrantů skrze udělení speciálních práv členům rodiny migrantů.

(2) Institucionální teorie migrace

Obecně se institucionální teorie¹³ (Institutional theory) zaměřuje na hlubší a pevnější aspekty sociální struktury. Bere v úvahu procesy, kterými se struktury (např. schémata, pravidla, normy a pravidelné postupy) stávají ustanovenými návody pro sociální chování. Různé části institucionální teorie zkoumají, jak se tyto návody (institute) vytvářejí, rozšiřují, přijímají v čase a prostoru a jak jsou postupně opouštěny a přestávají se používat (Scott 2004). Teorie institucionalismu bývá používána i k vysvětlení společenských jevů, oproti klasické ekonomii však nevnímá lidi primárním prizmatem racionálních aktérů. Spíše se snaží hledat vysvětlení společenských jevů z pohledu poznávání a kultury. Například Powell a DiMaggio (1991) vysvětlují sociální fenomény existencí vlastností přítomných nadindividuálních jednotek, které nelze redukovat na přímé důsledky motivů a vlastností jednotlivců.

---

¹³ Institucionální teorie přitom vychází z tzv. nové institucionální ekonomie, která navazuje na dílo Thorsteina Veblena, jež je obsaženo v knize *Teorie zahálčivé třídy*, a dalších představitelů tzv. staré institucionální ekonomie. „Starý institucionalismus přitom mnohem více bere v potaz vztahy v ekonomicko-sociálním systému a vzájemnou závislost jednotlivých prvků tohoto systému. Nový institucionalismus vychází z jedince a snaží se vysvětlit, jak jednotlivé instituce mohou vzniknout z interakcí mezi jedinci. Nový institucionalismus bere jedince jako dané bytosti a výchozí bod svých úvah“ [Hodgson 2003, cit. in Wawrosz 2007, s. 5]. Definice toho, co je a není instituce, přitom není v institucionalismu jednoznačná. Mlčoch [2005, s. 29] například uvádí: „Moderní institucionalismus definuje instituce velmi obecně: jako jakékoliv omezení, které utváří ekonomické chování lidí. Jinak řečeno jsou instituce množinami pravidel ovládajících jednání...“. Instituce pak Mlčoch (ibid.) dělí na formální, které mají zákonnou podobu (smluvní, občanské a trestní právo, politické instituce atp.), a neformální (ustálené zvyky a obyčeje, „kultura“ dané společnosti).

Institucionální teorie migrace se zaměřuje na proces, ke kterému dochází, jakmile se již nějaký migrační tok nastartoval, a stejně jako teorie sítí se snaží vysvětlit, proč migrační tok trvá (Jennissen 2004). Jako zásadní pak vidí vliv různých subjektů na migrační proudy. Zejména se zaměřuje na vliv soukromých a dobrovolných institucí, které vznikají v reakci na poptávku, jež vzniká v situaci, kdy se na jedné straně snaží do cílové bohaté země dostat vyšší množství lidí, a přitom je k dispozici jen omezené množství víz, které tyto bohaté země nabízejí. Tato nerovnováha vede dle této teorie ke vzniku dvou skupin/organizací. Ta první především touží po zisku a snaží se na migrantech, které různými, často nelegálními, praktikami dostává do vytoužené země, vydělat. Druhou skupinu naopak tvoří ti, kteří reagují na vytvořenou situaci, ve které často dochází k vykořisťování či jiným nelegálním či bezprávným praktikám, tedy zejména nejrozličnější neziskové a/nebo mezinárodní organizace, které se nerůznějšími způsoby snaží zlepšit postavení těchto migrantů (Massey et al. 1993). Právě institucionalizace těchto výdělečných a nevýdělečných organizací, legálních či nelegálních, je podstatou této teorie. Organizace přitom poskytují služby především v oblasti dopravy, pracovních kontraktů, vyřizování a obstarávání dokumentů, poskytování informací a právních rad (Jennissen 2004). Migrace pak může být posilována různými způsoby – například zavedení levné či přímé dopravy, pomoc migrantům ze strany NNO v cílové zemi, posilování kulturních vazeb prostřednictvím podpory kulturních aktivit migrantů v cílové zemi mohou vést k posílení vazeb mezi zeměmi a tak znovu ovlivňovat migraci. V průběhu času se pak tyto organizace stanou migrantům známé a v podstatě se tak stanou další formou sociálního kapitálu, kterou migranti mohou využívat. Tato teorie tedy reflektuje skutečnost, že migranti často potřebují k uskutečnění migrace zprostředkování. Instituce tento fakt zohledňují a spoluvytvářejí prostředí pro migraci, odstraňují překážky (nebo je vytvářejí) a vedle toho, že migrantům pomáhají (případně komplikují migraci), mají vliv na migrační toky, ze kterých mnohdy významně těží (Drbohlav, Uherek 2007). Postupem času se migrační toky stanou více institucionalizované a jsou méně závislé na faktorech, které je prvotně vyvolaly. I tato teorie je dosti skeptická k tomu, jak může stát kontrolovat již vniklé migrační toky, protože proces institucionalizace (obou skupin) je obtížné regulovat. Restriktivní migrační politiky tak – vzhledem k výnosům, které pomoc k migraci zajišťuje – napomáhají jak vytváření černého trhu v oblasti migrace, tak vzbuzují odpor ze strany lidskoprávních organizací (Massey et al. 1993, s. 51).

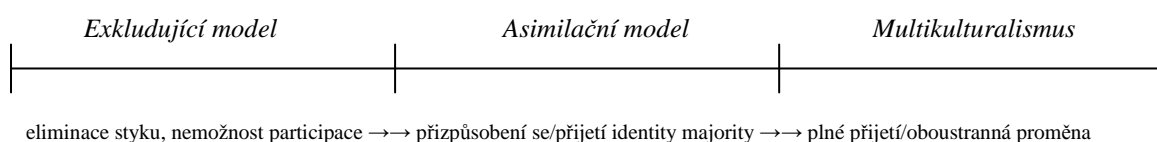
2.2 Integrační politika a integrační modely

Integrační politika ve vztahu k migrantům, jinými slovy politika začleňování migrantů,¹⁴ je jednou ze součástí přistěhovalecké politiky. Integrační politiky zaměřené na migranty se v jednotlivých státech (a někdy i na jednotlivých úrovních státní × lokální) zásadně liší v tom, (a) koho, (b) jak, (c) do jaké míry, (d) na jaké úrovni chtějí začleňovat a (e) jak se vztahují k zapojení majoritní společnosti (Favell 2001). Integrační politiky v současných moderních státech se opírají o dva odlišné, případně protikladné, principy: o princip svobody a rovnosti všech lidí a o princip suverenity a zájmů daného národa (Baršová, Barša, 2005). Principu svobody a rovnosti se v pojetí (nejen) integračních politik blíží nejvíce Austrálie a Kanada, popřípadě USA, někde mezi těmito póly pak leží Francie a Velká Británie, které neurčují státní příslušnost na základě příslušnosti etnické; naopak národy, které se spíše blížily principu suverenity, jako například Německo, mají blíže k vyšší míře exkluze (Joppke 2007).

I přes to, že integrační politika různých zemí se liší, lze mezi nimi nalézt vzájemně podobné modely, popisovány bývají zejména tři hlavní způsoby integrace, které je možné umístit na imaginární integrační škálu, kde na jedné straně je co nejvyšší snaha eliminovat styk majority a na opačné straně jsou odlišnosti různých skupin nejen přijímány, ale částečně se jim přizpůsobuje i majoritní společnost (Castles a Mill 2009). Tyto tři základní modely integrace jsou pak v různých modifikacích v literatuře popisovány¹⁵ (například Baršová, Barša 2005; Deligöz 1999; Stojarová 2004; Alexander 2007; Castles a Mill 2009).

Graf 1: Integrační škála

Integrační škála:

Zdroj: autorka

¹⁴ Pojem „integrace“ dnes již přináší určitou normativní hodnotu (viz např. Baubock 1995), přestože shledávám pojem „začlenění“ jako vhodnější (srov. Castles, Mill 2009), je v této práci použit pojem integrace migrantů tak, jak ho používají i české a evropské dokumenty.

¹⁵ Je však nutno dodat, že se spíše jedná o „ideální typy“ modelů, které se v praxi v čisté podobě nevyskytují.

Na jedné straně pomyslné integrační škály se nachází exkludující (vylučovací) model (nazývaný také *model přechodné diferencované inkorporace* nebo *model segregace*), který zastává eliminaci styku mezi majoritní a minoritní skupinou, jeho principem je *ius sanguinis* – právo pokrevního původu. V extrémních případech může dojít k etnické čistce nebo vyhnání minoritní skupiny jako prostředku znemožnění kontaktu (Joppke 2007). Ve většině případů se jedná o politiku segregace (často na různých principech – např. sociálním či geografickým), která znemožňuje nebo ztěžuje možnost participace členů minoritní skupiny v majoritní společnosti často až do takové míry, jako je budování vlastních škol, úřadů nebo vyhrazení míst v prostředcích hromadné dopravy (Stojarová 2004). Umírněnější variantu tohoto vylučovacího modelu představuje politika Německa do 90. let minulého století, kdy SRN například při zvaní zahraničních pracovníků neumožňovala, aby se přistěhovalci stali německými občany, a takový zájem u imigrantů ani nepředpokládala. Daná integrační politika zohledňovala odlišnosti různých skupin, ale a priori počítala s tím, že tito lidé v zemi nezůstanou (Joppke 2007).

Oproti tomu model **asimilace** (model naprostého přizpůsobení se, splynutí) předpokládá naprosté začlenění jednotlivce z minoritní skupiny do majoritní společnosti. Cílem je oproštění se od možných charakteristik minoritní skupiny – od kultury až po jazyk (Deligöz 1999). U potomků takto asimilovaných skupin se předpokládá plné přijetí identity majoritní skupiny. Jak například uvádí Stojarová [2004, nestránkováno]¹⁶, „tento přístup předpokládá odstranění konfliktu založeného na etnickém základě ztrátou etnické identity skupiny a začlenění se do většinového proudu společnosti“. Principem, na kterém stojí, je tzv. právo země (*ius soli*). Stát má zajistit v tomto případě stejné podmínky pro každého, ať již se v zemi narodil a získal tak občanství, nebo získal občanství dlouhodobým pobytem. Míra asimilace a především zapojení se jednotlivce do společnosti závisí především na něm samotném (srov. Joppke 2007). Modifikovaným příkladem asimilačního modelu byl *francouzský asimilacionistický model*, kdy přistěhovalci, motivováni zažádat o udělení státního občanství, získávají po jeho obdržení stejná práva (kulturní, politická, občanská a jazyková) jako kterýkoli jiný občan Francie.

---

¹⁶ Stojarová, V. *Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice* [online]. c2004 [cit. 2010-12-22]. Dostupné na: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=204>>.

Naopak třetí model, **model multikulturalismu**, který stojí na opačném konci pomyslné integrační škály, jde v uznávání kulturní a jiné různosti ještě dále. Uznává a podporuje rovnost různých nových i stávajících etnických skupin a aktivně usiluje o jejich zapojení do společenských struktur a zachází s přistěhovanci jako s budoucími občany, kteří by neměli ztratit socio-kulturní identitu (Castles a Mill 2009). Role státu je v tomto modelu aktivní především ve vytváření a modifikaci státních institucí, které podporují a reflektují odlišnost jednotlivých skupin, uznává a reflektuje legitimitu kulturní a sociální různorodosti etnických minorit (volně dle Joppke 2007). Stojarová (2004) k tomu dodává, že je to aktivní účast na společenském dění, která je základem absence etnického konfliktu. Tento model multikulturalismu uznává legitimitu a rovnost etnických skupin při vyjádření odlišných kultur. Na rozdíl od předcházejících dvou modelů stát aktivně vstupuje do integračního procesu a zaštiťuje restrukturalizaci státního aparátu, popřípadě ustavení paralelních institucí, které jsou integrální součástí společnosti (Henman 2003 in Jelínková 2006). Multikulturalismus bývá v současnosti kritizován za svou nefunkčnost nebo selhání. Mnohdy však tvrzení, že „multikulturalismus selhal“, zaznívá z úst představitelů státu (nejmarkantněji ze strany Německa), jejichž integrační politika výše popsaný model multikulturalismu neaplikovala, kritika je tak cílena spíše na obtíže způsobené spolužitím mnoha kultur a nastavením a realizací integračních politik než na výše definovaný koncept multikulturalismu. Na stranu druhou probíhá i četná kritika tohoto konceptu, která se týká hodnotové neutrality, podmínky tolerance a vůbec zpochybňování takto pojatého společenského modelu soužití jako dlouhodobě možného (více viz Pitcher 2009, Jakoubek a Hirt 2005, Sartori 2005).

Výše uvedené modely nejsou lehce použitelné na současný vývoj politik. Nejedná se však pouze o to, že tyto typy jsou, jak je uvedeno výše, spíše weberovsky ideální (v praxi se v čisté formě nevyskytující) modely. Integrační politika vůči migrantům je v současnosti v evropských zemích významně měněna. Například Joppke (2007), který porovnával integrační politiky vůči migrantům v Nizozemí, Francii a Německu, dospěl k názoru, že národní pojetí integrace se sice stále zásadně liší a že tyto „národní modely integrace“ budou i nadále přetrvávat, ale na druhou stranu podle něj dochází v této oblasti v současnosti k zásadním změnám: „multikulturní“ Nizozemí přijalo jednu z nejvíce represivních forem modelu občanské integrace; „republikánská“ Francie se v integračních politikách odvrací od kulturní asimilace, ale ponechává si pragmatický

důraz na to, aby se migranti stali rychle samostatní, a „segregační“ Německo přijalo dosud méně striktní model integračních politik, které jsou podobné kanadskému pojetí (ibid.).

2.3 Dimenze sociální integrace

Jak uvádí Rákoczyová a Trbola [2009, s. 25], „sociální začleňování přistěhovalců nepředstavuje jednotný proces. Jedná se naopak o výslednici spolupůsobení dílčích mechanismů v různých oblastech sociálního života.“ V této práci je proto pro zodpovězení výzkumné otázky, respektive výzkumných podotázek, využita typologie dimenzí sociální integrace Bosswicka a Heckenmanna¹⁷ (2006, s. 12–15). Ti rozlišují čtyři dimenze sociální integrace:

- 1) Strukturální dimenze integrace – zahrnuje získání práv a přístup k zásadním institucím hostitelské společnosti;
- 2) Kulturní dimenze integrace – zahrnuje osvojení si zásadních kulturních a společenských kompetencí přijímající společnosti bez nutnosti zřít se původních;
- 3) Interaktivní dimenze integrace – zahrnuje přijetí a začlenění migrantů do primárních vztahů a sociálních sítí hostitelské společnosti;
- 4) Identifikační dimenze interakce – zahrnuje znalost a identifikaci (či podílení se na) se základními institucemi hostitelské společnosti, jedná se spíše o subjektivní pocity, základní je přitom určitá sounáležitost, pocit identifikace se může dostavit později.

Procesy, které v těchto dimenzích probíhají, mohou být vzájemně propojené, podmíněné či se jinak ovlivňovat. Následující přehled¹⁸ pak uvádí, čeho se tyto dimenze týkají.

---

¹⁷ Z tohoto členění vycházelo i několik výzkumů o integraci cizinců, které v ČR proběhly, z nedávných pak např. viz Rákoczyová, Trbola (eds.) 2009, Sociální integrace přistěhovalců v České republice.

¹⁸ Přehled je v zásadě postaven na oblastech, které uvádí Bosswick a Heckenmann (2006); v oblastech kulturní, interaktivní a identifikační je upraven tak, jak ho použili Rákoczyová a Trbola (2009) ve výzkumu sociální integrace přistěhovalců v České republice.

Tabulka 3: Dimenze sociální integrace:

❖ Strukturální	<ul style="list-style-type: none"> • Trh práce • Vzdělávací systém • Profesní a odborné školení • Ubytování • Zdravotní služby • Naturalizace • Přístupu k občanské a politické participaci
❖ Kulturní	<ul style="list-style-type: none"> • Jazyk • Podpora kultury přistěhovalců a umožnění praktikování vyplývajících specifik (např. náboženských) • Informace o životě ve společnosti
❖ Interaktivní	<ul style="list-style-type: none"> • Společenské vztahy • Kontakty s úřady a institucemi
❖ Identifikační	<ul style="list-style-type: none"> • Ztotožnění se se společností • Proces naturalizace

Zdroj: autorka na základě Bosswick a Heckenmann (2006) a modifikace tohoto modelu dle Rákoczyová a Trbola (2009).

3 Vývoj přistěhovaleckých politik ČR a EU

Tato kapitola se zaměřuje na vývoj české migrační politiky do roku 1989 a na čtyři fáze jejího dalšího vývoje až do současnosti. Poté zkoumá vývoj českých integračních politiky v posledních dvaceti letech. Na závěr této kapitoly je velmi stručně přiblížen i vývoj přistěhovaleckých politik na úrovni EU a stručně analyzován je i jejich vliv na formování české migrační a integrační politiky.

3.1 Vývoj české přistěhovalecké politiky²⁰

Na počátku této části práce je třeba zdůraznit, že se věnuje stručnému vývoji české migrační a integrační politiky, zejména s důrazem na migraci ekonomickou a na vývoj v oblasti integrace. Azylová politika je zde zmiňována pouze okrajově tam, kde je to pro pochopení vývoje zásadní. Cílem této části je přiblížit jádro vývoje a zásadní hybné momenty, proto některé aspekty (např. oblast rodinné politiky) zůstávají opomenuty. Stejně tak jsou opomíjeny i politiky vůči občanům z jiných členských států EU, kteří žijí na území ČR.

3.1.1 Migrace na území ČR do roku 1989

„V době vyhlášení samostatného Československa (1918) se uzavírá třísetletá etapa boje o samostatnou národní existenci, během které vystěhovalectví (ke kterému

---

¹⁹ Úryvek z přednesené řeči Vladimíra Špidly na ministerské konferenci konané v rámci českého předsednictví *O inkluzi ekonomických migrantů* dne 26. 2. 2009. [cit. 2010-12-22].

²⁰ Jak je zmíněno v úvodu této kapitoly, vývojem české přistěhovalecké politiky se autorka podrobně zabývala ve své diplomové práci, proto na ni zde odkazuje (viz Jelínková, M. *Komparace integračních politik*, 2006) a tuto kapitolu pojímá stručněji. Přesto se však částečně drží s patřičným citováním linie své diplomové práce. Tímto tématem se navíc zabývá celá řada prací, nejpodrobněji pak asi Baršová A., Barša P. *Přistěhovalectví a liberální stát* (2005). Z nejnovějších prací pak Drbohlav D. et al.

docházelo především díky náboženskému útlaku) mnohonásobně převyšovalo počet přistěhovalců“ [Jelínková 2006, s. 18]. První republika tak poprvé v historii čelila výraznější vlně návratu obyvatel na území Českého státu, a to zejména z Rakouska a v menší míře také z Německa, USA a také Ruska (volně dle Vaculík 2002, s. 35–40). Československá vláda ale upřednostňovala udržení českých a slovenských emigrantů v jejich dosavadních pozicích v cizině, neboť v nich mj. spatřovala „významného pomocníka při umístování československého exportu“ [Vaculík 1993, s. 14]. Již v tehdejší době se začínají projevovat i přes značně liberální přístup k cizincům²¹ v Československu dobově podmíněné asimilační snahy, a to zaměřené zejména na asimilaci menšin ze sousedních států žijících na území tehdejšího Československa (Vaculík 1993).

Již před druhou světovou válkou došlo ke zpřísnění podmínek zdržování se cizích občanů na území ČSR, a to kvůli vydání zákona *O pobytu cizinců*,²² který ustanovil, že každý cizinec starší 14 let, který zamýšlel pobývat v Československu déle než 2 měsíce, potřeboval zvláštní povolení zemského úřadu (Baršová, Barša 2005). Zásadním zlomem pak byla přirozeně druhá světová válka (1939–1945), po které dochází na českém území k odsunu Němců, do začátku padesátých let pak docházelo ke zčásti spontánní, zčásti řízené druhé výrazné reemigrační vlně. Na základě aktivit tehdejší československé vlády došlo k návratu krajanů především z Volyně, Maďarska, Rumunska, Jugoslávie, Bulharska, Rakouska a Německa, případně dalších zemí. Mezi lety 1948 a 1950 se do staré vlasti „vrátilo více než 200 000 zahraničních krajanů“ [Vaculík 1993, s. 99], kteří byli většinou usídleni v uvolněných pohraničních a sudetských oblastech. Od roku 1945 dochází rovněž k početné migraci Romů ze Slovenska a dalších zemí (např. Maďarska a Rumunska) a politika po druhé světové válce byla až na

---

Migrace a (i)migranti v Česku (2010), proto autorka nepokládá za nutné tuto kapitolu širě rozpracovávat, o něco podrobněji se však věnuje nedávnému vývoji (léta 2007–2010).

²¹ Ten odráží například vydávání tzv. Nansenových pasů uprchlíkům a bezdomovcům, možnost zdržování se cizinců na území ČSR na základě držení pasů, reciprocita v možnosti živnostenského podnikání (pokud podnikání dovozoval domovský stát občana i Čechoslovákům, mohl v ČSR podnikat i tento občan) atp. (podrobněji Baršová, Barša 2005).

²² Zákon č. 52/1935 Sb.

výjimky výrazně asimilační se snahou o co nejvíce homogenní společnost, ve které byli cizinci zastoupeni jen marginálně.²³

Významnějšími migračními pohyby bylo především vystěhovalectví, které proběhlo zejména ve dvou výrazných migračních vlnách v letech 1948 a 1968. Samotné Československo zažilo v letech 1945–1989 pouze několik menších vnějších imigračních vln (viz níže). Jak ovšem poznamenává Drbohlav [2008, s. 57, původní zvýraznění] „mezi roky 1948 a 1989 nemělo Česko (v té době Československo) žádné *klasické*^[24] mezinárodní migranty. Komunistický režim uplatňoval velmi restriktivní migrační politiku, která výrazně omezovala volný pohyb občanů přes mezinárodní hranice“. Pokud tedy nějakí imigranti do Čech (respektive Československa) přicházeli, byli především ze „spřátelených zemí socialistického bloku“, jejich počty však čítaly skupinky desítek až stovek osob, zejména se jednalo o studenty či potřebnou pracovní sílu a české úřady uplatňovaly vůči těmto zahraničním pracovníkům důslednou politiku segregace (Baršová, Barša 2005). Jak uvádí autorka jinde (Jelínková 2006), jednalo se především o Bulhary, Poláky, Rumuny, Maďary a Vietnamce, ovšem mezivládní dohody o zaměstnávání²⁵ byly uzavřeny i s Angolou, Kubou, Kyprem, Laosem, Mongolskem, Severní Koreou; počet dlouhodobě žijících cizinců na území Česka byl malý a pohyboval se kolem 0,2 %²⁶ (dle ČSÚ) a jejich počty dosahovaly maximálně 60 000 osob (Boušková 1998). Po revoluci roku 1989 byly mezinárodně uzavřené dohody rychle zrušeny (na základě usnesení vlády 274 z roku 1990) s tím, že „zahraniční občané přijatí do československých organizací k zaměstnání a k odborné přípravě dokončí své závazky v souladu s ustanoveními těchto dohod“ [Boušková 1998, nestránkováno]. Boušková (ibid.) uvádí, že ke konci roku 1990 pak na území ČR v rámci těchto dohod pobývalo zhruba 27 000 migrantů, avšak o tři roky později jejich počet dosáhl jen asi 1300 osob.

---

²³ Podle ČSÚ se počet cizinců v ČR (respektive ČSR) pohyboval mezi lety 1950 až 1989 kolem 0,2 %–0,4 %.

²⁴ S nečetnými výjimkami, jako např. imigrace cca 12 000 řeckých uprchlíků na přelomu 40. a 50. let.

²⁵ Jak uvádí Drbohlav [2008, s. 57, pozn. pod čarou č. 63] „v případě pracovníků z Polska a Jugoslávie šlo též o individuální kontrakty“.

²⁶ Strukturou etnických menšin a imigračních skupin v českých zemích před rokem 1989 se například podrobněji zabývá M. Moravcová a H. Nosková v knize *Kdo jsem a kam patřím* (2005).

3.1.2 Migrace na území ČR po roce 1989

Politická a ekonomická transformace po roce 1989 měla zásadní vliv i na zahraniční migraci. Česká republika (respektive do r. 1992 Česká a Slovenská Federativní Republika) se poměrně rychle stala imigrační i tranzitní zemí (Drbohlav 2008). Nově vzniklý stát přejal v pozměněné podobě částečně zákon *O pobytu* z roku 1965,²⁷ který sice povoloval pobyt cizinců na území ČR s příslušným povolením a jeho prodlužováním, ale neposkytoval možnost získání občanství (Jelínková 2006). V podobném duchu byl zákon 123/1992 Sb. *O pobytu cizinců na území České a Slovenské Federativní republiky*, který se zaměřoval především na omezení nelegální migrace, nezákonného chování a migraci příliš neomezoval. Počátkem devadesátých let dvacátého století byla česká přistěhovalecká politika zaměřena na poskytnutí pomoci navracejícím se krajanům a v roce 1990 byl přijat i zákon č. 498/1990 Sb., o uprchlících.²⁸ Také vznikly první zákony týkající se poskytování azylu.²⁹ Zákon *O uprchlících* z roku 1990 položil základ nové azylové politiky země. Baršová a Barša (2005) charakterizují toto období (zhruba do roku 1996) jako značně liberální, avšak tvrdí, že tento liberalismus byl „liberalismem tolerance, nikoli přijetí: každý cizinec sice mohl přijít, fakticky ale neexistovala legální cesta (s výjimkou sňatku s českým občanem), jak se v zemi natrvalo usadit a naturalizovat“ [Barša, Baršová 2005, s. 222]. Liberální migrační politika, ale de facto s absolutním nedostatkem přistěhovalecké koncepce, tak byla pro toto období charakteristická (Drbohlav, Horáková, Jánská 2005).

Do roku 1999 nedošlo k vytvoření ucelené národní migrační strategie, společně se zpříšňováním cizineckých předpisů a praxe (Baršová, Barša 2005) docházelo v tomto období především k harmonizaci s právy EU. Jak konstatuje Drbohlav [1998, nestránkováno, původní zvýraznění], „dá se říci, že migrační politika České republiky se vytvořila sama, a to díky postupné (plánované a realizované) integraci do západoevropských struktur“ (srov. Baršová, Barša 2005, s. 223). Zásadní změnu do vývoje migrační politiky přinesl až zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, a nový zákon č. 325/1999 Sb., o azylu. Na jednu stranu vedly tyto zákony

---

²⁷ Zákon č. 68/1965 Sb., o pobytu cizinců na území Československé socialistické republiky.

²⁸ Jak autorka uvádí jinde (Jelínková 2006), po rozpadu ČSFR potvrdila rovněž Česká republika své přistoupení k *Úmluvě o uprchlících* z roku 1951 a *Protokolu* z roku 1967, také znovu potvrdila platnost zákona *O uprchlících*.

k zásadnímu zpřísnění vstupu a pobytu cizinců v ČR, na stranu druhou umožňoval zákon o pobytu cizinců požádat o trvalý pobyt po deseti letech nepřetržitého pobytu a alespoň teoreticky tak připustil možnost jejich setrvání v zemi. Od této doby (přelomu tisíciletí) je také věnována migrační politice v ČR větší pozornost, byť zhruba do roku 2009 zůstávala migrační politika většinou stranou zájmu politických stran. Zákon o pobytu cizinců byl a je ovšem soustavně novelizován (zhruba každých šest měsíců), částečně kvůli nutné implementaci evropských směrnic, částečně kvůli stále se měnícím pravidlům a nárůstu restriktivity.

V lednu 2003 byly přijaty *Zásady politiky vlády České republiky v oblasti migrace cizinců*,³⁰ které jsou ovšem mimořádně vágní a nemohou tak plnit potřebné vytyčení směru nebo cílů, ke kterým ČR v oblasti migrace směřuje, nebo o co usiluje (srovnej Baršová, Barša 2005, s. 225). Snaha o koncepci migrační politiky a o veřejnou debatu o situaci (zejména pracovních) migrantů pak vycházela v této době především zdola – z iniciativ různých nevládních neziskových organizací, které začaly být výrazně viditelné. Jedním z těchto pokusů bylo i sepsání a představení tzv. *Migračního manifestu*³¹ (2007), který se v širší rovině snažil v deseti bodech naformulovat, v jakém duchu by se měly vyvíjet přistěhovalecké politiky. Jak je uvedeno dále, právě zásadní nedostatky ve směřování migrační politiky (společně s dalšími faktory, jako nedostatek veřejné debaty, málo politického zájmu atp.) způsobily v následujících letech mnohé problémy. Od roku 2000 do roku 2008 se totiž počet cizinců v ČR zdvojnásobil a dosáhl téměř 450 000 osob,³² strukturální pomoc k integraci do společnosti však byla ze strany státu velmi nedokonalá. Jak správně uvádí *Koncepce integrace cizinců v roce 2005 a její další rozvoj* [2006, s. 12]: „Při koncipování integračních opatření v rámci Koncepce integrace cizinců je absence ucelené migrační politiky České republiky zřejmá. Migrace

---

²⁹ Zákon č. 498/1990 Sb., o uprchlících.

³⁰ A to usnesení vlády České republiky č. 55 z 13. ledna 2003. Neurčitost těchto Zásad je přitom naprosto zarážející, migrační politiky jako takové se přitom více dotýkají Zásady č. 3 a 4, které znějí: Zásada 3: „Migrační politika státu je zaměřena na odstraňování všech forem nelegální migrace a jiných nelegálních aktivit a to jak opatřeními na poli mezinárodní spolupráce, tak i opatřeními národními.“ Zásada 4: „Migrační politika státu neklade překážky legální migraci, a podporuje imigraci, která je pro stát a společnost v dlouhodobé perspektivě přínosná.“ [cit. 2010-12-22].

³¹ Dostupný na: <<http://www.migraceonline.cz/migracnimanifest/>> [cit. 2011-02-22].

³² Číslo obsahuje jak cizince ze třetích zemí, tak občany jiných států EU.

a integrace jsou navzájem těsně spjaté oblasti, úspěšné řešení jedné oblasti podmiňuje úspěšnost oblasti druhé“.

Nejrůznější autoři dokládají (Krebs, Pechová 2008; Jelínková 2008; Pechová 2007; Saková 2009; Saková, Martínková 2009 a mnozí další), že právě nepřipravenost a nepropracovanost celého systému vedla k zásadním problémům, které se odrážejí ve zkoumané mongolské migraci. V první řadě se jedná³³ o (a) informace v zemi původu, (b) systém přijímání žádostí o víza a vyřizování víz, (c) organizaci migrace celkově a role nejrůznějších zprostředkovatelů a klientů, (d) přístup k informacím na území ČR (včetně informací o prodlužování víza, změně práce atp.), (e) schopnost a možnost vymáhání svých práv na území ČR, (f) celkovou orientaci ve společnosti, (g) zapojení se do české společnosti na nejrůznějších úrovních a další.

Místo urychleného přijetí koncepce migrační politiky a odstranění příčin objevujících se problematických jevů se však pozornost migrační politiky soustředila v tomto období spíše na odstraňování negativních důsledků, které s sebou nastavení migrační politiky přineslo (např. nelegální migrace). Větší pozornost je věnována nelegální migraci (v únoru 2004 např. vláda přijímá Akční plán boje s nelegální migrací), propojování migrace s tématem bezpečnosti a zejména mediálně propagovaný „boj“ s doprovodnými negativními jevy imigrace (např. tzv. účelovými sňatky³⁴ atp.). Zvětšující se míra restriktce se projevila mj. ve velké novele zákona o pobytu cizinců (326/1999 Sb.) a novele zákona o azylu (325/1999 Sb.) v roce 2007 (sněmovní tisk č. 191 z roku 2007), proti které se zvedla vlna odporu ze strany nevládních neziskových organizací pracujících s přistěhovalci i dalších odborníků.³⁵ Přesto k větší restriktci (jak v azylové, tak cizinecké problematice) došlo.

Zásadní vliv na utváření migrační politiky pak měla ekonomická krize. V době jejího nástupu (druhá polovina roku 2008) již bylo zásadním aktérem v migrační

---

³³ Tento výčet je neúplný a jeho obsah i rozsah může být přirozeně předmětem diskuse – autorka zde odkazuje k analytické části práce a závěrů z ní vyvozených.

³⁴ Jak ovšem ukazuje, pro mnoho z těchto témat nebyla zveřejněna žádná věrohodná data a také interpretace těchto jevů může být často velmi nejednoznačná, více viz Jelínková, Szecepaniková (2007) *Binacionální sňatky a česká migrační politika: Jak je to vlastně s tou pravostí a fikcí?* Dostupné na: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2062134> [cit. 2011-26-02].

i integrační politice Ministerstvo vnitra ČR (dále jen MV),³⁶ konkrétně odbor azylové a migrační politiky (dále jen OAMP). Právě nástup ekonomické krize ve značném rozsahu odhalil do té doby možná ne tak zřejmé slabiny české migrační a integrační politiky. Zásadním dokumentem v tomto období je *Usnesení vlády ČR ze dne 9. února 2009 č. 171 k zajištění bezpečnostní situace České republiky v souvislosti s propouštěním zahraničních pracovníků v důsledku hospodářské krize*. Na základě tohoto usnesení byl schválen materiál *Řešení dopadů hospodářské krize na pobyt cizinců v České republice s cílem minimalizovat rizika pro bezpečnostní situaci České republiky* (č. j. 147/09). Tento materiál přinesl realizaci tzv. návratného programu (nazývaného Projekt pomoci cizincům, kteří se v důsledku krize ocitli bez finančních prostředků a možnosti pracovního uplatnění)³⁷ i rozhodnutí o dočasném pozastavení přijímání žádostí o dlouhodobé vízum na vybraných zastupitelských úřadech.

Dalším dokumentem zásadním pro vývoj migrační politiky bylo *Usnesení vlády ČR ze dne 10. května 2010 č. 344 k Analýze aktuálního vývoje a problémů v oblasti migrace*,³⁸ který do 31. prosince 2010 ukládá ministru vnitra ve spolupráci s dalšími aktéry předložit návrh nového systému ekonomické migrace do České republiky. Tento nový systém ekonomické migrace do ČR má být přitom postaven na níže uvedených zásadách, o kterých (1.) neproběhla žádná veřejná diskuse, které (2.) byly součástí materiálu s dosti matoucím jménem – *Postup České republiky v oblasti prevence a potírání nelegální migrace a negativních jevů spojených s migrací*, který byl přílohou podkladů pro jednání vlády a která ho výše zmiňovaným usnesením (č. 344 z roku 2010) schválila – a dokonce (3.) o kterých zástupkyně OAPM MV Běla Hejná na

---

³⁵ Více viz <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2012963> [cit. 2011-26-02].

³⁶ MV se stalo gestorem oblasti integrace cizinců od 1. 8 2008, a to Usnesením vlády ČR ze dne 23. července 2008 č. 979.

³⁷ Přestože byl tento program veřejnosti předkládán jako ve vztahu k cizincům velmi pozitivní (cizinci byli motivováni zprvu 500 eury pro odjezd ze země), nepředstavoval pro většinu (často v zemi původu vysoce zadlužených) cizinců bez práce reálnou možnost využití. Jakkoli se oněch 500 euro může zdát motivujících, je třeba mít na zřeteli, že cizinci s dlouhodobým pobytem, kteří v ČR ztratili práci, nedosáhli, přestože platili všechny sociální odvody, na dávky v nezaměstnanosti. 500 eur proto bylo u mnoha z nich daleko méně, než odvedli v pojištění pro případ nezaměstnanosti.

³⁸ Dostupné na: [http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/B944A3D76CE58161C1257722002B8BEB/\\$FILE/344%20uv100510.0344.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/B944A3D76CE58161C1257722002B8BEB/$FILE/344%20uv100510.0344.pdf) [cit. 2011-26-02].

Výboru pro práva cizinců dne 4. 12. 2010 řekla, že se „nejedná o koncepční materiál migrační politiky“!³⁹

Schválené principy ekonomické migrační politiky jsou formulovány následovně:

1. *Migrace do České republiky za účelem ekonomických aktivit má být řízena primárně potřebami České republiky.*
2. *Rozhodování o rozsahu a složení imigračních toků je plně v kompetenci vlády České republiky a odpovědných orgánů státní správy.*
3. *Rozsah a struktura migrace za účelem ekonomických aktivit mají být odvozeny od potřeb české ekonomiky a integračních možností.*
4. *Rozsah a struktura migrace za účelem ekonomických aktivit mají být flexibilně upravitelné, tak aby bylo možné reagovat rychle na měnící se ekonomickou realitu.*
5. *Při migraci za účelem ekonomických aktivit mají být využívány jak možnosti cirkulární migrace, tak trvalé přesídlení.*
6. *Nástroje řízené migrace mají být řešeny ve spolupráci se zeměmi původu.*
7. *Aktivity v oblasti řízené migrace musí mít zajištěnu efektivní návratovou složku, tak aby byl návrat do země původu v případě nutnosti účinně vymahatelný.*
8. *Aktivity v oblasti řízené migrace dlouhodobého či trvalého charakteru musí mít zajištěnu efektivní integrační složku.*
9. *Aktivity v oblasti migrace musí mít zajištěnu spoluzodpovědnost právnických i fyzických osob, které na přijetí do České republiky participují, či v jejichž zájmu vstup a pobyt na území České republiky je.*
10. *V souvislosti s možností usídlení na území České republiky by měla být preferována migrace kvalifikovaných a vysoce kvalifikovaných migrantů.*
11. *Migrace nízkokvalifikovaných migrantů by měla být primárně založena na principu dočasné migrace a se zajištěním vyšší úrovně asistence ze strany státu.*
12. *Zdroje ekonomické migrace do České republiky by měly být diverzifikovány.*

Zdroj: Usnesení vlády ČR ze dne 10. května 2010 č. 344 k Analýze aktuálního vývoje a problémů v oblasti migrace⁴⁰

Nové principy české (ekonomické) migrační politiky jsou tak především řízeny okamžitými ekonomickými potřebami země a očekávají od migrantů značnou „flexibilitu“ (zejména příjezd do ČR v době poptávky po pracovní síle a co nejrychlejší odjezd při ztrátě práce či při ekonomickém útlumu),⁴¹ dále rozlišují mezi migranty krátkodobého a dlouhodobého charakteru, kdy nízkokvalifikovaní migranti mají pobývat především krátkodobě a dlouhodobí vzdělaní migranti by naopak měli být integrováni.

---

³⁹ Viz informace obsažené v Zápise z mimořádného zasedání Výboru pro práva cizinců ze dne 4. 12. 2010 (dosud, tj. 26. 12. 2010, nezveřejněno online, autorka čerpá ze zápisu, který obdržela jakožto členka Výboru).

⁴⁰ Dostupné například na: «aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/NNEM.doc» [cit. 2011-26-02].

⁴¹ Přirozeně do doby, než získají trvalý pobyt.

Návrh tak obsahuje několik podmínek, vůči kterým se v migračních studiích na základě dlouhodobých empirických výzkumů ozývají jasná varování.⁴² Vertovec (2004) například poukazuje na to, že tyto „flexibilní“, často cirkulační, programy pomíjejí integraci migrantů, což způsobuje jejich sociální vyloučení a otevření se vykořisťujícím vztahům. Podobně i Hugo (2009) upozorňuje na soubor specifických podmínek, které musejí dočasné a cirkulační politiky splňovat, aby nevedly k nárůstu lidí bez oprávnění k pobytu, většinu z nich však principy neodrážejí nebo je neuvádějí. Ostatně i skutečnost, že by migranti měli/mohli přispívat k demografickému vývoji v ČR, což je jeden z často uváděných důvodů na podporu migrace, v sobě nese podmínku právě stabilní budoucnosti pro migranty v cílové zemi. Stejně tak v době, kdy mnohé země vynakládají nesmírné úsilí na to, aby kvalifikované pracovníky přilákaly (podrobně k tomu viz Kostecká et al. 2008), je pro naplnění cíle přilákat kvalifikované migranty třeba udělat mimořádně mnoho.

Je třeba rovněž zdůraznit, že v České republice tak došlo (zejména mezi lety 2008 a 2010) k situaci, která je na evropské poměry ojedinělá, totiž že v rukou jednoho ministerského odboru (tedy OAMP MV) je soustředěna téměř celá přistěhovalecká agenda. OAMP MV⁴³ tak nejen přichází s návrhy (a) azylové i (b) imigrační legislativy či (c) návrhy migrační politiky, ale do jeho kompetencí je svěřena i (d) ochrana státních hranic, (e) koordinace schengenské spolupráce, (f) integrační politika ve vztahu k azylantům a (g) ve vztahu k cizincům, (h) podílení se na přípravě humanitárních programů i (i) spravování a rozhodování o azylovém řízení. Tento odbor také (j) od r. 2010 rozhoduje o trvalých pobytech a (k) od r. 2011 spravuje i agendu pobytu dlouhodobých pobytů. Ještě k tomu pak tento odbor (l) spravuje tzv. Obecný program Solidarita a řízení migračních toků, konkrétně: Evropský uprchlický fond (EUF), Evropský fond pro integraci státních příslušníků třetích zemí (EIF), Evropský návratový fond (ENF), Fond pro vnější hranice (FVH) – což v praxi mj. znamená, že rozhoduje o většině možných grantových žádostí, které si v ČR mohou podat nevládní organizace pracující s přistěhovanci. Síla tohoto odboru je tedy zcela mimořádná.

---

⁴² K tomu jen velmi stručně, nové principy české migrační politiky by určitě zasloužily zevrubnější debatu, ta však není hlavním předmětem této práce.

⁴³ Více k úkolům OAMP MV např. na: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/ministerstvo/oamp.html> [cit. 2011-26-02].

3.1.3 Tři „vedlejší“ proudy české migrační politiky

Nikoli početně význačnou, nicméně zajímavou část české migrační politiky rovněž tvořila politika návratová neboli repatriace **českých krajanů**, které probíhaly zejména mezi lety 1990 a 2001 z Arménie, Ázerbájdžánu, Běloruska, Bosny a Hercegoviny, Gruzie, Kazachstánu, Kyrgyzstánu, Rumunska, Ruska, Tádžikistánu, Turkmenistán, Ukrajiny a Uzbekistán (Jelínková 2006). Programy repatriace byly pod patronací zejména MV a od r. 1996 se řídily vládním usnesením ze dne 17. ledna 1996 č. 72 *O zásadách politiky vlády České republiky ve vztahu přesídlování cizinců s prokázaným českým původem (krajanů), žijících v zahraničí*.

Tyto repatriační programy přitom byly intenzivně zkoumány, zejména týmem Uhereka, a závěry z těchto šetření poukazovaly na to, co brzdilo integraci těchto krajanů. Uherek et al. (2003) došli k závěru, že nejproblémovějším pro začlenění se do společnosti se ukázala: (a) znalost jazyka, (b) změna (snížení) sociálního statusu, která podporovala uzavřené komunitní jednání, (c) malá míra funkční gramotnosti. Jakkoli však tyto poznatky mohly být použity jako vodítko pro vytváření integrační politiky, zdá se, že tento potenciál využit nebyl.

Další aktivitou české migrační politiky se stal projekt **Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků**,⁴⁴ který byl inspirován quebeckým imigračním programem. Cílem projektu bylo přivést do České republiky zahraniční odborníky, kteří se zde chtějí usadit i se svými rodinami a nabídnout jim k tomu lepší podmínky. Projekt stál přitom na výběru⁴⁵ podle bodového ohodnocení. Ovšem podmínkou zařazení do programu bylo předem získané pracovní povolení a povolení k pobytu. Zejména z tohoto důvodu program využilo pouze 1766 osob (k 1. 7. 2010),⁴⁶ přičemž převážná většina z nich vstoupila do projektu z území ČR. Tento projekt byl podroben značné kritice (viz

---

⁴⁴ Projekt byl schválen usnesením vlády ČR ze dne 26. září 2001 č. 975 o Principech a postupu realizace pilotního projektu Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků.

⁴⁵ Více o tomto projektu viz např. stránky projektu »<http://www.imigracecz.org/>«

⁴⁶ Zdroj: »www.imigracecz.org/« [cit. 2011-26-02].

např. Muhič-Dizdarevič 2003, Daniel 2006),⁴⁷ hlavní kritika pak spočívá v „nevyváženost[i] přísných kritérií a požadavků bez dostatečné garance práv a právních jistot“ [Fiřtová 2007, s. 163]. Tento projekt byl ukončen ke konci roku 2010.

Od počátku roku 2009 byl rovněž spuštěn projekt tzv. **Zelených karet**,⁴⁸ jehož cílem je zjednodušit byrokratickou náročnost pobytové a pracovní procedury pro cizince, protože nabízí pobytové a pracovní vízum v jednom dokumentu. Cizinci se mohou ucházet jen o místa, která se nepodařilo 30 dní obsadit zájemcem z České republiky nebo Evropské unie a která se objeví ve veřejném registru. „Zelené karty se dělí na tři kategorie: kategorie A pro kvalifikované pracovníky s vysokoškolským vzděláním a klíčový personál s platností na tři roky a s možností obnovy po skončení platnosti, kategorie B pro cizince minimálně s vyučením s platností na dva roky a opět s možností prodloužení a kategorie C pro ostatní cizince s povolením na dva roky, které po skončení platnosti nelze již obnovit“ [Tošnerová 2008, nestránkováno]. Projekt Zelených karet – mimo to, že je rovněž kritizován z různých důvodů (např. neotevření pro občany Vietnamu, neprovázanost s integrací atp.) – se také neukázal jako příliš úspěšný, v roce 2009 bylo uděleno pouze 51 Zelených karet (zdroj: «www.mpsv.cz»).

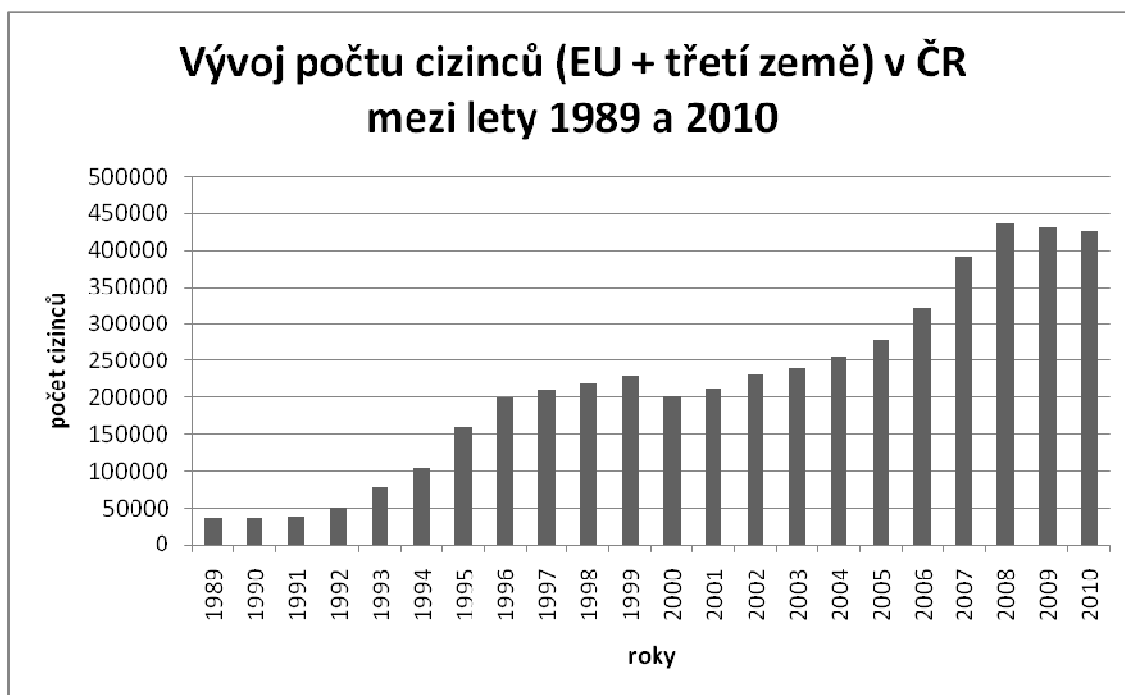
3.1.4 Vývoj počtu cizinců v ČR (ze třetích zemí i občanů EU)

Následující graf dokládá vývoj počtu legálně pobývajících cizinců ze třetích zemí i EU v ČR. Graf dokumentuje téměř stagnaci v počtu cizinců mezi lety 1989 a 1991, po kterém následoval významný nárůst do roku 1999, na přelomu tisíciletí je potom vidět, že přijetí nového cizineckého zákona způsobilo částečný pokles v počtu cizinců, po kterém ovšem následoval až do roku 2008 prudký nárůst až na 437 565 osob. V roce 2009 došlo v důsledku tzv. hospodářské krize k mírnému poklesu počtu cizinců na 432 503 cizinců (k 31. 12. 2009), mírný pokles, zejména v počtu mužů-migrantů, pak pokračoval i v průběhu roku 2010.

---

⁴⁷ Muhič-Dizdarevič, S. *Komentář k Pilotnímu projektu „Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“ Ministerstva práce a sociálních věcí ČR.* [online] c2003 [cit. 2011-26-02]. Dostupné z: «<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2003093002>», dále: Daniel, M. „*Klienti versus Ministerstvo práce: pět set ku jedné.*“ [online] c2006 [cit. 2010-12-12]. Dostupné z: «<http://www.blisty.cz/art/26739.html>».

Graf 2: Cizinci v ČR s trvalým a dlouhodobými pobyty nad 90 dnů ze třetích zemí a EU v ČR během let 1989 a 2010

Zdroj: autorka na základě dat ČSÚ

Významný je ovšem i počet migrantů, kteří na území ČR pobývají bez oprávnění k pobytu. Drbohlav a Lochmanová (2008, s. 208) na základě výzkumu metodou Delphi,⁴⁹ který se zaměřoval na ekonomicky aktivní neregulérně pobývající cizince v ČR, odhadují jejich počet „ve velmi širokém rozmezí – mezi 10 000 a 500 000 osob“. K tomu dodávají, že „v provedené Delphi studii cca 11 % expertů odhaduje tento počet na méně než 39 999, třetina mezi 40 000 a 99 999 osobami a téměř pětina se domnívá, že je to více než 200 000“ (ibid.). Stanovit počet migrantů bez oprávnění k pobytu v ČR je proto značně obtížné, nicméně lze se domnívat, že tato skupina je početně významná.

⁴⁸ Více o zelených kartách zde: «http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam/zelka».

⁴⁹ Prvního kola výzkumu se zúčastnilo 32 odborníků, druhého 23. Respondenti byli vybráni ze tří skupin: (a) akademičtí a výzkumní pracovníci, (b) pracovníci nevládních organizací, (c) pracovníci z ministerstev a migračních kontrolních orgánů (Drbohlav, Lachmanová 2008).

3.2 Vývoj české integrační politiky

Baršová a Barša (2005) dělí českou migrační politiku na tři období. V této práci je k nim přidáno i období čtvrté a dodány názvy, které Baršová, Barša neuvádějí. Vývoj integrační politiky ČR je proto následně popsán podle těchto čtyř fází:

- 1. 1990–1998: Období nutných opatření**
- 2. 1999–2003: Formování integrační politiky**
- 3. 2004–2008: Další identifikace a vytyčování cílů**
- 4. 2008–2010: Pozvolná snaha o realizaci vytyčených cílů**

3.2.1 1990–1998: Období nutných opatření

V porevolučním vývoji byla integrační politika týkající se přistěhovalců dlouho opomíjeným tématem a až do roku 1998 byla realizována pouze některá nevyhnutelná opatření této politiky, která se týkala pouze velmi specifických skupin. Zejména se jednalo o programy pro žadatele o mezinárodní ochranu a uznané uprchlíky a reemigrující krajany (tj. podpora bydlení, výuka jazyka atp.)⁵⁰ (Jelínková 2006). Přestože v obou případech bylo v oblasti integrace zmiňovaných skupin uskutečněno mnoho opatření, nestalo se ani jedno z nich základem pro budoucí integrační politiku. Obě aktivity se také ukázaly „natolik individualizované a finančně a administrativně náročné, že jejich proměna do obecného systému nebyla dost dobře možná ani účelná“ [Baršová, Barša 2005, s. 232]. Nicméně, jak je uvedeno výše, při pohledu na následující vývoj je také zřejmé, že některé problémové oblasti a poučení se z nich (např. otázka českého jazyka a jeho zvládnutí) nebyly ani při formování integrační politiky v budoucnu využity. Svůj vliv jistě sehrálo i to, že v tomto období ještě nepřicházely podněty k vytváření integrační politiky ze strany EU⁵¹ (Baršová, Barša 2005).

---

⁵⁰ Více k tomu viz Jelínková 2006.

⁵¹ Za zmínku však stojí uskutečněný „Národní kulatý stůl na téma vztahů mezi komunitami a integrací cizinců“, který se uskutečnil v Praze v únoru 1998. Byl podporován Radou Evropy a určitě přispěl k „nastartování“ tohoto tématu.

3.2.2 1999–2003: Formování integrační politiky

V druhém období došlo k několika zásadním posunům. Agendu integrace cizinců přejalo na tyto čtyři roky MV, které zřídilo Komisi ministerstva vnitra pro integraci cizinců a vztahy mezi komunitami a angažovalo se ve zřízení poradních orgánů pro integraci na úrovni krajů. Ty však byly reformou veřejné správy v roce 2002 zrušeny. Dále byly přijaty dva zásadní dokumenty. Prvním z nich byly *Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR*⁵² (dále jen *Zásady*), které vytyčují cíle politiky integrace cizinců a rozvoje vztahů mezi komunitami. Tvoří dokument, který definuje zásady integrace, v jejichž duchu se má česká integrační politika dlouhodobě vyvíjet. Tyto *Zásady* pak vidí integraci „jako proces postupného začleňování imigrantů do struktur a vazeb společnosti domácího obyvatelstva“ (*Zásady*, zásada č. 5). Přestože lze vysledovat náznak chápání integrace jako obousměrného procesu (přizpůsobování se ze strany migrantů, aktivní činnost ze strany státu), zůstávají v *Zásadách* některé věci nejasné. Především se jedná o to *koho integrovat*, protože *Zásady* mluví o „legálně a dlouhodobě usazených cizincích“, konkrétnější specifikace však chybí.⁵³

Na *Zásady* navazuje druhý dokument s názvem *Koncepce integrace cizinců* z roku 2000⁵⁴ (dále jen *Koncepce* z roku 2000). Dokumenty *Koncepce* integrace cizinců jsou pravidelně aktualizovány a zpráva o jejich naplňování bývá každoročně schvalována vládou. Baršová a Barša (2005) upozorňují při porovnání *Koncepce* z roku 2000 a *Zásad* na rozdíl v tom, že jde o úrok od multikulturní integrace komunit k občanské integraci jednotlivců. Tato *koncepce* především shrnuje dosavadní zkušenosti a podrobně předkládá analýzu zjištěných problematických oblastí života cizinců v ČR. Do velké míry je *Koncepce* z roku 2000 motivována harmonizací s právními předpisy EU a zapracovává v sobě návrhy a výsledky summitu v Tampere z roku 1999. *Koncepce* z roku 2000 také jasně dokumentuje, že existuje velká propast mezi právně vytyčeným stavem věcí a životní realitou cizinců. V tomto období rovněž dochází k zapojení se dalších ministerstev do tématu integrace cizinců.

---

⁵² Přijaty usnesením vlády ČR ze dne 7. července 1999 č. 689.

⁵³ Z praxe se ukazuje, že smysl integrovat má totiž právě nověji přichozí migranti, kteří se nejhůře orientují v prostředí a jsou tedy i nejzranitelnější.

⁵⁴ Přijata usnesením vlády ČR ze dne 11. prosince 2000 č. 1266.

Stručně shrnuto, na úrovni ministerstev došlo k potřebnému vyjasnění postoje a vytyčení cílů v oblasti integrace, dopad na místní správu a samosprávu zůstal však velmi malý. Mnohé se v tomto období rovněž nepodařilo zrealizovat, „problémy byly operacionalizovány, ale k reálnému odstranění integračních překážek ve větší míře nedocházelo“ [Jelínková 2006, s. 37].

3.2.3 2004–2008: Další identifikace a vytyčování cílů

V období let 2004 až 2008 přešla kompetence za integraci cizinců na Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (dále jen MPSV) a byla ustanovena Komise ministra práce a sociálních věcí pro integraci cizinců, a to usnesením vlády ČR ze dne 11. února 2004 č. 126⁵⁵. Na začátku roku 2005 bylo přijato Usnesení vlády ČR č. 5 ze dne 5. ledna 2005 *k realizaci Koncepce integrace cizinců do konce roku 2004 a k jejímu dalšímu rozvoji v roce 2005*, jehož součástí je rekapitulace dosavadního vývoje (tj. hodnocení vývoje v oblasti integrace do konce roku 2004) a stanovení cílů Koncepce na rok 2005, ve kterém jsou vymezeny další nutné úkoly. V této Koncepti je explicitně uvedeno, že „doposud nedošlo k přesnému vymezení předpokladů integrace, jaké jsou cíle politiky integrace a jakými prostředky lze integrace dosáhnout“ a ani „co je považováno za úspěšnou integraci cizince do společnosti“ a jaká je „role státu a role ostatních aktérů v procesu integrace“ (Koncepce 2005,⁵⁶ s. 15).⁵⁷ K tomuto usnesení byla přiložena i studie *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků* (GAC 2004), která uvádí výrazné problémy, kterým cizinci v ČR čelí. Nutno poznamenat, že šest let od jejího vzniku (v roce 2010) jsou mnohá v ní popsaná negativa stále vysoce aktuální (např. komplikovaný systém, který klade překážky pro cizince dbající zákonnosti a naopak přitahuje ty, kteří se umějí pohybovat na hranici zákona či za ní; skutečnost, že pro legální participaci migrantů na pracovním trhu nejsou vytvořeny patřičné podmínky; závislost cizinců na zprostředkovatelských strukturách atp.).

---

⁵⁵ Název usnesení pak zní: k realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2003 a její další rozvoj.

⁵⁶ Názvy v této oblasti mohou být matoucí – Koncepce 2005, tedy plným názvem *Koncepce integrace cizinců pro rok 2005* je součástí výše zmíněného vládního usnesení s názvem *Koncepce integrace cizinců do konce roku 2004 a k jejímu dalšímu rozvoji v roce 2005*.

⁵⁷ Dostupné např. na <http://www.cizinci.cz/files/clanky/78/Usneseni_5_2005.pdf> [cit. 2011-02-22].

Usnesením vlády ČR č. 126 ze dne 8. února 2006 ke Koncepci integrace cizinců v roce 2005 byla Koncepce opět aktualizována a přichází se 4 klíčovými předpoklady úspěšné integrace cizince v podmínkách ČR,⁵⁸ těmi mají být: (1) znalost českého jazyka, (2) ekonomická soběstačnost cizince, (3) orientace cizince ve společnosti, (4) vztahy cizince s členy majoritní společnosti.

V roce 2006 byla přijata významná novela cizineckého zákona (č. 326/1999) o pobytu cizinců, která zejména díky implementaci evropských směrnic⁵⁹ v mnohém zlepšila postavení dlouhodoběji usazených cizinců v ČR. Hlavní změnou, kterou s sebou přinesla, bylo zkrácení obvyklé doby čekání na trvalý pobyt z 10 let na 5 let.

Přestože i v tomto období došlo k zásadním změnám, integrační politika na lokální úrovni (viz dále) byla stále zásadně opomíjena a vliv integrační politiky na život migrantů lze považovat za velmi nízký. Možná je to tím, že „integračním strategiím chybí opora v širších, jasně definovaných přistěhovaleckých strategiích a jsou velmi málo provázány s jinými politikami státu, například s politikou státního občanství“ [Baršová, Barša 2005, s. 237].

3.2.4 2008–2010: Pozvolná snaha o realizaci vytyčených cílů

Od srpna 2008 došlo opět ke změně gestora integrační politiky zpět na MV. V roce 2008 počet cizinců v ČR dosáhl svého maxima, a přestože se v nové Koncepci [viz Postup při realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2009, s. 12] objevilo, že „místní správa ani obyvatelstvo není zcela připraveno na tento příliv cizinců (ubytovací kapacity, struktura komunálních služeb, dopravní infrastruktura atd.), města mají problémy absorbovat nově příchozí, objevuje se napětí mezi zahraničními pracovníky a místními občany“,⁶⁰ neukázaly se navrhované kroky (např. zlepšení informovanosti

---

⁵⁸ Bod 2. Cílená specifická opatření.

⁵⁹ Konkrétně v ní byly transponovány směrnice č. 2003/109/ES *O právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty*; č. 2004/38/ES *O právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států*; č. 2004/81/EC *týkající se vydávání povolení k pobytu občanům třetích zemí, kteří se stali obětmi obchodování s lidmi anebo kteří se stali objekty převaděčství a spolupracují s příslušnými orgány do českého právního řádu*.

⁶⁰ Celé viz Usnesení vlády ze dne 16. 2. 2009 č. 183 ke Zprávě o realizaci Koncepce integrace cizinců v r. 2008, dostupné na: «<http://www.cizinci.cz/files/clanky/537/usneseni16022009.pdf>» [cit. 2010-12-22].

atp.) jako příliš účinné. V materiálu se také objevuje zmínka o tzv. Integračních centrech, která by měla zlepšit implementaci integrační politiky na lokální úrovni. V materiálu je rovněž specifikována základní cílová skupina integrace cizinců – jsou jimi občané třetích zemí pobývající legálně na území České republiky déle než rok.

Po několikaleté diskusi byla od ledna 2009 cizincům, kteří žádají o trvalý pobyt, nově uložena povinnost skládat zkoušku z českého jazyka na úrovni A1 Evropského referenčního rámce. Stát ani obce přitom žádným způsobem neparticipují na přípravných kurzech, žadatelé je však hrazen jeden pokus o složení zkoušky v hodnotě 1500 Kč.

V roce 2009 rovněž vzniklo šest tzv. Integračních center, na základě financování z Evropského integračního fondu, který v ČR spravuje MV. Čtyři z nich (v Pardubickém, Plzeňském, Zlínském a Moravskoslezském kraji) spravuje Správa uprchlických zařízení, jedno (Ústecký kraj) Poradna pro integraci (nevládní nezisková organizace) a jedno Jihomoravský kraj. V průběhu roku 2010 pak měla vzniknout tato centra i v dalších krajích. Přestože podpora lokální integrace je určitě krok správným směrem, vyvstala se založením center řada zásadních otázek. Jak uvádí Tošnerová (2009), status těchto center je nejednoznačný – na jednu stranu jsou realizovány nezávislými institucemi, na stranu druhou jsou vysoce závislé na MV, což s sebou přináší i otázku důvěry ze strany cizinců i částečně limitovaný akční rádius těchto center. Není tak jasné, „kdo vytváří tuto strukturu a kdo bude určovat [respektive již určuje] směřování těchto Center“ [Tošnerová 2009, s. 2]. Na některých místech (zejména Plzeň, Pardubice) byla založena tato centra Správou uprchlických zařízení i přesto, že v místě fungují místní nevládní neziskové organizace, které mají potřebné kontakty i know-how. A v neposlední řadě zde zůstává otázka financování a postavení NNO, které se tak mohou dostat⁶¹ do závislé pozice „sub-dodavatele“. Nejasné je také, zda a jak budou centra po roce 2013, kdy skončí financování z Evropského integračního fondu, financována.

Současná situace v oblasti integrace cizinců tak není příliš povzbudivá. Převažujícím problémem je potřebná návaznost na migrační politiku, která stále chybí.

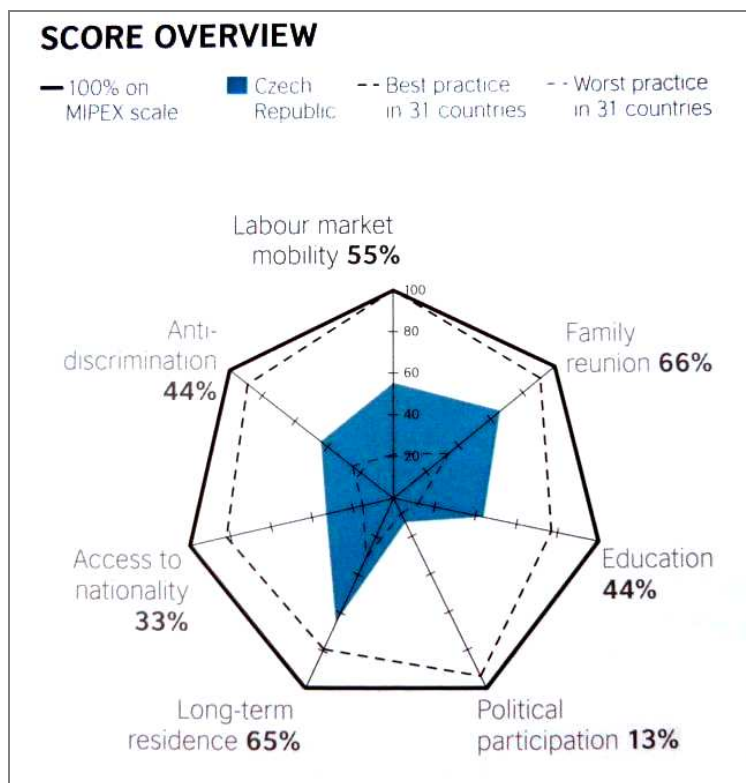
⁶¹ Zejména kvůli obtížnému získávání finančních prostředků na své aktivity.

Zásadní odpověď na otázku „koho a jak chceme integrovat“ je stále neúplná. Mnohá ze zásadních témat (např. přístup podnikatelů a nezletilých cizinců do systému veřejného zdravotního pojištění nebo podpora výuky českého jazyka pro děti ze třetích zemí na základních školách atp.) se v jednotlivých Koncepcích objevují opakovaně a jsou do dnes nevyřešena. Redlová [2009, s. 8], která podrobně zkoumala investice do integrace cizinců, k tomu tvrdí, že „legislativní nedostatky (sociální a právní nejistota cizinců, malý důraz na kvalitu zaměstnaneckých vztahů atd.), obecně těžká vymahatelnost práva a korupce, absence vyvážené veřejné diskuse o migraci a integraci, chybějící vzájemná komunikace“ působí výrazně v neprospěch integrace či jen důstojného života cizinců v ČR. Co se lokální integrace týče, pak konstatuje: „ač vláda vyzývá kraje k zaujímání aktivní role, reálně se tak stává spíše ve výjimečných případech“ [ibid.]. K podobnému závěru dochází i Rákoczyová, Trbola [2008, s. 51–52], když uvádějí, že „města zatím nevnímají cizince jako cílovou skupinu svých opatření a přístup k nim je zpravidla omezen na výkon státní správy (v přenesené působnosti) a na krizovou intervenci v případě vážných individuálních problémů“ a dále, že „městské úřady v procesu integrace cizinců spoléhají zejména na tři aktéry: vedle státních institucí se jedná o neziskové organizace a neformální sítě přistěhovalců“. Problémem rovněž zůstává nízká finanční podpora integrace cizinců, Kočárková (2008) dospívá k tomu, že stát vydává v průměru 64 Kč na integraci jednoho cizince ročně, což je méně než 1 % toho, co stát z rozpočtu každoročně vydává například na podporu sportu. Jak uvádí dále, „problém pochopitelně nelze redukovat na otázku přímých financí, ale na druhou stranu, bez aktivní podpory ze strany státu není možné stanovené cíle účinně splnit“ [Kočárková 2008, s. 6].

Současné mezinárodní porovnání situace v oblasti integrace cizinců ze třetích zemí nabízí Index migračních a integračních politik, který zahrnuje hodnocení 31 evropských zemí (a Kanadu) včetně ČR – MIPEx III. Již podruhé MIPEx zahrnoval i ČR, která si v hodnocení postaveném na situaci v roce 2010 polepšila na žebříčku hodnocení o čtyři body oproti hodnocení před třemi lety, a to především díky přijetí antidiskriminačního zákona. V tomto hodnocení integrace cizinců ze třetích zemí (ke sledovaným oblastem a metodologii viz «mipex.eu») **zůstává Česko pod evropským průměrem**. Pozitivně je hodnoceno transponování antidiskriminační směrnice; role veřejného ochránce práv; dobrý základní přístup migrantů na trh práce; úprava slučování rodin; přizpůsobování škol dětem migrantů; právní nastavení této oblasti. V hodnocení naopak ČR ztratila body především za stále nevyhovující antidiskriminační

politiky; omezenou implementaci právních předpisů a způsob realizace politik; velice omezená politická práva migrantů; neumožnění dvojího občanství a občanství na základě narození na území ČR; adekvátní vzdělání pro děti migrantů (MIPEX III 2010).

Graf 3: Souhrnné znázornění umístění ČR v oblasti integrace dle MIPEX III 2010.

Zdroj: Migrant Integration Policy Index III 2010, s. 56.

3.2.5 Model integrace imigrantů v ČR

V ČR, stejně jako v mnoha jiných státech EU, lze dnes těžko přiřadit integrační politiku k jednomu výše zmiňovanému ideálnímu typu (viz kap. 2) (srov. Drbohlav 2008). Segregačnímu modelu odporuje fakt, že podle zákona o nabývání a pozbytování státního občanství České republiky (č. 193/1999 Sb.) může cizinec požádat o české občanství po pěti letech⁶² trvalého pobytu v ČR a české pojetí občanství tak jasně vychází z *práva země*. Současná česká integrační politika rovněž nemůže být převážně považována za multikulturní, neboť sice uznává v jednotlivých aspektech rovnost různých přistěhovaleckých skupin (viz např. Zásady koncepce integrace cizinců 2003),

⁶² Podle již schválené novely cizineckého zákona, která ještě nevstoupila v platnost.

ale těžko lze hovořit o tom, že by tuto různost podporovala, či dokonce, že by docházelo ze strany institucí k přizpůsobování se nově příchozím. V zásadních oblastech (např. vzdělávání, kde školy nedostávají peníze na výuku českého jazyka pro děti ze třetích zemí, ale i v mnoha a mnoha dalších oblastech) stále migranti nejenže nedostávají podporu, ale obtížně se snaží bez strukturální pomoci zapojit. Stejně tak je i role mnohých municipalit v oblasti integrace migrantů mírně řečeno zdrženlivá (podrobněji k tomu viz Rákoczyová, Trbola 2008). Přestože lze mírné náznaky podpory odlišnosti, které představují odklon od asimilace, nalézt (jedná se zejména o podporu kulturních akcí⁶³ či o možnost nepřechylovat jména dětí dle českých zvyků atp.), rozhodně nemůžeme hovořit o multikulturalismu. Stojarová [2004, nestránkováno] uvádí, že Českou republiku můžeme nejlépe popsat jako nejbližší „asimilačnímu modelu s postupným přechodem k multikulturalismu“.⁶⁴ Jak ovšem konstatuje dále [ibid.], „Česká republika stále zůstává za ostatními evropskými zeměmi, pro které koncept integrace již neznamena kulturní asimilaci a snaží se o otevřený přístup k odlišným kulturám a náboženstvím“. Jako zásadní překážku k vůbec možnému začlenění se do české společnosti pak Stojarová [ibid.] vidí v tom, že „než je cizinci v ČR vydáno povolení k trvalému pobytu, musí čelit jak neúměrným byrokratickým překážkám, tak i mezerám ve stávající legislativě.“ Jak je ukázáno dále, právě toto tvrzení empirická část této práce dokumentuje. Jistě nesmírně potřebná a důležitá debata o způsobech a možnostech začleňování migrantů do české společnosti je tak často nutně odsunuta stranou tváří v tvář řešení obtíží, zejména byrokratického charakteru, kterým musí migranti čelit (k tomu viz např. Pechová 2007; Krebs, Pechová 2008).

---

⁶³ Viz např. druh projektů, které podpořil magistrát hl. m. Prahy pro rok 2010. Dostupné na: http://magistrat.praha.eu/83069_Zapis-z-jednani-Komise-Rady-HMP-pro-oblast-narodnostnich-mensin-a-integrace-cizincu-na-uzemi-hl-m-Prahy-a-pro-udelovani-grantu-v-teto-oblasti-ze-dne-1-2-2010 [cit. 2010-12-22]. K přechylování jmen více viz Stojarová 2004.

⁶⁴ V literatuře se pak objevuje čtvrtý model „občanské integrace“, který dává migrantům nejrozumnější práva a povinnosti (včetně možnosti naturalizace) státem stanovené a na stranu druhou se jim i stát do omezené míry přizpůsobuje – zejména vhodně vytvořenými podmínkami pro společné soužití, více viz Baršová, Barša 2005, Jelínková 2006, Lachmanová 2007).

3.3 Vývoj přistěhovaleckých politik na úrovni EU

Vliv EU na formování české migrační a integrační politiky je zejména od přelomu tisíciletí zásadní a je pro něj charakteristická stále vyšší míra harmonizace, přestože v oblasti pracovní migrace postupuje proces europeizace poměrně pomalu (Baršová 2007). Tato kapitola se zabývá pouze několika zásadními událostmi, které tyto politiky v ČR ovlivňují.⁶⁵

Zásadním průlomem v přistěhovalecké politice EU a jejích členských států byla Amsterodamská smlouva, ve které byly otázky přistěhovalecké politiky přesunuty z třetího do prvního pilíře, a to především kvůli obavám, aby se nedostatečně integrování přistěhovanci nestali pro společnost přílišnou zátěží, a dále kvůli sdílené potřebě pracovní migrace.⁶⁶ Na ustanovení v Amsterodamské smlouvě reagoval summit v Tampere (15.–16. října 1999), který určil směřování přistěhovalecké politiky EU zejména v oblasti úpravy právního postavení cizinců na úrovni evropského práva. „Závěry z Tampere byly základním politickým motivem pro zintenzivnění přijímání společných politik a také plánem pro první migrační pětiletku“ [Baršová, Barša 2005, s. 139].

Integrační politice se však EU začala věnovat více až po summitu v Lisabonu (2002), kde byla v otázkách integrace přijata tzv. metoda otevřené koordinace. O rok později, na summitu v Soluni, bylo ustanoveno, že občané třetích zemí s oprávněním k pobytu na území EU by měli mít srovnatelná práva a povinnosti s občany EU a bylo dohodnuto propracování komplexní integrační politiky.⁶⁷

V roce 2004 byl přijat tzv. Haagský program, který je pětiletým plánem činnosti Evropské unie v oblasti justice a vnitřních věcí.⁶⁸ Velký důraz, částečně i ve světle mezinárodních událostí, klade tento program na bezpečnost, menší pozornost pak věnuje integraci. „Haagský program se nezabývá důvody, proč nebyl tamperský projekt

---

⁶⁵ K této problematice pak podrobněji viz např. Baršová 2007, Collett 2009. Přehled dokumentů a stručný popis vývoje v jednotlivých oblastech lze pak nalézt např. zde: http://ec.europa.eu/home-affairs/policies/immigration/immigration_intro_en.htm [cit. 2010-12-22].

⁶⁶ Do smlouvy o založení Společenství byla přidána hlava IV. s názvem „Vízová, azylová a přistěhovalecká politika a jiné politiky týkající se volného pohybu osob“.

⁶⁷ Během roku 2003 pak třeba vznikla příručka „Dobrá praxe v oblasti integrace“, dostupná na <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=81> [cit. 2010-12-22].

⁶⁸ Tento program není závazný a plní funkci podobnou politickému programu (Jelínková 2006).

o úpravě právního postavení cizinců na úrovni evropského práva realizován“ [Jelínková 2006, s. 53].⁶⁹ Čižinský (2005) se v analýze Haagského programu domnívá, že to bylo z důvodu obav států pustit kontrolní otěže migrační politiky ze svých rukou. Z pohledu integrační politiky je pak zásadní zdůraznění integrace jako obousměrného procesu.

V roce 2004 byla vydána první Příručka pro tvůrce politiky a odborníky na integraci („Handbook on integration for policy-makers and practitioners“),⁷⁰ po které následovaly ještě dvě další (2007, 2009). Ve stejném roce pak byly přijaty *Společné základní principy politiky integrace přistěhovalců v Evropské unii* (Common basic principles for immigrant integration policy in the European Union), které vycházejí z cílů, které vytyčil Haagský program. O rok později pak vydala Komise *Společný program pro integraci. Rámec pro integraci státních příslušníků třetích zemí v Evropské unii*.⁷¹ V následujících letech pak Komise přijímá každoročně *Výroční zprávy o migraci a integraci*, které monitorují vývoj integrace v členských státech.

Dalším důležitým dokumentem EU byla v roce 2005 *Zelená kniha o přístupu EU k řízení ekonomické migrace*,⁷² která poté, co se vývoj neubíral směrem k původně plánovanému komplexnímu právnímu rámci pro řízení ekonomické migrace, přichází spíše s oblastmi, na kterých by se měly členské státy shodnout. Tématu integrace se pak věnuje spíše okrajově. Vzniká i *Plán politiky v oblasti legální migrace*.⁷³

Přestože pokus o vytvoření právního rámce pro řízení ekonomické migrace skončil neúspěchem (Baršová 2007), měla dílčí úprava podmínek pro vstup některých kategorií osob ze třetích zemí zásadní vliv na alespoň částečnou úpravu migračních politik členských států. Zejména se jedná o přijetí směrnic, které upravují vstup osob ze

---

⁶⁹ Tato úprava měla co nejvíce přiblížit právní postavení cizinců ze třetích zemí právnímu postavení občanů EU.

⁷⁰ Dostupná na <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=81>>, dále jen *Příručka pro integraci* [cit. 2010-12-22].

⁷¹ Komise ES. 2005. Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu. Společný program pro integraci. Rámec pro integraci státních příslušníků třetích zemí v Evropské unii. COM (2005) 389 final. Brussels. 1. 9. 2005.

⁷² Komise ES 2005c. Její plné znění je ke stažení například na <www.senat.cz>.

⁷³ Komise ES 2005a.

třetích zemí za účelem vědeckého pobytu, studia a dobrovolnické služby.⁷⁴ V roce 2009 pak byla přijata směrnice, která upravuje vstup a pobyt vysoce kvalifikovaných pracovníků⁷⁵ (zavádí tzv. modré karty).

Výraznou aktivitu na úrovni Evropské unie lze však vysledovat v oblasti neregulární migrace. V roce 2006 bylo přijato *Sdělení Komise o prioritách boje proti nelegálnímu přistěhovalectví státních příslušníků třetích zemí*, která se snaží hledat rovnováhu mezi bezpečností a základními právy jednotlivců, nicméně bezpečnostní hledisko rozhodně převažuje. V roce 2008 pak byla přijata tzv. návratová směrnice.⁷⁶ Organizace zabývající se ochranou lidských práv projevíly s obsahem směrnice nesouhlas, protože např. umožňuje zadržení osob bez pobytového oprávnění až na osmáct měsíců, dává možnost umístit do detenčního zařízení i rodiny nebo samotné děti bez doprovodu atp. (podrobněji viz Tošnerová 2008). Zároveň se při schvalování této směrnice ukázalo, jak obtížné je nalézt mezi členskými státy v této oblasti shodu. O něco snáze byla přijata směrnice o sankcích vůči zaměstnavatelům neregulárních migrantů.⁷⁷

Baršová (2007) pak upozorňuje také na – podle ní tzv. druhotné – normy, které řízení (ekonomické) migrace spíše znesnadňují, protože jsou spjaty s etickými a právními imperativy. Těmito normami míní především směrnici o právu na sloučení rodiny⁷⁸ a směrnice o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími residenty.⁷⁹ Vliv těchto norem je pak větší, než by se mohlo zdát, protože „jimi byla kodifikována i určitá pravidla nad rámec mezinárodních závazků, které se

---

⁷⁴ Konkrétně se jedná o: Směrnice Rady 2005/71/ES ze dne 12. října 2005 o zvláštním přístupu přijímání příslušníků třetích zemí pro účely vědeckého výzkumu; Směrnice Rady 2004/114/ES ze dne 13. prosince 2004 o podmínkách přijímání státních příslušníků třetích zemí za účelem studia, výměnných pobytů žáků, neplacené odborné přípravy a dobrovolnické služby.

⁷⁵ Směrnice Rady 2009/50/ES ze dne 25. května 2009 o podmínkách pro vstup a pobyt státních příslušníků třetích zemí za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci – Směrnice o modrých kartách.

⁷⁶ Směrnice Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí.

⁷⁷ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí.

⁷⁸ Směrnice Rady 2003/86/ES ze dne 22. září 2003 o právu na sloučení rodiny.

⁷⁹ Směrnice Rady 2003/109/ES ze dne 25. listopadu 2003 o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími residenty.

mohou dostávat do konfliktu s požadavky na flexibilitu ekonomické migrace. Konkrétně jde o pravidlo narůstání práv s délkou pobytu“ [Baršová 2007, s. 39].

V roce 2009 byl Evropskou radou schválen tzv. Stockholmský program, který navazuje na Haagský program a který je dlouhodobým plánem EU na léta 2010–2014 v oblasti spravedlnosti a vnitřních věcí, tedy i v oblasti azylu a migrace. Mimo jiné vychází i z Paktu o migraci a azylu,⁸⁰ který byl schválen během francouzského předsednictví. Collett (2009) postoj Stockholmského programu k migraci a azylu shrnuje následovně: „je jasné, že imigrační a azylové politiky se staly ‚slonem v místnosti‘ a je stále obtížnější je zakomponovat do oblasti spravedlnosti, svobody a bezpečnosti. Ekonomická migrace je spíše téma pracovního trhu, zatímco globální přístup k migraci je úzce napojen na zahraniční politiku a diplomacii“ [Collett 2009, s. 9]. Stockholmský program se tak zabývá mnoha důležitými oblastmi (např. větší harmonizací azylových politik, dobrovolnými návraty, přesídlovacími politikami atp.), ale jako rámec budoucí migrační politiky je nedostatečný.

Stručně shrnuto, přestože je přistěhovalecké politice věnována na úrovni EU vysoká pozornost a přijímaná rozhodnutí části přistěhovalecké politiky zásadně ovlivňují, dochází k vyšší harmonizaci zejména v oblasti azylové politiky a v oblasti migrace vybraných specifických skupin obyvatel ze třetích zemí. O společné politice týkající se ekonomické migrace se sice uvažuje, ale její realizaci není možno v krátké budoucnosti očekávat. Na druhou stranu i jednotlivé přijímané normy často ovlivňují národní migrační politiky ve vyšším rozsahu, než byl jejich primární účel. Od přelomu tisíciletí pak převládá v úvahách o společné migrační politice bezpečnostní hledisko před hlediskem lidskoprávním. V nedávné době pak začalo být téma migrace propojováno s tématem rozvoje. Integrační politiky zůstávají v kompetencích národních států, ale na základě různých projektů a podpory metody otevřené koordinace dochází k jejich mírnému ovlivňování jak ze strany EU, tak vzájemně mezi členskými státy.⁸¹

---

⁸⁰ Tento Pakt se zaměřuje především na kontrolu hranice, strategii bránění neoprávněné migraci a závazky vůči společným azylovým projektům, v oblasti integrace a společné pracovní migrace je mnohem vágnější (Collett 2008).

⁸¹ Zde jsou míněny především nejrůznější programy zaměřené na výměnu dobrých zkušeností, podporovanou mezinárodní spoluprací v této oblasti (např. skrze granty Evropského sociálního fondu) atp.

4 Charakteristika Mongolska, česko-mongolské vztahy

V této kapitole jsou popsány základní charakteristiky Mongolska (oficiálním názvem Stát Mongolsko) s cílem přiblížit zemi, ze které Mongolové do ČR přijíždějí. Na tuto část pak navazuje shrnutí česko-mongolských vztahů a historie mongolské migrace do ČR. Kapitola obsahuje i údaje o vývoji počtu Mongolů v ČR, stručně informuje o projektech nevládních organizací, které byly speciálně zaměřeny na mongolskou migraci do ČR, a představuje, jaké výzkumy k mongolské migraci do ČR dosud vznikly.

4.1 Přiblížení významných charakteristik Mongolska

Mapa 1: Mapa Mongolska

Zdroj: Web společnosti přátel Mongolska («www.spm.chytry.cz»)

Po roce 1990 se Mongolsko zařadilo mezi demokratické státy a přistoupilo k řadě zásadních reforem zaměřených na zavedení tržního hospodářství, došlo k liberalizaci hospodářství a privatizaci národních podniků a dalších navazujících důležitých hospodářských kroků (daňová reforma, reforma veřejných financí atp.). Přestože přechod na tržní hospodářství se neobešel bez značných potíží (došlo k významnému poklesu rostlinné produkce, nárůstu chudoby atp.), hodnotí Světová banka transformaci Mongolska obecně pozitivně.⁸²

Zdroje mongolského hospodářství tvoří především těžební průmysl a chov hospodářských zvířat. Kolem 30–40 % HDP země pochází z těžby a obohacování měděné rudy. Velmi důležitá je i těžba uhlí a zlata, významná je i těžba dalších nerostů (např. wolfram, molybden, ropa, fluorid, zinek, cín, stříbro). Mimo nerosty je významným vývozním artiklem i kašmír a produkty z kašmíru. V posledních letech (2008–2010) byly pro mongolské hospodářství zásadní i nepříznivé klimatické podmínky – suchá léta a kruté zimy s mrazy až –50 °C (tzv. „dzud“) vedly ke ztrátě hospodářských zvířat (koz, ovcí, koní, velbloudů a skotu) v počtu milionů.⁸³ Opakoval se tak hospodářský pokles, který postihl Mongolsko i v roce 2002 opět kvůli nepříznivým klimatickým podmínkám. Potvrzuje se skutečnost, že Mongolsko je mimořádně citlivé na dopady klimatických změn a výkyvů. Životní prostředí zůstává pro Mongolsko velkým tématem, neboť dochází ke značnému vypásání pastvin a kontaminaci životního prostředí v souvislosti s primární těžbou (Program 2006–2010, s. 14).

V Mongolsku dlouhodobě docházelo k nárůstu hrubého národního důchodu na obyvatele, který podle Mongolské centrální banky dosáhl v roce 2009 1669 USD. V současnosti (rok 2010) však dochází po značném poklesu v době ekonomické krize v Mongolsku k opětovnému hospodářskému růstu zejména kvůli silné poptávce po mědi a uhlí ze sousední Číny.⁸⁴ Pod hranicí chudoby však stále žije třetina

---

⁸² Více k postoji Světové banky viz <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFICEXT/MONGOLIAEXTN/0,,contentMDK:20190297~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:327708,00.html>> [cit. 2010-12-22]

⁸³ Na serveru businessinfo je uvedeno, že došlo k úhynu téměř deseti milionů zvířat, více viz: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/mongolsko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1001377/>> [cit. 2010-12-22].

⁸⁴ Dostupné na: <<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/EASTASIAPACIFICEXT/MONGOLIAEXTN/0,,contentMDK:22817117~pagePK:1497618~piPK:217854~theSitePK:327708,00.html>> [cit. 2011-26-02].

obyvatel!⁸⁵ Nárůst hrubého národního důchodu je dán především vysokým vývozem nerostů ze země a stoupající cenou těchto surovin, avšak na omezování chudoby má, zdá se, pouze omezený dopad. Rozvoj země přitom ztěžuje částečná izolace země, velká rozloha, nízká hustota obyvatel (1,7 obyvatele na km²) a extrémní klimatické podmínky (Program 2006–2010, s. 9).⁸⁶ Podle indexu lidského rozvoje se Mongolsko pohybuje mezi středně rozvinutými zeměmi a v tomto indexu v roce 2010 obsadilo 100. příčku z celkových 169 zemí (ČR je na 28. místě).⁸⁷

Počet obyvatel byl podle údajů Mongolského statistického úřadu ke konci roku 2010 více než 2,76 mil. lidí. Data o současné mongolské migraci jsou ale nedostupná a nepřesná. Například Yearbook of Mongolia 2008 (s. 151) uvádí, že po roce 1990 odešlo z Mongolska zhruba 60 000 etnických Kazachů s mongolským občanstvím do Kazachstánu a zhruba 30 000 občanů Mongolska emigrovalo za prací do Jižní Koreje, dalších 10 000 Mongolů žije v USA a necelých 20 000 v zemích EU. Přestože je tyto údaje třeba chápat spíše orientačně, poukazují na to, že ze země, která má jen necelého 2,8 milionů obyvatel, začalo docházet k poměrně vysoké pracovní migraci. Společně s tím dochází v Mongolsku dlouhodobě k výrazné vnitrostátní migraci do měst (Alгаа 2007).

4.2 Historie mongolské migrace do ČR a česko-mongolské vztahy

Politické, hospodářské a kulturní vztahy byly mezi Československem a Mongolskem navázány po druhé světové válce, klíčové bylo navázání diplomatických styků v roce 1950 (Šíma 1996). Významné aktivity ČSSR v Mongolsku byly především v oblasti průmyslové výstavby a geologického průzkumu. Pro rozvoj česko-mongolských vztahů pak bylo také důležité, že ČSSR poskytovala v rámci rozvojové pomoci stipendia na československých vysokých školách a umožňovala stáže mongolských pracovníků v českých závodech. Podobné stáže (uplatnění) byly možné a využívané i Čechoslováky, kteří odjížděli do Mongolska. Tyto pracovní a studijní výměny začaly

---

⁸⁵ Dostupné na: «<http://www.indexmundi.com/mongolia/>» [cit. 2011-26-02].

⁸⁶ Zde autorka odkazuje na informace z dokumentu Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Mongolskem na období 2006–2010 (dále jen Program 2006–2010).

⁸⁷ Zpráva je dostupná na: «http://hdr.undp.org/en/media/HDR_2010_EN_Complete_reprint.pdf».

intenzivněji po roce 1960 a pokračovaly až do počátku transformace ČR⁸⁸ v roce 1989. V šedesátých letech minulého století bylo Československo po SSSR druhým největším obchodním a ekonomickým partnerem Mongolska (Hladílek, Polák, Šíma 1997). Jak uvádí Boušková (1998), později bylo dohodnuto i vyslání žáků k odborné přípravě ve středních odborných učilištích, financování této odborné přípravy bylo zajišťováno z bezplatné pomoci ČSSR formou daru a po vyučení se studenti vraceli do země původu. Do roku 1989 se tak studia nebo pracovní stáže v ČSSR zúčastnilo něco mezi 20–30 000 mongolských občanů (Program 2006–2010, s. 7), kteří jsou/byli v různé míře schopni se domluvit česky nebo slovensky. O intenzitě vztahů svědčí i fakt, že mezi lety 1950 až 1989 uzavřely ČSSR a Mongolsko 64 dohod a smluv (Čelko 2001, s. 442).

Po roce 1989 došlo ke změně dosavadní formy spolupráce mezi zeměmi. Jak zmiňuje Boušková [1998, nestránkováno], „nová vláda převzala minulé závazky sjednané v mezinárodní oblasti a usnesením č. 274/1990 odsouhlasila ukončení dosud platných mezivládních dohod“ s Mongolskou republikou i dalšími státy o dočasném zaměstnávání a odborné přípravě s tím, že zahraniční občané přijatí do československých organizací k zaměstnání a k odborné přípravě dokončí své závazky v souladu s ustanoveními těchto dohod.⁸⁹ Podobně mohli dostudovat za stejných či podobných podmínek studenti z Mongolska. V roce 1993 však bylo rozhodnutím Klausovy vlády zavřeno české velvyslanectví v Ulánbátaru a na několik let došlo ke značnému ochladnutí česko-mongolských vztahů (podrobněji viz Čelko 2001). V Mongolsku zůstal pouze jeden český diplomatický pracovník, která zastával funkci konzula a byl podřízený velvyslanectví v Pekingu. V následujících letech se pak především Společnost přátel Mongolska snažila lobbovat za znovuotevření českého velvyslanectví v Mongolsku.

Rozvojová spolupráce pokračovala i po změně režimu od druhé poloviny devadesátých let, a to zejména v oblasti geologických a hydrogeologických prací

---

⁸⁸ Vůbec první zmínku o navázání československo-mongolských vztahů uvádí Čelko (2001), když zmiňuje první mongolskou delegaci do ČSSR v roce 1947, kdy se několik desítek mongolských občanů účastnilo I. Světového festivalu studentů a mládeže v Praze.

⁸⁹ Boušková (1998) ve svém příspěvku rovněž uvádí, že v rámci těchto dohod bylo v ČSSR zaměstnáno nebo přijato k přípravě v roce 1990 274 osob, v roce 1993 však v rámci těchto dohod již v ČSFR nepobýval ani jediný Mongol.

a programů, ale docházelo i k podpoře rekonstrukce nemocnic nebo modernizace vybraných podniků.⁹⁰ Stejně tak byla poskytována i stipendia na českých vysokých školách. Mezi ČR a Mongolskem byly uzavřeny další (zejména obchodní a zahraničněpolitické) dohody, z nichž je třeba zmínit především *Dohodu mezi vládou České republiky a vládou Mongolska o vzájemném zaměstnávání občanů České republiky a občanů Mongolska* z roku 1999.⁹¹ Tato dohoda byla podepsána ve stejném roce (1999), ve kterém došlo k obnovení Českého velvyslanectví v Ulánbátaru, a deklaruje, že „občané mohou vykonávat zaměstnání na území přijímajícího státu po dobu, na kterou bylo uděleno povolení k zaměstnání“, konkrétně jako zaměstnanci či jako sezónní pracovníci či studující mládež v době prázdnin (článek 3.1). Ve většině článků se smlouva informacemi, které poskytuje, neliší od platných právních předpisů (formulace typu „prodloužení musí být v souladu s platnými právními předpisy“). Na druhou stranu však přichází s výše zmíněnou možností sezónní či „prázdninové“ práce pro studenty nebo nutností obdržet před odjezdem vyhotovenou pracovní smlouvu či písemné informace o pracovních a mzdových podmínkách (čl. 5.2) (zajímavá je i informace o vytváření každoročních kvót vždy v listopadu, které by určovaly počet možných zaměstnaných osob pro další rok – viz čl. 7.3 Dohody). V praxi se však s těmito ani jinými inovacemi či modifikacemi české migrační politiky v případě mongolské (či české do Mongolska) nesetkáme, protože chybí prováděcí předpisy a smlouva tak de facto není realizovatelná. A to i přesto, že v čl. 7.2 stojí, že „Kompetentní orgány a jimi pověřené organizace a úřady po podepsání Dohody neprodleně odsouhlasí mechanismus její praktické realizace a formy spolupráce.“ Migrace, zejména pracovní, ale i rodinná, z Mongolska do ČR v současnosti tedy probíhá tak, jak ji vymezuje zákon č. 326/1999 S. o pobytu cizinců na území ČR.

Mongolové, stejně jako jiní cizinci ze třetích zemí, mohou na území ČR přijíždět tehdy, pokud prokážou *účel* pobytu, tj. nejčastěji se jedná o zaměstnání (k žádosti o dlouhodobé vízum je nutné doložit potvrzení či alespoň příslib potvrzení od českého úřadu práce o pracovním místě), méně často pak podnikání a jiné důvody (např. sloučení rodiny).

---

⁹⁰ Seznam projektů je možné najít v Programu 2006–2010 na straně 7 či na stránkách českého velvyslanectví v Ulánbátaru.

⁹¹ Dostupná na: «<http://www.mpsv.cz/files/clanky/1340/mongolsko.pdf>» [cit. 2011-26-02]. Dohoda je jako příloha rovněž vložena do této disertace.

V hodnocení česko-mongolských vztahů by rovněž neměl být opomenut fakt, že *usnesením vlády ČR ze dne 31. března 2004 č. 302 o Zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie*⁹² bylo Mongolsko vybráno jako jedna z osmi prioritních zemí rozvojové pomoci. Tento dokument také potvrdil a podpořil pokračování vládních stipendií.⁹³ V roce 2010 pak bylo Mongolsko Konceptí zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017⁹⁴ zařazeno mezi pět prioritních zemí s programem spolupráce (tj. programové země).

4.2.1 Projekty nevládních organizací k mongolské migraci

Vedle nejrůznějších rozvojových projektů byly ČR realizovány i projekty v reakci na zvýšenou mongolskou migraci do ČR a problémy, kterým mongolští migranti čelili. Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) v ČR realizovala projekt *Informovaná pracovní migrace z Mongolska I.* (říjen 2007 až srpen 2008), v rámci kterého probíhal výzkum komunity mongolských pracovních migrantů v ČR⁹⁵ a v rámci kterého byly realizovány dvě pracovní cesty českých představitelů do Mongolska. Druhá část tohoto projektu pokračovala do dubna 2010, kdy se projekt zaměřil především na budování kapacit mongolského neziskového sektoru v oblasti prevence obchodu s lidmi a poskytování péče obětem obchodu s lidmi. V rámci projektu také vznikly letáky poskytující základní informace pracovním migrantům před cestou do ČR. IOM realizoval i další projekty zaměřené na mongolské migranty.⁹⁶ Významné bylo i natočení filmu s názvem *Skvělá příležitost*, který v rámci projektů MV organizace IOM zajistila. Tento film se snaží přiblížit život Mongolů v ČR, byl vysílán v mongolské televizi a v současnosti je

---

⁹² Dostupné na: «<http://racek.vlada.cz/usneseni/usnweb.nsf/0/66E45F679EF975CAC12571B6006EB537>» [cit. 2011-26-02].

⁹³ Počet stipendií se přitom většinou pohybuje do 10 osob, například na rok 2011/2012 nabízí ČR celkově 8 míst pro stipendisty, z toho 1 pro doktorandy.

⁹⁴ Koncepte zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010–2017 byla schválena vládou usnesením č. 366 ze dne 24. května 2010. [cit. 2011-26-02]. Dostupné na: «<http://www.mzv.cz/pomoc>».

⁹⁵ Část tohoto výzkumu vznikla právě v rámci tohoto projektu.

⁹⁶ Konkrétně se jedná o projekt *Informační kampaň zaměřená na mongolské pracovní migranty I a II* s cílem zvýšit informovanost mongolských pracovních migrantů žijících v ČR a také potenciálních pracovních migrantů žijících stále ještě v Mongolsku o práci českých NNO; nicméně vzhledem k vývoji situace byly pracovním migrantům především sdělovány informace o projektu Vlády ČR Dobrovolné návraty pro legální pracovní migranty. Dále projekty *Reintegrační a sociálně stabilizační aktivity ČR v Mongolsku a Pokračování Informační kampaně na prevenci nelegální migrace*. Dalším z projektů byl *Reintegrační a stabilizační aktivity České republiky v Mongolsku – fáze I*. Informace o projektech je možné najít na «<http://www.iom.cz/aktivity/migrace-a-rozvoj/mongolsko>».

zájemcům o pracovní cestu do ČR promítán na zastupitelském úřadě (dále ZÚ) v Ulánbátaru. Konkrétně v Mongolsku pak Charita ČR realizovala od podzimu 2008 projekt „*Informační platforma pro oblast zdravotně-sociální*“. V rámci tohoto projektu byla v Ulánbátaru také otevřena informační kancelář, kde mohou občané Mongolska, kteří se chystají navštívit Českou republiku, požádat o praktické informace. Od února 2009 do července 2011 mohou Mongolové, kteří již na území ČR pobývají, využít v rámci tohoto projektu služeb telefonické informační linky pro občany Mongolska o životě v ČR, linka nabízí i možnost tlumočení po telefonu. Rovněž účastníky projektu *Mobilní poradenství*, realizovaného organizací Most pro lidská práva, který vyhledával cizince v odlehlejších částech regionů a nabízel jim právní a sociální poradenství, byli například většinou Mongolové (Spálenský 2010). Situaci Mongolů na území ČR se v rámci svých aktivit věnovalo (resp. věnuje) velké množství nevládních neziskových organizací (Např. Most pro lidská práva, Multikulturní centrum Praha, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Sdružení pro integraci a migraci a další).

4.2.2 Organizace a aktivity zaměřené na Mongolsko a Mongoly v ČR

V roce 1990 byla založena jako dobrovolná nevládní a nezisková organizace Společnost přátel Mongolska (SPM), jejímž posláním a cílem je rozvíjet neformální přátelské styky s Mongolskem, přispívat k poznání Mongolska a propagovat Českou a Slovenskou republiku v Mongolsku. Tato společnost pořádá například besedy o Mongolsku, organizuje cesty do Mongolska atp. Ve vztahu k mongolské migraci do ČR jsou významné její aktivity, zejména setkávání jejích členů a příznivců zvané „Jurta“, při kterém je jurta (ger) postavena ve vybraném městě a/nebo jsou provozovány jiné aktivity přibližující Mongolsko. Místní lidé se mohou dozvědět informace o Mongolsku a životě Mongolů. Akcí se rovněž účastní větší počet Mongolů, kteří v ČR žijí.⁹⁷ V Česku lze však najít i řadu méně formálních sdružení a aktivit, které se nějakým způsobem váží k Mongolsku (např. aktivity kolem webu Ulanbátar dnes, <<http://ubdnes.nolimit.cz/>>). Významná je i existence Česko-mongolské obchodní komory, která má za cíl podporovat vzájemné obchodní vztahy mezi podnikatelskými subjekty v ČR a v Mongolsku⁹⁸.

---

⁹⁷ Informace ze stránek Společnosti přátel Mongolska <<http://www.spm.chytry.cz/>> [cit. 2011-26-02].

⁹⁸ Více k Česko-mongolské obchodní komoře viz <<http://www.cemok.org/profil.html>>.

V Plzni také několik let fungovala Česko-mongolská společnost, která částečně provozovala kulturní aktivity (např. večery s mongolskou hudbou, představení krojů atp.) a částečně se snažila Mongolům v ČR pomáhat. Tuto společnost vedla za asistence dalších pouze jedna v ČR dlouhodobě žijící Mongolka, na kterou se v době realizace mého výzkumu obracely desítky až stovky Mongolů s žádostí o radu a o pomoc. Kapacita této poradny i informace, které mohla poskytnout, však byly limitované. Další aktivitou byl Svaz Mongolů, který vznikl na začátku roku 2007 v Havlíčkově Brodě s cílem sdružovat Mongoly, kteří žijí na Vysočině. Mimo zapojení v oblasti kulturních a sportovních aktivit Mongolů vydával i mongolský bulletin.

Jak je uvedeno výše, Mongolové přirozeně měli možnost využívat právního a sociálního poradenství, které v ČR nabízejí nevládní organizace, nabídka tohoto poradenství však (například kvůli nedostatku financí určených na tyto účely) zdaleka nedostačuje, jak ukazuje i nedávná zpráva *Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy* (2011). Lze konstatovat, že i přes vysokou poptávku po informacích a právním a sociálním poradenství ze strany mongolských migrantů na straně jedné a snahy Mongolů v ČR na tuto potřebu reagovat (viz založení česko-mongolské společnosti, ale i opakované výpovědi několika respondentů⁹⁹), nebyly strukturální podmínky (např. pomoc se založením nevládní organizace, specifické granty pro občanské iniciativy migrantů) takové, aby tyto aktivity podpořily.

Co se týče dalších aktivit Mongolů, článek *Korupce státních úředníků aneb Jak se žije cizincům v ČR*¹⁰⁰ uvádí, že občané mongolské národnosti, kteří pracovali ve firmě APOS¹⁰¹ v Blansku, sepsali v roce 2007 společné prohlášení, ve kterém poukazují na vysoce neuspokojivou situaci na českém konzulárním úřadě v Mongolsku (dlouhé čekání, nevhodné podmínky, uplácení pro snadnější podání žádosti atp.). V reakci na toto prohlášení zorganizovala blanenská poslankyně Bebarová-Rujbrová (KSČM)

---

⁹⁹ Viz zejména podkapitola o Mongolech dále usazených v ČR

¹⁰⁰ Korupce státních úředníků aneb Jak se žije cizincům v ČR, přepis tiskové konference JUDr. Zuzky Bebarové-Rujbrové 16. ledna 2008 o korupci na konzulárních odděleních českých zastupitelských úřadů, publikováno 22. 1. 2008 na stránkách Britských listů, [cit. 2011-26-02]. Dostupné na: <http://blisty.cz/art/38480.html>.

¹⁰¹ Firma APOS-AUTO, s.r.o se specializuje na pošívání volantů kůží a je dlouhodobě jedním z největších zaměstnavatelů Mongolů v ČR, ve firmě pracují stovky Mongolů.

v lednu 2008 tiskovou konferenci na téma Korupce našich úředníků aneb Jak se žije cizincům v ČR. Otázku korupce na ambasádě v Ulánbátaru pak v parlamentu opakovaně nastolovali komunističtí poslanci. Na zastupitelském úřadě proto bylo provedeno šetření, které podle tehdejšího ministra zahraničí Karel Schwarzenberga korupci nepotvrdilo a následné personální změny na velvyslanectví s ní ministerstvo odmítlo spojovat (Hůlová 2009).

4.2.3 Výzkumy o mongolské migraci v ČR

Přestože řada oblastí, které se týkají české migrační a integrační politiky, je velmi dobře zpracovaná, mongolské migraci do ČR se zatím nikdo soustavněji nevěnoval. Vznikla však řada kvalifikačních prací, které se především zaměřují na jednu konkrétní oblast spojenou s mongolskou migrací (např. na Masarykově univerzitě: Látalová I.: Proměny etnického složení obyvatelstva v Blansku po roce 1990. 2010.; Krausová H.: Mongolští přistěhovalci jako pracovní síla na Blanensku. 2008; na Universitě Pardubice pak např. Spálenský A.: Mongolská komunita v Pardubickém a Královéhradeckém kraji. 2010.). Zejména z etnografického pohledu je pak zajímavý příspěvek Čelka z roku 2001 s názvem *Mongoli a Česká republika. Ako napomôcť k integrácii?*, který především na osobní zkušenosti dokumentuje česko-mongolské vztahy zejména v dobách socialismu. Drobný náhled do života Mongolů v ČR přináší i Krebsova (2010) *Sonda do prostředí mongolské pracovní migrace z roku 2009*, která vznikla v rámci aktivity organizace La Strada. Podstatné informace pak přináší mongolský kvantitativní výzkum *Status and consequences of Mongolian Citizen working abroad* z roku 2005,¹⁰² který se zaměřil na získávání poznatků v oblasti pracovních a životních podmínek mongolských migrantů v Jižní Koreji, České republice a USA. V ČR byly provedeny rozhovory s 200 mongolskými migranty, dvě ohniskové skupiny a několik rozhovorů s navrátilivšími migranty v Mongolsku. Závěry tohoto výzkumu nejsou v protikladu se zjištěními této práce, naopak protože se jedná o práci kvantitativního charakteru, v mnohém může uvedený výzkum tuto práci doplňovat. Přestože autorka této práce měla výzkum *Status and consequences of Mongolian Citizen working abroad* k dispozici až po skončení

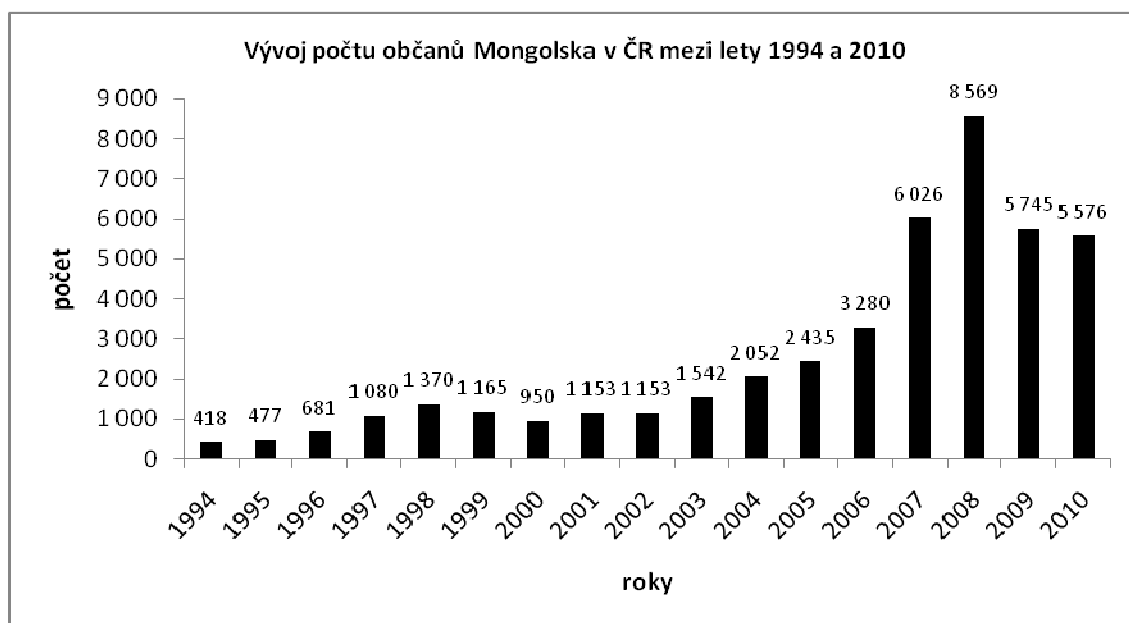
---

¹⁰² Autoři: Bolorma T, Tsetsgee P., Enkhtsetseg B., dostupné na: «http://www.forum.mn/res_mat/IntMig_report_Eng.pdf».

terénní fáze výzkumu, je překvapivé, v kolika bodech se závěry obou výzkumů prolínají. Obzvláště přínosné v mongolském kvantitativním výzkumu je zachycení mongolské migrace do ČR ještě před nejprudším nárůstem migrace a informace, na jejichž základě lze vystopovat kořeny mnoha významných problémů, na které poukazuje i tato rigorózní práce (např. problémy s dodržováním pracovních práv, komunikační obtíže Mongolů). Posledním výzkumem je výzkumná zpráva společnosti Sociofaktor s názvem *Strategie zvládání obtížných situací cizinci z Ukrajiny a Mongolska*¹⁰³ (Topinka, Janoušková, Kliment 2010). Tato zpráva, třebaže i v ní uváděné informace jsou často relevantní, je postavena na ohniskových skupinách, které autorka z vlastní zkušenosti považuje pro výzkum mongolské migrace za méně přínosný a odpovídající (viz dále), na tuto výzkumnou zprávu proto odkazuje minimálně.

4.2.4 Mongolská migrace z pohledu statistik

Graf 4: Vývoj počtu legálně pobývajících občanů Mongolska mezi lety 1994 a 2010

Zdroj: autorka na základě dat ČSÚ

Do poloviny devadesátých let docházelo v počtu legálně pobývajících Mongolů v ČR pouze k mírnému nárůstu, přesto se počet Mongolů v ČR mezi lety 1995 a 1998

¹⁰³ Dostupné na: <http://www.integracnicentra.cz/documents/Strategie%20zvl%C3%A1d%C3%A1n%C3%AD%20obt%C3%AD%C5%BEen%C3%BDch%20situac%C3%AD.pdf> [cit. 2010-12-22].

téměř ztrojnásobil. Od roku 1998 však došlo k poklesu počtu Mongolů v ČR¹⁰⁴ na 950 v roce 2000 a po následující tři roky (do r. 2002), tedy v době ekonomického poklesu v Mongolsku a po otevření českého velvyslanectví v Ulánbátaru, docházelo jen k jejich mírnému nárůstu. Od roku 2002 lze však pozorovat začátek prudkého nárůstu, který je nejmarkantnější mezi lety 2006 a 2008. V tomto období došlo k téměř zdvojnásobení počtu Mongolů v ČR, a to během jediného roku. Zásadní nárůst pokračoval i v roce 2008, kdy bylo podle dat ČSÚ v ČR 8 569 Mongolů, data MPSV však ve stejném roce registrovala 13 157 pracujících Mongolů (více viz dále). Lze se tedy domnívat, že celkový počet Mongolů s oprávněním i bez oprávnění k pobytu dosahoval v roce 2008 výrazně vyššího počtu, než data ČSÚ uvádějí. V roce 2009 následoval prudký pokles legálně pobývajících Mongolů v ČR, který byl způsoben především více restriktivní státní politikou ve vydávání pracovních povolení občanům třetích zemí a méně příznivou ekonomickou situací. Velmi mírný pokles v počtu Mongolů v ČR pokračoval i v roce 2010. Nicméně počet Mongolů s oprávněním k pobytu se stále pohybuje přibližně na hranici počtu Mongolů ke konci roku 2006 a zatím se tedy nevrátil na úroveň před dramatickým nárůstem mongolské migrace.

Pokud porovnáme vývoj počtu Mongolů v ČR s vývojem celkového počtu cizinců v ČR, kopírují tyto grafy zhruba až do roku 2003 podobný průběh, od roku 2003 do roku 2008 došlo však v případě mongolské migrace k výrazně prudšímu nárůstu a kvůli ekonomické krizi a na ni přijatých opatřeních i k výrazně většímu propadu počtu Mongolů v roce 2009.

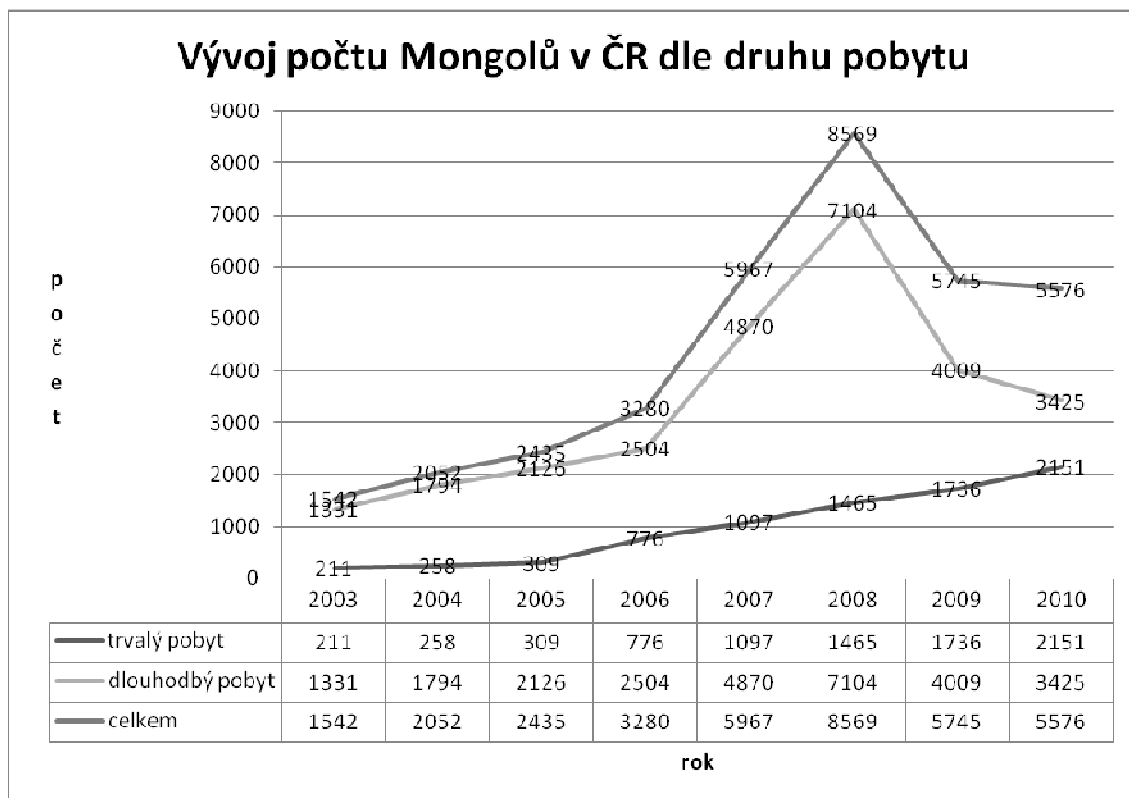
Následující podrobnější graf vývoje počtu Mongolů v ČR dle druhu pobytu ukazuje, že oproti celkovému počtu Mongolů v ČR vývoj počtu Mongolů s trvalým pobytem v ČR stabilně narůstá, do roku 2005 se přitom jednalo o nárůst velmi mírný, od roku 2006 začalo docházet ke stabilnímu výraznějšímu nárůstu – ke konci roku 2010 počet Mongolů s trvalým pobytem dosáhl 2151 osob.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ V roce 1999 pravděpodobně v souvislosti s platností nového cizineckého zákona, pro pokles v roce 1998 však zřejmé důvody neshledávám.

¹⁰⁵ Dle údajů ministerstva vnitra, statistiky jsou dostupné na <<http://www.mvcr.cz/clanek/cizinci-s-povolenym-pobytem.aspx>>.

Graf 5: Vývoj počtu Mongolů v ČR dle druhu pobytu mezi lety 2003 a 2010

Zdroj: Autorka na základě dat ČSÚ a dat MV

Jak ukazuje další tabulka, počet udělených českých občanství dřívějším občanům Mongolska byl velmi nízký a pohybuje se pouze na úrovni jednotek. Ve většině let nebylo uděleno občanství žádným (bývalým) občanům Mongolska. To částečně koresponduje s tím, že až do roku 2005 byl počet Mongolů s trvalým pobytem poměrně nízký. Podmínku minimálně pětiletého pobytu s trvalým pobytem (viz zákon 40/1993 Sb. O nabytí a pozbytí státního občanství České republiky §7 – §9) zatím splňuje jen zhruba 300 osob. I tak jsou tato čísla překvapivě nízká. Mimo možné restriktivity ze strany ČR se na tom může mimo jiné podílet i fakt, že ČR neumožňuje dosud existenci duálního občanství, což potenciální žadatele o udělení českého občanství odrazuje (viz např. studie MIPEX III, 2010).

Tabulka 4: Počet udělených občanství bývalým občanům Mongolska mezi lety 2001–2009

rok	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
počet udělených občanství	1	8	3	0	1	2	0	0	0	4

Zdroj: Autorka na základě dat ČSÚ.

Rovněž mongolská pracovní migrace se vyznačovala určitými specifiky. V první řadě bylo (a je) pro mongolskou migraci specifické velmi nízké zastoupení Mongolů živnostníků, v naprosté většině nacházeli Mongolové pracovní uplatnění jako zaměstnanci. Například podle dat ČSÚ bylo v roce 2007 z ekonomicky aktivních Mongolů pouze 2 % živnostníků, což je výrazně méně než u ostatních skupin cizinců, kde byl podíl cizinců podnikatelů v průměru 23 %. V roce 2009 se sice počet Mongolů živnostníků navýšil na 6 %, průměr podnikajících cizinců byl však v tomto roce 28 %. Genderové zastoupení Mongolů a Mongolek podnikatelů bylo poměrně vyrovnané, stejně tak jako zastoupení zaměstnanců, v obou těchto údajích se objevovala mírná feminizace mongolské migrace.

Oproti jiným skupinám cizinců bylo mezi Mongoly větší zastoupení mladých pracujících (mezi lety 20–24), v roce 2007 se například jednalo o 24 % (u ostatních skupin cizinců se pohybovalo toto věkové zastoupení mezi 10–15 %). Výjimečné bylo i zásadně nižší pracovní uplatnění věkové skupiny nad 50 let. Trend vyššího zastoupení mongolských pracujících se v roce 2009 přiblížil situaci ostatních migrantů (na 16 %), ovšem zastoupení pracujících nad 50 let se dostalo téměř k nule, což je v porovnání s jinými cizinci raritou.

Při pohledu na data, která sledují vývoj počtu Mongolů v ČR a jejich zaměstnanost (viz následující tabulka), jsou patrné výrazné nesrovnalosti v uváděném počtu Mongolů na území ČR a v uváděném počtu pracujících Mongolů v ČR, který je v letech 2007 a 2008 větší než celkový počet Mongolů v ČR v daném roce (viz podtržené údaje). Podle těchto údajů (jedná se o data, která ČSÚ získává i od MPSV a MPO, případně MV) v roce 2008 v ČR pobývalo pouze 8 569 Mongolů, pracujících jich však mělo být 13 157. Jak tedy rozumět oněm 4 588 pracujících Mongolů, kteří se do celkového počtu Mongolů v roce 2008 nevešli? Tento rozpor vzniká dle odpovědi ČSÚ¹⁰⁶ kvůli tomu, že data pocházejí ze dvou databází, které provozují jiné resorty a které nejsou propojené a vycházejí z různé legislativy. Podle ČSÚ může být důvodů rozdílů několik: například „zahrnutí osob s vízy do 90 dnů do pracujících, ale v pobytových statistikách osoby s vízy do 90 dnů nejsou. Dalším (a zřejmě závažnějším) důvodem je zřejmě pomalejší

---

¹⁰⁶ Odpověď byla zaslána dne 25. 5. 2011 od pracovníka ČSÚ Ondřeje Košaty.

vypadávání z evidence pracovních povolení než z informačního systému cizinecké policie. Takže občané Mongolska, kteří ČR do konce roku 2008 opustili, byli ještě nějakou dobu v evidenci úřadů práce.“

I tyto nepřesné statistiky poukazují na to, že velký počet Mongolů přijel zejména v letech 2007 a 2008 do ČR legálně, začal zde pracovat a do jednoho roku jim vypršelo pracovní povolení, které si již nebyli z nejrůznějších důvodů schopni prodloužit, v daném roce však z ČR neodjeli. Minimálně 5619 Mongolů (tedy součet rozdílů v počtu pobývajících a pracujících Mongolů v letech 2007 a 2008) tak přišlo o povolení k pobytu a odjelo později z ČR nebo zde zůstalo bez oprávnění k pobytu nebo pokračovalo do dalších zemí schengenského prostoru bez patřičných povolení. Vzhledem k tomu, se autorka během svého výzkumu setkala s několika desítkami Mongolů, kteří v té době neměli oprávnění k pobytu, lze se domnívat, že počet Mongolů bez oprávnění k pobytu v ČR byl značně vysoký a pohyboval se řádově v tisících. Za velmi umírněný odhad počtu neregulérně pobývajících Mongolů v době konce sběru dat (začátek roku 2009) považuje ze svého subjektivního pohledu autorka dva tisíce Mongolů, za možné ale pokládá i číslo výrazně vyšší.

Toto zjištění ovšem nekoresponduje se statistikami zadržených Mongolů při neoprávněné práci, migraci nebo pobytu. Podle Zprávy (2010)¹⁰⁷ byli roce 2009 Mongolové sice třetími nejčastěji nelegálně a neohlášeně zaměstnávanými zahraničními pracovníky ze třetích zemí, jednalo se ovšem pouze o 383 osob. Ve stejném roce bylo 253 Mongolů zadrženo při nelegálním pobytu. 256 Mongolů bylo zadrženo při nelegální migraci (5,7 % z celkového počtu zadržených, jejich počet byl přitom o 13 osob nižší než počet zadržených Mongolů při nelegální migraci v roce 2008) (ibid.). Podle Zprávy (2010) navíc v ČR působili Mongolové, kteří za úplatu nabízeli zajištění převozu do Německa nebo Francie, včetně zajištění další práce. Rovněž v roce 2010 patřili Mongolové mezi nejčastěji nelegálně a neohlášeně zaměstnávané zahraniční pracovníky ze třetích zemí, v této souvislosti jich bylo zadrženo 242 (Zpráva 2011¹⁰⁸), což je o třetinu

---

¹⁰⁷ Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2009. Ministerstvo vnitra. 2010.

¹⁰⁸ Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2010. Ministerstvo vnitra. 2011.

méně než v roce 2009. Ve stejném roce (2010) bylo 139 Mongolů zadrženo při nelegálním pobytu, což je téměř o polovinu méně než v roce předchozím (ibid.). 140 Mongolů bylo zadrženo při nelegální migraci (4,7 % z celkového počtu zadržovaných, jejich počet byl přitom o téměř 50 % nižší než v roce 2009) (ibid.).

Co se týče míry zaměstnanosti Mongolů, lze se i přes problémovost uvedených dat domnívat, že míra zaměstnanosti Mongolů v porovnání s ostatními skupinami cizinců je v ČR o něco vyšší. Například dle dat ČSÚ byl poměr zaměstnanosti cizinců vůči jejich celkovému počtu u Mongolů v roce 2005 0,83, průměr u cizinců byl ve stejném roce 0,79. Tato vyšší zaměstnanost byla charakteristická i v dalších letech, přestože, jak je vysvětleno výše, v letech 2007 a 2008 překračuje maximální hranici 1.

Tabulka 5: Tabulka celkového počtu Mongolů v ČR mezi lety 2005 a 2009 podle typu pobytu, pracovního uplatnění a poměru zaměstnanosti

rok	2005	2006	2007	2008	2009
celkem Mongolů v ČR	2 435	3 280	<u>6026</u>	<u>8569</u>	5 745
ostatní typy pobytů nad 90 dní	2 126	2 504	4939	7104	4 009
trvalý pobyt	309	776	1087	1465	1 736
celkem pracujících	2 013	2 973	<u>7057</u>	<u>13157</u>	4 493
zaměstnaní	1 800	2 814	6897	12990	4 205
živnostníci	213	159	160	167	288
poměr zaměstnanost/pobyt	0,83	0,91	<u>1,17</u>	<u>1,5</u>	0,78

Zdroj: Autorka na základě dat ČSÚ

Přes výše uvedené údaje, které indikují několik tisíc Mongolů bez oprávnění k pobytu, kteří v ČR pravděpodobně vykonávali rovněž neoprávněné ekonomické aktivity, ukazují počty zadržovaných Mongolů při kontrolách nelegální práce (nemusí se tedy nutně jednat o osoby s neoprávněným pobytem) pouze poměrně omezenou úspěšnost těchto kontrol. Přesto tato data indikují výrazný nárůst neoprávněných ekonomických aktivit občanů Mongolska v ČR.

Tabulka 6: Vývoj počtu Mongolů v ČR mezi lety 2005 a 2009 zadržných bez povolení k zaměstnání při výkonu zaměstnání

rok	2005	2006	2007	2008	2009
zadržení bez povolení k zaměstnání	4	7	19	143	374

Zdroj: Autorka na základě dat ČSÚ

Co se týče zadržných při neoprávněném překročení hranic, vyskytují se Mongolové dlouhodobě mezi 14 zeměmi, jejichž občané jsou v ČR zadrženi při neoprávněném překročení státních hranic. V roce 2005 bylo při neoprávněném překročení zadrženo 188 Mongolů, naprostá většina z nich (155) na česko-slovenské hranici. O rok později toto číslo pokleslo na 110 a na česko-slovenské státní hranici byl zadržen pouze jeden Mongol, většina (90) neoprávněných překročení hranic byla na česko-rakouských hranicích. Výrazný pokles pokračoval i v roce 2007. Od roku 2008 je v ČR sledováno pouze nelegální překročení vnějších schengenských hranic (tzn. pouze vzdušná letiště), při kterém nebyli v roce 2008 a 2009 zadrženi žádní Mongolové.

Tabulka 7: Vývoj počtu Mongolů mezi lety 2005 a 2009 zadržných při nelegálním překročení státních hranic

rok	2005	2006	2007	2008	2009
zadržení při nelegálním překročení státní hranice	188	110	68	0	0

Zdroj: Autorka na základě dat ČSÚ

Přestože počet Mongolů studujících na vysokých školách ČR nebyl vysoký, narostl počet mongolských vysokoškoláků v ČR mezi rokem 2005 a 2009 o 250 %. Nejvíce mongolských vysokoškoláků bylo v ČR v roce 2007. Oproti jiným skupinám cizinců se u mongolských studentů téměř nevyskytovali samoplátci.

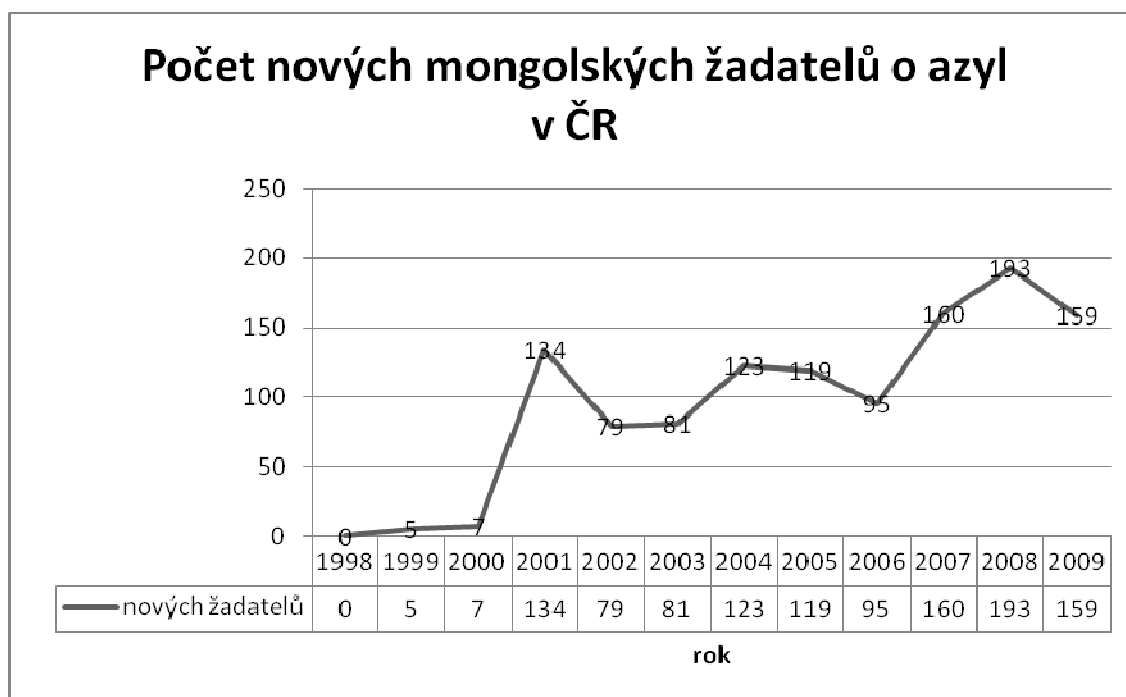
Tabulka 8: Vývoj počtu Mongolů v ČR mezi lety 2005 a 2009 studujících na vysokých školách v ČR

rok	2005	2006	2007	2008	2009
počet Mongolských studentů na VŠ	46	59	123	110	116

Zdroj: Autorka na základě dat ČSÚ

Co se týče žadatelů o azyl (mezinárodní ochranu), došlo k nejvýraznějšímu nárůstu mezi lety 2000 a 2001, toto zvýšení však nereflektuje novou migrační vlnu, ale usnadnění přístupu žadatelů o azyl na trh práce, což vedlo k legalizaci již existující pracovních míst (Horáková 2007). Nicméně i mezi lety 2002 a 2009 došlo ke kolísavému nárůstu nových žadatelů o azyl z Mongolska, což neodpovídá celkovému dlouhodobému trendu poklesu podaných žádostí o azyl v ČR. Mezi lety 2007–2009 tvořili občané Mongolska v pořadí třetí nejvýznamnější zemi původu žadatelů o udělení mezinárodní ochrany (Zpráva 2010). V roce 2010 pak žadatelé o mezinárodní ochranu z Mongolska tvořili druhou nejvýznamnější zemi původu (96 žadatelů) (Zpráva 2011). Jedním z nabízejících se vysvětlení tohoto postupného středního nárůstu je to, že Mongolové, kteří se v ČR dostanou do problémových situací nebo ztratí oprávnění k pobytu, zkouší svou situaci řešit vstupem do azylové procedury. Tuto domněnku potvrzuje i Zpráva (2010), která uvádí, že pro státní příslušníky Mongolska je poměrně typické, že se na území České republiky nejprve zdržují na základě platného pobytového oprávnění a o mezinárodní ochranu žádají až po skončení jeho platnosti. Úspěšnost žadatelů o azyl je přitom téměř nulová (od roku 1998 získali v ČR azyl jen dva Mongolové).

Graf 6: Vývoj počtu nových žádostí mongolských žadatelů o azyl v ČR mezi lety 1998 a 2009

Zdroj: Autorka na základě dat ČSÚ

4.3 Klientický systém a zprostředkovatelé v mongolské migraci

Jak je ukázáno v kapitole 6, zprostředkovatelé a klienti hráli v mongolské migraci zásadní roli. Obtížné přitom bylo porozumět hranicím jejich aktivit i sféře vlivu, kterou vůči mongolským migrantům měli. V provedeném výzkumu se objevily níže uvedené kategorie. Formalita těchto agentur, tedy skutečnost, že fungovaly s oprávněním k dané činnosti z ČR či Mongolska, zdá se, nehrála zásadní roli s výjimkou toho, že pro formálně registrované agentury mohla být komunikace s českým zastupitelským úřadem snadnější či mohly být pro zájemce o migraci důvěryhodnější. Velká část agentur působila neformálně, část z nich se postupně zaregistrovala a oprávnění k činnosti ze strany ČR získala. Jednotlivé zprostředkovatelské agentury přitom nemusely spadat pouze do jedné z uváděných kategorií, vůči různým migrantům mohly postupovat odlišně, zejména mezi 2. a 3. kategorií byly různé mezistupně; stejně tak jednotliví respondenti mohli zažít za dobu svého pobytu v ČR různé verze následujících kategorií:

1. zprostředkovatelské agentury, které v Mongolsku pouze organizovaly migraci Mongolů do ČR, zejména pro firmy sídlící v ČR.

Tento způsob migrace byl nejméně problémový. Výraznější problémy se vyskytly pouze tehdy, pokud migrující Mongolové nebyli schopni/ochotni práci, na kterou byli přijati, vykonávat. V některých případech se Mongolové i po delším pobytu na území obraceli v případě ztráty práce na agentury práce, které jim první práci v ČR u českého zaměstnavatele zařídily, opakovaně byli tyto zprostředkovatelé schopni (zhruba do začátku roku 2009) najít těmto lidem za úplatu práci novou.

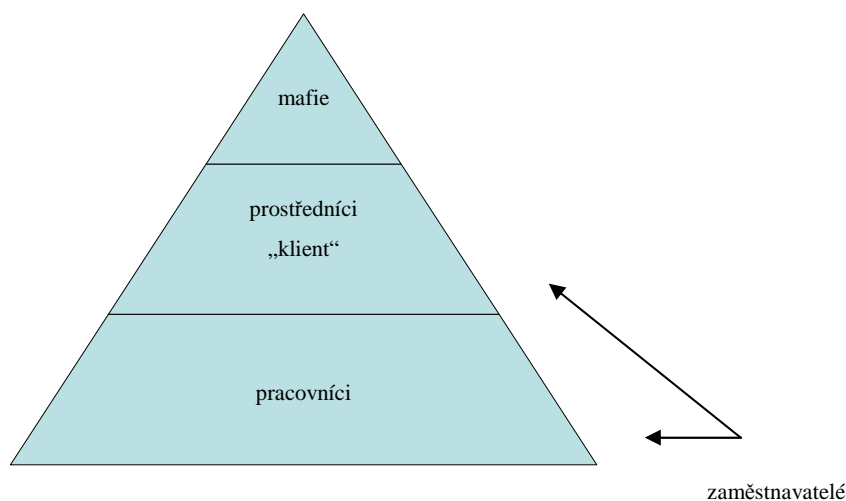
2. zprostředkovatelské agentury, které v Mongolsku organizovaly migraci Mongolů do ČR a na území ČR tyto migranty zaměstnávaly jako své agenturní zaměstnance a pronajímaly je ostatním firmám na práci.

V tomto případě měla mongolská zprostředkovatelská agentura většinou na území ČR spolupracující agenturu, která byla vedena Čechy, Mongoly či Ukrajinci. V opakovaných případech se vyskytly situace, kdy tyto agenturní pracovníci neměli na území ČR práci, platby za práci byly problémové.

3. zprostředkovatelské agentury, které organizovaly migraci Mongolů do ČR a na území ČR spolupracovaly nebo byly propojeny s klienty.

Většinou se jednalo o spojení Mongola, který organizoval nábor zájemců do ČR a vše potřebné na území Mongolska, a jednoho či více Ukrajinců (případně Ukrajinců a Mongolů) na území ČR, kteří v ČR organizovali práci Mongolů a do velké míry i jejich život. V některých případech pendloval klient-zprostředkovatel mezi Mongolskem a ČR. Tento model byl podobný předchozímu modelu s tím rozdílem, že pracovníci odváděli určité procento (pravděpodobně mezi 20 a 50 %) ze své mzdy klientům, v některých případech vyhrožovali tito klienti mafii (organizovaným zločinem).

Schéma 1: Model klientského systému

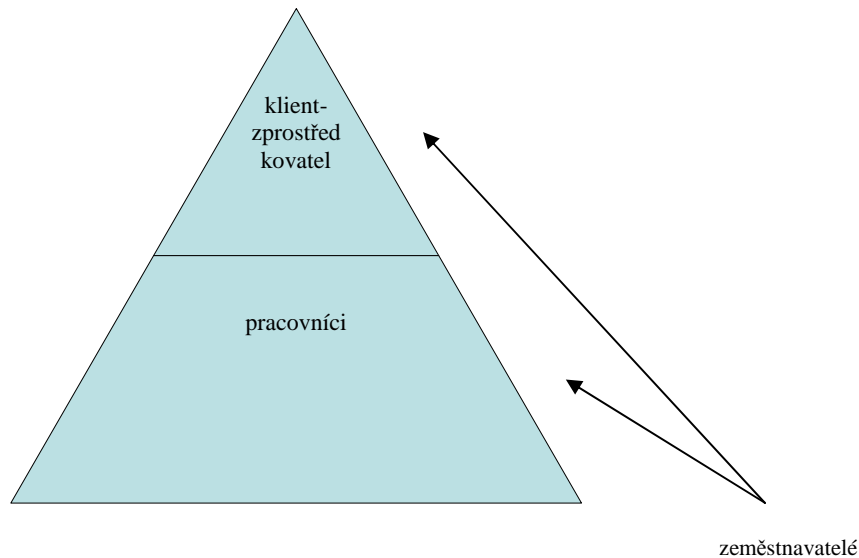

Zdroj: Autorka na základě klientského modelu Nekorjaka (2010)

Klasický model klientského systému tak, jak ho popisuje Černík (2005) nebo Nekorjak (2010), si lze představit jako hierarchický systém, na jehož vrcholku stojí skupiny organizovaného zločinu a na spodní příčce pracující migranti. Mezi těmito dvěma skupinami jsou tzv. klienti, tedy prostředníci, kteří představují zprostředkující článek mezi mafii a pracujícími migranty, a případně slouží i jako kontakty pro zaměstnavatele. Migranti platí klientům část mzdy a mafie vybírá od klientů poplatky za „ochranu“ migrantů (více viz Černík 2005, Nekorjak 2010). Přestože i případy takového uspořádání byly mezi respondenty zaznamenány, a to zejména tehdy, kdy došlo k „napijání“ skupin mongolských migrantů na již existující struktury zprostředkování

a organizování ukrajinské migrace, byl mezi respondenty častý i klientský systém, který zahrnoval pouze první dvě nižší příčky.

Schéma 2: Model zprostředkovatelsko-klientského systému u Mongolů v ČR

Zdroj: Autorka

U Mongolů v ČR byl opakovaně zaznamenán model, který obsahuje pouze dvě nižší úrovně klientského systému. Nekorjak (2010, s. 38) uvádí, že tento stupeň klientského systému vznikl dříve a organizovaný zločin se připojil až později, a dodává, že tento stupeň by se bez vměšování mafií obešel. K této situaci dochází v případě mongolské migrace. Ve sledovaných případech mohl být tento systém oboustranně výhodný na základě toho, že klient-zprostředkovatel byl nejen napojen na zprostředkovatele migrace v zemi původu, ale rovněž v ČR zajišťoval práci, ubytování, poskytoval informace a obstarával agendu typu vyřízení povolení k práci a k pobytu. Pouze ve zcela výjimečných případech bylo toto uspořádání funkční, a to pouze dočasně. Tento typ vztahů byl charakteristický nerovností vztahů zejména z pozice moci – klient-zprostředkovatel získával zásadní moc nad životem mongolských migrantů v ČR, mongolští migranti přitom měli minimální možnost se bránit a odchod od klienta-zprostředkovatele, pokud byl možný, pro ně znamenal ztrátu práce, adresy, informací a následně i ztrátu oprávnění k pobytu. Ze strany klientů-zprostředkovatelů opakovaně docházelo k neposkytnutí práce, nevyplácení mzdy, výhrůzkám a podobnému jednání. Pravděpodobně se tak dělo i kvůli tomu, že (a) klienti-zprostředkovatelé nebyli schopni práci zajistit, (b) bylo pro ně výhodnější, že jejich pracovníci neměli oprávnění

k pobytu, a tak byli ještě více závislí a ochotni dělat horší práci za ještě méně peněz, (c) o migraci do ČR byl mezi Mongoly velký zájem a postupem času cena za zprostředkování pracovní cesty do ČR narostla natolik (až na 4000 EUR), aby pouhé organizování příjezdu Mongolů do ČR bylo finančně výnosné.

Tyto aktivity přirozeně vyžadovaly ze strany klientů-zprostředkovatelů dobré kontakty na českých úřadech – zejména úřadech práce, od kterých potřebovali získat příslib k zaměstnání často na reálně neexistující pracovní místa, a později povolení k zaměstnání Mongolů. Zásadní byly i kontakty na cizinecké policii a na zastupitelský úřad v Mongolsku. Nelze rovněž opomenout, že čisté zisky klientů dosahovaly řádu milionů korun.¹⁰⁹

---

¹⁰⁹ Například jeden respondent přesvědčivě spočítal, že pouze na lidech, kteří pracují pod jeho klientem a o kterých ví, vydělává klient minimálně 1 000 000 Kč měsíčně. Jednalo se přitom o zhruba 200 pracovníků, z nichž každý odváděl klientovi přes 5 000 Kč měsíčně jako srážku z platu.

5 Realizace výzkumu v ČR

Tato část představuje způsob sběru dat zejména při realizaci polostrukturovaných rozhovorů s třiceti šesti mongolskými migranty na území ČR. Přibližuje však i jiná získaná data, způsob práce s daty, základní charakteristiky respondentů a postup při transkripci rozhovorů.

5.1 Sběr dat v ČR

Na konci roku 2007 byla v Plzni provedena **focus group** (ohnisková skupina), které se zúčastnilo osm Mongolů, kteří žili v Plzeňském a Středočeském kraji. Vzhledem k tomu, že větší část z nich nemluvila dobře (či vůbec) česky, byl focus group přítomen i tlumočník, který po celou dobu trvání focus group (cca 2,5 h) tlumočil. Focus group vedla autorka jako moderátor, přítomen byl i asistent moderátora, který se staral o technické detaily. Ohnisková skupina se sice ukázala jako možná metoda, neboť přinesla mnohé informace o tom, s čím se Mongolové v ČR potýkají, jak a proč přijíždějí a podobně, ale kvůli nutnosti tlumočit probíhala dost těžkopádně. Stejně jako při realizaci rozhovorů tváří v tvář při ní bylo třeba čelit skutečnosti, že Mongolové měli často tendenci popisovat věci z pozitivnějšího úhlu pohledu. Tato skutečnost byla pravděpodobně ještě vyhrocenější právě tím, že jich bylo několik pohromadě (Morgan 2001, s. 85). Později při realizaci výzkumné části v Mongolsku byla tato skutečnost (tendence popisovat věci pozitivně) s několika Mongoly rozebírána, ti tuto domněnku potvrdili a uvedli, že negativní hodnocení není mongolské kultuře vlastní.¹¹⁰ Uváděli

---

¹¹⁰ Alena Oberfalzerová, vedoucí Semináře mongolistiky při Ústavu jižní a centrální Asie UK, se v rozhovoru *Nechod' dceruško k vodě ven* vyjadřuje o tom, jak je v Mongolsku vnímána síla slova, říká: „Mongolové mluví – jak zamlčují, naznačují a mluví v metaforách.“ A dále: „V Mongolsku se věří ve velkou sílu slova. Vyřčená slova jsou samostatnými entitami. Proto je tak mocná modlitba – a stačí i docela jednoduchá – třeba *changaj miň, changaj miň*. Ta slova mají ochrannou moc. Věří se také v to, že slovem můžete uřknout nebo že přílišnou chválou můžete na někoho přivolat pozornost zlých duchů.“ Dostupné na: <http://ubdnes.nolimit.cz/ceska-mongolistika/necho-dcerusko-k-vode-ven-2.html> [cit. 2010-12-22].

následující vysvětlení: „Pokud jde člověk na vlak pozdě, nikdy neříká: *přijdu pozdě*, to by to jen přivolal, spíš spěchá a věří, že to dobře dopadne.“¹¹¹

Výsledky ohniskové skupiny sloužily k vytvoření **scénáře pro polostrukturované rozhovory**. Při realizaci rozhovorů se postupovalo podle jasné osnovy s možností přizpůsobit téma (formulaci okruhu otázky) i pořadí otázek migrantovi (Bernard 1995; Merriam et al. 2002). Před uskutečněním vlastních rozhovorů byly okruhy polostrukturovaného dotazníku ještě **pilotovány** pomocí rozhovorů s dvěma Mongoly.

Na území České republiky pak bylo během roku 2008 a v první polovině roku 2009 realizováno celkem čtyřicet dva rozhovorů s mongolskými migranty. Pro potřeby analýzy pak bylo použito **třicet šest rozhovorů s mongolskými migranty**. Šest rozhovorů muselo být vyřazeno kvůli nesrozumitelnosti, přílišné obsahové stručnosti či kvůli tomu, že rozhovor byl přerušen a nemohl být dokončen. Dvacet šest rozhovorů přitom autorka realizovala osobně, deset rozhovorů provedl proškolený tazatel. Cílem bylo pořizovat všechny rozhovory v co největším klidu a soukromí.

Vzhledem ke značné délce, způsobu vedení a tak i podrobnosti, se v některých charakteristikách rozhovory přiblížily až k biografické perspektivě. Přestože tazatelé používali především návodné otázky (*directive*), je z přepisu rozhovorů zřejmé, že během rozhovorů byly používány i nenávodné (*non-directive*) otázky (Hammersley, Atkinson 1997), a to především u senzitivnějších témat typu zdraví, pracovní podmínky, rodinná situace. Tento citlivý přístup k rozhovorům pomohl zachytit perspektivu zkoumaných aktérů a jejich pozici v různých sociálních sítích (Blahoutová 2010 dle Miller 2000).¹¹²

Na rozhovory měla také vliv osobnost výzkumníka a jeho charakteristiky (Hammersley, Atkinson 1997). Velkou výhodou byl v tomto případě mnohaměsíční

---

¹¹¹ Další v budoucnu mnohokrát opakovanou drobnou nepříjemností bylo vyzvánění mobilních telefonů, i přes souhlas respondentů mobilní telefony chvíli nepoužívat se intenzita používání příliš nezměnila. Přestože autorka zprvu mobilní telefony považovala za dost rušivý element, v průběhu realizace výzkumu si na jejich časté vyzvánění prostě musela zvyknout.

¹¹² Za rozpoznání tohoto posunu vděčí autorka diplomové práci Terezy Blahoutové (Přesídlení z Barmy do ČR očima čjinských uprchlíků, FSS MU, 2010).

kontakt s mongolskou komunitou, což vedlo k tomu, že někteří Mongolové, se kterými se autorka (případně druhý tazatel) setkala, o nich už „věděli“. Je možné se domnívat, že právě toto povědomí i dlouhodobé kontakty s Mongoly v ČR přispěly k vyšší validitě výpovědí respondentů, kteří tak měli nižší potřebu sebe-prezentace (Denzin 1994). Velkou roli hrály často i zdánlivé maličkosti (opakovaně bývalo například zmiňováno „máš dlouhé vlasy, jsi jako naše“, roli hrála i práce v NNO, kterou respondenti chápali a oceňovali). Přestože se z některých vztahů vyvinulo přátelství, dichotomie výzkumník-respondent při realizaci rozhovorů zůstávala.

U třiceti z těchto třiceti šesti rozhovorů byl rozhovor proveden pouze za přítomnosti dotazovaného (samozřejmě s případnou výjimkou tlumočnicka), šest rozhovorů proběhlo se dvojicemi – většinou se jednalo o manžele či jiné blízké příbuzné, kteří výslovně chtěli odpovídat dohromady, nebo jednotlivé rozhovory neumožňovaly dané prostory pro rozhovor (např. ubytovna, byt 1 + kk). Rozhovory probíhaly většinou v bytě dotazovaných, na ubytovně nebo v různých kavárnách. Doba rozhovorů se pohybovala od čtyřiceti minut po tři hodiny. Například nejdelší (tříhodinový) rozhovor probíhal s Mongolem, který mluvil plyně česky.¹¹³ Výrazně delších rozhovorů bylo několik – vždy se jednalo o Mongoly, kteří pobývali na území ČR déle a byli důkladněji seznámeni s poměry a problémy ostatních Mongolů (často pracovali jako tlumočníci nebo překladatelé, ať již oficiální, nebo neformální, a mnohdy tvořili jakýsi styčný a informační bod pro poměrně širokou skupinu Mongolů). Průměrná doba rozhovoru se přitom pohybovala kolem hodiny a půl. Během rozhovorů se tazatelé k různým tématům vraceli, někdy se ptali na některé věci s určitým odstupem víckrát, aby došlo k jejich objasnění či upamatování respondentů na danou událost (Christianson a Endelberg 1999). Rozhovory byly vedeny i snahou nechávat respondentům možnost uvádět osobní detaily a pocity, aby vzpomínky na celkový příběh událostí byly co nejpřesnější (Cosmides a Tooby 2000 in Tužinská 2010, s. 19). Během nahrávaných rozhovorů si tazatelé také dělali **poznámky**, pokud se vyskytlo něco neobvyklého (Bernard 1995), jednalo se například o nervozitu respondenta v nějaké oblasti, místo rozhovoru, non-verbální komunikace atp. Tyto poznámky byly buď použity pro opětovné navrácení se k tématu, nebo byly použity při procesu analýzy rozhovorů.

---

¹¹³ Přepis tohoto rozhovoru vydal na dvacet tři stran textu.

Nejčastěji byly rozhovory **vedeny s překladem tlumočnicka** (čeština/mongolština), velká část rozhovorů proběhla i **v češtině**, v jednom případě pak rozhovor probíhal v angličtině a ve dvou případech v ruštině s výpomocí češtiny. Více než polovina rozhovorů tak probíhala za přítomnosti tlumočnicka. Celkově se na překládání rozhovorů podíleli čtyři tlumočníci. Tři tlumočníky přítomní tazatelé poměrně dobře znali a mohli se spolehnout, že budou překládat pouze to, co bylo řečeno. Tato skutečnost se také potvrdila, když byly později namátkově vybrané překládané části tlumočeného rozhovoru puštěny jinému tlumočnickovi, který potvrdil, že se skutečně jedná o „nekorigovaný překlad“. Podle očekávání se problematičtější ukázal pouze jeden rozhovor, který překládala jedna z respondentek, již bez předchozího oznámení přivedla na svoji domluvenou schůzku jiná respondentka zároveň jako překladatelku. Následná kontrola ukázala, že mimo samotného překladu doporučovala tato tlumočnice také co říct nebo neříct, a to zejména v oblastech, které naznačují nelegální obohacování se a překračování státních hranic, samotný příběh dané respondentky však výrazněji nezkreslila. Jak uvádí Tužinská (2010, s. 8), tlumočení má větší váhu, než se často předpokládá. Lze se domnívat, že k úspěšnému tlumočení rozhovorů přispěl fakt dlouhodobých kontaktů s většinou tlumočnicků, jejich porozumění cílům výzkumu i dobré znalosti o situaci Mongolů. Mimo to tlumočníci někdy respondenty znali, jejich podíl na výpovědích (tj. vliv jejich tlumočení na obsah, a tak i případnou interpretaci sdělení) byl ovšem značný (srov. Tužinská 2010). Role tlumočnicků byla tlumočnickům i respondentům opakovaně přibližována a někdy i v průběhu rozhoru korigována (Berk-Seligson 2002). Všechny rozhovory byly se svolením dotazovaných nahrávány a následně přepsány. Většinu rozhovorů přítomně přepisovala autorka sama. Deset rozhovorů, které provedl druhý tazatel, přepsal on.

Co se týče poskytnutí **informovaného souhlasu a slibu anonymity** získaných dat, všichni respondenti byli informováni o tom, k čemu budou jejich výpovědi použity a všichni s tím souhlasili. Cílem bylo, aby se všichni respondenti cítili během rozhovoru co nejlépe a nebyli vystaveni žádné obavě, že by jejich výpovědi mohly být použity v jejich neprospěch.

Dalším zdrojem dat jsou **rozhovory**, opět vedené podle předem přípravného scénáře, s osobami, které se s Mongoly v ČR pravidelně stýkají a zabývají se určitým aspektem života Mongolů v ČR. Celkem proběhlo deset rozhovorů, konkrétně: se

dvěma zástupci úřadů práce (Litoměřice a Blansko), s třemi pracovníky cizinecké policie (Litoměřice, Blansko a Havlíčkův Brod), se dvěma starostkami (Havlíčková Brodu a Blanska), s ředitelem základní školy v Blansku, se správcem Charity v Blansku a s jedním sociálním pracovníkem žijícím ve smíšeném manželství s Mongolkou. Rozhovory v Blansku (celkově čtyři) byly podle scénáře autorky realizovány proškoleným tazatelem, zbytek rozhovorů realizovala i přepsala autorka. Citace z těchto rozhovorů zde nejsou uváděny, tyto rozhovory sloužily především pro lepší vhled do situace a závěry či informace z nich vyplývající jsou použity v závěru analýzy.

5.2 Práce s daty z rozhovorů s Mongoly

Pro všechny rozhovory s Mongoly měli tazatelé předem připravené okruhy témat, na které se soustředil výzkumný zájem. Tyto okruhy otázek však byly výrazně širší, než jsou data, která jsou v této práci prezentována. Samotné rozhovory byly navíc vedeny snahou, aby předem připravená struktura textů nevedla k tematické separaci a aby vyprávění respondentů neomezovala. Po realizaci a přepsání rozhovorů tak vznikl rozsáhlý soubor dat, ze kterých byly na základě výzkumných otázek vybrány okruhy výpovědí podle určitého tématu (Flicka 1995), nejednalo se tedy ještě o analytické kódy jako takové. Po tomto uspořádání bylo přistoupeno k podrobnějšímu kódování s cílem zachytit významy, které se vztahují ke zkoumaným jevům. Ke každé zkoumané oblasti tak vznikly vzájemně se prolínající nové texty. Témata (či spíše rodiny témat) vzniklých kódů a utříděných podle použitého modelu integrace¹¹⁴ (plus dodané kategorie situace před odjezdem) jsou následující:

SITUACE PŘED ODJEZDEM DO ČR

- Motivy migrace
- Volba cílové země
- Informace o České republice před odjezdem
- Vyřízení víza do ČR
- Příjezd a cesta do ČR

Strukturální dimenze integrace

---

¹¹⁴ Jedná se o umělé kategorie, které pro přehlednější pojetí integrace migrantů použili Bosswick s Heckenmannem (2006), pro potřeby této práce jsou především do strukturální dimenze integrace kvůli přehlednosti zpracování získaných výsledků přidány kategorie, které do ní spadají pouze

- Participace na pracovním trhu
  - Pracovní podmínky
  - Pracovní doba
  - Finanční ohodnocení ekonomických aktivit
  - Změna práce a zprostředkovávání práce
- Vzdělávání
- Mezinárodní ochrana a nezletilý bez doprovodu
- Povolení k pobytu a udržení legálního statusu
- Mongolové bez oprávnění k pobytu
  - Vliv neregulérního pobytu na život respondentů
  - Opětovné získání povolení k pobytu
  - Neoprávněné ekonomické aktivity
  - Neoprávněný překročení státních hranic
- Bydlení
  - Bydlení v soukromí
  - Bydlení na ubytovně
  - Bezdomovectví
- Zdravotní stav a zdraví
  - Přístup ke zdravotnímu pojištění
  - Vliv práce na zdraví
- Sociální dávky

Kulturní dimenze integrace

- Jazyk
- Náboženství
- Dostupnost informací v ČR

Interaktivní dimenze integrace

- Komunikace s oficiálními institucemi
- Mongolové se zkušenostmi z Československa
- Přátelské vazby
- Odlišnost a diskriminace
- Potomci
- Komunikace mezi ČR a Mongolskem
- Remitence
- Svépomoc Mongolů

Identifikační dimenze integrace

- Plány ohledně budoucnosti v ČR
- Trvalý pobyt a občanství
- Vnímání České republiky
- Bilancování migrace

částečně, zejména se jedná o mezinárodní ochranu a nezletilé bez doprovodu a částečně pak i o situaci Mongolů bez oprávnění k pobytu.

5.3 Výzkumný postup a charakteristiky respondentů

Při výběru respondentů byla použita kombinace metody sněhové koule (Miovský 2003) a účelového výběru. S žádostí o rozhovor nebyli osloveni všichni dostupní respondenti, ale pouze ti, jejichž migrační cesta se nějakým způsobem lišila od respondentů, se kterými již byl veden rozhovor.¹¹⁵ Cílem bylo postihnout co nejpestřejší škálu příběhů mongolských migrantů v ČR, výběr proto zahrnuje i netypické případy migrace (Silverman 2010). Pro rozhovor byli vybíráni respondenti s nejrůznější délkou a druhem pobytu, ekonomickým uplatněním, rodinným životem i životní strategií. Tento postup později pomohl při analyzování institucionálního kontextu migrační a integrační politiky a vlivu těchto politik na životní strategie migrantů v ČR (srov. Klvaňová 2006). Respondenti byli oslovováni na základě kontaktů autorky a známých těchto kontaktů, což přispělo i k vyšší důvěře při rozhovorech (Tužinská 2010). Rozhovory probíhaly zejména v následujících obcích: **Praha, Plzeň, Litoměřice, Blansko, Brno, Roudnice nad Labem, Havlíčkův Brod, Kostelní Hlavno a Poštorná.**¹¹⁶ Jedná se o obce s vyšším početním zastoupením Mongolů nebo o obce, která byly v médiích hodnoceny jako problémové (což se ovšem týká většiny obcí s vyšším zastoupením Mongolů), případně takové, které byly zajímavé nějakou událostí ve vztahu k Mongolům (např. stávka v práci). Kvůli značné propojenosti Mongolů v ČR¹¹⁷ a autorčině poměrně intenzivnímu proniknutí do mongolské komunity problém s vyhledáváním respondentů prakticky neexistoval. Vzhledem k zaznamenané poměrně vysoké vnitrostátní migraci Mongolů v rámci ČR však místo pobytu respondentů často nehrálo významnou roli.¹¹⁸ Daleko větší vliv mělo chování zaměstnavatele, který migranty v daném místě zaměstnává (např. Apos v Blansku, Panasonic v Plzni).

---

¹¹⁵ Byla proto dávana přednost tomu udělat maximálně dva rozhovory s respondenty, kteří pracují u jednoho zaměstnavatele, jeden, maximálně dva rozhovory, s členy jedné rodiny atp.

¹¹⁶ V Poštorné proto, že tam sídlí Zařízení pro zajištění cizinců, ve kterém tři respondenti pobývali.

¹¹⁷ Během výzkumu jsem zjišťovala, že mezi Mongoly v ČR panovala často velmi čilá komunikace, přispíval k tomu i fakt, že velká část z nich byla u mobilního operátora s tarifem, který jim umožňoval volání přes víkendy zdarma, tato služba byla dle úsudku autorky nadstandardně vysoce využívána.

¹¹⁸ Co ovšem hrálo svou roli, bylo častě měnění telefonních čísel u velké části respondentů, které komunikaci někdy značně ztěžovalo. Systém měnění telefonních čísel autorka nikdy úplně nepochopila, často šlo o to mít výhodnější volání a mít v telefonním čísle „šťastná“ čísla (tj. hlavně sedmičky). Na některé respondenty proto svého času měla třeba čtyři čísla, a když se s nimi chtěla spojit, posílala jim na všechna čísla zprávu, a to ještě v několikajazyčné verzi, aby jí porozuměli. Někdy to bylo až komické. Nejčastěji šlo o češtinu a angličtinu, málokdy o ruštinu, mongolštinu totiž autorka neovládá. Někteří respondenti měli telefonní číslo po celou dobu kontaktu naštěstí stejné, s jinými však autorka kvůli jejich měnění čísel časem ztratila kontakt.

Věk migrantů se pohyboval nejčastěji kolem **dvaceti pěti let**, nejstaršímu respondentovi bylo zhruba padesát, nejmladší uváděl věk sedmnáct let. Mezi respondenty **mírně převažovaly ženy**. Třebaže to nebylo primárním záměrem této práce, reflektoval tento výběr respondentů charakteristiku feminizace migrace, která je pro Mongoly v ČR typická.¹¹⁹

Většina respondentů měla střední nebo vyšší vzdělání, minimum z nich pak vzdělání základní. Co se týče původní profese nebo uplatnění v zemi původu, značná část přijíždějících Mongolů **přerušila studium na vysoké škole**. Z pohledu pracovního uplatnění se pak mezi respondenty vyskytly: **podnikatelé nejrůznějšího druhu, vedoucí místního oddělení policie, armádní důstojník, státní úředník, módní návrhář, pracovnice ve zdravotnickém výzkumu, operní zpěvačka, číšník, technik, moderátor v rádiu, šič, řidič, barman, horník, učitelka (SŠ i ZŠ)**.

Co se týče uplatnění respondentů v ČR, pracovala převážná většina respondentů v kožedělném průmyslu jako šiči, nejčastější uplatnění bylo tzv. **šití volantů**, které je však ve skutečnosti spíš lepením kůže. Nezřídka hledali respondenti uplatnění jinde než u práce s chemikáliemi, velká část z nich pak pracovala v nejrůznějších **montovnách** (např. ve firmě Panasonic). Další uplatnění respondentů bylo **na stavbách, v pohostinství**, ve skladech potravin (zejména v **mrazírnách a skladech ovoce**). Vyskytly se i případy práce v **dřevozpracujícím průmyslu** a přirozeně **studium, pobyt na mateřské či rodičovské dovolené atp.** Lze tedy poukázat na to, že socio-ekonomický pokles většiny respondentů byl kvůli migraci značný.

---

¹¹⁹ Tato práce se specificky nezabývá genderovým aspektem mongolské migrace, nicméně tento aspekt neopomíná. Ve všech oblastech, které z kontextu vyplývají jako relevantní nebo které běžně za relevantní považovány jsou (např. feminizace migrace, role v rodinách, důvody pro migraci, péče o potomky), byla snaha genderovou odlišnost zachytit. Přestože osobně považuje autorka genderové odlišnosti za důležité i zajímavé, respektuje práce české zvyklosti a při psaní o Mongolech a Mongolkách používá generické maskulinum. Jak během výzkumu v Česku, tak během výzkumu v Mongolsku bylo pro autorku snazší navázat kontakt spíše s Mongolkami než s Mongoly, domnívá se však, že přičítat tuto skutečnost pouze jejímu genderu by bylo příliš zjednodušené. Z její osobní zkušenosti během výzkumu jsou mongolské ženy o něco průraznější a odhodlanější než muži. Často (nikoli však vždy!) to byly ženy, kdo byl vzdělanější, často (a opět nikoli vždy!) to byly ženy, kdo o migraci rozhodoval a nesl za rodinu z vnějšího pohledu větší zodpovědnost. Přirozeně by ovšem bližší prozkoumání genderových vztahů v Mongolsku či u Mongolů vyžadovalo více času i specifické zaměření výzkumu.

Většina respondentů pobývala v době rozhovoru na území ČR **do dvou let**, nejkratší dobou pobytu byly tři měsíce, nejdelší pak téměř dvacet let. Přestože velká část migrantů pobývala v ČR kratší dobu, což více méně reflektuje skutečnost, že od roku 2006 došlo k obrovskému nárůstu počtu Mongolů v ČR, byli ve skupině dotazovaných zastoupeni i ti, kteří v ČR žili i déle (např. 4 či 6 či 10 let, i jeden případ střídavého pobytu mezi ČR a Mongolskem atp.)

Velmi důležitou charakteristiku pak tvoří **druh víza**, na jehož základě Mongolové přijížděli, a jaké **oprávnění k pobytu** měli. Respondenti přitom uvedli následující:

- (a) Dvacet tři respondentů přijelo do ČR na základě dlouhodobého víza (vízum nad 90 dní) za účelem zaměstnání. Čtrnácti z nich ovšem povolení k pobytu vypršelo (v době rozhovoru pobývali v ČR neoprávněně), pouhých devět si bylo schopno legální status a zaměstnání udržet! Důvody ztráty legálního statusu jsou podrobně popsány dále v analýze.¹²⁰
- (b) Tři respondenti přijeli na základě turistického víza a dále zůstali v ČR neoprávněně, všichni tři byli ekonomicky aktivní.
- (c) Tři respondenti měli vízum za účelem sloučení rodiny (jedna respondentka přitom přijela do ČR za účelem studia, druhá za účelem zaměstnání, třetí respondent přijel s rodiči jako dítě a nyní podniká).
- (d) Pouze dva respondenti měli v ČR trvalý pobyt (jeden z nich přijel na základě dlouhodobého víza, druhý v ČR studoval ještě za socialismu).
- (e) Tři respondenti byli nezletilí bez doprovodu.
- (f) Dva respondenti získali azyl.
- (g) Jeden respondent měl dlouhodobý pobyt za účelem studia.
- (h) Jeden respondent používal falešného pasu, ale dle svých slov přijížděl na opakovaně vydávané turistické vízum.

Z celkového počtu třiceti šesti respondentů nemělo v době rozhovoru osmnáct z nich oprávnění pobývat a pracovat na území ČR, jednalo se tedy o polovinu respondentů. Cílem této práce bylo postihnout i neregulérně pobývajících migranty, nicméně

takovéto početní zastoupení neregulérních migrantů nebylo prvotním záměrem. Mnoho z respondentů bez oprávnění k pobytu však ztratilo legální status krátkou dobu před či po domluvení rozhovoru. K tomuto jevu se proto přistupovalo jako k jedné z opakovaně se objevujících charakteristik procesu (mongolské) migrace.

5.3.1 Transkripce rozhorů s Mongoly a práce s daty

Transkripce provedených rozhovorů byla vedena snahou dodržet co nejvíce doslovný přepis pořázeného rozhovoru (Kaufman 2010). Vzhledem k tomu, že velká část rozhovorů byla překládána, nebylo možné v rozhovorech zachytit různé odmlky či případná zdůraznění nebo většinu částic, které lidé běžně vkládají do vět. Pro analýzu rozhovorů byly přepisy ještě sjednoceny tak, aby byly v přímé řeči.¹²¹ V několika případech byly hrubší nesrozumitelnosti pozměněny tak, aby bylo možno bez problémů porozumět podstatě sdělení.¹²² Nesprávné výrazy typu „my Mongolci“ namísto „my Mongolové“ či „vysoká škola učitelů“ namísto „vysoká škola pedagogická“ byly ponechány beze změny, protože jim lze bez zaměnění významu porozumět. Tykání a vykání v rozhovorech odpovídá běžným zvykům v češtině. Ve zcela výjimečných případech je nějaká citace části rozhovoru použita v následující části práce dvakrát, a to tehdy, pokud se jedná o charakteristickou citaci, která se vztahuje k dvěma různým tématům (např. práce a studium).

Jména jednotlivých respondentů byla pro účely této práce změněna a nahrazena jinými mongolskými jmény, a to především kvůli citlivosti některých uváděných informací. V textu jsou vynechána konkrétní jména jak zaměstnavatelů, tak dalších osob (zprostředkovatelů, klientů atp.), stejně jako konkrétní jména menších obcí, kde Mongolové pracovali tak, jak je to v popisu zranitelných skupin či citlivých informací

---

¹²⁰ Do této kategorie (bod a) je tedy započítána i jedna osoba, která má již trvalý pobyt (viz bod d) a jedna osoba, která v době rozhovoru v ČR pobývala za účelem sloučení rodiny (viz bod c).

¹²¹ Část tlumočnicků totiž tlumočila ve třetí osobě, pro analýzu rozhovorů proto byly věty typu „když pracoval u Nováka“ kvůli sjednocení převedeny na „když jsem pracoval u Nováka“.

¹²² Příkladem může být pozměnění předložky ve větě typu „dostal jsem alergii proti lepidla“ na „dostal jsem alergii na lepidla“ atp. Tyto drobné a nepříliš četné změny jsou v textu především proto, že u kratšího sdělení či kratšího vybraného úseku přímé řeči je obtížnější textu porozumět v tom duchu, ve kterém respondent mluvil.

obvyklé (Thomson et al. 2005). Namísto nich jsou v textu použita vždy náhodně vybraná zdvojená velká písmena (např. PP, KK).

V případě citací delších úryvků rozhovorů je otázka tazatele předznačena písmenem T a dvojtečkou. Odpovědi respondentů předznačeny nejsou, ale na konci každého úryvku je uvedeno respondentovo jméno, které mu bylo v rámci výzkumu přiřazeno.

*Oni nás tam nazývali Mongol 1, Mongol 2, neměl jsem žádné jméno.
Ale říkal jsem, že já nejsem Mongol 1...*

Battumur, respondent

6 Analýza rozhovorů

6.1 Vývoj a vlivy před odjezdem do ČR

6.1.1 Motivy migrace

Přestože většina respondentů uváděla důvodů pro odchod ze země několik, týkaly se důvody migrace z Mongolska do Česka nejčastěji ekonomických důvodů. Z Mongolska odcházeli většinou lidé, kteří měli práci, ale kteří i při větším pracovním nasazení (často obou manželů) jen s obtížemi uživili rodinu nebo kteří studovali a neměli perspektivu finančního zázemí do životního startu. Velká část respondentů uváděla, že v Mongolsku vydělávali kolem 150–250 USD měsíčně (např. jako učitelka, zaměstnanec ve státní správě atp.), se kterými dle výpovědí těžko vycházeli, a to i v případě, že měli vlastní jurtu nebo byt. Ekonomické důvody pro migraci přitom uváděli respondenti bez ohledu na věk nebo pohlaví (podobně i Krebs 2010).

Další často uváděnou motivací byly rodinné vztahy, které byly ovšem téměř vždy uváděny ve spojitosti ještě s jiným důvodem pro migraci. Často přijížděli mladí lidé za rodiči či partnery nebo manželi, výjimkou nebyly ani děti, které rodiče přivezli a které se samy o odjezdu rozhodnout ani nemohly. Pokud přijížděli rodiče s dětmi, zdůrazňovali, že přijíždějí hlavně kvůli budoucnosti svých dětí, budoucnost dětí však nebyla chápána jako trvalý život v ekonomicky rozvinutější zemi, ale především jako lepší vzdělání (podrobně k tomuto typu migrace viz Dustmann 2003).

Menší část respondentů také odcházela z Mongolska s cílem studovat,¹²³ a to ať již přes mezivládní dohody, nebo skrze vlastní rozhodnutí s vědomím, že se budou muset sami plně finančně zabezpečit. V rozhodnutí odjet někdy hrály roli i důvody, které by bylo možné asi nejlépe zařadit pod název „osobní důvody“ – u mladých lidí se opakovala touha osvobodit se, „poznat svět“, u starších často snaha odejít od neuspokojivých vztahů či životní situace celkem.

Při autonehodě mi zemřela manželka a děti, a tak jsem chtěl odejít někam jinam, chtěl jsem zapomenout a změnit svůj život. V Mongolsku jsem již nechtěl žít. Erdenekhuu

Chtěla jsem se osvobodit od rodiny, byli jsme sice zajištěni, ale nebyli jsme pány vlastního života, pořád nám říkali, co máme dělat. Navíc jsme měli nízké platy a nemohli jsme si nic našetřit. Bydleli jsme u rodičů manžela, bylo to těžké. Chimgee

Celkově lze tedy konstatovat, že přestože důvodům pro příchod do České republiky dominovaly důvody ekonomické, nebyly tyto důvody výhradní a v naprosté většině případů byly uváděny v kombinaci s důvody jako rodinné vztahy, perspektivnější budoucnost dětí, studium, touha poznat světa, cestovat či začít nový život. Především mladší migranti pak brali možnost výdělků spíše jako prostředek pro realizaci svých dalších představ. Zaznamenané push faktory ekonomické migrace (Catles, Miller 2009) byly zásadně umocňovány existencí různých (transnacionálních) sociálních sítí (především mezi rodinou a přáteli v ČR a Mongolsku).

6.1.2 Volba cílové země

Jak je uvedeno výše, bylo typické, že Mongolové přijížděli do ČR na základě ne jedné, ale kombinace několika motivací, které se často prolínaly. I za výběrem cílové země migrace stálo spíše několik kategorií motivace, jejichž výsledkem bylo zvolení ČR za cílovou zemi. Velmi často Mongolové uváděli mezi prvními důvody pro migraci do ČR vůbec možnost vyřídit si vízum, na jehož základě mohli legálně v ČR pobývat (a většinou pracovat), a to přitom za cenu, která byla v porovnání

---

¹²³ I někteří z těch, kteří uváděli jako rozhodující k odchodu ze země zlepšení ekonomické situace, uvažovali o tom, v Česku studovat, dále (viz podkapitola Studium) je poukázáno, jak nesnadné pro respondenty, kteří si zvolili cestu práce a studia v Česku, toto řešení bylo. Případná představa o budoucím studiu byla poměrně rozšířená i proto, že mezi respondenty bylo dobře známé, že za studium v češtině se na českých státních vysokých školách neplatí. Tento fakt „studium zdarma“ často zmiňovali.

s jinými zeměmi levnější. Možnost vyřízení si víza, a to přitom relativně dostupného (a rozšířené informace o této možnosti), lze pokládat pro mongolskou migraci za zcela zásadní.

Neměl jsem informace, ale viděl jsem v televizi, že v cizině je to krásný. (...) No, když přijeli turisté, měli krásné oblečení, byli bohatí. (...) Česko je nejlevnější na zprostředkování. (...) Bratr tu pracoval, takže bratr řekl zaměstnavateli ZZ, že chce přivést bráchu, a on to zařídil a poslal mi papíry. Dostal jsem pak vízum a po příjezdu na mě již ZZ čekal. V Mongolsku jsem si jinak vše zařídil sám. Gansukh

Velmi důležitou roli pro migraci do Česka přitom hrálo i povědomí o Česku, respektive Československu, z dob socialismu a tehdy navázané kontakty a získané zkušenosti. Více než konkrétní kontakty nebo fakt, že někdo z příbuzných uměl česky (slovensky), bylo významnější určité společenské povědomí o tom, že Česko (Československo) existuje a má mezi Mongoly pozitivní obraz. Velká část Mongolů přitom buď konkrétně znala někoho, kdo v Československu pracoval nebo studoval, nebo o někom takovém slyšela. To přirozeně dodávalo možnosti přijet do Česka smysl a důvěryhodnost.

Moje maminka dostala ten nápad, že bychom mohli odjet do ČR, našla nějaký inzerát a moje žena si myslela, že to je dobrý nápad. Navíc, naši rodiče tu studovali a jezdili sem na rekvalifikaci, takže to tu znali a měli z toho radost. Davaabat

Do jiných zemí není možné získat víza. Za komunismu byly s ČR dobré vztahy, a navíc z doby socialismu jsou navázané kontakty, na které bylo možné navázat, i proto jsme sem přijeli. Také se proslýchá, že je v Čechách možné studovat. A maminka kamaráda studovala v Čechách, takže jsme od ní věděli, jak to tady trochu je. Miegan

Povědomí o České republice a obraz Evropy v Mongolsku přispěly k tomu, že respondenti očekávali, že jejich práva budou v ČR/Evropě dodržována. Právě společnost, která byla označována jako společnost, kde platí právo a která je bezpečná, byla často zmiňována mezi důvody pro ČR.¹²⁴ Zejména ti, kteří přijížděli do Česka o něco později (zhruba od roku 2008), uváděli jako jednu z motivací příjezdu skutečnost, že v České republice již žili jejich známí či rodina. V mnoha případech pak pro ně byly rozhodující informace či přímé pozvání ze strany blízkých v Česku a často i konkrétní asistence s příjezdem, kterou jim Mongolové v Česku zajistili.

---

¹²⁴ Respektive Evropu.

Při zvažování migrace do ČR hrála svou roli i značná inzerce různých zprostředkovatelských agentur o možnosti pracovat v ČR a jejich fungování. Respondenti se zmiňovali i o líbivých reklamách o České republice v televizi a na internetu. Jednalo se přitom o překrásné záběry z Česka s informací o možnostech dobré práce, později však byly tyto reklamy v televizi zakázány. V téměř každém vydání novin inzerujících práci však bylo možné najít mnoho inzerátů nabízejících zprostředkování práce do Česka (a přirozeně i jiných zemí).

Jak je uvedeno výše, pro menší část respondentů bylo hlavní motivací k migraci vydělávat a vytvořit takové prostředí, které zajistí potomkům lepší (perspektivnější) život než v Mongolsku. Stejně tak byla pro některé migranty důležitá možnost přijet do ČR s dětmi nebo do ČR později děti přivést. Přestože naprostá většina Mongolů deklarovala touhu přijet do ČR a následně v ČR pobývat, našel se i respondent,¹²⁵ který cestu do ČR vnímal především jako způsob, jak se dostat do Evropy¹²⁶ a pokračovat dál do země, která je na tom ekonomicky ještě lépe nebo je štedřejší v udělování mezinárodní ochrany.

Zcela specifickou kategorií pak tvoří tři respondenti, kteří přijeli do ČR již za socialismu. Ve všech případech vypovídali, že jejich hlavní motivace tehdejšího příjezdu byla možnost v Československu studovat. Pouze jeden z nich však neodjel na delší dobu zpět do Mongolska. Ostatní se vraceli po delším čase zpět do Česka z podobných důvodů, jako jsou výše uvedené. Několik respondentů také mluvilo o tom, že měli přímo oni sami nebo někdo z jejich rodiny zkušenosti s migrací do jiné

---

¹²⁵ Z rozhovorů lze dovést, že pouze zcela marginální část Mongolů přijížděla do ČR s úmyslem pokračovat do další země EU. Sřet s českou realitou však u některých jejich motivaci změnil a oproti prvotnímu úmyslu ČR opustili a pokračovali dále na západ nebo sever Evropy (viz i dále).

¹²⁶ Výraz Evropa byl ze strany respondentů v podstatě ztotožňován s Evropskou unií a nesl v sobě představu krásných, bohatých a klidných zemí.

země. Nejčastěji uváděli Jižní Koreu, kterou část respondentů jako případnou destinaci migrace také zvažovala.¹²⁷

Lze tedy shrnout, že Českou republiku vnímali Mongolové především jako „zemi v Evropě“, hlavní motivací bylo jet nikoli specificky do Česka, ale někam, kde se dá pracovat a vydělat, „dobře žít“ a případně i studovat. Skutečnost, že Česko leží v Evropě,¹²⁸ hrála proto při zvažování migrace zásadní roli, respondenti totiž na základě faktu, že ČR leží v Evropě, očekávali záruku výše zmíněného životního standardu, ekonomické prosperity a ochrany pracovních a lidských práv (srov. Kocourek 2008, s. 238). Mimo to byly hlavní důvody pro vybrání ČR: možnost vyřídit si dlouhodobé vízum a pracovní povolení (což umožňuje mimo samotné nastavení české migrační politiky i existence českého zastupitelského úřadu v Mongolsku), nižší cena těchto povolení v porovnání s jinými zeměmi, povědomí o Česku (Československu) z dob socialismu i skrze informace od Mongolů v ČR, pomoc s příjezdem či pozvání ze strany blízkých v ČR, inzerce a fungování zprostředkovatelských agentur. S narůstajícím počtem Mongolů v ČR narůstal také důvod příjezdu z rodinných důvodů – zejména tedy sloučení rodičů s dětmi a jejich partnery (viz Čada et al. 2007).

---

¹²⁷ V době rozhovorů bylo vyřízení víza s pracovním povolením do Koreje o něco dražší, dle respondentů se však v Jižní Koreji muselo více a déle pracovat.

Naskytl se mi možnost jít do ČR a navíc, když jde člověk do Koreje, tak víc zaplatí zprostředkovatelům. Papíry do Koreje jsou dražší. Sodbileg

Migranti, kteří s Koreou srovnání neměli, většinou mluvili o tom, že si ČR, nebo spíše Evropu, vybrali proto, že věřili, že v Evropě budou jejich pracovní a sociální práva zajištěna výrazně lépe než v Koreji nebo Asii obecně. Někdy migranti zvažovali i migraci do Spojených států, nicméně se shodovali na tom, že legální migrace do této země je téměř nemožná. Nicméně dva z respondentů, kteří měli dobré informace o práci v Koreji (Odsuren přímo, Gerelmaa od svého bratra), vypovídali o tom, že z jejich zkušeností je nakonec pracovní migrace do Jižní Koreje lépe zorganizována, bezpečnější a lidé si také více vydělají.

Ano, pracoval jsem v Koreji, tam ovšem klientský systém nebyl. Všechno tam bylo mnohem lépe organizováno. Málem jsem se o nic nemusel starat. Měl jsem zajištěné zázemí a jen jsem chodil pracovat do továrny. Nikdo se nezajímal, kolik hodin pracujeme. Odsuren

...bratr je v Koreji. Tam [v Koreji] je víc peněz, za měsíc tam vydělá 1000 USD, a může ušetřit tak 500 USD/měsíc. Lidi, kteří pracovali v Koreji, si po návratu můžou koupit svůj byt a ti, co pracovali tady, si nic nenašetří. Ale v Koreji se víc pracuje, pracují tak 14 nebo 16 hodin. Pořád pracují, i v sobotu i v neděli. Bratr když tam jel, tak platil 2000 EUR a jel do Koreje. Prodal svůj dřevěný dvoupodlažní dům na okraji města a dostal 5000 USD. Gerelmaa

¹²⁸ Ibid.

Zjištěné důvody tak korespondují s teoriemi užívanými v této práci.¹²⁹ (a) teorií sociálních sítí a konceptu transnacionalismu (viz např. Drbohlav, Uherek 2007), a to především tím, že migrace je podněcována skrze získávání informací a pomoc ze strany již usazených migrantů (srov. Massay et al. 1993), a (b) institucionální teorií migrace, a to zejména z pohledu role zprostředkovatelů, kteří se významnou měrou podílejí na tom, že již započatá migrace trvá a narůstá (Jennissen 2004).

6.1.3 Informace o České republice před odjezdem

Informace v českých médiích i v oficiálních zprávách (např. informace o filmu *Skvělá šance*;¹³⁰ Topinka, Janoušková, Klimen 2010) vykreslovaly Mongoly jako ty, kteří „podlehli nereálným slibům o skvělém životě“. Šíma (2008) k tomu navíc dodává, že si s sebou Mongolové přináší „přílišnou důvěřivost a poctivost“. Zjištěné informace však poukazují na to, že přestože informovanost Mongolů byla nízká, informace, které Mongolové získávali, nereálné nebyly (výše výdělků, pracovní uplatnění atp.). Základním problémem ale byla omezenost informačních zdrojů, neexistence možnosti ověřit si pravdivost informací, jiná realita v ČR, než jaká byla slibovaná¹³¹ a měnící se praktiky zprostředkovatelů.¹³²

Informace Mongolů o České republice obecně – tedy, kde ČR leží, jaká je životní úroveň, jak fungují instituce, ale i podmínky práce či jiného účelu pobytu, kvůli kterému přijíždějí do Česka – byla obecně nízká a obsahovala nejčastěji povědomí o větší ekonomické vyspělosti země, existenci historických památek či případně zhlédnutí nějakého českého filmu. Rozptýl informací před odjezdem byl ale mezi respondenty značný, od těch, kteří ani nevěděli, kde ČR leží, po ty, kdo měli poměrně realistický obraz Česka:

---

¹²⁹ K tomu viz i dále v závěrečné části práce.

¹³⁰ Nikoli však film samotný.

¹³¹ Typickým příkladem této odlišné reality je například situace, kdy Mongol v ČR vydělával kolem 14 000 Kč tak, jak mu bylo slíbeno. Za ubytování, tlumočnické služby a cestovné však musel 8.000 Kč zaplatit, s čímž předem seznámen nebyl. Při pokusu nevyužívat tyto „služby“ mu bylo oznámeno, že pokud na tyto podmínky nepřistoupí, ztratí práci.

¹³² Jak je uvedeno i níže, tento výzkum zaznamenal zprostředkovatelské agentury, které se k části respondentů chovali korektně a k jiným ne, informace od jiných migrantů o přístupu vybraných zprostředkovatelských agentur proto nemusely být pro zájemce o cestu do ČR vypovídající.

Od mala jsem slyšela, že odtud moje teta a babička posílaly dárky a vyprávěly o ČR samé pěkné věci, v televizi jsem viděla pohádky a pak jsem viděla v televizi jeden film, kde mluvili o tom, jak je tu pěkně, jaké tu jsou hrady a památky, a to se mi líbilo.

T: Co vám vlastně ty příbuzné říkaly o ČR?

Že je tu dobrá práce, spokojeně se tu žije, je tu pohoda, ve srovnání s Mongolskem, kde je jen práce a práce, tak tady lidé víc žijí, odpočívají, užívají si života. Říkaly, že tady lidé jezdí na rekreaci, na lyže a na chatu. Chimgee

Výše zmiňovaný film a vysílaná reklama o skvělém životě v ČR byla/byly¹³³ častým námětem hovorů a informace – či spíše podmanivé záběry –, které přinesly, mnoho Mongolů k příjezdu do ČR motivovaly. Běžná byla i znalost starších českých filmů (zejména *Létající Čestmír* a *Arabela*) a povědomí o tom, že Češi dříve v Mongolsku prováděli geologický průzkum atp. Respondenti opakovaně vysvětlovali, že vyhledat si informace o Česku je pro ně značně obtížné, a to zejména tehdy, pokud dobře mluví pouze svým mateřským jazykem. Naranzun strávil podle svých slov vyhledáváním informací hodně času, přesto říká:

Zkoušel jsem si různé věci o Česku na internetu najít, ale v mongolštině v podstatě žádné informace neexistují. A k těm penězům, mnoho lidí v Mongolsku vypráví, že pokud budeme dobře pracovat na stavbě, vyděláme si kolem 1000 USD na měsíc.

Respondenti byli také přesvědčení, že od ekonomicky vyspělejší země, která je demokratická a leží v Evropě a navíc lze navazovat na úspěšné a lidem známé vztahy z dob socialismu, lze očekávat především dobré a bezpečné pracovní a životní podmínky. Své pocity shrnuje například Chimgee takto:

My jsme důvěřovali tomu, že když tam [v novinách] inzeruje firma z ČR, z demokratické země, že vše bude v pořádku. Pro nás to byla garance, že vše bude v pořádku.

Větší část respondentů, která přijela přes služby zprostředkovatelských agentur, byla závislá na informacích o tom, co budou dělat, na zprostředkovatelské agentuře. Neměli ale možnost jak posoudit, že je zprostředkovatel důvěryhodný (srov. Hugo 2005). Z výsledků výzkumu navíc vyplynulo, že v některých případech agentury či zprostředkovatelé zajistili migrantům solidní pracovní místo, ale dalším respondentům stejná agentura či stejný zprostředkovatel zařídili vízum na pracovní místo, které v reálu neexistovalo, bylo již v příjezdu daného člověka zrušeno či oproti slibům respondentovi

---

¹³³ Během výzkumu se mi nepodařilo zjistit, zda šlo o stejný pořad, nebo se skutečně jednalo o film o krajině a památkách v ČR a reklamu, která krajinu a historické památky rovněž ukazovala. Z rozhovorů spíše vyplývá, že se jednalo o jeden stejný pořad.

začal zprostředkovatel zaměstnávat a pronajímat jeho práci dále sám. Tuto skutečnost rozhovory a pobyt v terénu opakovaně potvrdily. Právě tento proměnlivý a ambivalentní charakter zprostředkovatelských institucí neumožňoval posouzení, zda je zprostředkovatelům možno důvěřovat, či nikoli.

Respondenti většinou od zprostředkovatelských agentur před odjezdem znali druh práce, který budou dělat, jakou finanční odměnu za ni dostanou,¹³⁴ kde budou bydlet. Pracovní smlouvou většinou nedisponovali. Lze říct, že téměř cokoli, co bylo v Mongolsku slíbeno, nemuselo být v ČR splněno (srov. Hugo 2005). Mimo jiného druhu práce či vůbec práce obecně a jiného výdělku neodpovídalo slibům často ani ubytování, a to ani přesto, že respondentům ukázali třeba fotografie ubytovny nebo bytu, kde měli bydlet (více k těmto praktikám Linden 2005). I „solidní“ zprostředkovatelé poskytovali často zkreslené informace:

Mysleli jsme si, že budeme dělat práci na pásu, říkali nám, že budeme sedět a jen mačkat na lince knoflíky a dávat nějak dohromady součástky, ale rozhodně jsem nevěděl, že budu šít a lepít a že to bude takto složitá práce.

T: A odpovídaly vaše informace před odjezdem o tom, kolik si vyděláte?

Říkali nám, že když budeme hodně pracovat, tak ano, pokud ne, tak málo, takže to docela odpovídá. Říkali mi ale, že budu moc studovat, ale to nejde, musím pracovat, kdybych studoval, jak bych se živil. Miegan

Mnoho respondentů se domnívalo, že zprostředkovatelskou agenturu si platí, aby jim v ČR zajistila jen práci a zprostředkovala vízum. Netušili, že místo slibovaného českého zaměstnavatele budou dále pracovat pro zprostředkovatelskou agenturu, nebo spíš její partnerskou organizaci, která funguje na klientském principu (srov. Leontieva 2010).

6.1.4 Proces vyřizování víza do ČR, role zprostředkovatelů

Všichni respondenti přijeli do České republiky s vízem, které si vyřídili (či jim bylo vyřizeno) v Mongolsku.¹³⁵ Způsob získání víza do ČR a kontakty, skrze které Mongolové vízum získali, se ukázal jako zcela klíčový pro další pobyt migrantů v ČR, a to kvůli míře zadlužení, získání (ne)seriozního zaměstnavatele nebo možnému

---

¹³⁴ Velmi často byly částky jen orientační, běžné byly věty „Až 1000 USD, pokud budete dobře pracovat“.

¹³⁵ Ovšem ve dvou případech se jednalo o cestu pravděpodobně s platným vízem v padělaném pase.

upadnutí do zprostředkovatelských struktur (srov. Čermáková, Nekorjak 2007). Zcela zásadní je přitom skutečnost, že ani jeden z respondentů nebyl schopen si vízum opatřit zcela sám bez pomoci známých v ČR (či těch, kteří známé v ČR měli) nebo bez služby zprostředkovatelů!

Způsob, jakým Mongolové získali vízum do České republiky, lze rozdělit do několika kategorií, a to: (a) skrze zprostředkovatelskou agenturu, kdy dostali vízum za účelem zaměstnání, (b) skrze známé v ČR, kteří jim pomohli vyřídit vízum za účelem zaměstnání, (c) skrze pozvání známých v ČR, na jehož základě si vyřídili turistické vízum, (d) získání víza za účelem studia (skrze vládní rozvojovou pomoc či pomoc příbuzných v ČR). Nikdo z respondentů nepřekročil Českou hranici tajně za pomoci převaděčů.¹³⁶

Největší část respondentů přijela skrze zaplacení zprostředkovatelské agentury, která jim za poskytnutou úplatu vyřídila jak vízum za účelem zaměstnání, tak zprostředkovala cestu a našla práci v ČR (srov. Krebs 2010). Cena, způsob platby, nabízené služby se mezi jednotlivými agenturami a v čase částečně lišily, nicméně způsob, jak jednání s agenturou probíhalo, býval podobný. Zájemci odpověděli na inzerát, dali si s agenturou schůzku a v několika splátkách jí zaplatili, po vyřízení víza pak odjížděli ve skupince do ČR. Podrobně to popsal například Javkhlan:

Přijel jsem do Ulánbátaru do kanceláře té agentury, kde jsem odevzdal všechny papíry. Celkem to vyřizování papírů trvalo 8 měsíců a stálo mě to 1800 USD, včetně jízdenky. Ve firmě pracuje jeden Mongol... Je ve společnosti s jedním Ukrajincem, který má družstvo, ten Ukrajinec má za manželku Češku. Jednatelkou družstva je Ukrajinka. Fungují na klientském principu, on je mongolský klient. A v Mongolsku se ta firma jmenuje KK. Vedou to tam manželé, ona je Mongolka a její manžel je Čech. Když jsem se zaregistroval, tak jsem zaplatil 400 USD, když jsem dostal vízum, tak jsem platil dalších 1000 USD a pak jsem platil zbytek před cestou vlakem za jízdenku a za tranzitní vízum. Celkem nás jelo ve skupině 24 lidí a všichni jsme jeli do Plzně. Ještě jsem platil 100 USD v Moskvě na nádraží, kde na nás čekal člověk, který nás převezl na jiné nádraží a rozdál nám jízdenky.

---

¹³⁶ Možná s výjimkou již výše zmiňované respondentky, která hranici pravděpodobně byla nucena překročit neoprávněně, ale o tomto tématu nesdělila podrobnosti. Vyskytl se i případ falešného pasu či použití cestovního dokladu jiné osoby.

V rozhovorech se ukázalo, že několik respondentů, ať již v ČR, nebo v Mongolsku, začalo samo organizovat¹³⁷ migraci Mongolů do ČR. V případech, které se vyskytly mezi respondenty, se jednalo paradoxně o ty, kteří si sami legální status schopni udržet nebyli.

Cena za vyřízení víza s pracovním povolením, která se platila zprostředkovatelské agentuře, byla v čase proměnlivá a postupem času zdražila až pětinasobně (bez započítání cesty vlakem). Zprvu bývala placena v dolarech, ale poté co dolar oslabil a začal klesat (po roce 2007), přešli zprostředkovatelé na eura. Cena, kterou platila většina respondentů za vyřízení víza zprostředkovatelské agentuře, se pohybovala mezi 1200–1800 EUR, většinou včetně cesty do ČR. Čím později však respondenti přijížděli do ČR, tím více platili, cenu zvýšil i vstup ČR do EU. Kolem roku 2003 stálo vyřízení cesty a víza s pracovním povolením do ČR kolem 1300 USD, v roce 2006 se už jednalo o 1500 EUR a v roce 2008 se ceny vyšplhaly až k 3000–4000 EUR. Tento vývoj cen lze vysledovat i v závěrech jiných autorů, právě v závislosti na době, kdy výzkumy vznikaly a kdy přijeli dotazovaní respondenti (např. Bolorma, Tsetsgee, Enkhtsetseg 2005; Topinka, Janoušková, Klimen 2010).

Způsob, jak respondenti získali tyto poměrně vysoké částky, byl nejčastěji kombinací několika následujících strategií: vybrání úspor, půjčení si od rodiny, půjčka z banky, prodej živnosti, prodej nebo zastavení bytu či domu. Právě značná míra zadlužení, zejména nutnost zastavit byt a neperspektiva vyššího výdělku v Mongolsku, vedla k tomu, že, pokud se věci v ČR nevyvinuly tak, jak se očekávalo (například respondenti ztratili práci nebo byli v práci vykořisťováni), bylo pro ně obtížné, a někdy snad i nemožné, z ČR odjet.

Další, o mnoho levnější, a také často realizovanou strategií získání víza, bylo využití kontaktů a pomoci známých, kteří již v ČR byli. Potřebné podklady pro vízum i vysvětlení celého systému vyřizovali v Česku nebo z Česka většinou za cenu nákladů nejbližší příbuzní nebo „nějací známí“, kteří si nechávali za pomoc s vyřízením víza

---

¹³⁷ Takové zprostředkovávání ovšem vyžadovalo, aby jako zprostředkovatelé alespoň částečně chápali podmínky legálního příjezdu do ČR (což se ukázalo jako problémové), měli kontakty na české firmy či znalost, jak získat povolení k zaměstnání pro žadatele o vízum, na úřadu práce; přirozeně pomáhaly zmiňované kontakty na české ambasádě v Ulánbátaru.

platit. Platby „známým“ však byly poměrně nízké. Ceny za vyřízení víza se tak v těchto případech pohybovaly kolem 300–500 USD v letech 2005–2007.¹³⁸ Na rozdíl od výše zmíněné praxe zařízení si víza skrze zprostředkovatelskou agenturu byli tito respondenti výrazně lépe informováni o tom, co budou v Česku dělat za práci (byť i zde se našli tací, jejichž informace byly zásadně mylné, jednalo se však spíše o výjimky). V první řadě je tento fakt dán tím, že tito respondenti přijížděli za někým blízkým, komu mohli důvěřovat a kdo situaci v ČR již znal. V druhé řadě se u „známých“, kterým za zprostředkování platili, nejednalo o aktivitu provozovanou ve velkém rozsahu.¹³⁹

Měla jsem pracovní vízum, které jsem si zařídila za pomoci klienta. Maminka tady [v ČR] někoho požádala o pomoc, zařídila mi papíry, poslala to do Mongolska, já jsem šla na ambasádu, čekala jsem měsíc a pak jsem dostala vízum. Celé to trvalo 5 měsíců. V září mi maminka vyřídila dokumenty, v listopadu mi je poslala do Mongolska a v lednu jsem měla vízum. Celé to stálo 300 EUR, které maminka zaplatila klientovi. Já jsem na ambasádě zaplatila 100 USD. Tsetsegmaa

Přestože i lidé, kteří přijížděli skrze zprostředkovatelské agentury, se museli dostavit na českou ambasádu v Mongolsku, popisovala skupina respondentů, kteří si vízum vyřizovali více méně sami s pomocí známého, daleko častěji situaci na českém velvyslanectví v Mongolsku. A to přirozeně proto, že většinou neměli nikoho, kdo by jim poskytl informace o fungování fronty či to uměl zařídit jiným způsobem.¹⁴⁰ Svoje zážitky z české ambasády popisuje Tsetsegmaa následovně:

Jsou tam fronty. Můj otec za mne musel čekat tři noci na frontě na ulici. Mají otevřeno 2× týdně na 3–4 hodiny. Berou tak 25–40 lidí denně. V noci se otec schovával do auta k nějakým lidem, musel jim něco zaplatit. Na ambasádě je tam jeden vrátný nebo řidič, který organizuje frontu nebo pomáhá vyplnit formuláře, bere si za to peníze, je to Mongol. Ten pouští.

Malá část respondentů se do Česka dostala na turistické vízum, všichni dotazovaní respondenti, kteří na něj přijeli, v Česku bez oprávnění pracovali a překročili

---

¹³⁸ Během roku 2008 a později již žádný dotazovaný respondent tímto způsobem nepřijel, informace o tom, že by se cena za toto „rodinné“ vyřízení zvýšila, ale nebyly zaznamenány.

¹³⁹ V jednom výjimečném případě popsal respondent jakousi kombinaci vyřizování cesty a víza do ČR skrze zprostředkovatelskou agenturu, která mu v Mongolsku pomohla s vízovou procedurou, a skrze známou v ČR, která mu dodala všechny potřebné podklady.

¹⁴⁰ Frontu museli většinou vystát i respondenti, kteří přejížděli skrze zprostředkovatelskou agenturu, těm však zprostředkovatel většinou vysvětlil, jak systém funguje, vyskytly se i situace, kdy ale respondenti ve frontě stát nemuseli a zprostředkovatel je prostě dovedl rovnou dovnitř na ambasádu. Situace se systémem nabírání žádostí o vízum se v čase měnila a je popsána v kapitole 7.

dobu platnosti víza, a zůstali tak v ČR bez oprávnění k pobytu.¹⁴¹ Respondenti, kteří přijeli do Česka na turistické vízum, postupovali dvěma způsoby. Buď měli v ČR blízkého člověka, který jim pomohl všechny potřebné náležitosti (tak, jak je stanovuje § 27 zákona 326/1999 Sb.) včetně zaslání pozvání vyřídit, nebo za pozvání a někdy i za vyřízení zaplatili nějaké agentuře nebo zprostředkovateli. Někteří z nich nevěděli, že tzv. turistické vízum (vízum do 90 dní) nelze prodloužit nad souhrnnou dobu pobytu 90 dní a ani nelze změnit na vízum nad 90 dní (tj. např. za účelem zaměstnání, podnikání nebo studia).¹⁴² Jiní neregulární pobyt a práci plánovali¹⁴³ (podobně i Drbohlav, Jánská 2008), jako důvod uváděli především rychlost získání turistického víza a cenu, která se za získání víza i za zprostředkování pozvání z ČR pohybovala v rámci desítek eur.

Přestože několik rodinných příslušníků respondentů (dětí) studuje v Česku základní, střední nebo vysokou školu a v době rozhovoru několik málo respondentů vysokou školu v ČR studovalo, pouze dva respondenti přijeli do ČR s primárním účelem studovat. V prvním případě se jednalo o příjezd prostřednictvím vládní dohody v rámci rozvojové pomoci¹⁴⁴ (viz dohody v této oblasti, naposledy Sdělení 59/2010 Sb. m. s.¹⁴⁵), v druhém měla respondentka v ČR sestru, která jí pomohla zařídit veškeré formalities ke studiu medicíny.

---

¹⁴¹ Tento fakt by ovšem neměl být jednoduše interpretován tak, že Mongolové, kteří přijedou na turistické vízum v ČR, masově zůstávají. Turisty přirozeně tento výzkum nepokrýval.

¹⁴² Přestože se jedná pouze o jeden případ, ukazuje následující úryvek z rozhovoru s Tuyou na existující možnost zaplatit „správným“ osobám a jiné vízum si v ČR oproti platnému zákonu opatřit.

Nemám žádné vízum. Přijela jsem na turistické vízum, na jeden měsíc, chtěla jsem ho prodloužit, ale šlo to jen jednou a pak to nešlo to. Teď jsem zaplatila panu FF a čekám na studentské vízum. Tuya

¹⁴³ V jednom případě také posloužilo turistické vízum do České republiky k dostání se do státu EU, který měl být pouze tranzitní státem na cestě do Rakouska.

¹⁴⁴ Munkh-gerel svou zkušenost popsala následovně:

Odevzdala jsem dokumenty na mongolské ministerstvo školství, ti je odeslali na ambasádu a po několika měsících bylo vízum hotové.

T: Co se dělo po Vašem přiletu?

Šla jsem do přípravné školy v Mariánských Lázních. Napřed byly dva měsíce jenom češtiny, pak jsme studovali odborné předměty a pak byl kurz zaměřený na složení přijímacích zkoušek.

T: Vy jste dělali přijímačky? Takže kdybyste ty zkoušky neudělala, tak byste musela zpátky a peníze byste ztratila?

Ano. Já jsem se hlásila na přijímačky na pěti univerzitách, na tři lékařské fakulty v Praze a na další dvě školy jinde.

¹⁴⁵ Sdělení Ministerstva zahraničních věcí o sjednání Ujednání mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Ministerstvem školství, kultury a vědy Mongolska o spolupráci v oblasti školství, vědy a mládeže na léta 2010–2013. 59/2010 Sb. m. s. Dostupné na: [«http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/10m059.htm»](http://www.sbirka.cz/POSL4TYD/NOVE/10m059.htm).

6.1.5 Příjezd a cesta do ČR

Naprostá většina Mongolů přijela vlakem z Ulánbátaru do Moskvy a pak dále do Prahy, cesta jim trvala zhruba pět dní (srov. Jelínková 2008). Letadlem přiletěli do ČR jen dva respondenti, o něco více pak bylo letadlo využíváno při návštěvě Mongolska. Pokud přijížděli Mongolové sami, a nikoli přes zprostředkovatelskou agenturu, přijížděli rovněž vlakem, nebylo výjimkou, že ve vlaku potkali dalšího člověka, který rovněž směřoval do Česka. Když byl příjezd do ČR organizován zprostředkovatelskou agenturou, přijížděli Mongolové do ČR většinou po skupinkách. V Moskvě čekával na skupinu Mongolů většinou domluvený člověk, který je převedl z jednoho nádraží, kam přijeli, na druhé, odkud odjížděli do ČR, a zajistil jim koupi vlakových jízdenek na vlak do Prahy. Tomuto člověku většinou každý platil 10–30 USD. V Praze na Hlavním nádraží je pak čekával jejich zprostředkovatel či jeho pomocník nebo přímo zaměstnavatel.

Právě ve chvíli, kdy respondenti již zaplatili celou dohodnutou sumu a měli vízum, se začaly ukazovat první problémy se zprostředkovatelskými agenturami (viz i Šíma 2008). O tom, jak se podmínky, ve chvíli, kdy již bylo všechno dohodnuto a zapláceno, měnily, vyprávěl Naranzun:

Podmínky se často měnily. Třeba původně s námi měl do Česka podle firmy jeden člověk jako průvodce, ale nejel. Jakmile jsme dostali vízum, tak jsme se dozvěděli, že pojedeme sami. Jeden z naší skupinky, jelo nás asi jenom šest, dostal ruské peníze na nákup jízdenky v Moskvě a v Moskvě nás čekal člověk, který nám ukázal, kde koupit lístek Moskva-Praha. Problém byl v tom, že částka, kterou jsme dostali na nákup jízdenky, nebyla dostačující, ale jen o trochu. Proto jsme volali i do Česka i do Mongolska, co máme dělat. Nakonec nám řekli, ať si koupíme lístek tam, kam nám to stačí. Takže jsme jeli do Ostravy, kde na nás čekalo auto a Ukrajinec a jeden Mongolec. Od každého z nás ale chtěli 30 USD za to, že nás dovezou do Prahy a tvářili se, že jsme špatně vystoupili, ale my jsme nemohli jet dál.

Několik Mongolů mluvilo i o tom, že se vyskytly případy, kdy do ČR přijížděli Mongolové přes zprostředkovatelskou agenturu a na nádraží je nikdo již nečekal a ani neměli instrukce, kam jít. Mezi respondenty však nikdo takový nebyl, nicméně v jednom případě se respondentovi stalo, že ho oproti dohodě na nádraží v Praze nečekal nikdo.¹⁴⁶

---

¹⁴⁶ Vzhledem k tomu, že tento respondent přistoupil na to, že do ČR přijížděl na falešný pas, není možná zas až tak překvapivé, že lidé, kteří jeho cestu organizovali, dohodu nedodrželi. Co se s ním dělo dál, popsal následovně:

Zůstal jsem na nádraží, šel jsem ven, tam jsem potkal jednoho Mongola a pracoval jsem asi dva měsíce s ním ve vietnamské tržnici v X. On sám mi nabídl pomoc a jemu se taky pracovní síla hodila. (...) Nevěděl jsem, co mám dělat, a ten Mongol, kterého jsem potkal, mi řekl, že pokud mě chytanou policajti, tak mě dají do vězení a pošlou zpět do Mongolska, tak jsem si myslel, že to je asi pravda. Hodně jsem takový příběh mít nechtěl. Boldbaatar

6.2 Strukturální dimenze integrace

6.2.1 Participace na pracovním trhu

Jak je uvedeno v kapitole 5, většina respondentů měla střední nebo vyšší vzdělání, minimum z nich pak vzdělání základní. Nezanedbatelná část z nich kvůli příjezdu přerušila studium na vysoké škole. Uplatnění v zemi původu bylo mezi respondenty pestré, nejvíce byli zastoupeni podnikatelé a studenti. Běžné bylo i uplatnění ve státní správě (státní úředník, vedoucí pracovník policie, armádní důstojník), ve školství (učitelky SŠ i ZŠ), méně pak ve zdravotnictví (pracovnice ve zdravotnickém výzkumu). Skromně byly zastoupeny i manuální profese (horník, šič) či práce v pohostinství (číšník, barman). Vyskytly se i profese jako módní návrhář, zpěvačka, technik, moderátor v rádiu, řidič a tlumočnick.

Migranti většinou nacházejí uplatnění v tzv. 3D zaměstnáních (dirty, dangerous, demanding – špinavé, nebezpečné, vyčerpávající), pro které jsou charakteristické náročné pracovní podmínky, vyšší míra nebezpečí úrazu (např. stavby) a někdy i problémové pracovní prostředí (Jandl et. al 2009). Pro Mongoly v ČR bylo/je charakteristické pracovní uplatnění v podnicích, které šijí svrchní koženou část volantů (například ze zkoumaného vzorku 36 osob jich v kožedělném průmyslu našlo uplatnění 12¹⁴⁷). Velká část z nich pracovala v pohostinství a potravinářském průmyslu – zejména v mrazírnách a skladech ovoce, zbytek pak v ostatních odvětvích, jako je stavebnictví či dřevozpracující průmysl. Běžně nacházeli uplatnění i v nejrůznějších montovnách. V zásadě tedy jejich pracovní uplatnění odpovídalo pracovnímu uplatnění cizinců ze třetích zemí (Cizinci v ČR 2010, s. 138). Někteří respondenti v době výzkumu nepracovali, protože práci sehnat nemohli, v těchto případech si většinou alespoň částečně přivydělávali prací v montovnách (zejména v noci). Část respondentů přirozeně nepracovala, protože studovala nebo byla na mateřské či rodičovské dovolené.

---

¹⁴⁷ Toto číslo je pouze orientační, a to vzhledem k velké fluktuaci mezi různými pracovními uplatněními.

6.2.1.1 Pracovní podmínky

Porušování pracovních (a často i jiných) práv Mongolů se v rozhovorech vyskytovalo opakovaně a ve velkém rozsahu. Míra porušování práva ze strany zaměstnavatele se lišila. V menší míře se našli i zaměstnavatelé, kteří pracovněprávní legislativu dodržovali.¹⁴⁸ Někteří respondenti zažívali situace, o kterých ani nevěděli, že jsou porušováním práva (např. nucená práce o svátcích, nevyplácení různých příplatků atp.). Jiní si stěžovali na menší problémy jako špatné (nižší) počítání odpracovaných hodin, nevyhovující pracovní podmínky (např. výpary z lepidel) nebo nevyplácení mzdy, vyhrožování, nepravdivé informace o zkušební době, nemožnost podat výpověď a mnohé další (srov. Čaněk 2010).

Mezi analyzovanými rozhovory se vyskytlo zhruba pět příběhů, ve kterých se vyskytovalo aplikované hrubé násilí, zadržování pasu, vyhrožování zabitím, pohružka použití střelné zbraně, neposkytování práce a dlouhodobé nevyplácení mzdy. Většinou se jednalo o kombinaci výše zmíněných situací, často ve spojitosti s velkým stresem či psychickým týráním (srov. Burčíková 2006). V těchto případech se snažili zaměstnavatelé mít i kontrolu nad nejrůznějšími oblastmi života migrantů – od ubytování přes přístup ke zdravotní péči po komunikaci s kýmkoli dalším a jejich osobní život.

Dalším ze způsobů porušování pracovněprávní legislativy bylo stanovení určitých podmínek (výše odpracovaných hodin za měsíc, práce o svátcích, zákaz vybírání dovolené atp.) zaměstnavatelem nebo klientem, které ovšem někdy nebyly v praxi splnitelné. Například respondenti museli odpracovat určitý vyšší počet hodin práce za měsíc, aby dostali plat, ne vždy jim však zaměstnavatel tolik odpracovat umožňoval.

No ve firmě mi řekli, že aby nám zaplatili, musíme odpracovat minimálně 250 hodin za měsíc, jinak nedostaneme plat. (...) Řekl jsem mu [klientovi], že není přípustné, aby nás tak dřel a vůbec neplatit, že je to novodobé otroctví. Volal jsem mu několikrát, ale řekl mi, že pokud nebudeme pracovat, zařídí zrušení víza a pak, protože zná všechny lidi, co zaměstnávají cizince, tak mi zavře cestu nejen k tomu být s papíry v Česku, ale také tu najít práci. Naranzun

---

¹⁴⁸ Výzkum zaznamenal i jeden případ, kdy byl respondent, který chtěl práci vykonávat doma za pomoci dětí, nespokojen s tím, že mu to zaměstnavatel z hygienických důvodů (chybělo dostatečné odvětrávání) zakázal.

Zaměstnavatelé si byli vědomi svých mocenských výhod, které plynou z toho, že jsou na nich migranti¹⁴⁹ do vysoké míry závislí (Čaněk 2007). Některé výhrůžky bývaly plané, jiné – zejména týkající se nahlášení úřadu práce, že pro ně cizinec již nepracuje (třebaže tomu v praxi ani tak nemuselo být) – se v rozhovorech vyskytovaly opakovaně.¹⁵⁰ Běžné bylo i krácení mzdy. Zaměstnavatelé se také snažili různými kvazi-legálními a nelegálními opatřeními zajistit co nejmenší fluktuaci zaměstnanců. Většinou se jednalo například o zadržování určité částky z platu (např. 1000 Kč měsíčně), kterou (ti solidnější) po stanovené době (nejčastěji se jednalo o dva roky) zaměstnancům vypláceli. Pokud migranti odešli dříve, tato částka propadla zaměstnavateli.

Výplata není tak špatná, jen někteří šéfové Mongolům vyhrožují, že pokud neumí pracovat, mají táhnout zpátky (...) Pokud chce někdo změnit práci, třeba pokud má alergii nebo práci neumí, nezvládá, říkají mu, že nejdřív musí u JJ [jméno firmy] pracovat dva roky, teprve poté si může najít jinou práci. Když někdo chce odejít po třech měsících, tak ho nepustí, nebo pokud odejde, zruší mu víza. (...) Problém je, že máme dvouměsíční výpovědní lhůtu, abychom ji dodrželi, vždy nám ta lepší práce uteče. Miegan

Velké množství respondentů nikdy nemělo nebo nevidělo pracovní smlouvu. Někteří mluvili o tom, že podepsali asi něco, jako je pracovní smlouva, v češtině, aniž by tomu rozuměli. Jiní ukazovali kopii nějakého papíru, na kterém sice bylo napsáno, že to je pracovní smlouva, ale podstatné náležitosti, které má pracovní smlouva splňovat, chyběly (zejména druh práce, místo výkonu práce a datum nástupu do práce). Ve zkoumaném vzorku respondentů se tedy objevilo velké množství pracovněprávních problémů, kterým migranti často čelí (viz také SGS 2009). Výrazně víc problémů se ukázalo u agenturního zaměstnání, jehož smyslem je umožňovat podnikům flexibilně měnit počet zaměstnanců, což je pro cizince s dlouhodobým pobytem, kteří jsou pobytově závislí na pracovním místě, vysoce nevýhodné. V kombinaci s tím, že v ČR dosud neexistuje trestní odpovědnost právnických osob (tj. v tomto případě zprostředkovatelských agentur, které poměrně často zanikají¹⁵¹) a faktu, že na rozdíl od často aplikované praxe

---

¹⁴⁹ Myšlení migranti s dlouhodobým vízem a pobytem.

¹⁵⁰ Během terénního výzkumu byla zaznamenána například situace, kdy zaměstnavatel nahlásil úřadu práce, že po něj nepracují již několik týdnů a vysvětloval, že doufal, že si vzali třeba dovolenou a nedohodli se a až přijdu zpět a oni nepřišli. Respondenti přitom po celou dobu pracovali u něj v továrně a bouřili se nad tím, že jim správně neplatí. Mimo jiné si tento zaměstnavatel rovněž úředníci na úřadu práce postěžoval, jak je to s těmi Mongoly těžké a jak se opíjejí a jsou nespolehliví, kdežto on se přitom snaží, aby si něco vydělali a ušetřili.

¹⁵¹ Velice rozšířená praxe přitom je, že jeden zprostředkovatel provozuje formálně agentur několik, nebývá pro něj tedy problém jednu z agentur, kde byly objeveny problémy, „zrušit“ a dá operovat stejným způsobem v agenturách dalších.

v zahraničí (např. Velká Británie) nenese konečný odběratel (tj. pronajímající si podnik) žádnou zodpovědnost za situaci pronajatých pracovníků, je postavení agenturních pracovníků oproti běžným zaměstnancům výrazně zranitelnější.¹⁵² Přestože v případě agenturního zaměstnávání nesmí být pracovní a mzdové podmínky horší než pracovní podmínky kmenových pracovníků (viz § 308 a 309 zákoníku práce), poznatky z tohoto výzkumu dokládají, že toto pravidlo je porušováno, jak ostatně potvrzují i jiné zprávy (Zpráva Veřejného ochránce práv 2007/2; Pechová 2007; Daňková 2010).

Mezi legálně a nelegálně pracujícími migranty nezaznamenal tento výzkum signifikantní rozdíly v pracovních podmínkách. V tomto ohledu bylo výjimkou, že pro migranty, kteří neoprávněně provozovali ekonomické aktivity, byla typičtější delší pracovní doba a vyskytlo se mezi nimi více případů extrémnějšho pracovního vykořisťování. Odlišná byla ovšem stabilita práce a dodržení finančních závazků ze strany zaměstnavatele či klienta (viz dále). Smith et al. (2005) k tomuto tématu poukazují na to, že u migrantů bez oprávnění k pobytu je navíc výrazně pravděpodobnější, že v případě nabízené práce přistoupí v porovnání s ostatními na méně bezpečné pracovní podmínky.

Způsobů, jak se bránit nedodržování zákonů ze strany zaměstnavatele, se v rozhovorech ukázalo velmi málo,¹⁵³ a to i přesto, že rozhovory zaznamenaly četné výskyty porušování pracovněprávních předpisů. Výsledky tak potvrdily známá zjištění o poměrně omezených reálných možnostech migrantů v závislém postavení hájit svá hospodářská práva (Čížinský, Holíková, Jelínková 2011). Pouze v jednom případě se pokusili

---

¹⁵² Nutno poznamenat, že v některých státech (např. Slovensko) agenturní zaměstnávání funguje, ale není z těchto důvodů (vyšší zranitelnost) umožněno v rámci něho zaměstnávat občany třetích zemí. V ČR se náznaky řešení této situace sice objevily např. tím, že ministerstvo vnitra může ministerstvu práce a sociálních věcí dát podnět k odebrání licence k provozování činnosti dané agentury, v praxi se tak děje opravdu minimálně a problémy i nadále přetrvávají. Situace je rovněž vysoce neuspokojivá i kvůli nevyhovujícímu způsobu kontroly práce cizinců obecně.

¹⁵³ Což je z podstaty nastavení české migrační politiky poměrně logické. Zaměstnavatelé či klienti mají totiž v tom, jak je systém nastavený, výrazně vyšší moc a navíc se dobře orientují v českém prostředí. Pracující Mongolové oproti nim informací moc nemívají, a i v případě, že informace mají, tak dokud mají dlouhodobý pobyt (tedy většinou minimálně prvních pět let), jsou na svých zaměstnavatelích závislí. Pokud přijdou o práci, přijdou i (v případě, že si nezajistí rychle jinou navazující práci včetně povolení od úřadu práce) o povolení k pobytu. Toto nastavení je proto staví do mimořádně nevýhodné situace. Stejně jako ostatní lidé v ČR mají přirozeně možnost se obrátit s případnými podněty/stížnostmi na příslušný inspektorát práce, případně úřad práce.

Mongolové stávkovat¹⁵⁴, jiní zase nešli na státní svátek do práce, za což jim zaměstnavatel jako pokutu strhl 500 Kč z platu, příště raději neprotestovali. Na oblastní inspektorát práce ani na místní úřad práce se respondenti sami neobraceli, často nevěděli koho kontaktovat a jak se dorozumět (srov. Krebs 2010). Ani uskutečněné kontroly z těchto úřadů podle slov respondentů na podobné problémy nenarazily, což, pravděpodobně vyplývá, jak upozorňuje Čaněk (2010), ze systému nastavení kontrol (viz i Saková 2009; Martínková Saková 2009). Dva respondenti se v extrémních případech (vyhrožování zabití, dlouhodobé nevyplácení mzdy) obrátili na policii ČR, ale bez výsledku. Během pohybu v terénu se autorka opakovaně obrátila s jednotlivými zdokumentovanými kauzami na místní úřady práce a oblastní inspektoráty práce, vždy téměř bez úspěchu.

6.2.1.2 Pracovní doba

Nejčastější pracovní nasazení bylo šest dní v týdnu, osm až dvanáct hodin denně. V některých případech zaměstnavatelé či klienti motivovali Mongoly pracovat déle například tím, že pokud odpracovali určitý (ne malý) počet hodin, měli ubytovnu zdarma. Lze říct, že respondenti bez oprávnění k pobytu, pokud měli práce dostatek, pracovali o něco déle než ti, kteří oprávnění k pobytu měli. Dobrovolnost vysokého pracovního nasazení se lišila, stejně tak jako dobrovolnost práce o víkendu, někteří byli motivováni výdělkem, jiným zaměstnavatel vyhrožoval, pokud pracovat nechtěli.

Nutné je pracovat osm hodin, ale to nikdo z nás nedělá, přijeli jsme sem pracovat a vydělat, takže pracujeme tak 12 h, pak samozřejmě není na nic jiného čas. Také pracujeme o víkendu, co jiného bychom zde dělali, jen v neděli máme někdy volno.(...) ale říkají nám, když nebudete chtít hodně pracovat, pošleme vás do Mongolska nebo totéž říkají, pokud nebudeme pracovat o sobotách, takže [pracujeme víc]dobrovolně, pod tímto tlakem. Miegan

---

¹⁵⁴ V tomto případě se pokusili Mongolové svoji situaci řešit. Zaměstnavatel jim dovoľoval opustit ubytování, které bylo v jednom objektu s továrnou, pouze jednou za měsíc, zadržoval jim pasy, nutil je pracovat výrazně přesčas atp. Tyto Mongoly především trápilo, že nemají své cestovní doklady, způsob, jak postupovali, odhalují následující úryvky.

Také jsme demonstrovali, dva dny jsme nešli do práce a ani jsme tam nespali. Aby nám dal pas. (...) Když jsme mohli jít ven, jeli jsme na mongolskou ambasádu, ale tam nám s problémy nepomohli, prý to není jejich starost, ale poslali nějaký fax, že mongolské pasy jsou majetkem Mongolské republiky, a po tomhle faxu je [zaměstnavatel] vydal. (...) Zavolali jsme svého advokáta... Erdenechimeg

Ani takový nátlak ze strany Mongolů však nepomohl, nakonec od svého zaměstnavatele utekli, toto rozhodnutí u nich vedlo ke ztrátě oprávnění k pobytu.

Podle mnoha autorů je takto vysoké pracovní nasazení u cizinců ze třetích zemí vykonávajících nízkokvalifikovanou práci běžné (Drbohlav, Jánská, Šelepová 1999; Dobiášová a kol. 2004, Rákoczyová, Trbola 2009).

6.2.1.3 Finanční ohodnocení ekonomických aktivit

Mezi pracujícími respondenty se vyskytovali jak ti, kteří byli placeni podle počtu zpracovaných výrobků, tak ti, kteří byli placeni podle počtu odpracovaných hodin. Nejčastěji se čistá mzda, kterou respondenti dostávali, pohybovala kolem 50 Kč na hodinu. Nezdá se přitom, že by se čistý příjem, který respondenti dostávali, výrazně lišil v závislosti na tom, zda mají, či nemají oprávnění k pobytu.¹⁵⁵ Peníze bývaly vypláceny převážně v hotovosti.

Pokud byli respondenti závislí na klientovi, ponechával si část jejich výdělku, a to zhruba mezi 20 a 50 %, vyskytl se ale i případ, kdy si klient nechával 75 % mzdy. Jak ukazuje následující úryvek, být klientem muselo být velice výhodné.

...pracuji pro Ukrajinského klienta, který má uzavřenu smlouvu s továrnou, kolik si z naší mzdy nechává, nevím, ale odhaduji to na 35–40 Kč/hod. Já sám si vydělávám 14–15 000 hrubého za měsíc, pracuji 250–300 hodin za měsíc. (...) Vím, že to není dobré, ale takto si pořád vydělávám víc než jiní Mongolové. Pokud vím, tak si mnozí Mongolové vydělávají tak 8000–10000Kč za měsíc, nebo i méně, třeba v PP si lidé vydělávají méně. Nechci ale takto pracovat donekonečna. Mým cílem je studovat v Praze na ČVUT, obor obnovitelné zdroje. Takže teď si chci hlavně vydělat peníze. Odsuren

Respondenti opakovaně poukazovali na to, že poměrně často nedostávají zapláceno tak, jak by podle písemné či ústní dohody měli (srov. Čížinský, Holíková, Jelínková 2011). Nejčastější stížnosti se objevovaly u neproplácení přesčasů a počítání odpracovaných hodin. Šance respondentů bránit se této situaci byly velice omezené.¹⁵⁶ Opakovaně se v rozhovorech ukazovalo, že ani sami respondenti neporozuměli tomu, zda se ze strany zaměstnavatele či zprostředkovatele skutečně jednalo o okrádání dotyčného, či zda pouze nepochopili systém daní. Mnohdy se takové nejasnosti nevyjasnily ani během rozhovorů.

¹⁵⁵ V jednom případě respondent vysvětloval, že jeho plat byl odlišný na základě národnosti, je ovšem možné, že různí klienti platili různým skupinám odlišně a jiní pracující byli kmenovými zaměstnanci.

¹⁵⁶ A to především ze dvou důvodů. Zaměstnavatel hrozil, že pokud si budou stěžovat, o pracovní místo přijdou. V tomto případě například místní inspektorát práce s žádostí o kontrolu odpověděl, že kontroly již mají na půl roku dopředu naplánované a že toto šetřit nemohou (viz i výše).

Pokud byli respondenti placeni podle počtu zpracovaných výrobků, byla výše jejich výdělků odvislá především od jejich zručnosti práci vykonávat a od délky praxe. Někteří se zaučovali měsíce, jiní nebyli schopni tento druh práce odpovídajícím způsobem vykonávat. Respondenti opakovaně vypovídali, že pokud byli placeni podle počtu zpracovaných výrobků, nedostávali například v době, kdy se zaučovali, nebo pokud jim to nešlo, ani minimální mzdu. Poměrně často přitom nevěděli, že je takový stav v rozporu s českou legislativou.

Jsme placeni podle kusů, jeden ušitý volant je padesát, šedesát korun, ale mzda odpovídá, ale pokud někdo pracuje málo, tak je to méně než český minimální plat. Ti, kteří přijeli a jsou noví, tak berou velmi málo, rozhodně ne minimální mzdu.

T: Jak dlouho vám trvá ušít volant?

Asi hodinu. Ale pokud je někdo nový, trvá mu to skoro celý den. Miegan

Vyskytly se ovšem i případy, kdy respondent dostával od svého zaměstnavatele peníze pouze na zcela základní živobytí a za těžkou práci, kterou vykonával, ani placen nebyl. Tento stav trval několik měsíců, respondent od svého zprostředkovatele-zaměstnavatele odejít nechtěl, protože se bál ztráty legálního pobytu a také přes stejného zprostředkovatele-zaměstnavatele měla přijet do ČR jeho manželka.

Mnoho respondentů se dostalo do obtížné až neřešitelné situace. Dostávali za svou práci mzdu, ale museli zaměstnavateli/klientovi platit vyšší částky za nejrůznější položky od tlumočení a překladů přes ubytování, dopravu atp. Částka, která jim po odečtení všech nákladů zůstávala, často stačila pouze na uspokojení zcela základních životních potřeb. Ve chvíli, kdy po nich chtěl klient vysoký jednorázový poplatek za prodloužení víza, se u něj navíc začali zadlužovat. Mimo typických projevů vykořisťování (viz např. Ruwanpura, Rai 2004) byly zaznamenány jednotlivé případy známé pod názvem „debt bondage“ (dluhové nevolnictví) (více Bales 2004).

Povědomí o tom, že jejich práva bývají porušována, bylo mezi respondenty poměrně rozšířené. Vnímání, jaký mají cizinci přístup v ČR k právu, shrnul Miegan takto:

Celkově ale české zákony nefungují pro cizince, my jsme navíc třetí země, takže se k nám chovají úplně jinak.

6.2.1.4 Změna práce a zprostředkování práce

Změna práce a důsledky, které změna práce přinesla do života Mongolů, byly častým námětem rozhovorů. Důvodem pro změnu práce byly často nespokojenost se současným zaměstnavatelem, nevyhovující pracovní podmínky, neschopnost naučit se domluvenou práci a porušování pracovních práv, jako je nevyplácení mzdy, krácení mzdy, nucení k odpracování přesčasů. Protože velká část respondentů přijela do Česka s hlavní motivací si vydělat, neváhali někteří z nich změnit práci, i pokud jim zprostředkovatelé práce (nejčastěji Ukrajinci či jiní Mongolové, kteří je vyhledávali) nabídli pouze o něco lepší finanční podmínky. Bohužel přistoupení na „lákavou nabídku“ nové práce bylo v mnoha případech prvním jistým krokem do nelegality. Přistoupením na takto zprostředkované zaměstnání ztratilo několik respondentů legální pobyt,¹⁵⁷ tuto praxi zaznamenali u migrantů v ČR i další autoři (např. Krebs 2010).

Lepší finanční podmínky nebyly jedinou motivací ke změně práce, byla to nejčastěji kombinace faktorů, kde významnou roli hrál přístup zaměstnavatelů, vliv práce na zdraví, dostatek práce, úroveň a finanční náročnost ubytování atp.¹⁵⁸ Bezproblémové zprostředkování nové práce, kdy zprostředkovatel vyřídil všechna potřebná povolení, nebylo v rozhovorech ani v terénu zaznamenáno. Vyskytlo se však několik případů, kdy si lépe informovaní Mongolové byli schopni změnu práce sami zařídit – nejčastěji však za asistence Čechů nebo dlouhodobě usazených Mongolů či pracovníků NNO. Cena za zprostředkování nebo za nabídku práce se běžně pohybovala kolem 3 000 Kč, s nastupující ekonomickou krizí pak tato cena narůstala až na 10 000 Kč.

---

¹⁵⁷ Cesta k tomu byla poměrně jednoduchá. Mongolové, kteří přijížděli, měli v pase platné vízum maximálně na jeden rok; většinou ovšem nevěděli, že k tomu, aby jejich vízum bylo platné, musí mít současně platné i pracovní povolení z úřadu práce, které je vázané na konkrétní pracovní místo, na které přijeli. Na základě nedostatku informací/neznalosti se tak často domnívali, že pracovní vízum, které mají, jim umožňuje během platnosti vydaného víza měnit práci. Navození falešného pocitu bezpečné změny místa bylo umocněno tím, že lákající zprostředkovatelé práce je opakovaně ujišťovali o tom, že se o všechny „papíry“ postarají. Několik málo rozhovorů probíhalo právě krátce poté, co migranti změnili místo nebo se poté, co místo změnili, snažili – přirozeně neúspěšně – vízum prodloužit. Když byli konfrontováni s tím, že bylo třeba získat i další povolení od úřadu práce, opakovaně říkali, že to problém být nemůže, protože jim daný zprostředkovatel *slíbil*, že se o všechno postará. Tato určitá naivita lze vysvětlit tím, že (a) nabídky zprostředkovatelů jsou často velmi realistické, (b) způsob jejich chování je přesvědčivý, (c) nabízeli Mongolům pracovní místa, jejichž typ v reálu opravdu existoval (např. práci stavebního dělníka s čistým platem 13 000 Kč měsíčně), (d) přesvědčivě slibovali reálné věci a (e) v některých případech neváhali s Mongoly sepsat písemnou dohodu.

¹⁵⁸ Změnou práce si mohli migranti pohoršit i z jiného než pobytového pohledu, jeden respondent kvůli změně práce přišel o legalitu pobytu a navíc se dostal do područí klienta, který mu odebíral značnou část platu.

Někdy, například když respondenti o práci přišli, bylo získání nové práce nutností. Velmi často se pak obraceli právě na člověka, který jejich cestu do ČR zorganizoval.

Tak jsme volali tomu člověku, který nám zařídil vízum, a ten řekl, že jediná práce je v RR [název města] v konzervárně, ale že se tam pracuje 16 hodin denně. Zaplatili jsme mu 3000 Kč a on to zařídil. Otgonjargal

V rozhovorech se opakovaně objevovalo i zprostředkovávání práce respondenty. Jak je uvedeno i výše, nejčastěji se jednalo o lidi, kteří nebyli úspěšní při udržení si legálního statusu, ale byli schopni proniknout do systému vydávání víz. Často to probíhalo tak, že se spojili s někým, kdo víza vyřizoval, a za určitý poplatek vyhledávali Mongoly na fiktivní či reálná pracovní místa či sháněli zájemce přímo z Mongolska.

6.2.2 Vzdělávání

Dva respondenti přijeli do ČR za účelem studia. Další dva respondenti začali po několika letech pobytu v ČR studovat, když si změnilí účel pobytu (z pobytu za účelem zaměstnání na pobyt za účelem studia). Výzkum rovněž zachytil poměrně rozdílné zkušenosti dvou osob,¹⁵⁹ které prošly studiem na základní škole. (K otázce studia viz také následující podkapitola 6.2.3 Mezinárodní ochrana a nezletilí bez doprovodu.)

Co se týče studia na základní škole, jako nejproblémovější se ukázal být v ČR známý problém, kdy dětem-cizincům není na základních školách poskytována bezplatná výuka českého jazyka (viz např. Koncepce 2011). V obou případech byli studenti z jazykových důvodů umístěni do nižšího ročníku. S češtinou jim pak pomáhali různí učitelé nebo vychovatelé (často ve svém volném čase), Hlavničková (2009) k tomu upozorňuje i na problém nepřipravenosti pedagogů na tento úkol. Český jazyk si však osvojili poměrně rychle. Ne vždy však bylo soužití s českými studenty snadné, u Mieganovy dcery přetrvávají negativní pocity do dneška:

Když jsem přijela, musela jsem jít znovu do 6. třídy, kterou jsem už měla hotovou, ze začátku to bylo špatné s učiteli i ostatními studenty, ale teď už se to zlepšilo. (...) Když jsem přišla do školy, dávaly mi děti najevo, že mě nemají rádi, že jsem jiná.

---

¹⁵⁹ Jednou z nich je dcera Miegana, se kterým byl veden rozhovor. Dcera Miegana sice přímo respondentkou nebyla, ale rozhovor s otcem poslouchala a ve dvou případech, kdy o ní otec mluvil, sdělila svoji zkušenost přímo.

Mongolští studenti střední školy ve vzorku respondentů zastoupeni nebyli, nicméně dva respondenti mluvili o tom, že jejich potomek v Česku střední školu bez problémů studuje. Tři děti respondentů navštěvovaly v době rozhovoru českou vysokou školu, ve dvou případech se jednalo o medicínu a v jednom o studium informatiky; další respondent navštěvoval VŠ v nedávné minulosti a dva respondenti vystudovali VŠ před rokem 1989. Častým důvodem pro studium bylo to, že studenti mají zájem studovat a v Česku jsou dobré a dostupné vysoké školy, nezdá se, že by bylo zmiňováno i školné, které se musí v Mongolsku platit (více k problematice Radostný, nedatováno). Pokud v ČR studovali, museli se s jednou výjimkou (jde o respondentku, která zprvu dostávala vládní stipendium),¹⁶⁰ sami živit. Ta svoji zkušenost popsala následovně:

Ten první rok byl těžký, protože jsem žila na malém městě, ale pak tady v Praze to bylo lepší. Lidi jsou tu dobří. (...) Já jsem měla stipendium od ČR, bylo to 7000 Kč. Na ubytování jsem dávala 3000 Kč. Zbytek mi stačil. Platila jsem si jídlo v menze, to stálo tak 1500 Kč. (...) Profesoři byli dobří, ale studenti..., asi bych neměla říkat sobečtí, ale oni se starali jen o sebe. (...) Ne, nebyl mezi námi [Mongoly a Čechy] prakticky žádný kontakt. Jednak mezi námi byla jazyková bariéra a jednak oni měli svoje předměty a my zase svoje. Oni nechodili na češtinu a pak jsme měli přednášky zvlášť. (...) já Čechy vlastně neznám, nikdy jsem si s nimi nepovídala.

T: Co nyní studujete?

Informatiku, protože jsem sice v roce 2006 nastoupila na 1. lékařskou fakultu Karlovy univerzity, ale v letním semestru jsem neudělala zkoušku z anatomie a vyhodili mě. Neměla jsem dost kreditů. Tak jsem se přihlásila na ČVUT na Informatiku. (...) Tohle byla jediná možnost, protože tam jsem mohla dát přihlášku až v létě. Munkh-gerel

Nutnost vydělat si na život v ČR se ukazovala jako poměrně velká, nikoli však nezvládnutelná výzva. Zejména u obtížnějších oborů, jako je medicína, vedla nutnost práce při studiu k velkému stresu. Respondenti proto hledali různé způsoby přivýdělku, které by jim umožňovaly studovat, zůstávali však stále oproti ostatní studentům ve značném jazykovém, sociálním i finančním znevýhodnění. Někteří z nich přes den studovali a přes noc pracovali.

Když tady můžu studovat, druhý ročník [medicíny] mi tady bratr pomáhal, vaření, praní zadarmo a třetí ročník a půlku jsem už musela pracovat a pak začalo to těžký období. Pracovala příležitostně a v noci. Musela jsem pracovat, abych měla na oblečení, na nájem a na jídlo. (...) Tady na X existuje firma X, to je úplně šílená práce. (...) Manuální práce. (...) tam to bylo, že jeden týden práce je, druhý není. Tak jsem chtěla najít něco jiného. Tak jsem našla noční směny v Tesco. (...) Arvin

---

¹⁶⁰ Kvůli tomu, že přijela do ČR v rámci rozvojové spolupráce.

Rozhodnutí pro obor studia se ovšem často, s výjimkou studia medicíny či případně některých dalších oborů, neodvídalo od vytouženého oboru studia respondent, ale spíše od praktických aspektů spojených s daným oborem. Velkou roli proto hrála jazyková náročnost, která většinou nedovolovala studovat humanitní obory, přednost dostávaly obory, na které bylo snazší se dostat, a svou roli někdy sehrála i možnost být přijat ke studiu bez zkoušky z českého jazyka (viz i statistiky ČSÚ o studiu cizinců).¹⁶¹ Úspěšnost jednotlivých studentů ve studiu se lišila, jeden respondent se pouze na základě vlastní přípravy dostal na několik vysokých škol různého zaměření, jiný hledal nejsnazší možnost studia. Mezi respondenty se objevila i strategie, kdy studium bylo zvoleno jako možnost, jak v ČR legálně zůstat ve chvíli, kdy jim hrozila ztráta legálního pobytu (např. ztráta práce, pracovní problémy atp.). Ze zaznamenaných případů se ovšem nezdá, že by se jednalo o „falešné“ studenty, tak jak je popisovala na základě informací ministerstva vnitra česká média. Jakkoli se může zdát (a být) toto rozhodnutí účelové, byli tito studenti vysoce motivováni, aby se na studiích udrželi, a školu opravdu studovali. Ve svém důsledku tak vedlo (nebo pravděpodobně povede) jejich rozhodnutí k vystudování české vysoké školy, a následně tak k daleko lepšímu uplatnění na trhu práce. Studium obecně působilo jako významný prointegrační faktor (podobně i Rákoczyová, Trabola 2009).

6.2.3 Mezinárodní ochrana a nezletilí bez doprovodu

Mezi respondenty byli dva úspěšní azylanté, jeden neúspěšný žadatel o azyl (mezinárodní ochranu) a dva nezletilí bez doprovodu. Jeden respondent vypovídal, že část jeho rodiny byla během pobytu v azylové proceduře, v době rozhovoru však měli všichni členové jeho rodiny i on dlouhodobý pobyt. Příběhy azylantů a žadatele o azyl se od ostatních příběhů lišily jen v některých oblastech (zejména ve způsobu příjezdu do ČR a toho, co zažívali na začátku pobytu). Dva nezletilí bez doprovodu pak mají, poté co se dostali do Permonu (dětského domova a výchovného ústavu pro cizince),¹⁶² zajištěné ubytování, vzdělání, stravu a další (k tématu nezletilí bez doprovodu v ČR viz

---

¹⁶¹ Viz např.: Údaje za školní rok 2009/2010, T04 Studující podle skupin oborů KKO, Dostupné na: http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/datove_udaje/ciz_vzdelavani.

¹⁶² Permonem je nazýván dětský domov pro cizince, který v rámci jednoho zařízení funguje i jako výchovný ústav, k Permonu viz další informace na www.ddc.cz či Tošnerová 2011.

Kopuleťá 2009, Jeřábková 2010).¹⁶³ Jejich příběhy jsou natolik specifické, že se v analýze rozhovorů vyskytují jejich výpovědi o něco méně. Přesto je významný i samotný fakt, že se nezletilí bez doprovodu z Mongolska dostávají; oba tito nezletilí a jedna azylantka byli přivezeni do ČR, aby sami nebo s převaděči pokračovali do dalších zemí. Zmíněný neúspěšný žadatel o azyl využil žádosti o azyl spíše jako nouzového, neinformovaného a dočasného řešení své neuspokojivé situace. Obě azylantky byly v minulosti oběťmi obchodu s lidmi a pracovního vykořisťování. Jejich odpovědi se v této analýze vyskytují.

6.2.4 Povolení k pobytu a udržení legálního statusu

Z pohledu prodlužování víza a udržení legálního statusu je možné rozdělit respondenty do následujících kategorií na ty, kdo (a) problém s prodloužením pobytu neměli, (b) pobyt prodlužovali za velkých obtíží, (c) byli v tomto ohledu závislí na jednání klienta (případně zaměstnavatele), (d) pobyt si prodloužit nedokázali (viz o tom 6.2.5 Mongolové bez oprávnění k pobytu). Celkově bylo prodlužování pobytu v prvních letech pro velkou část respondentů s dlouhodobým pobytem zásadním problémem.

Ad (a) Menší problém s udržení legálního statusu a prodlužování víza mívali nejčastěji migranti, kteří pracovali přímo jako zaměstnanci u českého (či zahraničního) zaměstnavatele, který se jim o prodloužení pobytu staral. Zřídka, ale přesto také, byli v této skupině i respondenti, kteří pracovali pod zprostředkovatelskou agenturou. U migrantů, kteří problémy s prodlužování pobytu neměli, bylo charakteristické, že byla rovněž (alespoň zhruba) dodržována i jejich pracovní práva. Do této skupiny patří rovněž studující respondenti.

Ad (b) Dále se mezi respondenty objevila různorodá skupina osob, které si byly schopny legální status udržet, ale stálo je to mnoho sil a často také vysoké finanční náklady. Většinou se jednalo o osoby, které disponovaly určitým kapitálem (např. znalostí jazyka, kontakty v ČR, výjimečnou komunikativností či inova-

---

¹⁶³ Kopuleťá G.: Postavení a ochrana nezletilých cizinců bez doprovodu v České republice, dostupné na: http://www.opu.cz/index.php?option=com_content&task=blogcategory&id=21&Itemid=40&lang=cs [ci. 2010-18-05], Jeřábková Z.: Zajišťování nezletilých dětí v ČR. Dostupné na: http://www.migraceonline.cz/hledat/index.shtml?AA_SL_Session=9fb7583a00d1f32f9a9ba1ad38c24a86&scr1=1&scr_scr_Go=2 [cit. 2011-03-31].

tivností), který jim umožnil vyřešit situaci tak, aby si legální status udržely. Jedná se například o situace, kdy migrant ztratil práci, našel si nové zaměstnání, kde ho ale nechtěli zaměstnat legálně, tak se stal členem družstva a udržel si tak legální pobyt; dalším případem je fiktivní zaměstnávání, za které migrant platí a vykonává přitom jinou činnost (k tomu viz i podkapitola o neoprávněných ekonomických aktivitách). Do této kategorie rovněž spadají různá obcházení a porušování zákona o pobytu cizinců (326/1999 Sb.),¹⁶⁴ zejména uplácení.

Ad (c) Další skupinou osob byli migranti, kteří věřili svému klientovi či zaměstnavateli, že jim vízum prodlouží. Zejména u klientů však bylo běžné, že k prodloužení povolení k pobytu nikdy nedošlo, ať již cíleně, chybou klienta/zaměstnavatele či vlivem okolností (např. kvůli neprodloužení povolení k práci ze strany úřadu práce).

On UU [zprostředkovatel práce] podal pozdě žádost o prodloužení víza. Napsali jsme s ženou dopis s prosbou, aby to [neprodloužení, protože žádost byla podána pozdě] rozhodnutí změnili. Ale tam mi rovnou nalepili výjezdní příkaz. Řekli, že to není jejich věc, že to UU.UU prý takhle zkazil papíry víc lidem, alespoň 50. Ale nehleď na to si teď v únoru vybral ode všech lidí 1500 Kč zato, že jim papíry bude prodlužovat. Otgonjargal

Zejména Mongolové, jejichž příjezd do ČR se ukázal být hned od začátku problematický, tj. například pro ně jejich klient či zaměstnavatel neměl práci, nebo jim za práci neplatil, se dostávali do velmi obtížných situací. Neuměli/nemohli svoji situaci řešit a navíc velmi často vůbec nerozuměli tomu, jak je česká migrační politika nastavená, často například nevěděli, že platnost víza je vázaná na pracovní místo. Ztráta legálního statusu byla pak v těchto případech jen otázkou času.

---

¹⁶⁴ Mongolové často byli schopni prodloužit si vízum, ale příliš tvrdé nastavení podmínek, je tlačilo k tomu, aby nějakým způsobem porušovali zákona. Opakovaně byla například zmiňovaná podmínka prokázat vysokou finanční hotovost při prodlužování pobytu pro rodinu. V rozhorech se vyskytl dokonce případ, kdy musela rodina prokázat, že mají na účtu přes půl milionu korun. Třebaže rodiče dobře pracovali a neměli problémy, takovouto hotovost na účtu neměli. Zaplatili proto několik tisíc jen za to, aby jim kdosi na účet na pár dní peníze poslal. Takovéto obezličky rozhodně nebyli v rozhovorech výjimečné.

...Vietnamci dělali, že jako konto za peníze, na sto tisíc jsme platili tisíc korun.

A oni vám dali potvrzení, že...

Že v bance máme peníze. Takže jsme platili [za] nějakých půl milionu, pět set tisíc...

Munkhsukh

6.2.5 Mongolové bez oprávnění k pobytu

Jak uvádí Jařab [2008, s. 25] neplatí jednoduchá dichotomie „regulérní/neregulérní“, podle níž „neregulérní přistěhovalci pracují načerno u zlých, vykořisťujících zaměstnavatelů, zatímco ti regulérní u dobrých. Ve skutečnosti existuje rozsáhlá přechodová zóna“. Právě tuto přechodovou zónu tento výzkum opakovaně zaznamenal. Stejně tak neexistuje jednoduché rozdělení na „dobré legální migranty“ a „špatné nelegální migranty“ (srov. Čížinský 2008), zaznamenané příběhy neregulérních migrantů poukazují na to, že hranice mezi „legálním“ pobytem a „nelegálním“ pobytem byla velice tenká a respondenti si někdy nebyli jistí, zda v ČR pobývají s oprávněním k pobytu, či nikoli.¹⁶⁵ Nejčastěji se tyto „přechodné“ případy objevovaly tehdy, kdy (a) respondenti měli platné vízum, ale vykonávali jinou než sjednanou práci, na kterou měli povolení z úřadu práce, (b) pracovali déle než jeden rok u zaměstnavatele/zprostředkovatele a domnívali se, že jim zaměstnavatel pobyt prodloužil, (c) nevěděli o tom, že jejich zaměstnavatel nahlásil úřadu práce, že pro něj v rozporu se skutečností již nepracují.

S výjimkou jedné nezletilé bez doprovodu a jedné (současné) azylantky přijeli všichni respondenti na území legálně¹⁶⁶ (podobně i Drbohlav, Jánská 2008). Velké části z nich se však nepodařilo v několika málo letech po příjezdu legální status udržet a v době výzkumu pobývala polovina respondentů (18) v ČR bez oprávnění k pobytu. Ke ztrátě legality přitom vedlo několik následujících cest/kategorií, které potvrdily a rozpracovaly již identifikované způsoby ztráty legality v českém prostředí (např. Drbohlav, Jánská 2008):

- (1) nejčastějším a zdaleka nejvíce rozšířeným způsobem ztráty legality byl příjezd skrze zprostředkovatelskou agenturu, která pro respondenty neměla oproti dohodě práci či se k nim nechovala solidně. Situace v oblasti vyřízení/prodloužení povolení k pobytu se vyvíjela v rámci jedné z následujících kategorií:

---

¹⁶⁵ Tady je nutno uvést, že autorka tohoto výzkumu v těchto a zásadnějších případech porušování pracovních práv respondentů opakovaně překračovala hranice „nezúčastněného“ výzkumníka a pomáhala respondentům tyto informace zjistit či jim legálními způsoby napomoci k udržení legálního oprávnění k pobytu.

¹⁶⁶ Další výjimkou je respondent, který někdy přijel „jako“ legálně, tedy s platným vízem, ale ve zfalšovaném cestovním dokladu.

- (1a) respondenti pracovali pro klienta po dobu platnosti víza, ale klient vízum/pobyt neprodloužil (většinou navzdory slibům),
- (1b) hned po jejich příjezdu nahlásil klient na příslušný úřad práce, že k němu do práce nenastoupili (bez ohledu na to, zda se tak skutečně stalo, či ne), respondentům pak bylo zrušeno pracovní povolení, bez jehož platnosti neměli ani platné vydané vízum,
- (1c) respondenti získali vízum, ale ještě dříve než přijeli do ČR, je zprostředkovatel nahlásil na úřad práce, že do práce nenastoupili a jejich vízum se tak stalo neplatné a do budoucna si nemohli vyřídit ani pobyt,
- (1d) klient pro respondenty práci neměl nebo jí měl velmi málo či velmi špatně placenou (často se jednalo o kombinaci všech tří faktorů), respondenti proto neměli prostředky na ubytování (které ale často museli klientům platit) ani na stravu. V těchto případech proto často otevřeně nebo tajně od klienta odcházeli a nacházeli si práci sami, novou práci si ovšem v žádném ze zaznamenaných případů neuměli zařídit legálně;
- (2) málo běžným, ale mezi respondenty také se vyskytujícím způsobem, byl příjezd na turistické vízum a setrvání na území i po jeho vypršení;
- (3) několik respondentů přišlo o legální pobyt při změně práce, zejména kvůli tomu, že člověk, který jim to zařizoval, jim nezařídil navazující povolení z úřadu práce;
- (4) vyskytl se i případ podání žádosti na cizineckou policii později než 14 dní před uplynutím platnosti víza, což opět znamená nemožnost kladného vyřízení této žádosti;
- (5) pouze dva respondenti neměli či ztratili práci, a tak nebyli schopni plnit účel pobytu;
- (6) objevil se i případ, kdy respondent spáchal trestný čin a povolení k pobytu mu bylo zrušeno.

V některých případech se jednalo o kombinaci více zmíněných způsobů ztráty legálního pobytu. Charakteristický byl přetrvávající nedostatek informací na straně respondentů o tom, co se vlastně stalo a co měli udělat. Ve většině těchto případů se vyskytl problém v tom, že o různých rozhodnutích (např. informace z úřadu práce, že jim povolení k výkonu zaměstnání bylo zrušeno)

jsou migranti informováni písemně. Dopisy jim přicházejí na jimi uvedenou adresu v ČR. Korespondence se však k Mongolům často nedostávala – buď bydleli jinde a tuto změnu cizinecké policii nenahlásili, nebo jim nebyla na ubytovně doručena.

Pak mi na cizinecké policii také řekli, že mám přijít s papírem o tom, že už nepracuji pro XX [původní zprostředkovatelskou agenturu, která mu nedávala práci]. Snažil jsem se ho na adrese té původní ubytovny sehnat, ale nikde to tam nebylo. Na poště nevěděli, jestli tam ten dopis vůbec přišel. Khongor

Za zásadní lze považovat i skutečnost, že s výjimkou dvou respondentů ztratili respondenti legální pobyt během prvního roku a půl (výjimečně dvou) v ČR! Potvrdilo se tak, že během této doby jsou migranti nejzranitelnější a jsou nejvíce ohroženi ztrátou legálního pobytu, na tuto skutečnost však česká integrační politika žádným způsobem nereaguje.

Jak je uvedeno výše, ke ztrátě legality docházelo zejména skrze kategorii (1). Z výzkumu vyplývá, že přístup zprostředkovatelských agentur/klientů se v průběhu času měnil a že ke konci sledovaného období (2008/2009) již začali někteří vydělávat pouze na zajištění cesty Mongolů do ČR bez toho, že by práce přijíždějících Mongolů byla v ČR skutečně zajištěna. Tito Mongolové tak byli v neoprávněném postavení hned od začátku pobytu. Tuto praktiku shrnula tlumočnice během rozhovoru s Battumurem následovně:

A ten problém totiž je, co X [zprostředkovatel] dělá, že lidi sem pozve, vyřídí to tady, povolení od úřadu práce, pracovní vízum. A ve chvíli, když už mají vízum, ještě když jsou v Mongolsku, tak nahlásí na ten úřad práce, že oni nenastoupili do práce, oni sem přijedou a už jsou tady nelegálně, i když mají vízum od začátku.

6.2.5.1 Vliv neregulérního pobytu na život respondentů

Přestože neregulérní status má vliv na život migrantů, vnímali respondenti podobně závažně případy, kdy jim nebyla vyplacena mzda, ztratili práci či kdy jim někdo vyhrožoval. Legalitu svého pobytu vnímali jako důležitou především v dlouhodobém uvažování o budoucnosti a v oblasti rodinných záležitostí (např. narození dítěte, návštěva Mongolska atp.). Životní strategie a úroveň byla v rámci této skupiny vysoce různorodá – od přechodných bezdomovců po poměrně dobře zabezpečené osoby (srov. Drbohlav, Jánská 2008). Částečné obtíže zmiňovali neregulérní migranti v oblasti pří-

stupu ke zdravotní péči, za kterou většinou platili v hotovosti (viz podkapitola 6.2.7 Zdravotní stav a zdraví). V případě, že u neregulérních migrantů byly zaznamenány větší odlišnosti od života ostatních respondentů, jsou tyto skutečnosti uvedeny v příslušné kapitole, obecně se však s výjimkou pracovní oblasti (viz dále) život neregulérních migrantů zásadně od ostatních respondentů nelišil, lze se domnívat, že tomu tak bylo i proto, že většina jich ztratila povolení k pobytu v poměrně nedávné době.¹⁶⁷ Ve věcech každodenního života spíše neregulérní pobyt přinášel větší obezřetnost, stres a případně i strach. Naprosto zásadní se ukazoval nedostatek informací o svých právech a možnostech, což je, jak uvádí de Sancho Alonso (2010) jeden ze zásadních problémů, se kterým se neregulérní migranti potýkají. Většina migrantů bez oprávnění k pobytu se příliš „odhalení“ nebála (srov. Drbohlav 2008). Spíše se snažila zachovávat pravidla typu vyhýbat se nádražím, ubytovněm a platit jízdné v prostředcích MHD, tedy žít tak, aby se vyhnuli situacím, kdy je větší pravděpodobnost ze strany kontroly policie. Nicméně, i když respondenti zprvu vypovídali o tom, že život bez oprávnění k pobytu v ČR na jejich chování zásadní vliv nemá, objevila se v rozhovorech témata, která pro ně byla kvůli nelegálně velice obtížná a postoj k „bezproblémovému pobytu“ měnila.

Ti, kdo tady žili, tak mi dali informace, že když tady nedělá problémy, tak tě policie nebude otravovat. Jsou tady ti, kdo tady žijí a starají se o sebe a nemají žádné problémy a žijí tady nelegálně.

T: Odhalení se příliš nebojíte.

Ne. V noci jo, ale ve dne ne. Mám strach z kontrolorů lístků, když tam je policie.

T: Takže vízum zas takovou roli nehraje?

Když tady žijí lidi legálně, tak by mohli jet do Mongolska a vrátit se, ale když teď vyjedeme my, tak se už nemůžeme vrátit. (...) Samozřejmě bychom se chtěli podívat [po ČR], chtěli bychom hodně vidět, ale jsme tady nelegálně. Chtěli bychom se podívat do těch velkých jeskyní. Víme něco, ale nemůžeme si dovolit volně cestovat, jenom pracovat. (...) Chceme [další dítě], problém je vízum. Když nemůžeš, tak nemůžeš. Důležité je pro nás, jestli bychom mohli родit, i když bychom neměli papíry. Bolormaa

Pro několik respondentů ovšem byl pobyt bez oprávnění k pobytu těžko psychicky zvladatelný (srov. LeVoy, Soova 2009), vždy to však bývalo v souvislosti s nedostatkem práce, špatným ubytováním a celkově nedobrou životní situací.

Od té doby jsem pracoval jen v noci, (...) pak už mě vyhodili, peníze jsem stejně nedostal, a od té doby jsem nepracoval, nikam moc nechodím, bojím se, ale třeba na nákup si zajdu, policie se bojím, koukám, kde je, a vždy čekám, až odejde. (...) Nemám vízum, nechci tu být nelegálně, nemám práci, a i kdybych jí měl, výdělek je vždycky

---

¹⁶⁷ Do roku, výjimečně dvou, před realizací rozhovoru, většinou se jednalo o dobu v řádu měsíců.

nejistý. Rád bych jel zpět přes dobrovolný návrat, ale nevím, zda to vyjde, už jsem policii povídal svůj příběh. Gansukh

6.2.5.2 Opětovné získání povolení k pobytu

Protože české cizinecké právo nezná pojem regularizace (tj. pobytová amnestie pro cizince, kteří nemají/ztratili pobytový status) a neumožňuje bez odjezdu z území EU migrantům ze třetích zemí opět povolení k pobytu získat, neměli Mongolové bez oprávnění k pobytu mnoho možností, jak svou situaci řešit (více k tomu viz Čížinský 2005; 2007; 2008). Zejména paradoxní se takovéto nastavení politiky ukazovalo u osob, které ztratily pobytový status na základě nekalého jednání někoho jiného, či v případech, kdy měly možnost legálního zaměstnání. Menší část respondentů bez oprávnění k pobytu se proto snažila najít různé cesty, jak svůj pobyt legalizovat, někdy se to na základě úplatku podařilo, jindy marně vydali poměrně vysoké částky za nereálné či nerealizované sliby.

On vízum zařídí v DD [jmenovaná evropská země]. Pojedeme tam a tam mi vyřídí nové vízum.

T: A kolik to bude stát?

Říkali, že to bude zdarma. Ale vím, že to dělají i jiní Mongolové a že to stojí 16 000Kč. Otgonjargal

Jako když jsme dostaly ten výjezdní příkaz, tak ten KK [zprostředkovatel práce v ČR] nám řekl, že se to nedá zachránit, jediným způsobem, že když zaplatíme každá 40 000 a že nás dá dohromady s Čechem a že dostaneme trvalý pobyt. Saran

...taky byla chvíli načerno (...) dostala výpověď, tak ona ještě neměla zajištěný druhý zaměstnání, takže hned jí propadlo vízum (...) našel jsem inzerát v ruské noviny, že se dá koupit jenom úřad povolení jenom, i když nepracujou. Takže jsem přišel do jedné kanceláře, byli tam samé Rusi, takže jsem dobře rozuměl, koupil jsem úřad práce plus smlouvu o ubytování, jako za peníze (...) Zaplatil jsem za [povolení z] úřad práce 12 000 a smlouvu 8 000. Jako tenkrát jsem neměl jinou možnost. Jako to jsem koupil a s tím jsem žádal v Praze... Munkhsukh

6.2.5.3 Neoprávněné ekonomické aktivity

Důvody pro neoprávněné ekonomické aktivity byly v rozhovorech zřejmé – buď respondent nemohl pracovat legálně, protože neměl oprávnění k pobytu, nebo ho zaměstnavatel legálně zaměstnat nechtěl. Ve většině případů pracovali Mongolové nejprve legálně, a teprve když se jim nepodařilo legální status udržet, byli zaměstnáni bez potřebných povolení. Mezi respondenty se vyskytly i souběhy legálního pobytu a nelegální práce: zejména se jednalo o fiktivní zaměstnávání ve firmách (u známých či za další

úplatu), kterým platili respondenti nutné odvody na zdravotní a sociální pojištění, vydělávali si však jinou prací.

V dubnu jsem odjela do Prahy, kde jsem pracovala v jedné lepší restauraci s maminkou. Tam jsem byla 6 měsíců. Uklízely jsme, myly nádobí. Práce bylo hodně. Napřed tam pracovala maminka, a protože práce bylo hodně, tak se domluvila se šéfovou a přijali mě. (...) Pomohla mi kamarádka z Čech. Zaměstnala mne u svého bratra ve firmě, tam jsem platila zdravotní a sociální, ale to zaměstnání bylo jen naoko, ve skutečnosti jsem pracovala v té restauraci. (...) důvod, proč jsem odešla, byl ten, že jsem se styděla, že dělám takovou práci. Vydělávala jsem tam průměrně 15–16 000, maminka si vydělávala zhruba 20 000 měsíčně. Pracovaly jsme každý den 13 hodin. Tsetsegmaa

I pokud respondenti pracovali bez potřebných pracovních povolení, byli někdy závislí na klientovi, který jim práci sháněl či pouze jednorázově zařídil a bral si od nich určité procento mzdy; o jakou částku se jedná, nevěděli často ani sami respondenti (srov. Čermáková 2008). Běžnou praxi popisuje následující úryvek, který dokumentuje i výše uvedený zájem některých zaměstnavatelů zaměstnat migranty bez oprávnění k pobytu legálně.¹⁶⁸

Dělal jsem [v životě] hodně ruční práce, ale když jsem poprvé přišel, tak to bylo velmi namáhavé. (...) Pracoval jsem tam pro klienta, klientovi dávali tu výplatu a klient mi pak dal ty peníze. Někdo dal informaci, že pracuji ve fabrice načerno, tak jsem potom byl propuštěný, šel jsem do stavby, tam jsem pracoval za hodinu devadesát korun, a když stavba skončila, tak jsem šel zpět do té fabriky a tam zase pracuji. (...) Oni si pamatují, že jsem dobře pracoval. (...) Kdybych byl legálně a mě by vzali ještě s větším platem, protože mě znají a oni neberou každého, kdo chce pracovat, Čechy, cikány, Ukrajince, ale mě by vzali i legálně, protože mě znají a dali by mi stejný plat jako českému občanovi. Galkhuu

Přestože pracovní podmínky se diametrálně nelišily od pracovních podmínek Mongolů, kteří pracovali legálně, objevovaly se častěji negativní jevy, které jsou zejména v souvislosti s neregulární prací dobře známé (viz např. de Sancho Alonso 2010; Čermák, Džurová 2008), jako například neplacení nebo krácení mzdy, psychický nátlak, vysoce problémové pracovní podmínky atp. Pracovní doba se nezřídka blížila k 14–16 hodinám denně, finanční ohodnocení, pokud bylo dodržováno, se pohybovalo kolem 45–55 korun za hodinu. Respondenti často vypovídali o tom, že práce byla výrazně náročnější, než očekávali.

...neměl jsem peníze, i když jsem pracoval pro X, nedostal jsem ani deset tisíc, ani když jsem pracoval dvanáct hodin denně šest dní v týdnu. Třeba jsem za měsíc dostal i 500 korun, 1000 korun. Gansukh

---

¹⁶⁸ Což by bylo výhodnější nejen pro migranty, ale i pro stát např. z pohledu odvodu daní atp.

Práce tam byla, je těžká, pracuje se 16 hodin s přestávkou na oběd. U práce jsme si nesměli sednout nebo se oprít. Tam mi taky říkali, že v Čechách se první měsíc pracuje bez výplaty. Nakonec nám to vysvětlili, že ten měsíc je záloha, kterou nám dají, až budeme odcházet. Ale nikdy jsem neslyšel, že by ji někomu vyplatili. První plat jsme dostali po 45 dnech. Další už jsme dostali po měsíci. Otgonjargal

..tam je papír, když někdo jde na záchod, napíše tam své číslo a příchod, odchod. Tam se píše, kolik minut byl na záchodě. Na oběd nemůžeme sami, jenom když nám řekne mistr nebo mistrová... Undral

Je to jenom průměrně, 14, 15 hodin denně pracujeme, nikdy méně, spíš víc. Když přijdeme druhý den o hodinu později, tak dostaneme pokutu 500 korun, nebo když nepříjdeme do práce, tak 1000 korun. (...) I když je někdo nemocnej a jde ten den k doktorovi, tak musí platit. (...) Vyděláváme 50 na hodinu. Saran

V téhle továrně jsem pracoval asi za 45 Kč za hodinu, zhruba 12 hodin denně, něco kolem desíti dvanácti dnů. Nedalo se to vydržet a nedostával jsem za to žádné peníze, neměl jsem co jíst a práce byla neskutečně fyzicky náročná.¹⁶⁹ Khongor

I s neregulární prací měli respondenti někdy pozitivní zkušenosti, a to zejména v případech, kdy jim práci zařídil známý, který již u stejného zaměstnavatele pracoval nebo ho přímo znal. Obzvláště výhodné bylo, pokud jim zaměstnání zprostředkoval někdo známý, kdo u stejného zaměstnavatele pracoval nebo znal někoho, kdo u daného zaměstnavatele již pracoval.

Sestra mého kamaráda je tu už tři roky, takže mi pomohla najít zaměstnání v kuchyni, (...) A pak mi znova kamarádka zařídila práci v hotelu, chtěli angličtinu.

T: Zajímalo je, zda máte vízum?

Ne, jen zda umím anglicky. (...) [Pracuji] Nejméně 8, nejvíce 9 a půl [hodiny], šest dní v týdnu. A vydělávám si 14 000 Kč měsíčně čistého. Tuya

Našli jsme si práci u jogurtů a pronajali jsme si spolu pokoj. Vydělávali jsme 70 Kč na hodinu, pracovali 12 hodin denně, měli jsme třicetiminutovou přestávku a jeden den v týdnu jsme měli volno. Byla to dobrá práce, pracovali jsme tam tři měsíce, ale nechtěli nás zaměstnat legálně. Khongor

Oblast uplatnění respondentů v zásadě odpovídala běžným oblastem, kde je častější práce bez patřičných povolení (Fassmann 2008). Zejména časté bylo uplatnění v potravinářském průmyslu, zejména se jednalo o práci v mrazárnách, skladech ovoce, ale i při přímé manipulaci s potravinářskými výrobky.¹⁷⁰ Další časté uplatnění bylo v oblastech, kde je třeba velká fyzická námaha (stavby, práce na pile atp.), v pohostinství a v montovnách.

---

¹⁶⁹ K tomu všemu byl respondent velmi drobné postavy, starší padesáti let.

Pro respondenty, kteří pracovali bez pracovního povolení a současně s tím často pobývali v ČR bez oprávnění k pobytu, bylo charakteristické, že zastávali (a) náročnější práce, (b) pracovali ve velké nejistotě, tedy nevěděli, kdy budou potřeba a na jak dlouho, nebo naopak věděli, že nikdy nesmí v práci z žádného důvodu chybět a dlouhou pracovní dobu vždy odpracovat, (c) téměř vždy uváděli problém s dodržením finančních závazků ze strany zaměstnavatele nebo zprostředkovatele. Přestože existovaly i bezproblémové případy, měla velká část z nich zkušenost s různými druhy pracovního vykořisťování.

6.2.5.4 Neoprávněné překročení státních hranic

Mezi respondenty se objevilo i pět případů lidí, kteří měli přímou zkušenost s převaděči přes hranice.¹⁷¹ Ve dvou případech se jednalo o vstup do ČR (vstup na falešný pas a současná azylantka, která byla jako oběť obchodu s lidmi převezena v kufru auta), v jednom o neúspěšný pokus překročit státní hranice do Rakouska (nezletilá respondentka byla zadržena pohraniční službou) a ve dvou případech o úspěšné překročení hranic do Rakouska (jedna osoba se vrátila zpátky, druhá byla vyléčena ze zdravotních problémů a vyhoštěna zpět do ČR). Tyto případy dokumentují, že část Mongolů se snažila dostat do západní Evropy, většinou v reakci na svou neuspokojivou situaci v ČR.¹⁷² V rozhovorech se opakovaně objevovaly informace, že známí či příbuzní již v zemích západní Evropy

---

¹⁷⁰ Z hygienického pohledu je tato skutečnost zásadně alarmující, protože tito zaměstnanci neprocházejí lékařskou kontrolou ani nemají hygienické průkaz.

¹⁷¹ V jednom případě se jednalo o sestru respondenta, které se podařilo neoprávněně dostat do Rakouska. Později ovšem otěhotněla a chtěla se vrátit zpět za rodinou. Zpět se dostala po zaplacení převaděčům poměrně bez problémů, jen převaděči byli překvapení, proč by se někdo chtěl vracet z Rakouska do ČR.

Taky jsme do Česka načerno přivezli.

T: Sestru?

No to jsme museli přes známý jako načerno. (...) Ne my. To jsme platili takový skupině lidí. (...) Ono jim nešlo do hlavy, proč chce z Rakouska do Česka. Pro něj to byla jednoduchá cesta, normálně do České Republiky. No platili je za něj taky nemalou částku. (...) Dohromady asi zhruba 20 tisíc.

T: A jak jste ty lidi znali?

Kontakty... Munkhsukh

¹⁷² Jejich počet či to, co se s nimi děje, je již nad rámec tohoto výzkumu. Podle informací od různých Mongolů, kteří v době výzkumu dostávali smsky od svých přátel ze Švýcarska a Francie, byla část Mongolů ve své cestě z Česka do západní Evropy úspěšná. Rozhovory ukazují na to, že pravděpodobně pouze velmi malé procento Mongolů přijíždělo s cílem pokračovat dál, spíše se zdá, že rozhodnutí jet jiné země bylo reakcí na nefungující a neuspokojivé podmínky v ČR.

jsou, nejvíce preferovanou, ale také nejhůře dosažitelnou zemí byla Velká Británie, po ní následovala Francie a země severní Evropy.

6.2.6 Bydlení

Úroveň a druh ubytování respondentů byly velmi rozdílné. Ubytovaní korelovalo s ekonomickou situací respondentů. Následující části proto přibližují tři vyskytující se kategorie ubytování: (a) v soukromém či pronajatém bytě, (b) na ubytovně a (c) bezdomovectví.

6.2.6.1 Bydlení v soukromí

Po příjezdu bydleli respondenti nejčastěji na ubytovně a po nějaké době, kdy už se v Česku lépe orientovali,¹⁷³ si pronajali byt. Běžné ale bylo i první ubytování u známých a pozdější vyhledání ubytování vlastního.

No, když jsem přijela, tak jsme bydleli u přátel, pak jsme našli byt na Palmovce přes inzerát a pak nám ten stejný majitel nabídl byt tady na sídlišti. Tuya

Hledání vlastního pronájmu bylo dle respondentů výrazně jednodušší ve velkých městech. Velká část respondentů bydlela v bytech v domech panelového typu, někteří ale bydleli i v centru měst. Zejména na vesnicích a menších městech bylo běžné, že si několik migrantů dohromady pronajalo celý rodinný dům.

Ubytování nám zařídil klient, bydlíme v pronajaté vile, je nás tu 10, každý platíme 2800 za měsíc. Odsuren

Navštívené byty¹⁷⁴ byly většinou skromně, ale účelně vybaveny a významně se nelišily od bytů, ve kterých bydlí majoritní populace. Nejčastěji obývali jeden pokoj dva lidé.¹⁷⁵ Ubytovaní v soukromí dávali přednost páry a celkově ti, jejichž socio-ekonomickou situaci lze označit v rámci zkoumané skupiny jako lepší. Vyhledávali ho i ti,

---

¹⁷³ Nebo měli známé, kteří se orientovali.

¹⁷⁴ Některé rozhovory probíhali právě v bytech migrantů nebo na ubytovnách, jindy byla autorka pozvána respondenty k nim domů.

¹⁷⁵ Pouze v jednom případě bylo v bytě ubytovaných více lidí, než je obvyklé, jednalo se o byt dva plus jedna, ve kterém bydlela sedmičlenná rodina. Všechny pokoje však byly velké, rozděleny závěsy a kuchyň byla obyvatelná.

kdo neměli oprávnění k pobytu, ale jinak byli v ČR úspěšnější (ekonomicky, sociálním kapitálem) – na ubytovnách je totiž větší pravděpodobnost kontroly cizinecké policie.

Respondenti často hledali pronájem pomocí inzerátů, běžně se setkávali s diskriminací, že byt byl k pronajmutí pouze Čechům. Často si migranti získávali pronájem přes známé.¹⁷⁶ O možnosti různých pronájmů se také dozvídali v práci.

Pak jsem si našel byt na inzerát, ale v poslední době stojí v inzerátech „pouze Čechy! Tady v Blansku nám nechtějí byty pronajímat, vracíme se pozdě večer z práce a ještě si vaříme, prý je rušíme. Miegan

Cena za pronájem bytů se zásadně lišila, obecně bývala o něco vyšší než běžné pronájmy. Nikdo z respondentů byt nevlastnil, ale někteří zmiňovali známé, kteří si v ČR byt již koupili.

6.2.6.2 Bydlení na ubytovně

Kvalita ubytování na ubytovnách se sice výrazně lišila, přesto se ve všech případech jednalo o něčím znevýhodněnou lokalitu, např. vedle rušného vlakového koridoru, dálnic, smetiště či na periferii města. Na jednom pokoji bylo ubytováno 2–8 osob, kvalita ubytování se značně lišila (k tomu viz detailně příloha 6 Záznam z ubytovny 1 a 2).

Ubytování na ubytovně bylo charakteristické pro migranty, kteří (a) přijeli do ČR před relativně krátkou dobou, (b) tento druh ubytování vyhledávali pro výhodnější cenu a relativně dobrou dostupnost, či (c) kterým ubytování přímo zprostředkoval zaměstnavatel či zprostředkovatel. V posledním případě se opakovaně objevilo, že respondenti nemohli dané ubytovny opustit, protože jim v případě jiného ubytování zaměstnavatel/zprostředkovatel vyhrožoval ztrátou práce.¹⁷⁷ Následující úryvek popisuje nejvýraznější zaznamenaný případ, kdy ubytovna vlastněná majitelem sloužila jako nástroj kontroly nad každodenním životem migrantů.

---

¹⁷⁶ Zejména na malých městech bylo velmi časté, že mnoho inzerátů explicitně uvádělo, že ubytování je pouze pro Čechy nebo tuto informaci sdělovali pronajímatelé do telefonu, na stranu druhou tam existovaly osoby, které se na pronajímání bytů a domů cizincům zaměřovaly, ceny ovšem bývaly nadšazené.

¹⁷⁷ Tento postoj byl většinou veden tím, že zaměstnavatelé či klienti dané ubytovny přímo vlastnili nebo měli s majiteli ubytoven různé dohody.

Například nevěděla jsem, že budu bydlet v nějakém kontejneru, krabici, kde je všechno slyšet. Bydlí tam taková stará pani, která nám vždycky říká, milujte se, dokud nepřijdu. Je tam všechno slyšet. (...) Když jsme přijeli, bylo to strašně těžké. Byli jsme tam zamčení a nemohli jsme bez dovolení odcházet z fabriky.¹⁷⁸ První rok jsme neměli topení a měli jsme tam jenom pouliční světlo. Další rok jsme už měli místo topení litinový vaříč, ale ten pokoj zcela vysušil a nešlo pořádně dýchat. Teprve loni se to zlepšilo a dostali normální ústřední. Manželé byli po dvou na pokoji, ostatní po čtyřech. Jeden záchod byl pro muže, jeden pro ženy, dvě sprchy. Vždy tak pro deset lidí jeden záchod a sprcha. (...) 1500 Kč za nájem na osobu na měsíc. (...) Řekli jsme mu, že chceme pracovat od 6 do 15 hodin. Využíval toho, že jsme doma neměli topení, třeba nám zastavil vodu nebo elektřinu, tak co jsme měli dělat než pracovat? Prostě pokud jsme nepracovali, tak nás trápil. Erdenechimeg

Ubytování na ubytovně byla jedna z věcí, na kterou si respondenti poměrně často stěžovali. Nejčastěji jim vadila špína, hmyz, nedostatek soukromí, ubytování mnoha osob na jednom pokoji.

Cena za ubytování na ubytovně se značně lišila – nejvyšší cena dosahovala cca 4000 Kč, obvykle se cena pohybovala mezi 1500 až 3000 korun za osobu na měsíc. Výjimečně se vyskytla i cena nižší. Ubytování na ubytovně mohlo být pro některé migranty, kteří odpracovali určitý počet hodin, zdarma. Toto opatření bylo používáno jako motivace, aby migranti pracovali víc, než je obvyklé a aby neměli pracovní absence.¹⁷⁹

Na ubytovně, bydlíme tam zdarma, platí to firma. Pokud člověk odpracuje 165 hodin, tak to platí firma, když odpracuje méně, tak platí polovinu. Davaabat

6.2.6.3 *Bezdomovectví*

V některých případech bylo ubytování zcela neadekvátní. Místo slíbené ubytovny bylo několik respondentů v určité fázi pobytu ubytováno ve sklepech nebo studených místnostech bez přístupu světla, i za takové ubytování však chtěli zprostředkovat peníze.¹⁸⁰

...ale bydlela jsem ve studeném místo, bez okna, matrace byly zmražené. Munkh-shur

---

¹⁷⁸ Vysvětlivka: fabrika a ubytovna byly na stejném oploceném pozemku.

¹⁷⁹ Toto opatření ale vedlo i k tomu, že migranti chodili do práce nemocní, což je, zejména s ohledem na to, že část z nich pracovala v potravinářském průmyslu, dosti problematické.

¹⁸⁰ Případ se zaměstnavatelem se v rozhovorech nevyskytl.

Nebydlel jsem lépe než bezdomovec, byl jsem v místnosti s rozbitým oknem, místnost byla neskutečně špinavá a plná pavouků, také tam nebyly ani dveře a se mnou tam spal ještě jeden Ukrajinec. A jak se později ukázalo, zadarmo to také nebylo. Khongor¹⁸¹

Dva respondenti vypovídali i o tom, že během svého pobytu v ČR se ocitli bez práce a střechy nad hlavou. Nejčastěji přespávali na nádražích či si osvojili jiné strategie bezdomovců jak přečkat noc (spali na nádraží, v dopravních prostředcích...). V jednom případě se jednalo o velmi mladého respondenta, který naznačil, že absence střechy nad hlavou a absence financí z něj udělaly snadnou oběť pro sexuální zneužívání. Na ulici se dostal vzhledem k tomu, že ho po příjezdu do ČR, za který zaplatil, zprostředkovatel cesty nechal samotného na hlavním nádraží v Praze. V druhém případě se respondent ocitnul bez střech nad hlavou, protože nechtěl dále pro klienta vykonávat těžkou fyzickou práci, kterou nemohl zvládnout, pouze za stravu a špatné ubytování.

Od té doby, co mě KK [klient] podruhé vyhodil, jsem strávil měsíc spaním po tramvajích, nádražích a tak.¹⁸² Khongor

V obou případech se dotyční po nějakém čase obrátili na jiné Mongoly, kteří jim alespoň částečně pomohli.

Ubytování a podmínky k němu byly identifikovány jako jedna z oblastí, kde mohou být migranti snadno zranitelní a která je na druhé straně nutná pro jejich inkluzi do majoritní společnosti (viz např. FEANTSA 2002). Na význam vhodného ubytování pro integraci ukazují i Společné základní principy politiky integrace přistěhovalců v Evropské unii (2004),¹⁸³ kde přímo stojí, že by migranti měli žít ve „stimulujícím prostředí v dostupnosti měst“ (část čl. 8).¹⁸⁴ V českém prostředí však tomuto problému nebylo věnováno mnoho pozornosti a existuje jen omezené povědomí o podmínkách bydlení cizinců (srov. Rákoczyová, Trbola 2009). Na případy vyšší zranitelnosti mi-

---

¹⁸¹ V případě Khongora je jeho zkušenost s ubytováním o to tristnější, že podle dohody měli s manželkou slíbené pěkné ubytování, které dokonce viděli na fotkách, k tomu ovšem nikdy nedošlo.

Viděli jsme také fotky, kde budeme bydlet. Ubytování na fotkách vypadalo moc hezky, takový pěkný vybavený byt, ve kterém bychom jako manželé měli svůj velký pěkný pokoj. Takové ubytování jsme ale nikdy neviděli. Khongor

¹⁸² Pozn. tlumočnicka: všichni ostatní Mongolové na ubytovně věděli, co se s Khongorem děje a chtěli mu pomoci, ale nevěděli jak. Ale nakonec se báli Ukrajinců, kteří dle jejich slov nechávají občas neposlušné přistěhovalce zabít.

¹⁸³ Dostupné na: <http://www.enaro.eu/dsip/download/eu-Common-Basic-Principles.pdf>.

¹⁸⁴ Jedná se o volný překlad původní fráze „stimulating living conditions in urban environments“, český používaný překlad „povzbudivé životní podmínky v městských sídlištích“ (dostupný např. na <http://www.cizinci.cz/files/clanky/299/principy.pdf>) je dosti rigidní.

grantů, kteří si nemohou svobodně ubytování volit, již bylo v minulosti opakovaně poukazováno (např. Krebs, Pechová 2008).

6.2.7 Zdravotní stav a zdraví

Respondenti se těšili podle svého názoru dobrému zdraví.¹⁸⁵ Pokud zmiňovali nějaké zdravotní problémy, jednalo se (a) o drobné nemoci typu chřipka či (b) pracovní úrazy nebo zdravotní komplikace způsobené vykonávanou prací.¹⁸⁶ V oblasti zajištění zdravotní péče respondenti neshledávali jako obtížné najít lékaře (s výjimkou zubaře), který by je vyšetřil, když potřebovali. Spíše než jiná zdravotnická zařízení navštěvovali nemocnice. Obecně měli během prvních let migranti tendenci navštěvovat lékaře pouze v nezbytných případech, čím déle však pobývali, tím více se věnovali i preventivní péči (podobně i Dobiášová et al. 2004).

Co se týče zajištění lékařské péče, vyskytly se během rozhovorů nejrůznější strategie, od těch běžných, kdy chodil respondent k závodnímu lékaři, až po kolaps z vyčerpání, kdy bylo respondentovi třeba poskytnout neodkladnou zdravotní péči.

Když jsem pracoval na stavbě, tak jsem se trochu unavil, museli zavolat záchranku, nějaký šok a oni hned předložte pas a kartičku, a když jsem nebyl pojištěn, tak mi nikdo nechtěl pomoci. Nepomohli mi, dokováď jim neřekli, že jim za to zaplatí.

T: A co vám bylo?

Asi hlavně únava. Najednou hodně únavy a pak jsem se zhroutil, křeč. V nemocnici se to trochu povolilo. Tam se udělali nějaké vyšetření. Záchranka chtěla za to 800 Kč. A kdyby to bylo víc, tak bych zaplatil víc, ale pak se to srovnalo. Galkhuu

Častou strategií jak zdravotní problémy řešit byla komunikace s rodinou nebo známými v Mongolsku a následné zaslání vhodných léků. Tato strategie byla rozšířena spíše, ale nikoli výhradně, u lidí bez oprávnění k pobytu. V zásadě tak jejich postup potvrzoval běžné, v minulosti již zmapované postupy migrantů bez přístupu ke zdravotnímu pojištění (Jelínková 2007).

---

¹⁸⁵ Zdraví je zde chápáno pouze v úzkém pojetí, tedy ve smyslu absence závažnější nemoci, a nikoli jako stav fyzické a psychické pohody.

¹⁸⁶ Překvapivě se v jednom rozhovoru objevilo i to, že se zdraví respondentovi zlepšilo, a to proto, že jeho tělu prospívala fyzická práce namísto stresového sedavého zaměstnání v Mongolsku:

...seděl jsem za stolem, pracoval s papírem, ne někde ručně. (...) Tady, když pracuji, tak jsem zdravý, a doma, když jsem pracoval za stolem, tak jsem měl zvýšený tlak a točila se mi hlava. A tady furt běhám, tak jsem zdravý. Battumur

Při návštěvě zdravotnických zařízení byla opětovně zmiňována jazyková bariéra, která komplikovala situaci pacientů i zdravotnického personálu (srov. Křečková Tůmová 2001; Chrásková, Šimůnková 2009). Pokud to bylo možné, vodili s sebou respondenti k lékaři jiné Mongoly, kteří uměli česky (děti, kamarády), snažili se domluvit s lékařem posunky či používali tlumočení přes telefon (srov. Jelínková 2007). Následující úryvek dobře ilustruje důsledky problémové komunikace mezi pacientem-cizincem a zdravotním pracovníkem. Během jednoho rozhovoru, jehož první část probíhala u respondenta doma, kde s ním žila i jeho sestra s novorozencem, vyšlo najevo, že je miminko postižené. Jednou z pravděpodobných příčin může být skutečnost, že jeho matka pracovala v těhotenství s chemikáliemi, miminku chyběla část prstů na ruce a nevyvíjely se mu dobře kyčle. Rodina ale nechápala nutnost dávat dítěti tzv. „Pavlíkovy řemeny“, které lékař předepsal, a nerozuměla důvodu, proč dávat dítěti něco, co je mu nepříjemné.

Akorát naposled jsme byli na ortopedii, že se povinně tam poslat, že jsme tam byli, dali jí takové (...) postroj (...) Že se to musí nosit, ale nenosí to (...) Když jí to dáme, tak brečí (...) teď už ji nedáváme na postel, dáváme na zemi, ona takhle otočí... Munkhsukh

6.2.7.1 Přístup ke zdravotnímu pojištění

Obecně lze konstatovat, že ve všech významných charakteristikách potvrdil výzkum již známé problémy přístupu migrantů ke zdravotnímu pojištění v ČR (Hnilicová, Dobiášová, Čížinský 2010; Hnilicová, Dobiášová 2009; Jelínková, Dobiášová 2008; Jelínková 2007). Většina respondentů s oprávněním k pobytu měla zdravotní pojištění, nebo se alespoň domnívala, že ho má. Zejména v případech agenturních zaměstnanců ale respondenti vypovídali, že nikdy průkaz zdravotního pojištění neobdrželi. Informace respondentů o tom, jak funguje zdravotní pojištění a na co mají právo, byly minimální (srovnej Dobiášová 2004; Dobiášová, Hnilicová 2009). V případě komerčního zdravotního pojištění uváděli ti respondenti, kteří si ho museli platit (tj. především cizinci-podnikatelé), jako problémovou nutnost platby na celou dobu trvání víza dopředu, tedy nejčastěji rok či dva. Sledovaný soubor tak nově potvrdil závěry expertní analýzy, která na tento problém opakovaně ukazovala (Hnilicová, Dobiášová, Čížinský 2010). Část migrantů-podnikatelů, stejně tak jako všichni sledovaní migranti bez oprávnění k pobytu, proto zdravotní pojištění neměla.

Průkaz pojištěnce, který respondenti potřebovali k návštěvě lékaře, byl v rozhovorech opakovaně zmiňován jako nástroj moci, kdy tento průkaz zadržoval zaměstnavatel, aby věděl, kdy a s čím jeho zaměstnanci chodí k lékaři. Zároveň mu to také dávalo možnost zaměstnance vůbec k lékaři nepustit. Nezřídka pak rovněž se svými zaměstnanci (oni nebo jiná pověřená osoba) lékaře navštěvovali. Podobně postupovali v této otázce i klienti.

Sebral nám [zaměstnavatel] kartičky zdravotního pojištění, takže jsme museli jít pokaždé za ním, pokud jsme chtěli jít k lékaři. Erdenechimeg

Část legálně pracujících migrantů nikdy průkazku zdravotního pojištění nedostala, přestože dle svých slov odváděli odvody na zdravotní pojištění, někteří ani ovšem nevěděli, že ji mají mít nebo že na ni mají nárok. Někdy také mylně věřili tomu, že jim pojištění klient nebo zaměstnavatel zařídil.

T: Měli jste vlastně pojištění?

Ano, byl to takový zelený papír. Skládačka. Ale to pojištění platilo jen v Brně. Jinde ne. Otgonjargal

Pokud respondenti zdravotní pojištění neměli, nejčastěji volili strategii komunikace s rodinou v zemi původu, která fungovala jako spojka mezi nimi a mongolským lékařem. Často si zdravotní péči ve vybraných zdravotních zařízeních platili sami. V jednom případě byla zmíněna i možnost využít zdravotní pojištění někoho jiného (srov. Jelínková 2007).

V rozhovorech se rovněž ukázala cena zdravotního pojištění jako problém, nebo správněji fakt, že komerční zdravotní pojištění se musí platit na celou dobu trvání víza dopředu (tj. nejčastěji rok). Ve svém důsledku vede tato skutečnost k tomu, že si zdravotní pojištění neplatí část těch, kteří na to mají prostředky a stáli by o to. Částka, kterou totiž musí za sebe a za svou rodinu jednorázově zaplatit, je příliš vysoká. Pokud měli respondenti dlouhodobý pobyt a děti, zmiňovali také, že je pro ně náročné platit zdravotní pojištění svým dětem (podobně Dobiášová Hnilicová 2009).

Jeden rozhovor zachytil i další problém, který spočívá v tom, že si migranti musejí zaplatit komerční zdravotní pojištění na celou dobu, na kterou žádají o vízum. Pokud se během této doby jejich situace změní (nastoupí do zaměstnání, otěhotní atp.) a získají jiné zdravotní pojištění, peníze, které museli vydat za pojištění předem, se jim nevrátí.

Tam jsme platili za tři děti třicet tisíc, dostali jsme všichni tři (...) Jako zdravotní pojištění neodkladné péče, akorát když ona chtěla s tím k doktorovi, tak to nepokrývalo porod, takže jsme vyřídili pro ségru ještě nový pojištění za 27 tisíc (...). Tam jako pokrývalo ten porod. A potom těch deset tisíc jsme nedostali zpátky... Munkhsukh

Přestože část migrantů bez oprávnění k pobytu by uvažovala o placení zdravotního pojištění, neměl nikdo z respondentů informaci o tom, že si mohou komerční zdravotní pojištění koupit bez ohledu na neoprávněnost svého pobytu. Tato skutečnost byla přitom zajímavá především pro ženy, které byly gravidní nebo o těhotenství uvažovaly a bály se nemožnosti přístupu ke zdravotní péči nebo nákladného placení péče v hotovosti (srov. Jelínková 2011).

6.2.8 Vliv práce na zdraví

Jak je uvedeno výše, pro Mongoly v ČR je charakteristické pracovní uplatnění v podnicích, které šijí svrchní koženou část volantů. Výraz šít však není zcela odpovídající, hlavní pracovní náplní je lepení kůže. Značná část respondentů proto při práci vdechovala výparu z lepidel. Odvětrávání pracovních místností přitom často nebylo dostatečné. Tohoto negativního aspektu pracovních podmínek si byli respondenti v řadě případů vědomi.

Všichni pracujeme v jedovatém prostředí, všichni dříve nebo později jsme trochu přitrávení. Miegan

Vliv čichání výparů z lepidel na zdravotní stav jednotlivých Mongolů se ovšem lišil, všichni si stěžovali alespoň na nějaké obtíže, ve většině případů se však jednalo o drobné problémy (pálení očí, častější bolest hlavy atp.). V rozhovorech se ale objevovaly i příběhy, kdy respondent nebo jeho rodinný příslušník z čichání výparů z lepidel onemocněl, a nemohl tak práci vykonávat.

Respondenti našli pracovní uplatnění také v mrazárnách, chladárnách a skladech se zeleninou. (Přestože výzkum zachytil pouze šest respondentů s takovým uplatněním, vypovídali respondenti rovněž o tomto uplatnění jako o běžném.) Většinou se jednalo o fyzicky namáhavou práci (překládání, nakládání, třídění atp.) ve značném chladu či přímo v prostoru mrazírny. Na rozdíl od obšívání volantů pracoval v těchto odvětvích vyšší počet migrantů bez oprávnění k pobytu. Obě skupiny spojoval společný cíl – udržení si práce, a to i za cenu zdravotních následků (srov. Smith et al. 2005). U některých

migrantů, kteří v mrazírnách a skladech pracovali, byl vliv tohoto prostředí patrný i při realizaci rozhovoru, zejména v podobě namrzlé a někdy popraskané kůže v oblasti prstů a obličeje.

...nevím kolik tam je stupňů, ale pracuji v zimě jako hodně zimě, mám na sobě bundu, i přesto mi je zima. (...) Za těch půl roku jsme byli hodně unavený, měli jsme oteklý nohy a hodně zdravotní problémy, zdravotní stav nám nedovoloval dál pracovat, a tak jsme odešli do Plzně pracovat. Saran

Kromě náročnosti práce a nevyhovujících podmínek měla na zdraví migrantů vliv i nestandardně dlouhá pracovní doba (viz výše) či fyzická náročnost práce (zejména stavby, dřevozpracující průmysl). Pracovní podmínky mongolských migrantů byly nevyhovující nejen z hlediska jejich fyzického, ale i psychického zdraví. Výkon práce je u mongolských migrantů často spojen se zvýšenou psychickou zátěží vyvolanou obavami o ztrátu zaměstnání. Tato zvýšená psychická zátěž není přirozeně specifikum mongolských občanů a v této míře existuje i u ostatních zaměstnaných cizinců (v zásadě nižší míře pak i u občanů EU). V případě ztráty zaměstnání není naplněn účel jejich dlouhodobého pobytu na území ČR a na základě zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců, je jim povolení k pobytu zrušeno. Zaměstnavatelé (případně zprostředkovatelé práce), vědomi si velké závislosti migrantů na vykonávané práci, jejich obav často zneužívají.

Oni nás tam nazývali Mongol 1, Mongol 2, neměl jsem žádné jméno. Ale říkal jsem, že já nejsem Mongol 1... Battumur

...Kluk je o dva roky mladší než já a teď jako tam pracuje už půl roku a on močil s krví, a přesto mu nedali volno. Munkhsukh

Náročnost práce a/nebo pracovních podmínek vedla u několika respondentů i k odchodu z pracovního místa, ve svém důsledku to pro ně znamenalo i ztrátu legálního statusu (viz výše), protože si nebyli schopni zajistit návaznost pracovního uplatnění. Výrazně častěji nastala tato situace u agenturních pracovníků. Motiv úrazů (nejčastěji respondenti mluvili o úrazech rukou) nebo zdravotních následků obecně a dobrovolné či nucené ztráty práce, která ve svém důsledku vedla i ke ztrátě legálního statusu, se objevoval v rozhovorech opakovaně.

Ta práce byla těžká, začala mne bolet pravá ruka a nemohl jsem plnit normu, a tak mne z práce vyhodili a zrušili mi pracovní povolení. Erdenekhuu

Přestože respondenti zmiňovali poměrně širokou škálu zdravotních problémů (přetrvávající bolesti hlavy, různá poranění končetin, otoky končetin atp.), nebyla žádná z těchto potíží nahlášena do statistik nemocí z povolání (případně úrazovosti). V žádném rozhovoru se také neobjevila kompenzace za zdravotní následky od zaměstnavatele, případně zprostředkovatele. Naopak, jak je uvedeno výše, výrazně negativější dopady práce na zdraví sledovaných Mongolů opakovaně vedly k tomu, že Mongolové se zhoršeným zdravotním stavem byli většinou po čase nuceni práci kvůli zdravotním obtížím opustit, či přímo dostali výpověď. Výzkum zachytil zhruba čtyři takové případy. Tři z nich zůstali na území ČR i nadále bez oprávnění k pobytu a našli si, pokud to bylo možné, jinou práci, jeden z ČR odjel zpět do Mongolska.

Výsledky ukazují, že v době příjezdu do ČR byl podle vlastních slov zdravotní stav Mongolů dobrý. Kvůli vykonávané práci se zdravotní stav části respondentů zhoršil, a to často v průběhu několika prvních měsíců pobytu v ČR. Téměř třetina pracovních respondentů zdravotní problémy způsobené prací neměla, u ostatních z nich se však v menší či větší míře problémy objevovaly. Rozsah zdravotních problémů se přitom lišil od mírných (dlouhodobé pálení očí a sliznic, omrzliny) po závažnější (např. trvalé nepomíjející bolesti hlavy, problémy s ledvinami) a odvíjel se především od charakteru vykonávané práce a pracovních podmínek.

6.2.9 Sociální dávky

Pobírání sociálních dávek bylo využíváno zcela zanedbatelně. Pouze jeden respondent s trvalým pobytem pobíral přídatky na dítě, podle informací, které si zjistil na úřadu práce. Druhá respondentka se domnívala, že jí v brzké době vznikne nárok na peněžitou pomoc v mateřství, ovšem nevěděla, kde informace hledat. A jiná byla na mateřské dovolené. Zjištěná data tak korespondují s poznatkem, že na čerpání sociálních dávek se cizinci podílejí minimálně (Konceptce 2011). Žádný z migrantů, kteří měli problémy s hledáním zaměstnání, nepobíral podporu v nezaměstnanosti, přestože v minulosti z platu platili odvody na sociální pojištění. Pokud práci ztratili, ztratili i oprávnění k pobytu a na dávky tak neměli nárok.

6.3 Kulturní dimenze integrace

6.3.1 Jazyk

Přestože znalost českého jazyka byla mezi respondenty značně omezená, jedná se o téma, ke kterému se často vraceli a které sami považovali za zásadní. Postoj velké části mongolských respondentů k tomu učit se česky výstižně shrnuje následující úryvek:

Chtěl bych, ale zatím nevím kde a nemám ani čas. Javkhlan

Naprostá většina respondentů, obzvlášť pokud pracovali pouze v mongolském kolektivu, se domnívala, že nemají příležitost se česky učit, často ale sami zpochybňovali, zda by příležitosti využili kvůli vysokému pracovnímu nasazení. Jako rozhodující kritérium účasti na jazykových kurzech uváděli respondenti časovou a finanční dostupnost kurzů. Přesto se někteří, třebaže se jednalo o výjimky, o zvládnutí českého jazyka intenzivně snažili. V těchto případech jim k tomu často pomohly kontakty s neziskovými organizacemi či známosti mezi Čechy.

Ano, dokážu se domluvit, ale není to nic moc, chci se naučit pořádně. (...) Největší problém je jazyk – čeština, moc dobře nerozumím, musím se učit. (...) dvakrát týdně, v úterý a ve čtvrtek jezdím do Prahy, kde se učím česky. Odsuren

Velkou výhodou byla pro respondenty znalost ruštiny, kterou ovládali především ti starší, kteří byli v době socialistického Mongolska například na vojně. Rusky byli schopni základní domluvy s Čechy a využívali ji i v komunikaci s ostatními cizinci. Ti, kteří se česky naučili, zmiňovali různé aspekty, které byly pro jejich znalost českého jazyka klíčové. Někteří považovali za zásadní sledování televize. Podle jiných sehráli zásadní roli v učení češtiny spolupracovníci nebo spolubydlící, ovšem míra zvládnutí jazyka se zásadně lišila.

Česky umím jen trochu, nikdy jsem se aktivně neučil, umím jen to, co jsem pochopil na pracovišti mezi kolegy. Nikdy jsem neslyšel o tom, že by byla možnost někde se učit česky. Sodbileg

Po půl roce jsem se domluvila docela dobře a po roce už bez problémů. Naučila jsem se od Slovenky, která se mnou bydlela na ubytovně. Moc mi pomohla, dokonce se mnou mluvila česky, abych se učila češtinu, když jsme v Česku. Taky mi vysvětlila složení vět a gramatiku. I kvůli ní jsem se po prvním roce rozhodla tady ještě zůstat, dodnes jsme báječné kamarádky. Hongorzul

Speciální kategorii přirozeně tvořili ti Mongolové, kteří měli zkušenost studijního pobytu v socialistickém Československu a kteří ovládali češtinu (či v některých případech slovenštinu) díky přípravným kurzům, studiu a následnému pobytu velmi dobře. Na dobré úrovni ovládali češtinu i studenti, kteří se česky naučili při studiu či v jazykové přípravce.

Znalost jazyka zásadně rozšiřovala možnosti, které se těmto respondentům v ČR nabízely. Respondenti rovněž zmiňovali, že se znalost češtiny pozitivně odrážela na komunikaci s českými úřady a celkovém zjišťování informací. Schopnost domluvit se (česky, někdy ale i rusky) byla také často klíčová pro možnost vyvázání se z klientského systému či k účinnější obraně proti pracovnímu vykořisťování a v mnoha situacích byla zásadní pro další úspěšnější, nebo vůbec možný, pobyt respondentů v ČR.

... tak jim v té firmě, co tam pracovali, brali jako část výplaty, ale když naši přijeli, tak oni uměli rusky, tak se s těma vedoucíma domluvil, jako přímý kontakt byl, takže kontaktoval, a už od té doby se to už nestalo. Munkhsukh

Z analýzy vyplývá, že větší část respondentů se nebyla česky schopna domluvit ani v běžných situacích. Češtinu zejména ovládali dlouhodoběji usazení respondenti, studenti a několik respondentů, kteří se česky naučili zejména na základě velkého osobního nasazení a možností, které využili. Jako hlavní překážku k naučení se jazyka respondenti uváděli finanční nebo časovou nedostupnost možností učít se český jazyk (srov. Coningham 2009), někteří ale zároveň zpochybňovali, že by i například dostupné kurzy češtiny navštěvovali. Až na studenty a jednu výjimku respondenti jazykové kurzy nenavštěvovali, čemuž je třeba rozumět v perspektivě stále obtížné dostupnosti kurzů českého jazyka (Prokofjeva 2008).

Znalost českého jazyka byla jednou z klíčových podmínek úspěšného (nikoli však nutně legálního) pobytu v ČR. Ve zkoumaném souboru se ukázalo, že malá část respondentů, která se naučila dobře česky, si vedla z ekonomického pohledu výrazně lépe než ti, kteří se česky nenaučili. Znalost jazyka byla klíčová pro získání informací, což bylo potřebné jak pro prosazení se v neznámém prostředí, tak pro snížení (informační/komunikační) závislosti zejména na zprostředkovatelích a zaměstnavatelích (více k tomu viz Esser 2006). Jak upozorňují Rákoczyová a Trbola (2009, s. 25), právě neznalost českého jazyka vede i k vysokému riziku zneužívání cizinců včetně

nedodržování pracovněprávních předpisů. Tato zjištěná poměrně neuspokojivá situace v oblasti znalosti českého jazyka mezi sledovanými respondenty je v kontrastu s cíli integrace, které uvádí Koncepce 2006, ve které je znalost českého jazyka vnímána jako jeden ze čtyř klíčových předpokladů úspěšné integrace cizince v podmínkách ČR.

6.3.2 Náboženství

Přestože otázka náboženství nebyla v polostrukturovaných otázkách explicitně obsažena, řada rozhovorů se tohoto tématu dotkla. Obecně o sobě dotazovaní Mongolové tvrdili, že jsou buddhisti nebo ateisti. V případě buddhistů se však podle tvrzení dotazovaných jednalo spíše o tradiční příslušnost k náboženské tradici země než o praktikovanou víru. Bez zajímavosti ovšem není to, že v obou skupinách i u ostatních respondentů, kteří se tématem duchovna zabývali, se objevovala v různé míře víra v rozličné (polo)šamanské tradice, které ovlivňovaly jejich život. Nejčastěji vysvětlovali své jednání slovy „to se musí“. Stejně tak vyprávěli, že někdo z jejich příbuzných mluví s duchy nebo že je třeba si duchy naklonit (více viz Course in Mongolian Shamanism 1997).¹⁸⁷

6.3.3 Dostupnost informací v ČR

Respondenti se nejčastěji dotazovali ostatních Mongolů, často se spoléhali na informace od jiných zahraničních spolupracovníků. Zajímalo je především, co je potřeba udělat a splnit pro prodloužení pobytu nebo jaká jsou jejich pracovní práva. Důležitá byla i témata praktického života (jak sehnat bydlení, jak si zařídit účet v bance atp.) Nežádka uváděli, že získané informace (zejména o pobytových povinnostech) si protiřečí, a nebyli si jisti, jak se věci opravdu mají.¹⁸⁸ Další méně častou zmiňovanou

---

¹⁸⁷ Celý učební text kurz je ke stažení na: <http://members.tripod.com/mongolian_page/shaman.txt>. Podrobné informace k tématu mongolského náboženství a šamanismu viz i na <buryatmongol.org>.

¹⁸⁸ V rozhovorech byl zaznamenán i jeden zajímavý případ, jak respondent reagoval na zjištění, že informace, které se v mongolské komunitě předávají, nemusejí být úplně pravdivé. Ověřoval si proto informace i u náhodně potkaných lidí, kteří odpovědi sice většinou nevěděli, ale někdy je zjistili a ozvali se mu.

Na začátku spíš jsem jako nejčastěji hlavně od těch lidí, co jsou tady od nás, co jsou tady dlouho, co maj větší zkušenost, tak s téma jsem popovídal, ale nebyla to vždycky pravda. Všem, co mluvili, nešlo věřit, ze začátku jsem věřil, a potom když jako ve skutečný realitě to nebylo vono. Co jsem zjistil, to jsem ověřoval jako svým způsobem. Hodněkrát jsem chodil a hodně jsem mluvil s lidma. Třeba když jsem někoho potkal v autobusu, hned jsem se ptal, i když jsem ho neznal, tak jsme se dali do řeči, co jsem nevěděl, tak na to jsem se ptal a ty lidi, co nevěděli, jako co jsou hodní, nejsou takovej každej, říkali, vzali ode mě kontakt a mi psali nebo volali, že to zjistili a tak. Jako byl jsem takovej hodně ukecanej, kdykoli s kýmkoli jsem se seznámil, hned jsem jako ptal se, co jsem nevěděl, a co jsem nevěděl, to jsem si zjistil. Munkhsukh

skupinou, od které získávali informace, byli Mongolové, kteří uměli česky, zejména ti, kteří do ČR přijeli ještě za socialismu, tedy před rokem 1989. Zejména přes česky mluvící Mongoly se respondenti někdy dostali až k advokátům, kterým za informace a práci platili a obraceli se na ně v případě vážnějších problémů. Několik jich kontaktovalo i nevládní organizace.

Běžně se stávalo, že informace neměli respondenti téměř žádné a že uvěřili svému klientovi, zaměstnavateli nebo, což bylo také velmi časté, člověku, který jim nabízel a pak i zařizoval novou (dle jeho informací lepší) práci. Toto spoléhání se, že informace a zařízení potřebných úkonů od těchto lidí bude dostatečné, přivedlo mnohé respondenty ke ztrátě legálního statusu.

Nikdy jsem to nevěděl [jak si prodloužit pobyt], dozvěděl jsem se jen to, co jsem zažil. U zaměstnavatele X se o to staral on, a pak jsem uvěřil zprostředkovateli, že to zařídí, ale nezařídil... Už jsem tu nelegálně, vůbec nic jsem nevěděl, a teď už je po všem.
Gansukh

Obecně lze říct, že povědomí o tom, jaká jsou v Česku pracovní práva, jakým způsobem žádat o vízum a na co všechno si dát pozor, bylo mezi respondenty až neuvěřitelně slabé. Mnoho informací bylo získáno nahodile a rozhodně ne všechny získané a předávané informace byly správné. Absence informací nezřídka vedla ke špatnému rozhodnutí či k nemožnosti se bránit.

No, když jsem odešel z práce, tak jsem nevěděl, že to znamená, že mi bude zrušeno i vízum. (...) Nikdo mi neradí, nic nevím. (...) Něco mi řekli jiní Mongolové, něco ta moje známá, ale vlastně jsem toho moc nevěděl. Erdenekhuu

V tématu získávání a vyhledávání informací opakovaně zaznívalo, že by bylo potřeba mít na území ČR nějakou instituci, kam by se Mongolové mohli obrátit pro radu a kdo by v případě, že nejsou dodržována jejich práva, mohl zasáhnout.¹⁸⁹

Z informací podaných respondenty lze tedy vyvodit, že absence pravdivých a úplných informací o tom, jak je nastavena migrační politika a jaké zákony platí

---

¹⁸⁹ Co se týče povědomí Mongolů o existenci organizací, kde se mohou poradit, lze říci, že bylo nízké. Otázka, zda znají nebo se obrátili na některé NNO by však byla v tomto výzkumu zkrácená. A to proto, že velkou část z respondentů jsem na různé NNO nasměrovala nebo se o nich skrze tazatele před rozhovorem dozvěděl. Jedna respondentka dokonce začala s jednou NNO po několika měsících spolupracovat.

v pracovněprávní oblasti, byla jedním ze zásadních problémů, se kterými se potýkali (srov. Pacíková, Klepková 2010). Stručně shrnuto, informace získávali především od svých krajanů, spolupracovníků, zaměstnavatelů, klientů, méně pak od nevládních organizací a advokátů. Mnoho zásadních informací zjišťovali nahodile¹⁹⁰ či na základě nejrůznějších dohadů. Některé informace, které se mezi Mongoly šířily, byly nepravdivé (podobně i Krebs 2010). Právě nedostatek (správných) informací je činil výrazně závislejší na zaměstnavatelích a zprostředkovatelích. Stejně tak vedl (a) k jejich větší zranitelnosti (a to jak z pohledu pobytových, tak pracovních práv), (b) k nemožnosti kontrolovat chování lidí, kterým důvěřovali či na kterých byli závislí, (c) i k větší míře chybných rozhodnutí na straně migrantů¹⁹¹ (viz i Koncepce 2011). Důsledky neinformovanosti často měly zcela zásadní vliv na život migrantů.

Zjištěné výsledky potvrzují dlouhodobý problém v oblasti nedostatečných informací, které se týkají podmínek života v ČR, mezi cizinci v České republice (Koncepce 2011). Tento problém byl přitom identifikován v různých skupinách migrantů (Pechová 2008; Nekorjak 2010; Drbohlav 2011 atp.). Někteří autoři (např. Pacíková, Klepková 2010) upozorňují na nedostatek informací, který je kritický zejména v prvním období po příjezdu do ČR; přestože zjištěné výsledky tomuto tvrzení neodporují, zůstává překvapivé, že značná část respondentů se potýkala s nedostatkem informací i po několika letech pobytu v ČR.

6.4 Interaktivní dimenze integrace

6.4.1 Komunikace s oficiálními institucemi

Cizinci v ČR přicházejí do styku s různými úřady – zejména živnostenským, finančním, úřadem práce, rejstříkem trestů atp. V souvislosti s těmito úřady zmiňovali respondenti problém komunikační bariéry a nejasných či nesrozumitelných požadavků,

---

¹⁹⁰ Např. jeden respondent uváděl, že skutečnost, zda je v ČR stále legálně a bez problémů evidován ze strany cizinecké policie, ověřuje tak, že pošle na své jméno pozvání do Mongolska jiným Mongolům, pokud toto pozvání „vyjde“, vede ho to k úvaze, že je „vše v pořádku“.

¹⁹¹ Ilustrativním případem je podmínka prodloužení pobytu dva týdny před skončení povolení k pobytu, někteří respondenti o tom nevěděli a požádali o prodloužení později; přestože všechny ostatní náležitosti splnili, nemohl jim být podle platné legislativy pobyt na základě opomenutí této podmínky prodloužen.

pro situaci ale vyjadřovali značné pochopení (srov. Leontiyeva, Nečasová 2009). Většina výpovědí ohledně styku s úřady se týkala zkušeností s cizineckou policií. Část respondentů rovněž nepřišla s žádnými úřady do styku, protože za ně všechno zařizoval klient nebo zprostředkovatelská agentura.

Mezi hlavní problémy, se kterými se ze strany cizinecké policie setkávali, patřila nutnost komunikace v českém jazyce, dlouhé fronty a někdy i přístup ze strany policistů. Data ukazují na významné rozdíly mezi pobočkami cizinecké policie, například cizinecká policie v Havlíčkově Brodě byla hodnocena velmi pozitivně, názory na cizineckou policii v Plzni se lišily a Praha a Blansko bývaly popisovány velice negativně. Negativně bylo opakovaně hodnoceno celkové nastavení migrační politiky.

Blanenská policie Mongoly nesnáší, je nás tu 500, tak je štveme, křičí na nás, mají jen dva dny na přijímání Mongolů. Stalo se mi třeba to, že přímo ve dveřích ubytovny čekal policajt a chtěl po mě pas a zdravotní průkazku, měl jsem u sebe jen tu kartičku, tak mi řekl, abych přišel na cizineckou policii, kde jsem zaplatil 500 Kč pokuty za nenošení pasu. Je to vůbec možné? Celkově nošení pasu je hrozně hloupé, pořád se bojím, že ho ztratím, škoda, že nejde nosit něco místo toho, nějaký průkaz. Miegan

Bývá tam fronta, dlouho to trvá, ale chovají se dobře. Byla jsem na cizinecké policii v Rumburku a v Praze a v Praze je to horší. V Praze jsem byla kvůli změně adresy a v Rumburku jsem se registrovala, když jsem žila v Mariánských Lázních. V Praze to bylo hrozné, strašná fronta, pořád tam někdo předbíhal. Munkh-gerel

Když jdu na policii, připadám si jako kriminálník, oni si snad myslí, že ten zákon nedodržuju schválně. Celou dobu tu pracuju, ale ten zákon, to snad ani nejde. Pokaždé, když jdu na policii, mám strach. Saran

Co se týče pobytových kontrol, byli během svého pobytu kontrolováni dva respondenti (jeden z nich bez oprávnění k pobytu) a oba hodnotili jednání cizinecké policie v tomto případě jako velmi korektní a odpovídající. Zadržený respondent pak pozitivně hodnotil, že měl po zadržení možnost využít služeb mongolské tlumočnice, která mu podala informace o tom, co se s ním bude dít.

Výzkum zachytil také několik případů zneužívání Mongolů (včetně pracovního vykořisťování, které splňovalo některé charakteristiky obchodu s lidmi), kteří se obrátili se svou situací na policii. Ze strany policie však nikdy nedošlo k zásahu nebo šetření daného problému ani k jeho řešení.

Tajně jsem se setkal s policií a informoval jsem je, co ten XX [zprostředkovatelská agentura] dělá, byl jsem tam s Mongolkou, která již je dlouho v ČR a ví, jak to tu chodí. Proto jsem s ní šel na policii a ti mě vyslechli. Udělali z toho záznam, ale od té doby se nic nestalo. Jen mi řekli, že mě budou chránit v případě, kdyby mě ve XX [zprostřed-

kovatelské agentuře] fyzicky napadali nebo mi vzali pas, ale v tomto případě zasáhnout moc nechtěli (...) Policajti mi řekli, že se ozvou, ale nikdy se tak nestalo. Měli moje telefonní číslo, adresu, kde se zdržovala moje překladatelka, se kterou jsem byl pravidelně ve styku, ale nikdy se neozvali a nic se nestalo. Moje překladatelka dokonce volala nadřízeným těch policajtů zjistit, co se děje, ale nic se nebylo možné dozvědět.

První rok jsme nemohli [pohybovat se mimo ubytovnu a fabriku] vůbec. Bylo nám řečeno, že když nemáme pas, nesmíme. Nesmíme se třeba jet podívat do Prahy. On [zaměstnavatel] nám okopíroval barevně pas a s tím jsme přišli do banky, tam se nám smáli a nechtěli to brát, pak nás také kontrolovala policie, měli jsme jen kopie a policie nás nechala stát dvě hodiny jako skupinu venku a hrozila nám zavřením. Pak se do toho vložil ten zaměstnavatel a nějak se to vyřešilo. Erdenechimeg

Na problém přístupu státních orgánů k problematice obchodu s lidmi a pracovního vykořisťování je v ČR dlouhodobě upozorňováno (např. Kutálková 2010). Mimo limitované znalosti zúčastněných aktérů o této problematice, je problematická i trestně-právní definice obchodování s lidmi, zejména to, jak interpretovat, co je „...nucená práce a jiné formy vykořisťování“. Zpráva o stavu obchodování s lidmi v ČR za rok 2009 (2010) zmiňuje v této souvislosti nejasný obsah těchto sousloví a chybějící konsenzus o praktickém rozsahu termínu. Důležitou roli hraje i absence soudního precedentu, protože v České republice stále nebyl nikdo pravomocně odsouzen za trestný čin obchodování s lidmi za účelem nucené práce a jiných forem vykořisťování (La Strada 2011).¹⁹²

6.4.2 Mongolové se zkušenostmi z Československa

V rámci výzkumu byly v Česku provedeny tři rozhovory s Mongoly, kteří přijeli do České či Slovenské republiky před rokem 1989. Během setkávání s mongolskou komunitou v ČR se autorka blíže seznámila i s několika dalšími. Tato skupina respondentů se ukázala od těch, kteří přijeli v několika posledních letech, jako značně odlišná. V první řadě ovládali český (nebo slovenský) jazyk na velmi dobré úrovni a poměrně dobře se v české společnosti orientovali. Dále pro ně bylo typické, že měli velké množství přátel různých národností, se kterými byli v intenzivním kontaktu. Poměrně dost přátel mívali mezi Čechy i mezi Mongoly. Ani s těmito výhodami pro ně nebylo snadné dostat požadavkům zákona o pobytu cizinců. Pouze jeden z těchto tří respondentů zůstal

---

¹⁹² V ČR se této problematice věnuje především nevládní nezisková organizace La Strada, ze státních úřadů pak odbor bezpečnosti a prevence MV ČR. Na fakt absence pravomocného odsouzení za trestný čin za účelem nucené práce a jiných forem vykořisťování upozornila La Strada mj. expertními workshopy o této problematice, tisková zpráva k nim je dostupná na: <http://www.strada.cz/images/stories/tiskove_zpravy/tz_4_5_2011_jak_soudit_pracovni_vykoristovani.pdf>.

po studiu VŠ v Evropě, nyní žije v ČR a má trvalý pobyt. O občanství dle svých slov požádat nehodlá. Druhý respondent pobýval v době rozhovoru v ČR bez oprávnění k pobytu, ale používal padělané doklady, legální pobyt ztratil tím, že vlastní chybou požádal o prodloužení víza příliš pozdě. Tento respondent se živil neoprávněným podnikáním a také fungoval jako zprostředkovatel práce. Třetí respondentka se po vystudování vysoké školy vrátila do Mongolska, založila rodinu a z ekonomických důvodů, protože chtěla zajistit lepší budoucnost pro svou dceru, se vrátila společně s manželem do ČR pracovat. Její život (a život její rodiny) se zprvu nelišil příliš od zkušeností ostatních Mongolů, zprvu dělala manuální práci, znalost jazyka jí však pomohla najít práci lepší (začala pracovat pro nevládní neziskovou organizaci). Osudy Mongolů, kteří měli zkušenost s pobytem v ČSSR, byly odlišné. Co však měli společné, bylo to, že pro ostatní Mongoly v ČR představovali zdroj informací a působili jako tlumočníci a překladatelé.¹⁹³ Někdy ani oni potřebné nebo pravdivé informace neměli nebo pomoci nemohli, opakování problémů a jejich množství pro ně bylo frustrující.

Ale pořád to nemůžu dělat, protože Mongolové furt volají – co mám dělat, chci pomoci a já v práci nemůžu mluvit. Altantsetseg

Pomáhám Mongolům vyřizovat věci na úřadech, chodím s nimi k lékaři, tlumočím, když něco potřebují. (...) Mongolů je tu hodně a navíc bez pomoci by měli všechno hodně těžší. Třeba když jdeme do nemocnice, tak lékaři berou přednostně Čechy a až pak Mongoly, je moc těžké sehnat zubaře. Někdy říkají lékaři Mongolům, že simulují. (...) Smysl to má, ale je to pořád stejné, pořád se to opakuje a nevidím žádné výsledky. Oyun-erdene

Jak je uvedeno výše (viz podkapitola 6.1.2 Volba cílové země), ukázalo se, že právě existence skupiny osob disponujícím potřebným sociálním kapitálem (zejm. jazykem, znalostí institucí a kontakty na zaměstnavatele), k nimž tato skupina Mongolů také patří, byla jedním z faktorů, který přispěl k nárůstu mongolské migrace do ČR (především v letech 2006–2008). Nejednalo se přitom pouze o aktivity těchto osob spojených se zvaním příbuzných a známých (srov. Drbohlav, Hárs, Grabowska-Lusińska 2009; Drbohlav 2008), ale i informace od těchto osob vůči Mongolům v ČR i Mongolům v Mongolsku a jejich pomoc ostatním mongolským migrantům na území ČR.

---

¹⁹³ Někdy ovšem docházelo k paradoxním situacím. Například Altangerel vyprávěl o tom, jak začal jako jeden z prvních zprostředkovávat práci a pobyt v ČR (ve spojení s Čechy a Ukrajinci) pro zájemce z Mongolska. V rozhovoru často vzpomínal na to, jak se mají ostatní Mongolové v Česku špatně a jak by jim rád pomohl založením nějakého centra pro Mongoly, a to i přesto, že zprostředkoval (a i dále zprostředkoval) pobyt několika desítek Mongolů v ČR, kteří z velké části měli obrovské problémy s pracovní smlouvou.

6.4.3 Přátelské vazby

Naprostá většina respondentů se shodla na tom, že se stýkají především s ostatními Mongoly, docházelo u nich tedy především k *selektivní integraci*, tedy pouze k začlenění do krajanské (případně cizinecké či pracovní) komunity (Pořízková 2009). Mnohdy zaznívalo z úst respondentů, že by se rádi seznámili i s Čechy, ale nemají jak – s Mongoly bydlí na ubytovně, s Mongoly pracují a volný čas příliš nemají. Základním problémem rovněž bylo nezvládnutí či příliš omezené zvládnutí základních prvků kulturní integrace (Bosswick & Heckenman 2006), zejména jazyka. Paradoxně, pokud někoho mimo svých krajanů v Česku znali, jednalo se především o další migranty, zejména Ukrajince. Pokud ovšem Mongolové pracovali s Čechy, bývali poměrně komunikativní a i přes velké pracovní nasazení se s nimi přátelili, vždy se však jednalo spíše o pracovní přátelství s několika málo kolegy. Ovšem v případě komunikativnějších a sdílnějších jedinců, kteří například jezdili na různé mongolské kulturní akce v ČR, došlo také k seznámení s několika českými mongolisty, v případě navázání dobrých vztahů byly tyto kontakty často pro Mongoly klíčové.

V závodě mám kolegy, se kterými pracuji, zajdeme trochu do hospody na pivo. Galkhuu

Znám jen kolegy z práce, několik sousedů, pak taky znám Petru Hůlovou, pana Šímu z Česko-mongolské společnosti, a to je tak všechno. Přátele mezi Čechy nemám. Nevím, jak bych měl Čechy poznat, stýkám se vlastně hlavně s Mongoly a s Ukrajinci. Odsuren

Moc ne [nemám známé mezi Čechy], vlastně jsem se stýkal jen s kolegy ze zaměstnání, byli to lidé v mém věku, ale nechtěli se moc bavit a já neumím moc česky. Erdenekhuu

Když něco potřebuji, tak mi pomůže kamarádka, chodí se mnou i k lékaři. Gerelmaa

Nicméně Mongolové, kteří byli v ČR déle nebo měli českého partnera, byli do české společnosti (respektive do sociálních sítí a vazeb v české společnosti) zapojeni poměrně intenzivně. V jednom případě respondentka vyprávěla, že se s ostatními Mongoly setkává minimálně. Lze tedy říct, že s délkou pobytu narůstalo zapojení Mongolů do české společnosti, nicméně větší roli než délka pobytu mělo, s kým pracovali a bydleli, za jakých podmínek pracovali a jak byli komunikativní. Sociální sítě respondentů tedy zahrnovaly především mongolské krajany, přesto zjištěné informace poukazují na to, že se mezi mongolskými migranty v ČR objevují případy od značné izolace až po běžné začlenění do sociálních sítí většinové společnosti (podobně i Hofírek, Nekorjak 2010).

6.4.4 Odlišnost a diskriminace

Jak zmiňuje studie MIPEx III (2010), došlo v ČR v oblasti diskriminace k pozitivnímu posunu v oblasti antidiskriminačních politik zejména po přijetí tzv. antidiskriminačního zákona (198/2009 Sb.).¹⁹⁴ Přesto studie upozorňuje na to, že v praxi zůstávají v implementaci tohoto zákona značné mezery, což potvrzují i zjištěná data. Ukázalo se však, že respondentům vadilo, pokud bylo nerovné jednání s nimi nazývané „diskriminace“. Například Javkhlan vydělával pouze polovinu toho, co Češi, kteří dělali stejnou práci na stejném pracovišti, ale říkal, že diskriminován není.¹⁹⁵ Projevy diskriminace (i například nepovolení vstupu do restaurace) často respondenti vysvětlovali tím, že je *jen* lidé nemají rádi. Celkově se respondenti shodovali na tom, že se příliš diskriminováni necítí, nicméně většina z nich měla nějakou zkušenost s xenofobií nebo negativní reakcí na to, že jsou Mongolové.

Lidé na ulici nebo v obchodech bývají nepříjemní. Ale s vyloženou diskriminací jsem se nesešel. Odsuren

Nedávno se tu sešli skinheads a to jsme se báli. Davaabat

...třeba náš šéf, když máme v práci jediný záchod, říká, tady se nemůžete chovat jako na stepi v Mongolsku, kde si můžete čurat a kakat, jak chcete, tady máme porcelánovou mísu. Nebo třeba nás podezřívají, že krademe vteřinové lepidlo a něco si za to kupujeme, takový nesmysl. Miegan

Některý lidi nás nenávidí, pomlouvají nás. Třeba říkají, že Číňana a Vietnamci, co dělají v Česku, myslí si, že nerozumím. Ariunbolor

Nejtěžší situace v ohledu přijetí ze strany majoritní společnosti pocíťovalo několik dlouhodobě usazených respondentů, kteří se částečně (nebo úplně) již za Čechy považovali. Ve svém životě se totiž setkávali s tím, že k nim tak Češi nepřistupovali. Strategie, jak se s tím dlouhodobě usazení respondenti vyrovnávali, byly různé od smutku až po vnímání určité odlišnosti jako výhody.

(...) vypadám jako cizinka, ale já tady už dlouho žiji a jsem vlastně taky Češka, myslím česky a hodně citové věci asi mongolsky, ale ty každodenní věci česky. (...) dívají mne jako toho cizince, co včera přijel, jako nebezpečí, ale já jsem tady dlouho, mám tři zdravý děti, chodí do školy, taky už jsem taková Češka. Altantsetseg

¹⁹⁴ Jedná se o zákon č. 198/2009 Sb., O rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon).

¹⁹⁵ Během výzkumu však byla zaznamenána opakovaná diskriminace respondentů především v oblasti vyplácení mzdy (jiné vyplácení mzdy Mongolům, kteří pracovali jako agenturní zaměstnanci oproti kmenovým, jiné placení za stejnou práci Mongolům a Čechům atp.). Výjimečně ale byly zaznamenány i případy jiné diskriminace (viz např. zákaz vstupu do restaurace).

Ne, měla jsem vždycky výhodu, že jsem jiná. Třeba nějaký můj kamarád říkal, že ať chci, nebo ne, tak jsem centrem pozornosti, ale on, ať se snaží nebo nesnaží, tak si ho nikdo nevšimá. (...) Když někdo cítí tu diskriminaci, tak si můžou sami za to. Třeba v Mongolsku jsme zvyklý dělat všechno na zemi. Takže třeba někdo si koupí máslo, hrudku másla a hodí jí na zem. Nejsou zvyklý, tak se na něj dívají, že jsou divný. Některý si za to můžou sami. Arvin

6.4.5 Rodinné vazby

Velká část respondentů byla ženatá/vdaná. Pouze v některých případech však přijeli manželé spolu, a to většinou, když se jednalo o starší páry. U mladých párů (kolem dvaceti let) většinou přijížděl pouze jeden z partnerů. Téměř vždy stáli o to, aby jejich partneri přijeli do ČR a nezdálo se, že za to vydávali vysoké finanční prostředky. Pouze některým se příjezd partnera povedlo zařídit. Následující úryvek rozhovoru ilustruje, že kvůli nedostatku informací, kontaktů a nemožnosti komunikace v češtině respondenti často hledali prostředníka, který by jim pomohl vízum pro partnera do ČR vyřídit, právě v oblasti těchto „služeb“ se pohybovalo hodně podvodníků.

T: Plánoval jste, že manželka za vámi přijede?

Dvakrát jsem se snažil, i jsem zaplatil 400 euro, ale ona nepřijela.

T: A komu jste za to zaplatil?

Někomu. Nejdřív jedné ženě z Mongolska, bydlí v Přerově, řekla mi, že za tři dny vyřídí povolení z úřadu práce – mělo to být broušení skla, ale to povolení bylo falešný, tak manželka nemohla přijet.

T: Dostal jste zpět peníze?

Ne.

T: A podruhé?

Podruhé to dělali Ukrajinci, zálohu dvě stě euro a po převzetí rozhodnutí z úřadu práce dalších dvě stě euro. Nepovedlo se, ale peníze jsem zpět dostal. Gansukh

Poměrně často přijížděli také za migranty jejich příbuzní, nejčastěji sourozenci. (V některých případech přijeli i blízcí přátelé.) Stejně jako u příjezdu manželů a manželek se většinou jejich příjezd povedlo vyřídit pouze těm Mongolům, kteří se v Česku orientovali, uměli česky nebo znali někoho, kdo česky uměl, a uměli si tak zjistit informace i vymyslet způsob, jak zařídit příjezd blízkého legálně. Data tak potvrdila vliv příbuzenských sítí na nárůstu migrace (Massey, Espinosa 1997). Výzkum však zachytil i případy, kdy do ČR přijeli za pomoci respondentů (a někdy i z jejich cílené iniciativy) také jejich blízcí přátelé, což by potvrdovalo i Liovu (2011) ideu významnosti přítomnosti slabších vazeb (weaker lines) na růstu migrace z pohledu teorie sítí.

Ve třech případech si našly respondentky dlouhodobého českého partnera, kterého potkaly během své práce či ve škole, dva páry měly dítě. Pouze v jednom případě vztah formálně stvrdili sňatkem. Zaznamenaná menší tendence sňatkovosti odpovídá i statistikám ČSÚ, podle kterých je mezi Mongoly největší zastoupení svobodných matek (52,8 %).¹⁹⁶ V jednom případě žila respondentka v Čechách s občanem USA. Ve společném soužití se museli vyrovnávat s odlišnostmi v oblasti stravování či odlišných kulturních zvyků,¹⁹⁷ odlišnosti však nepovažovali většinou za problémové a z obou stran docházelo k přizpůsobování. Mongolové sami sebe popisovali jako společenštější, ale čeští partneři se dle jejich slov častějšímu setkávání a návštěvám nebránili a pokládali je za obohacující. „Paralelní manželství“, jak je popisuje u vietnamského etnika Brouček (2003) zaznamenaná nebyla.

6.4.6 Potomci

Zhruba polovina respondentů měla v době své migrace do ČR děti. Většina z nich zanechala děti v Mongolsku. Pokud přijížděli manželé spolu, starali se o děti nejčastěji prarodiče. Pokud přijel pouze jeden z nich, což bylo u manželských párů s dětmi méně časté, staral se o děti druhý partner. Ponechání dětí v Mongolsku vesměs označovali jako psychicky velmi obtížné. Zároveň vypovídali, že zanechávání dětí prarodičům není v současnosti ojedinělým jevem. Dostupné studie pak rovněž poukazují na to, že přestože tyto mongolské děti většinou dobře žijí ze zasílaných remitencí, má toto zanechání velice negativní vliv na jejich život (viz např. Barbaatar et al. 2007, obecně pak Harttgen, Klasen 2008).

Velká část rodičů, kteří zanechali dítě nebo děti doma, se snažila vytvořit v Česku takové podmínky, aby za nimi mohly děti přijet. Doba příjezdu dětí však bývala významně posouvána zejména z finančních důvodů a nevyhovujícího zázemí z plánovaného půl roku či roku až na několik let. Vyřízení formálních požadavků pro příjezd

---

¹⁹⁶ Život cizinců v ČR. 2009. Datová publikace ČSÚ. Dostupné na: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B700359FFD/\\$File/111809.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/B700359FFD/$File/111809.pdf). Uvedené údaje se vztahují ke sledované situaci mezi lety 1995 až 2008. Mongolové jsou jedinou národností, ve které převažuje počet svobodných matek nad počtem matek vdáných (více viz s. 16 publikace).

¹⁹⁷ V Mongolsku se například nepoživuje před narozením dítěte výbava z obavy, aby to nepřineslo smůlu, v Česku však výbavu běžně pořizovali s tím, že je to praktičtější a že když žijí v ČR, mají se přizpůsobit místním zvyklostem.

děti pokládali respondenti za velice obtížné, pokud se jim to podařilo, bývali s životem v ČR výrazně spokojenější.

[Dcera] *Studuje gymnázium, je jí 17 let. Když jsme přijeli, tak jí bylo 13 let. (...) Teď je to dobré, ale zpočátku měla problémy s češtinou. Teď už ale mluví dobře, dokáže se dorozumět, i náš syn. On tu studuje techniku. Stejný obor studoval už v Mongolsku, ale tady jsou lepší školy, nemusí se platit školné, takže tu jsme celá rodina. Oyun-erdene*

Těch, kdo si přivezli děti je spousta, například moje dcera je přivezené dítě, ale je to složité, tři roky tu její maminka nejdříve pracovala, pak mohla přijet, do té doby bydlela u babičky. Miegan

Pouze v jednom případě byli respondenti (manželé) v ČR natolik nespokojení, že nechtěli, aby jejich děti přijely. Opakovaně se vyskytly případy, kdy zprostředkovatelská agentura slíbila, že s budoucím příjezdem dětí pomůže, ale nikdy k tomu nedošlo.

Právě možnost za sebou pozvat děti byla mezi respondenty zásadně oceňována (v jednom případě se respondentům podařilo dokonce přijet s dětmi společně hned od začátku pobytu). Často v této oblasti potřebovali spolupráci ze strany zaměstnavatele (např. různá potvrzení, vhodné ubytování). Někteří zaměstnavatelé v tomto ohledu pomáhali, jiní se snažili, aby za jejich zaměstnanci děti přijet nemohly. Vyskytli se i zaměstnavatelé, kteří respondentům vyhrožovali, že pokud si přivezou děti a rodinu, práci ztratí. Mezi respondenty nebyl zaznamenán ani jeden případ, kdy by přijely děti za rodiči, kteří pracovali v rámci klientského systému.

Mezi respondenty (a také mezi dalšími Mongoly v ČR)¹⁹⁸ byly během výzkumu zaznamenány případy, kdy při jedné návštěvě byly v rodině například dvě starší děti a o několik měsíců později při další návštěvě bylo v rodině přítomno další starší dítě, všechny však byly označovány jako děti respondentů. Ukázalo se, že v mongolské společnosti je běžné (často neformální) osvojení sirotka blízkých příbuzných.¹⁹⁹ Munkhsukh reagoval na údiv autorky nad tím, že dříve měl sestry dvě a nyní má tři, takto:

---

¹⁹⁸ Tuto skutečnost pozorovala autorka v mongolské komunitě opakovaně.

¹⁹⁹ Podmínkou takového osvojení nemusí být pouze skutečnost, že je dítě sirotek. Při výzkumu v Mongolsku se autorka rovněž setkala se situací, kdy měl respondent dítě, které „dostal“ od svého bratra. V rodině totiž došlo k situaci, že jeden bratr měl dětí pět a měl problémy je uživit, druhý bratr se svou manželkou neměli i po delší době manželství dítě žádné, o svého šestého synovce se proto starali jako o vlastního. Na této neformální adopci v rámci rodiny neshledávali nic zvláštního.

... ta je nevlastní. Ta není papírově to naše, ale ona nemá nikoho, takže jako ona už patří více naší rodině než té, co je v Mongolsku. Ona už nemá ani maminku, ani tatínka, takže je to takovej celej sirotek, takže jsme ho jako adoptovali, ne já, ale naši (...) Je to příbuzná. (...) V Mongolsku jsem se s takovým případem asi nesetkal nebo spíš jsem je nevnímal, ale když jsem přišel do České Republiky, poslední dobou hodně s lidma setkávám ... Skoro každá pátá rodina má jednoho takový dítě naše, co žijou v České Republice.

6.4.7 Komunikace mezi ČR a Mongolskem

Výpovědi respondentů poukazují na to, že mezi Českem a Mongolskem probíhá intenzivní komunikace. Až na dvě výjimky, kdy respondenti neměli na nikoho v Mongolsku žádný kontakt (v obou případech se jednalo o nezletilé bez doprovodu), všichni Mongolové komunikovali s rodinou a známými přes mobilní telefony pomocí krátkých zpráv. Někteří si kupovali telefonní karty, které umožňují levnější mezinárodní volání. Pokud měli respondenti v Česku přístup na internet a jejich blízcí v Mongolsku také, komunikovali intenzivně přes skype a e-mail. Jeden z respondentů využil k podnikání toho, že přístup na internet nebyl v jeho okolí ostatním Mongolům dobře dostupný. Za cenu o něco levnější než bylo volání přes mezinárodní telefonní kartu, nechával zájemce přes svůj notebook s rychlým internetovým připojením telefonovat do Mongolska.

Z rozhovorů vyplynulo, že někteří Mongolové o své situaci neinformují rodinu a známé zcela reálně a spíše mají tendenci referovat o své situaci pozitivněji. Děje se tak většinou z důvodů zachování tváře a kvůli tomu, že nechtějí, aby měli příbuzní a známí obavy (srov. Pechová 2007). Přiblížení poměrů v ČR bývalo pro respondenty rovněž těžké a někdy až nemožné. Následující dlouhý úryvek jasně ilustruje, že Mongolové v Mongolsku považují život v EU, případně v Česku, za daleko bezpečnější a férovější, než ve skutečnosti je. A to dokonce do té míry, že těžko věří svému partnerovi, že je možné bez vlastního zavinění nemít práci ani bydlení.

Když mi manžel volal a říkal, jaké to tady je, tak jsem šla za CC [zprostředkovatelem a klientem], který byl občas také v Mongolsku. (...) Říkal, že práce i bydlení jsou dobré, ale že můj manžel je nešikovný, nezvládá to a pije. Strašně jsem se také divila, že mi můj manžel volá o peníze. Nerozuměla jsem tomu, proč bych měla posílat peníze člověku, který jel do Evropy vydělávat. CC mi ale řekl, že mu dává pravidelně výplatu, ale můj manžel ji propije. (...) Říkala jsem si, že se manžel asi „utrhl ze řetězu“, jak je někde jinde.

T: Rozumím tomu dobře, že jste se rozhodla jet do Čech, abyste manželovi trochu domluvila a všechno jelo podle původního plánu?

Nejdřív musíte rozumět rozdíl mezi Českem a Mongolskem. Každý v Mongolsku si myslí, že v Evropě je ráj. Takže všichni Mongolci, kteří nikdy nebyli jinde než v Asii, si myslí, že Evropa je ráj. Takže když mi manžel zavolal, že je na ulici, že nemá práci a není kde bydlet, nemohla jsem mu věřit, nemohla jsem věřit, že by to v Evropě byla

taková bída a hnus. Pak jsem přijela do Evropy. Hnedka na hlavním nádraží jsem si uvědomila, jak jsem se mylila a že jet sem byla chyba. Manžel mi říkal, ať nejezdím, že to tu není tak dobré, jak si myslím, a hodně mi to vysvětloval. Ale já jsem to nechtěla slyšet... Solongo

Pouze ve velmi ojedinělých případech jeli respondenti zpět do Mongolska navštívit rodinu a přátele. Z respondentů se do Mongolska podívali od prvního příjezdu pouze tři, ve všech případech se jednalo o ženy, kterým se dařilo na trhu práce. Jedné z nich však zaměstnavatel před odjezdem zrušil dovolenou, protože dostal větší zakázku. Respondentka se přesto rozhodla odjet (měla už koupené letenky) a práci tak ztratila. Vzhledem k tomu, že měla již v té době v Česku dost známých a mluvila česky, našla si práci novou. V druhém případě proběhla návštěva Mongolska bez problémů a v třetím případě, kdy se jednalo o respondentku dlouhodobě v ČR usazenou, se jednalo spíše o turistický výlet. Mezi respondenty se vyskytli i dva lidé, kteří se do Mongolska na několik let vrátili a pak přijeli zpět do ČR.

6.4.8 Remittance

Část Mongolů, kteří přijeli do ČR, posílala do Mongolska peníze. Musela podporovat rodinu (rodiče, děti či partnera) nebo splácet dluh, který jim vznikl při organizování cesty do ČR. Ne všem se ale úmyslu posílat peníze do Mongolska podařilo dostat, a to většinou kvůli nedostatku práce, nedostávání výplaty nebo proto, že z vydělaných peněz nebyli schopni nic ušetřit. Pokud mohli, posílali nejčastěji Mongolové kolem 100 USD měsíčně. Remittance a jejich výše přitom měly podle respondentů zásadní vliv na situaci jejich rodiny v Mongolsku (srov. Rejšková et al. 2009). Z odpovědí se zdá, že dlouhodobě usazení respondenti posílali do země původu peníze spíše výjimečně.

Respondenti posílali do Mongolska převážně peníze. Co se týče věcí, byly nejčastěji posílanou komoditou boty. K posílání bot však Mongolové dodávali, že české boty již nejsou to, co bývaly, nebo že se dnes v Mongolsku seženou o polovinu levnější stejně kvalitní boty z Číny. Dále byly z Čech posílány drobnější dárky, čokoláda nebo víno.

Ti, kteří do Mongolska peníze posílali, se zmiňovali o dvou způsobech: (a) využívali známých, kteří se do Mongolska vraceli nebo jeli na návštěvu a po nich posílali peníze a dárky; (b) častějším způsobem pak bylo použití služeb konkrétní banky:

Tady je jedna ruská banka a ta si bere 0,5 procent za zprostředkování. Všichni Mongolové používají tuhle ruskou banku. Protože naše bankovní pobočka zde není. Proto to všichni Mongolové posílají přes tu ruskou banku. Bolormaa

Jiná respondentka, Altantsetseg, pak mimo rozhovor zmiňovala, že sama funguje jako jakási pobočka této banky, během rozhovoru k ní skutečně přišli dva Mongolové, kterým poslala peníze. Přestože Altantsetseg na posílání peněz vydělávala, bylo posílání peněz skrze její služby podle ostatních Mongolů nejlevnější.

Význam remitencí je třeba vnímat i v širším kontextu, jak uvádí Stojanov (2008), celkový součet zasílaných remitencí do rozvojových zemí převyšuje částku, která těmto zemím přichází ve formě rozvojové pomoci (podrobněji World Bank 2007²⁰⁰). Eurostat navíc explicitně hovoří o mezinárodní migraci jako o „nástroji pro rozvoj prostřednictvím remitencí a investicí na do lidského kapitálu u navrátilivších se migrantů“ [European Communities, 2000: XV, in Stojanov 2008, nestránkováno]. Mongolskou migraci do ČR a význam zasílaných remitencí je proto třeba vnímat i z pohledu rozvojové problematiky a zásadního významu migrace (a tudíž i situace migrantů v ČR) jakožto nástroje rozvoje cílové země.

6.4.9 Svépomoc Mongolů

V několika rozhovorech se objevila nejen nespokojenost s tím, jaká je situace mnoha (zejména nově příjíždějících) Mongolů v ČR, ale také jaká je snaha s tím něco aktivně dělat. Tato aktivita vycházela především od dlouhodobě usazených Mongolů, kteří znali české prostředí a uměli česky. O pomoc nebo změnu situace se snažili také aktivnější jedinci, kteří si byli vědomi přítomných (zejména pracovních a pobytových) problémů. Co se pomoci ostatním týče, pomáhali nejčastěji tlumočením, překládáním, radou či uvažovali jak situaci změnit. Jak je podrobněji popsáno v kapitole 4, založila jedna respondentka společnost, která byla zaměřená i na pomoc Mongolům a jiný respondent posílal v rámci podnikatelských aktivit ostatním Mongolům krátké informační sms zprávy, mimo jiné i o podmínkách a povinnostech jejich pobytu. S informacemi provozoval rovněž dnes již nefunkční stránku «www.mongol.cz».

---

²⁰⁰ WORLD BANK. (2007): Remittances dataset. [online]. World Bank staff estimates based on the International Monetary Fund's Balance of Payments Statistics Yearbook 2006, updated on September 2007. Dostupné na «<http://go.worldbank.org/QOWEWD6TA0>» [cit. 2011-02-17].

Informace o tom, že je na někoho možné se obrátit a někde – kde se mluví mongolsky – hledat pomoc, se mezi Mongoly rozšířila velmi rychle. Potřebných bylo velmi mnoho. Kapacity těch, kdo se o pomoc snažili, byly brzo zcela přetíženy. Kvalita poskytované pomoci se lišila. Někteří radící Mongolové se v pobytové a pracovní problematice orientovali dobře, jiní ne. Matoucí pro ně byl i přístup cizinecké policie, kdy mylně očekávali, že pokud v jednom případě příslušnému pracovníkovi příběh svého krajana vysvětlili a pracovník cizinecké policie jim vyšel vstříc (v opakovaných případech tak pracovníci cizinecké policie porušovali zákon o pobytu cizinců!), půjdou podobným způsobem vyřídit i další případy. Ve chvíli, kdy však přicházeli se stále novými případy, případná vstřícnost pracovníků cizinecké policie skončila. Velká část radících mnoha Mongolům skutečně velmi pomohla. Pro mnoho z nich to bylo časově, finančně a psychicky vysoce náročné.

6.5 Identifikační dimenze integrace

6.5.1 Plány ohledně budoucnosti v ČR

Většina respondentů uváděla, že přijela do ČR pouze na několik let, což koreponduje s hlavními cíli migrace zkoumané skupiny: zlepšit ekonomickou situaci a poznat jinou část světa. Motiv trvalejšího setrvání v ČR se objevoval u těch, kteří v ČR trávili kratší dobu, poměrně zřídka. Nicméně ani s nárůstem délky pobytu (zhruba během prvních tří let pobytu) zásadněji rozhodnutí v ČR setrvat nenarůstalo. Čím déle respondenti v ČR byli, tím spíše připouštěli možnost, že v ČR zůstanou natrvalo. Původním plánem většiny respondentů bylo v ČR pracovat jeden až tři roky, avšak zejména kvůli obtížnějším existenčním podmínkám a horší finanční situaci se (odhadovaný) počet let pobytu prodlužoval. Po roce a půl pobytu například Bolormaa na otázku, jak dlouho zde chce s manželem žít, odpověděla:

No ještě čtyři nebo pět let. (...) Musíme vydělávat, abych si mohla v Mongolsku postavit jurtu a auto. Mongolové mají cíl si vydělat a vrátit se. (...) Manžel říkal, že budeme makat jeden či dva roky tvrdě a budeme to mít, ale teď, když jsme si zvykli, tak jsme si řekli, že už tu zůstaneme maximálně pět let.

Obecně mezi respondenty převažovala touha pobývat v ČR pouze několik let, dosáhnout migračního cíle (výdělek, dokončení studia dětí atp.) a vrátit se domů do Mongolska (srov. Leontiyeva, Nečasová 2009). Mezi respondenty se našly i případy

osob, které v ČR zůstávaly především proto, aby splatily dluh za cestu do ČR, který jim narostl a který nezvládaly splácet. Ti respondenti, kteří přijížděli do ČR s úmyslem usadit se v ČR trvale, svoje rozhodnutí často později přehodnocovali s tím, že ČR nesplnila jejich očekávání.

Trvalejší pobyt byl podmiňován dobrou prací, přítomností manžela či manželky a dětí. Z výpovědí déle usazených vyplývalo, že k dlouhodobějšímu pobytu v ČR došlo spíš shodou okolností než cíleným rozhodnutím. Například jedna z Mongolek vyprávěla, že u ní rozhodnutí zůstat v ČR vlastně nikdy nepadlo, a to přesto, že žije v Česku již dvacet let:

Já pořád jsem se nerozhodla. Ale jakmile člověk padne do toho kola, každodenní starosti, tak se furt snaží najít chleba. A pak prostě čas utíká a utíká. Není čas nějak přemýšlet a rozhodnout se na nějaký velký plán. Odjet někam nebo tak. Také je to drahé s dětmi někam jezdit. A děti se narodily tady, jsou to české děti, oni se naučily tady žít a odjet s nimi do Mongolska a začít tam s nimi žít. Pro ně je to spíš těžké, pro mě ne, když jsem se tam narodila, vyrostla. Mluva je pro ně neznámá. Altantsetseg

Ovšem ani pro několik respondentů, kteří se v ČR nadlouho či natrvalo zůstat rozhodli, není toto rozhodnutí zůstat lehké. Nejedná se přitom pouze o stesk po rodné zemi, ale i o to, že nejsou se svými nejbližšími, že se nemohou postarat o staré rodiče atp.

No, někdy přijdou takové doby, kdy chci strašně jet domu, úzkost, stačí, když slyším, že mámu bolí hlava, ale musím to přemoci. Ale alespoň na krátkou dobu bych tam chtěla jet, abych vydržela dalších deset let. Arvin

Výsledky ukazují na to, že přestože výrazná většina respondentů nechtěla v ČR zůstat natrvalo, zůstávali Mongolové v Česku výrazně déle, než se ze začátku domnívali. To potvrzuje empiricky podložené závěry, že dočasná migrace se velmi často změní v dlouhodobou či trvalou (viz např. Piore 1979). Mezi respondenty se vyskytoval i pro migraci často typický mýtus o návratu (srov. Szaló 2007). Dlouhodobé usazení bylo často motivováno rodinnou situací a nebylo pro respondenty ani jednoduché, ani jednoznačné. Tyto závěry je však třeba vnímat v perspektivě toho, že téměř polovina respondentů legální pobyt ztratila a šance žít v ČR natrvalo (alespoň dočasně) ztratila. Další část respondentů se také dostávala opakovaně do situací, kdy byla porušována jejich základní práva, otázkou tedy zůstává, jak by se vnímání dlouhodobějšího pobytu vyvíjelo za příznivějších podmínek.

6.5.2 Trvalý pobyt a občanství

Protože většina respondentů pobývala na území ČR pouze několik let, nebyla v situaci, aby uvažovala o trvalém pobytu, natož o občanství. Otázka trvalého pobytu byla aktuální pouze pro několik málo respondentů, kteří o něj velmi stáli, a pouze čtyři respondenti trvalý pobyt měli. Trvalý pobyt byl mezi respondenty kýženým cílem, protože pro ně znamenal výrazně větší pobytovou jistotu a více práv, která s sebou mimo jiné přinášela lehčí uplatnění na trhu práce (více k tomu viz např. Tollarová 2008).

Nikdo z respondentů s trvalým pobytem do budoucna o občanství neuvažoval. Během terénního výzkumu však osoby mongolského původu, které o České občanství požádaly nebo ho již získaly, byly zaznamenány. Nezájem ze strany respondentů o české občanství byl způsoben očekávanou byrokratickou obtížností procesu a tím, že by se museli vzdát mongolského občanství.

... hlavně by s tím plno papírování a zase, když pojedu domu, tak bych musela zažádat o vízum, další papírování, tak. Když chci, tak odjedu, když chci tak přijedu zpátky. Vyhovuje mi to [trvalý pobyt]. Altantsetseg

Za nemožnost získat dvojího občanství kritizuje ČR i studie MIPEX III (2010) s upozorněním, že přijetí možnosti dvojího občanství by vedlo také k lepší integraci cizinců. Jak ukazuje přehled v kapitole 4.2.4 Mongolská migrace z pohledu statistik, je míra udělení českého občanství dřívějším občanům Mongolska velice nízká (od roku 2001 se jedná pouze o 13 případů). To však nelze zdůvodnit pouze nedostatkem poptávky ze strany Mongolů; jak upozorňuje v rozhovoru Boušková (Čaněk 2005), české občanství je udělováno v malém rozsahu a i žadatelům, kteří splňují všechny podmínky, nezřídka občanství udělováno nebývá (více viz např. Baršová 2010).

6.5.3 Vnímání České republiky

Hodnocení České republiky a české společnosti bylo převážně kladné. Mongolové především oceňovali to, že se lidé zdraví, děkují si, neperou se na veřejnosti a že je v ČR čisté životní prostředí a relativně bezpečné silnice.

...každý si vychází s každým slušně, tak je to tady příjemný. Battumur

...je to dobrý, lidé jsou slušní, navzájem se zdraví, to v Mongolsku není. Munkh-gerel

Líbí se mi tady, že je tu klid, je tu dost práce, jsou tu levnější potraviny. Oyun-erdene

Mně se líbí, že je tady pořádek ve městech, je tu větší čistota než v Mongolsku. Chimgee

Jaký je tu výběr zboží a jak se chovají v obchodech, třeba v Tescu, je tolik pokladen a všude vás pozdraví – dobrý den, děkuji... to v Mongolsku není. Tuya

Negativními oblastmi, které respondenti opakovaně zmiňovali, byly mezilidské vztahy. Nejčastěji respondenti poukazovali na negativa plynoucí z jejich odlišnosti (vizuálního vzhledu, jazykové neznalosti, celkového postavení migrantů) a reakce českých občanů na to (nadávky, křik, provokace, nepřijetí obecně). Další výtky se pak týkaly převážně odlišnosti některých potravin, zejména byla opakovaně zmiňována vodová chuť masa, které v Mongolsku tvoří základní potravinu, nebo fakt, že je maso v ČR drahé.

Celkově v rozhovorech zaznívalo pozitivní hodnocení Česka s vyzdvihnutím, že ČR je pozitivní zemí především pro své občany, ale ne pro nově příchozí (srov. Leontiyeva, Nečasová 2009).

Líbí se mi česká kultura, že jsou Čechy klidné, mírné, je tu svoboda. Ale Česko jako zemi vůbec neznáme, jsem jen tady na jednom místě, nemáme na poznávání země čas. Taky je tu málo nehod na silnicích, vlaky jezdí přesně – celkově se český stát chová hezky ke svým občanům, umožňuje jim třeba možné půjčky, ale k nám ne, protože nejsme jeho občané. Miegan

Je to tady zvláštní, je tu hodně lidí, kteří nepracují nebo pracují, ale nedělají svou práci dobře, a přitom mají stejná práva a asi ještě větší než ti, co pracují poctivě. Saran

6.5.4 Bilancování migrace

Ke konci rozhovorů byli respondenti dotazováni na to, jak svou cestu do ČR hodnotí. Většinou byly výpovědi respondentů ovlivněny tím, jak se jim dařilo, velká část bilancování, která se týkala jich osobně, proto nebyla dobrá. Hodnocení Česka jako země naopak bývalo poměrně pozitivní. Za pozornost stojí i to, že pokud byl osud daného respondenta opravdu zoufalý, snažil se vyjmenovat alespoň nějaké pozitivní věci, které mu migrace mohla dát. Respondenti zejména oceňovali možnost vidět jinou část světa, nutnost starat se sám o sebe či studovat. Jako velké negativum bylo opakovaně zmiňováno odloučení od rodiny. I ti, kteří pobývali v ČR již dlouho, si uvědomovali, že přestože pro ně byla migrace například z ekonomického hlediska přínosem, přesto něco cenného migrací ztratili.

... mrzelo mne taky dlouho, že ten produktivní věk, co jsem mohla dělat něco doma, v rodné zemi, být společností nějak prospěšná, nějak užitečná. Ale stejně ty roky jsou pryč a já jsem se s tím musela smířit, něco za něco, poznala jsem českou kulturu, etiketu, kulturu, vyspělejší zem. Něco jsem získala, něco jsem ztratila. Altantseteg

Opakovaně se také objevoval smutek a znechucení nad situací migrantů v ČR. Respondenti si všímali toho, že příjíždějící mnohdy investovali svoje či rodinné celoživotní úspory, aby mohli legálně přijet do Evropy, ale tady jejich práva nikoho nezajímají a ti, kteří na migrantech vydělávají, postihování nejsou.

Ano, celkové náklady se vším všudy vyjdou na osobu asi 2200 USD, to je hodně peněz, lidi sem jedou a ještě mají nesnáze a pak si ještě musí platit cestu domů. Tady v místnosti sedíme jenom tři, ale venku je dalších dvě stě, tři sta lidí, kteří často ani nevědí, co se děje, a jeden člověk vydělává tolik, že to za jeden život ani nemůže spotřebovat. Khongor

Je strašný problém s pracovními smlouvami a celkově se zprostředkováním práce a taky s tím, jaká ta práce je. Kdo za tím vším stojí? Většina pracovních smluv je hrozná, nedělají to dobří lidé, jak je to možné? Tolik a tolik lidí má problémy.

T: A vy máte problémy?

No, já ani nemám pracovní smlouvu. Tuya

Co se týče přání respondentů, přála si i většina z nich, aby byli normálně placeni za práci, mohli pracovat ve zdravém pracovním prostředí, aby dostudovali a hlavně aby neměli problémy s prodloužením pobytu či neregulérním statutem. Často si také přáli, aby jejich život dosahoval běžných standardů života občanů ČR.

Hodně věcí. No, že bych mohla mít ten příjem, abychom mohli mít dovolenou. (...) Tak muž je trochu nešťastný z toho. (...) Mě by stačilo jenom na Šumavě, do Jeseníků. Nikam daleko, jenom za desetník, neutrácet. Byli jsme na venkově do sedmi let, hlídali jsme ovce – v zimě ne, to jsem byla ve škole, ale hned v květnu jsme tam jeli... Arvin

Jindy bylo jejich hlavní přání, aby mohli být se svými nejbližšími, či vůbec zpátky v rodné zemi.

Manželka a děti mi chybí. Každý večer sním o dcerce. (...) Nejvíc se mi stýská po rodině, sestřích, ale i po zemi. Celkově mi chybí spoustu věcí. Miegan

Několik málo respondentů i vypovídalo o tom, že se jim jejich přání, co v životě dělat, cestou do Česka splnilo. A to cíleně nebo náhodou skrze práci a uplatnění, které v Česku mají. Jindy se jim sen splnil jen částečně a začít nový, lepší život se jim nepodařilo.

Já bych chtěla pracovat jako šička. Munkh-shur (pozn. jako šička pracovala)

Vlastně se mi v Čechách splnil můj sen být tlumočnicí, zpěv jsem studovala hlavně kvůli rodičům, a vždycky jsem si přála překládat, jen okolnosti by měly být jiné. Hongorzul

Měl jsem sen, že si zajedu podívat se do Prahy, slyšel jsem, že věže v Praze jsou udělány ze zlata – říká se Zlatá Praha. Chtěl jsem tu začít nový život, ale to se mi zřejmě taky nepodařilo. Erdenekhu

7 Situace v oblasti vydávání víz v Mongolsku

Kapitola sedmá se věnuje v první části informacím získaným z výzkumu v Mongolsku – po seznámení se způsobem realizace a okruhů této části výzkumu je podrobněji přiblížena situace na české ambasádě v Ulánbátaru a to, jaká byla situace v jednotlivých oblastech, které se mongolské migrace do ČR přímo dotýkaly (aktivity zprostředkovatelů, možnost půjčování peněz, dostupné informace atp.). Druhá část se zabývá vývojem na české ambasádě v Ulánbátaru s důrazem na události, které se výrazně podepsaly na poklesu mongolské migrace do ČR. Stručně je zmíněn i program tzv. dobrovolných návratů.

7.1 Informace z výzkumu z Mongolska

Výzkum v Mongolsku probíhal intenzivně během dvou týdnů v květnu 2008, tedy v době, kdy kulminovalo množství mongolských žadatelů o pracovní vízum do ČR. Výzkum probíhal v hlavním městě Mongolska Ulánbátaru a jeho okolí. Hlavní cíle výzkumného pobytu byly: **(a) monitoring situace před ambasádou včetně rozhovorů se žadateli o vízum a pracovníky velvyslanectví, (b) sběr informací o zprostředkovatelských agenturách, které zařizovaly vízum a cestu Mongolů do ČR, včetně provedení rozhovorů se zprostředkovateli, (c) mapování dostupných informací o možnosti migrace do ČR.** K získání potřebných informací byl výzkum v Mongolsku rozčleněn do následujících výzkumných aktivit:

- Analýza inzerátů nabízejících pobyt v ČR.
- Realizace rozhovorů se zprostředkovateli práce.
- Získání informací o doprovodných jevech mongolské migrace (půjčování peněz, dostupnost kurzů češtiny v Ulánbátaru atp.).
- Monitoring situace před českým velvyslanectvím, rozhovory s žadateli o vízum, rozhovory se zaměstnanci ambasády, obsah informačních tabulí před konzulátem, obsah webových stránek konzulátu.

Součástí výzkumného pobytu bylo i provedení rozhovorů s dalšími zainteresovanými aktéry (např. odborníky z mongolského ministerstva práce, mongolskými

demografy atp.). Výzkumu předcházela krátký přednáškový pobyt v Ulánbátaru, kterého se autorka účastnila jako jeden z členů delegace organizované Mezinárodní organizací pro migraci (IOM) v rámci projektu *Informovaná pracovní migrace z Mongolska*.²⁰¹ Z realizovaných setkání bylo pro tento výzkum důležité vyjádření pracovníků mongolského ministerstva práce, že Mongolsko emigraci svých občanů za prací podporuje²⁰² a že si je vědomo problémů, se kterými se mohou občané Mongolska v průběhu migrace setkávat, včetně problému činnosti zprostředkujících agentur v Mongolsku, jejichž činnost současná mongolská legislativa reguluje, ale v praxi nemá kapacity na jejich kontrolu. (Tento vstřícný postoj mongolských představitelů je také reflektován v práci mongolského velvyslanectví v ČR, které má někdy zásadní vliv na život Mongolů v ČR, např. v oblastech vyřízení nového pasu, oddávání. Obecně Mongolové hodnotili mongolskou ambasádu v ČR jako nápomocnou).

Co se týče povolení ke zprostředkování práce, mongolské ministerstvo práce v roce 2008 evidovalo platné povolení 28 zprostředkovatelských agentur, z nichž pouze dvě (HONZA a GURVANUULMANDAL) měly povolení zprostředkovávat migraci Mongolů do ČR. V mongolské legislativě nejsou za zprostředkovávání práce bez příslušného povolení stanoveny sankce, v praxi nejsou zprostředkovatelské agentury kontrolovány. Mongolským úřadům navíc chybí data o migraci Mongolů, například podle statistik mongolského ministerstva práce odjelo v roce 2007 do ČR dlouhodobě pouze 136 osob, podle statistik ČSÚ však v roce 2007 přijelo do ČR minimálně 2677

---

²⁰¹ Před samotným začátkem výzkumu autorka v Ulánbátaru v rámci výše zmíněného projektu přednášela o situaci mongolských pracovních migrantů v ČR pro (a) mongolské ministerstvo spravedlnosti a vnitra, (b) mongolské ministerstvo sociálních věcí, (c) úřad mongolského komisaře pro lidská práva a (d) na katedře demografie a výzkumném centru školy ekonomických studií Mongolské národní univerzity. Zároveň navštívila několik nevládních neziskových organizací (např. Mongolské centrum pro otázky genderové rovnosti). Účast v tomto projektu jí zprostředkovala kontakty na nejruznější mongolské představitele, významné bylo i to, že díky těmto přednáškám pokrývaly náklady IOMu i náklady na letenku. Na samotný výzkum v Mongolsku však účast v tomto projektu neměla žádný obsahový vliv a výzkum byl realizován až po skončení přednáškového pobytu. Výhodou bylo, že skrze kontakty koordinátora projektu Tomáše Janeby na NNO v Mongolsku se podařilo domluvit přes místní NNO vynikajícího informátora a tlumočnicka, který dříve žil dvanáct let v ČR. Tento tlumočnick znal mnoho lidí, kteří dříve studovali nebo pracovali v ČR, mluvil plyně mongolsky i česky a měl zásadní vliv na úspěšný vstup do prostředí během výzkumu. Mimo zmíněné kvality rozuměl i problematickým aspektům české migrační politiky, právě on se svou flexibilitou a přístupem také podílel na tom, že výzkum v Mongolsku lze snad považovat za zdařilý.

²⁰² Na stranu druhou však v roce 2008 začalo Mongolsko samo pociťovat nedostatek pracovní síly, např. ve stavebnictví. V době naší návštěvy proto například mongolská vláda jednala o dočasné migraci 15 000 Severokorejců.

Mongolů. Povolení ze strany českého ministerstva práce a sociálních věcí zprostředkovávat práci z Mongolska do Česka mělo v květnu 2008 celkově 15 agentur a několik dalších (přibližně 4) si o licenci zprostředkovatelské agentury zažádalo. Na obou stranách (tj. v Mongolsku a Česku) působilo velké množství nikde neregistrovaných agentur nebo jednotlivců, kteří práci a další záležitosti bez jakéhokoli povolení zprostředkovali.

7.1.1 Inzeráty v novinách

V květnu 2008 bylo v Mongolsku možné dozvědět se o migraci do ČR, mimo případných známých a příbuzných, z médií. Minimálně jeden z televizních kanálů vysílal záběry krásné české krajiny a vmlouvavý hlas mluvil o dobré práci a lepším životě.²⁰³ Velmi běžné byly inzeráty s nabídkou či poptávkou migrace do ČR v denním tisku (například v $\Theta\text{H}\Theta\Theta\Delta\Theta\text{P}^{204}$), běžná byla i inzerce o možnosti pracovat nebo studovat v jiných zemích (např. Koreji, Indii, USA, Itálii, Francii). V inzertních novinách ZARMEDEE či UURXAI ZAR (obdoba novin typu Annonce) bylo možné najít celé stránky, které se možností pracovat či studovat v zahraničí zabývaly. Texty inzerátů v těchto novinách zněly například:

- *Zprostředkuji studium do USA, Anglie, Čech, Indie, Koreji na jazykovou přípravku nebo magisterské studium nebo pomůžu za úplatu vyplnit formulář žádosti o vízum, přeložím materiály potřebné pro vízum.*²⁰⁵
- *Prodám pracovní smlouvu do ČR a prodám pas s českým vízem na ženu.*²⁰⁶

---

²⁰³ V době výzkumu mělo Mongolsko s počtem obyvatel 2,8 mil. více než 15 televizních kanálů, velká část z nich věnovala velký prostor reklamě.

²⁰⁴ Jedná se o mongolskou obdobu novin typu Lidové noviny. V $\Theta\text{H}\Theta\Theta\Delta\Theta\text{P}$ ze dne 5. 5. 2008 byl například inzerát s textem „*Chci koupit pozvání do Čech nebo schengenské vízum, spěšně, peníze platím hotově*“.

²⁰⁵ Podrobnosti sdělené po telefonu: Zprostředkovatel požaduje skupinu 10 lidí, každý zaplatí 2500 €, měsíční výdaje v ČR jsou dle něj 180 €, vízum vyřídí, jakmile bude těch deset lidí. Lidé dávají přednost USA či VB, do ČR se hlásí méně, ovšem v ČR láká možnost dostat se na vysokou školu a studovat zdarma.

²⁰⁶ Podrobnosti sdělené po telefonu: nabízející požadoval za pas s dlouhodobým vízem za účelem zaměstnání do ČR na jeden rok 3000 \$, za dodání pracovní smlouvy na sjednané místo požadoval dalších 1000 \$.

- *Zprostředkuji studium v ČR.²⁰⁷*
- *Potřebuji pět lidí do Čech na výrobu PC, kufrů a šití.*
- *Zprostředkuji práci do Čech, dobře placenou.*
- *Do Čech pošlu na pracovní smlouvu s garancí.*
- *Zařídím schengenské vízum do ČR.*
- *Hledáme obráběče, svářeče na povrchovou úpravu dřeva, 45 lidí do Čech, peníze si nebereme předem, ale až potom.*
- *Do Čech hledám ženu, s garancí.*
- *Hledáme pracovníky do ČR.*
- *Zařídím schengenské vízum do Čech.*
- *Prodám ženský pas s vízem do Čech.*
- *Do Čech zařídím práci s vysokým platem.*
- *Nabízím pracovní smlouvu do Čech.*
- *Poptávka: celá rodina potřebuje do ČR na pracovní smlouvu – zaplatím hotově.*
- *Poptávám schengenské vízum do ČR, zaplatím hotově.*
- *USA, Anglie, Čechy, Indie, zařídím vízum a jazykovou přípravu či Bc. či Mgr. studium.*
- *Zařídím jazykový kurz s rodilým mluvčím do Čech.*

7.1.2 Rozhovory se zprostředkovateli a analýza těchto rozhovorů

Celkem proběhlo **šest rozhovorů se zprostředkovateli práce**. První čtyři byli náhodně vybraní zprostředkovatelé, kteří měli inzerát ve výše zmíněných inzertních novinách, většinou s textem „zařídím práci a vízum do Česka“ nebo jeho obdobou. Tito zprostředkovatelé byli skrze tlumočnicka telefonicky osloveni a byla s nimi sjednána osobní schůzka s tlumočnickem, který se vydával za zájemce o cestu do ČR. Jeden z oslovených inzerujících (AlphaCon) byl ochoten mluvit pouze po telefonu.²⁰⁸ Další zprostředkovatel (Realitton) byl záměrně vyhledán, protože tento zprostředkovatel byl respondenty v ČR často zmiňován jako velmi problematický. S šestým zprostředkovatelem byl proveden rozhovor při neplánovaném setkání před českým velvyslanectvím v Ulánbátaru.

²⁰⁷ Podrobnosti sdělené po telefonu: dotyčná osoba nabízela za 4000 \$ zařízení jazykového kurzu v ČR, z čehož mělo jít 2000 \$ na zaplacení školného a 1200 \$ jako poplatek agentuře za služby a zbytek na zařízení cesty a víza. Polovinu peněz (2000 \$) bylo třeba poslat předem na účet banky, k transferu těchto peněz dál je však potřeba podpis odesílajícího i příjemce, a mělo k němu dojít, až dojde potvrzení o budoucím studiu. Dle dotyčné se předpokládá, že člověk zůstane s nabytou znalostí češtiny studovat v ČR vysokou školu.

²⁰⁸ Osobní setkání preferoval ve chvíli, kdy si je zájemce jist, že skutečně do ČR chce odjet a má k tomu dostatečnou hotovost. Na tohoto zprostředkovatele rovněž odkazovala telefonní informační linka v Ulánbátaru.

Se všemi zprostředkovateli proběhl rozhovor na základě předem připraveného scénáře. Tlumočník se vydával za Mongola, který chce odjet do ČR se svojí manželkou za prací. Zajímalo ho především následující: výše výdělku, druh práce, pracovní podmínky (přesčasy, pracovní smlouva), způsob platby, informace o životě v ČR. Dále zaznamenával, proč a jak zprostředkovatele práce práci a vízum v ČR vyřizuje a jakým dojmem působil. Získané informace byly po jeho navrácení od zprostředkovatele hned sepsány²⁰⁹ a jsou uvedeny v následující tabulce. Ceny jsou uváděny v amerických dolarech a v eurech tak, jak je uváděli zprostředkovatelé, do českých korun jsou přepočteny dle kurzů z května 2008.

Tabulka 9: Přehled odpovědí zprostředkovatelů práce v Mongolsku

Vysvětlivky:

M	muž
Ž	žena
\$	amerických dolarů
€	eur
TR	trestní rejstřík
prac. pov.	pracovní povolení,
<i>neuveđeno</i>	zprostředkovatel buď neodpověděl, nebo nebylo možné/vhodné tuto otázku položit, či ji tlumočník, který tyto rozhovory dělal, zapomněl položit.

---

²⁰⁹ Tlumočník měl během rozhovorů puštěný i malý skrytý diktafon, protože se bál, že si něco nebude pamatovat nebo nebude moci zaznamenat, ale záznamy z něj nebylo nutné nikdy použít, získané informace ihned po sdělení obsahu rozhovorů smazával.

Přehled odpovědí zprostředkovatelů práce v Mongolsku (1. část)

Jméno agentury, případně zprostředkovatele	Khatanbaatar (soukr. osoba)	<i>Jméno neuvedeno</i>	BUSIIN GOL
Slibovaná výše výdělků za 1 měsíc	M – 1200 \$ (19600 Kč) Ž – 800\$ (13100 Kč) hrubá mzda	1000\$ (16300 Kč) hrubá mzda	max. 1000\$ (16300 Kč) spíše nižší, dle výkonnosti hrubá mzda
Druh práce	M – svářeč, slévač Ž – montování el. součástek	montování součástek	M – na stavbě nebo v továrně se dřevem Ž – v potrav. průmyslu
Pracovní doba	Max. 10 h denně	5 dní v týdnu	<i>neuvedena</i>
Přesčasy	nejsou možné	bez přesčasů	možné, ale ne v neděli, platí se za ně dvojnásobek
Potřebné dokumenty k vyřízení víza	pas, občanský průkaz, rodný list, výpis z TR a fotky	občanský průkaz, rodný list, výpis z TR, zdravotní prohlídka	ověř. kopie obč. průkazu a rodného listu, pas, platný min. 5 let, fotky, výpis z TR, zdravotní prohlídka (testy na HIV, TBC)
Cena za vyřízení víza, pracovního povolení	M – 1200 \$ (19600 Kč) bez cesty Ž – 1000 \$ (16300 Kč) bez cesty	1720 € (43400 Kč) včetně cesty	1500 € (38000 Kč) včetně cesty
Způsob platby	složeny v bance, po obdržení pracovního povolení poslány agentuře	300 € (7600 Kč) hned, zbytek po obdržení pracovního povolení	300 € (7600 Kč) hned, zbytek po obdržení pracovního povolení
Další podmínky	<i>neuvedeny</i>	věk pod 45, během 1. roku nelze z práce odejít	během 1. roku nelze z práce odejít
Doba vyřízení všeho	4 měsíce	4 měsíce	4 měsíce
Způsob zprostředkovávání	zprostředkovatel má v ČR bratra a sestru	zprostředkovatelka dříve v ČR pracovala, spolupracuje se sestrou v ČR	zprostředkovatel dříve v ČR studoval, jeho spolužák v ČR zařizuje uplatnění lidí v ČR, práce je v Praze, Plzni či v Brně
Zkušební doba, plat během ní	<i>neuvedena</i>	2 měsíce s platem 650\$ (10600 Kč)	1 měsíc, plat 500 € (12600 Kč)
Ubytování	<i>neuvedeno</i>	zajištěno na ubytovně, velké množství lidí na pokoji	zdarma, ubytovnu platí zaměstnavatel
Jak zprostředkovatel působil	nevěrohodně, na některé dotazy neodpověděl, mlžil	působila přesvědčivě, věk cca 40 let, dala kontakt na učitele češtiny	poměrně dobře
Ostatní	průkaz svářeče nebo slévače je velkou výhodou	ve firmě již mnoho Mongolů prý pracuje, s sebou si lidé mají vzít jídlo, šaty, elektrospotřebiče	teprve vysílá první skupinu, zažádal si o povolení na mongolském ministerstvu práce

Zdroj: Autorka

Přehled odpovědí zprostředkovatelů práce v Mongolsku (2. část)

Jméno agentury, případně zprostředkovatele	<i>Před ambasadou, jméno agentury nezaznamenáno</i>	ALPHA CON	REALITTON/ REALITCENTRUM
Slibovaná výše výdělku za 1 měsíc	700–800 \$ (11400–13100 Kč) hrubá mzda	500–700 € (12600–17700 Kč) hrubá mzda	M – 1300 \$ (21200 Kč) Ž – 1000\$ (16300 Kč) čistá mzda
Druh práce	výroba kufrů a počítačových součástek výroba součástek do aut	montování součástek pro čipočítače	M – na stavbě Ž – ve skladu
Pracovní doba	pracovní doba od 6 do 14 h (tj. 8 h)	různá kolem 8–10 h denně	od 6 do 17 h minimálně, často se pracuje 14, 15 h
Přesčas	možnost přesčasů	většinou možné	možné, za stejný plat
Potřebné dokumenty k vyřízení víza	<i>neuveđeno</i>	<i>neuveđeno</i>	platný pas na pět let, kopie pasu, rodný list, kopie diplomu nebo kvalifikace, fotky, výpis z TR, občanský průkaz
Cena za vyřízení víza, pracovního povolení	1500 € (38000 Kč) včetně cesty	1500 € (38000 Kč) včetně cesty	1500 € (38000 Kč) včetně cesty
Způsob platby	záloha 500 € (12600 Kč), zbytek po obdržení pracovního povolení	350 € (8800 Kč) hned, zbytek po obdržení pracovního povolení	ve třech splátkách á 500 € (12600 Kč) (nabrání žádosti, pracovní povolení, vízum)
Další podmínky	<i>neuveđeny</i>	<i>neuveđeny</i>	<i>neuveđeny</i>
Doba vyřízení všeho	3 měsíce	4 měsíce	6–8 měsíců
Způsob zprostředkovávání	<i>neuveđen</i> , pravděpodobně se jednalo o bývalé migranty	<i>neuveđen</i>	Mongol, který jezdí mezi ČR a Mongolskem, rozhovor proběhl s jeho asistentkou
Zkušební doba, plat během ní	2 měsíce, plat v tu dobu 650 \$ (10600 Kč)	<i>neuveđena</i>	3 měsíce, v tu dobu plat 650 \$ (10600 Kč)
Ubytování	30–100 \$ (500–1600 Kč) měsíčně na ubytovně	30 \$ (500 Kč) měsíčně na ubytovně	2–3 rodiny v jednom pokoji, zprvu špatné, pak možnost lepšího
Jak zprostředkovatel působil	zejména nešťastně	informace po telefonu, na uvedené adrese nikdo nebyl	poměrně přesvědčivě
Ostatní	malé děti přijet nemohou, starší mohou po roce či roce a půl, je možné je posílat do školy a školky	zprostředkovatel již zařídil práci v ČR 400 osobám a činnost provádí 4. rokem Po několika dotazech projevil nechuť se bavit.	čekají na nabídky práce, nepřijímají žádosti, za týden by už je měli mít. Slibovali možnost odjet z ČR pracovat do okolních zemí.

Zdroj: Autorka

Žádný ze zprostředkovatelů neměl oprávnění od mongolského ministerstva práce provozovat zprostředkovatelskou činnost do ČR. Oprávnění zprostředkovávat práci cizincům ze strany MPSV do ČR měla pouze agentura AlphaCon.²¹⁰

Zprostředkovatelé nabízeli hrubou mzdu v rozsahu 11400 až 21200 Kč. Nejčastěji se slibovaná mzda pohybovala kolem **16300 Kč**. Co se týče nabízené práce a pracovního uplatnění, jednalo se vesměs o **nekvalifikované manuální práce**, s drobnou výjimkou poptávky po svářečích a slévačích. Většinou zprostředkovatelé nabízeli uplatnění v různých montovných elektronických součástek, na stavbě, ve skladu, v kožedělném průmyslu, dřevozpracujícím průmyslu a v potravinářském průmyslu.

Velký rozptyl byl v očekávané pracovní době, nejčastěji uváděli zprostředkovatelé **osm až deset hodin denně**, vyskytly se ale i informace o až patnáctihodinové pracovní době. Co se týče možnosti pracovat přes čas, lišily se informace od zprostředkovatelů zcela zásadně – někteří uváděli, že možnost pracovat přesčas u dané práce možné není, u jiných to naopak možné bylo. Pokud byly přesčasy možné, nebo dokonce očekávané, lišilo se i jejich slibované finanční ohodnocení. Podle jednoho zprostředkovatele byly přesčasy placeny stejně jako běžná pracovní doba, jiný však uváděl, že jsou placeny dvojnásobně.

Jako **potřebné dokumenty k vyplnění žádosti o vízum** a vyřízení víza uváděli zprostředkovatelé nutnost předložit občanský průkaz a rodný list nebo jejich notářsky ověřené kopie, výpis z trestního rejstříku, pas (většinou s platností na dalších pět let), fotky a v některých případech i zprávu z lékařské prohlídky (včetně testů na HIV a TBC) či kopii diplomu nebo nejvýše dosažené kvalifikace. **Cena** za (a) vyřízení pracovního povolení, (b) podání žádosti o vízum nad 90 dní za účelem zaměstnání v ČR včetně správních poplatků, (c) cesty vlakem do ČR a (d) vyřízení tranzitního víza přes Rusko se nejčastěji pohybovala **kolem 38 000 Kč** a mezi cenami nebyly příliš velké rozdíly. V žádném případě nebylo možné si od zprostředkovatele peníze půjčit a splácet je až z výplaty v ČR. Způsob platby se sice u každého zprostředkovatele lišil, ale

---

²¹⁰ Je možné, že oprávnění měla i agentura Realitton, kvůli problémům s několika názvy a obtížné transkripci mongolských jmen však tento údaj nebylo možné ověřit.

většinou bylo třeba s vyplněnou žádostí odevzdat první splátku ve výši 7 600 až 12 600 Kč a po obdržení pracovního povolení z ČR (či jeho příslibu), které je třeba k podání žádosti o vízum, doplatit zbytek. Vyskytly se i případy, kdy k zaplacení došlo ve třech, a nikoli ve dvou splátkách, nebo případ, kdy byly peníze složeny v bance na účet, se kterým bylo možno manipulovat pouze za přítomnosti žadatele o vízum a zprostředkovatele a z toho účtu byly peníze odeslány na účet zprostředkovatele po obdržení pracovního povolení. Zprostředkovatelé shodně uváděli, že dříve se stejná částka (1 500) platila v amerických dolarech, ale poté, co dolar poklesl a euro mírně stoupl, se vše začalo platit v eurech. Co se týče případného vrácení peněz v případě, že žádost o vízum bude i přes přiložené pracovní povolení zamítnuta, byly reakce zprostředkovatelů poměrně nečitelné. Většinou se tvářili, že by peníze nevraceli a potřebovali dalších 3000–8000 Kč na vyřízení nového pracovního povolení nebo tvrdili bez bližšího určení, že by část peněz vrátili. Opakovaně se ovšem vyjadřovali, třebaže rozhodnutí nebylo na nich, že k takové situaci nedojde. Slibovaná potřebná **dobu na vyřízení** pracovního povolení a víza byla nejčastěji **4 měsíce**, nejkratší pak 3 měsíce a nejdelší a pravděpodobně **jediná reálná 6–8 měsíců**. V některých případech zprostředkovatelé uváděli **další podmínky** typu věk pod 45 let nebo opakovaně nutnost pracovat u sjednaného zaměstnavatele alespoň jeden rok, kdy tvrdili, že během prvního roku není možné dát výpověď.

Co se týče **pracovních podmínek, pracovní smlouvy** atp. **nebylo možné** v tomto ohledu **získat** od zprostředkovatelů **mnoho informací**. Někdy se ukázalo, že zprostředkovatelé nevěděli, jak bude práce v ČR probíhat, od kdy do kdy je pracovní doba, kdy a v jakém jazyce bude podepsána pracovní smlouva, co bude tato smlouva obsahovat, jak je to se zajištěním lékařské péče atp. Na tyto otázky opakovaně odpovídali, že v ČR je to dobré, bezpečné a že člověk nemá mít strach. V jiných případech ale byli poměrně dobře schopni popsat, jak vypadá běžný pracovní den, co je náplní práce atp. Většina zprostředkovatelů rovněž upozorňovala na existenci **zkušební doby** v rozsahu 1–3 měsíců s tím, že plat během zkušební doby je výrazně (o třetinu až

polovinu) nižší než plat po jejím skončení. Žádný ze zprostředkovatelů však neuváděl, že také existuje možnost se během zkušební doby neosvědčit nebo dostat výpověď.²¹¹

Velká část zprostředkovatelů rovněž zajišťovala ubytování na ubytovně a upozorňovala, že ubytování nebývá, dokud si zájemci nenajdou vlastní bydlení, dobré kvality, zejména kvůli nutnosti sdílet pokoj s více lidmi. Cena ubytování se měla pohybovat od 500 do 1600 Kč za měsíc. V rozhovorech se zprostředkovateli se také objevily různé informace, podle jedněch bylo možné po čase pozvat do ČR děti, dle jiných to možné nebylo. Další uváděli, že již zprostředkovali práci velkému počtu Mongolů nebo že na místě, kde bude zájemce pracovat, již mnoho Mongolů pracuje. Jeden zprostředkovatel otevřeně uvedl, že se zprostředkováváním teprve začíná. Někdy doporučovali vzít si potvrzení (diplomy) o dosaženém vzdělání nebo získaných dovednostech.

Doporučení, které zprostředkovatelé občas dávali, bylo vzít si s sebou větší množství sušeného masa, protože maso je v ČR drahé, a rovněž si přivést elektroniku a oblečení, tedy artikly, jejichž pořizovací cena je v Mongolsku výrazně levnější. Naopak (poměrně pravdivě) informovali o tom, že cenová úroveň jídla není (s výjimkou masa) v ČR zásadně vyšší než v Mongolsku. Část ze zprostředkovatelů se také uchýlovala ke zdůrazňování toho, že v ČR je možno studovat zadarmo, pravděpodobně s cílem vzbudit dojem, že není problém si při práci vystudovat například vysokou školu. Stejně tak padl slib, že není problém odjet dál legálně pracovat do dalších evropských zemí.

---

²¹¹ Ve struktuře kladených otázek byla opomenuta otázka, zda zprostředkovatelé práce pouze práci zprostředkovávají a lidé dále pracují pro českého zaměstnavatele (či zaměstnavatele sídlícího v ČR), nebo zda v ČR pracují dále pod klientem/zprostředkovatelem. Protože někteří zprostředkovatelé uváděli jména firem, které zaměstnávají cizince výlučně přes agentury, nebo někdy zmiňovali osobu, „která vás bude mít na starosti a všechno s vámi řešit,“ lze odvodit, že velká část zprostředkovatelů vysílala Mongoly pracovat v ČR pod klientem, i když se to tak zájemcům o práci v ČR vůbec nemuselo na základě informačních pohovorů jevit. Jak ostatně vyplývá z rozhovorů s Mongoly v ČR (viz kap. 6), mnohdy jim zprostředkovatelé slibovali práci přímo pod českým zaměstnavatelem, ale v realu pak pracovali pod klientem. Mnoho zprostředkovatelů také uvádělo výraz, že zájemci budou pracovat „pro českého zaměstnavatele“, což ale v praxi znamenalo, že lidé sice pracovali pro českého zaměstnavatele, ale skrze klienta. To přirozeně mnoho zájemců o cestu do ČR nevědělo a věřilo, že budou pracovat přímo pro českého zaměstnavatele. Tento výzkum však neobjasňuje, kdo z oslovených zprostředkovatelů zprostředkoval práci přímo a kdo nepřímo.

Kategorie „jak zprostředkovatel působil“ byla do výzkumu dodána proto, že po provedení prvního rozhovoru tlumočnick, který rozhovor prováděl, sdělil, že i přes dobré informace by s tímto zprostředkovatelem rozhodně do ČR nejel. Zprostředkovatel často odpovídal neurčitě, chlácholil, že všechno půjde dobře, a ani kancelář, kde se setkali, neměla žádné vybavení atp. Přestože lze „dobrý dojem“ uměle navodit, část zprostředkovatelů neměla vlastní kancelář, jeden z nich se chtěl potkat na ulici, další byl ochoten sdělit informace pouze po telefonu a kancelář jiného byla permanentně neobsazena. Na druhou stranu část zprostředkovatelů působila dobře a informovaně a kompetentně. Pro mnohé zájemce o pracovní cestu do ČR mohl hrát dojem, kterým zprostředkovatel působil, značnou roli. Zde není od věci zmínit, že část zprostředkovatelů si byla tohoto faktu dobře vědoma.²¹²

7.1.3 Půjčování peněz

Značná část respondentů v ČR zmiňovala, že si na cestu do ČR půjčila v Mongolsku v bance nebo jiné finanční instituci. Z tohoto důvodu se výzkum zaměřil i na podmínky, za jakých bylo v Mongolsku možné si za tímto účelem vypůjčit finanční hotovost. Pozornost přitom byla směřována na banky a záložny a na subjekty, které nabízejí půjčení peněz v inzertních novinách.

Ze sedmi náhodně oslovených bank v Ulánbátaru (Ulanbaatar City Bank, Golomt Bank, Chaan Bank aj.) nebyla žádná ochotná půjčit peníze na cestu do ČR. V několika bankách uváděli, že dříve na cestu do zahraniční půjčovali, ale že s tím nemají dobré zkušenosti. Banky většinou doporučily obrátit se na nebankovní finanční instituce, které byly dle popisu podobné českým záložnám. V těchto finančních ústavech (např. BID, Deed Mandal) byla ochota půjčit peníze (účel půjčky instituce nezajímá) na úrok 3,5 % či 4 % a dobu nejdéle 6 měsíců s podmínkou zastavení bytu nebo domu. Výše poskytnutého možného úvěru se pohybovala mezi 1000 a 2000 USD. Subjekty (např. Best Kredit), které nabízely možnost půjčky v inzertních novinách, byly k půjčení peněz výrazně vstřícnější, ale také za podmínky vyššího úroku (5 %, případně výše) s podmínkou, že u nich zájemce nechá drahé auto nebo jim zastaví byt.

---

²¹² Například v rozhovoru s migranty v ČR Solongo vyprávěla, že před odjezdem do ČR viděla i fotky zařízeného bytu, kde budou bydlet, ale nakonec bydlet v dosti špinavé ubytovně.

Půjčit si peníze na cestu do ČR bylo v květnu 2008 v Ulánbátaru tedy obtížné nebo vysoce nevýhodné. Banky na tento účel již půjčovat nechtěly a ostatní subjekty měly nastaveny poměrně tvrdé podmínky půjčky (výše úroků, nutnost zástavy bytu či auta, půjčení pouze na půl roku atp.).

7.1.4 Kurzy češtiny v Ulánbátaru

Pokud měl zájemce o práci v ČR snahu učit se před odjezdem do ČR česky, mohl využít pouze služeb jediného člověka, který kurzy češtiny nabízel a zároveň působil jako tlumočnick a překladatel.²¹³ Tato osoba nabízela jak jednoduchý mongolsko-český slovníček základních pojmů a frází, tak výuku češtiny za podmínky, že se sejde alespoň malá skupina zájemců. 56 výukových hodin ve skupině stálo 120 000 MNT (1 700 Kč).

7.1.5 Situace před českým velvyslanectvím, dostupné informace

Informační tabule českého zastupitelského úřadu v Ulánbátaru, obsahovala informace o překladatelích se soudním oprávněním, úřední hodiny, informace o poplatcích za vízum, podmínky vydávání krátkodobých a dlouhodobých víz a náležitosti potřebné pro podání žádostí, informaci o tom, že na vízum není právní nárok, a o nutnosti předkládat potvrzení o zdravotním pojištění při cestě do ČR. Úřední hodiny pro nabírání žádostí o dlouhodobá víza byly pouze dvakrát hodina a půl týdně pro jednotlivce, půl hodiny týdně pro skupinová podání žádosti. Úřední hodiny velvyslanectví byly ve všední dny od 9 do 18 h, nicméně agenda pro veřejnost byla následující:

---

²¹³ Poměrně intenzivní pátrání po těchto kurzech (inzerát v novinách, doporučení zprostředkovatelské agentury, leták v kopírovacím a překladatelském centru) vždy dospělo ke stejnému člověku, který výuku češtiny nabízel.

Tabulka 10: Úřední hodiny českého velvyslanectví v Ulánbátaru

den	čas	agenda
úterý	9.30–11.00	přijímání žádostí – dlouhodobá víza (individuální)
	11.00–12.30	přijímání žádostí – krátkodobá víza
	14.00–16.00	vydávání víz
středa	11.00–12.30	přijímání žádostí – dlouhodobá víza (individuální)
	14.00–16.00	Informace pro veřejnost
čtvrtek	11.00–12.30	přijímání žádostí – krátkodobá víza
	14.00–16.00	vydávání víz
	16.00–16.30	přijímání žádostí – dlouhodobá víza (skupinově, firmami)
(vedoucí David Hrdoušek)		

Zdroj: Autorka na základě informací před českým velvyslanectvím v Ulánbátaru

Nástěnka upozorňovala na to, že od 24. 4. 2008 není možné vložit do vedlejší schránky pouze jména lidí, kteří se chtějí na zastupitelský úřad dostavit, ale společně s touto žádostí je nutné vhodit i pracovní povolení z úřadu práce nebo alespoň příslib pracovního povolení. K této změně přistoupil zastupitelský úřad proto, že o pohovor (při kterém se odevzdávají všechny potřebné záležitosti) žádali i lidé, kteří ještě všechny dokumenty neměli, nebo někteří lidé žádali opakovaně, i když jejich žádost již byla přijata. Další informace, zejména v mongolštině, na vývěsce před zastupitelským úřadem byly následující:

- upozornění na povinnost zaregistrovat se po příjezdu do ČR na cizinecké policii během prvních tří dnů,
- informace o tom, že se správní poplatky již platí v eurech namísto dřívějších amerických dolarů,
- telefonní číslo (311053), kam je možné se ve všední dny od 10.30 do 13.00 obracet o informace,
- dva webové odkazy, kde případně hledat informace («www.mzv.cz/ulaanbaatar», «www.czechembassy.org/ulaanbataar»),
- vzor vyplněné české žádosti o vízum nad devadesát dní s několika mongolskými vysvětlivkami a vzory, jak mají vypadat přikládaná fota,
- vzor pracovního povolení s informací o tom, že pracovní povolení platí 180 dní od doby vydání; pokud se během této doby vízum vyřídí nestihne, není možné ho vydat a je třeba pracovní povolení prodloužit, respektive spíše požádat o nové,²¹⁴
- seznamy lidí a dat, kdy se má kdo a v kolik hodin dostavit na ambasádu (2× týdně 70 lidí, kteří žádali o dlouhodobé vízum, od půlky června pak pouze 30 lidí, termíny byly vyvěšeny na dva měsíce dopředu),
- seznam lidí, kteří dostali a nedostali vízum (284 kladných vyřízení, 29 zamítnutých).

²¹⁴ K tomu byl uveden příklad: pracovní povolení vydáno dne 12. 9. 2007 + 180 dní = vízum je třeba vydat do 10. 3. 2008.

Třebaže nástěnka upozorňovala na to, že informace je možné najít na webových stránkách českého velvyslanectví v Mongolsku, obsahovaly tyto stránky zejména informace o ambasádě, aktuality, informace k podnikání, seznam a znění mezinárodních smluv atp. Ani základní praktické informace o životě v ČR nebo na co by si měli žadatelé o vízum nad 90 dnů dát pozor, jaké jsou jejich povinnosti atp. stránky neobsahovaly.

Systém podávání žádosti o dlouhodobé vízum byl následující: žadatelé nejprve museli vhodit do umístěné schránky kopii rozhodnutí úřadu práce k povolení zaměstnání či příslib tohoto rozhodnutí, poté několik měsíců čekali, až byli pozváni na pohovor na zastupitelský úřad, během kterého předali všechny potřebné dokumenty k žádosti o vízum nad 90 dnů, a poté opět několik měsíců čekali, než byla jejich žádost vyřízena a dostali (či nedostali vízum). Změna systému nabírání žádostí o dlouhodobá víza byla zavedena v roce 2007. Před tím čekávali žadatelé o vízum před zastupitelským úřadem několik dní a nocí, aby se dostali na řadu. Ve frontě docházelo k předbíhání a vyhroceným situacím, někteří svědci podle reportáží českých médií dokonce mluví o organizování této fronty mafií (např. Vidlák 2010). Aby zastupitelský úřad zabránil vytváření front před velvyslanectvím, byla ke vchodové bráně umístěna schránka, do které žadatelé nejprve museli hodit kopii dokumentů potřebných pro podání daného typu žádosti (u pracovních víz šlo zejména o potvrzení či příslib úřadu práce). S určitým časovým odstupem byla jména žadatelů s datem pozvání na pohovor na zastupitelský úřad zveřejněna na nástěnce před velvyslanectvím. Během pohovoru předali zájemci všechny potřebné dokumenty k žádosti o vízum, a poté opět dlouhou dobu čekali, než bude jejich žádost vyřízena.

7.1.6 Informace z fronty před českým zastupitelským úřadem

Navázat kontakt s žadatelem o vízum ve frontě před českým zastupitelským úřadem, ve které autorka s tlumočnickem strávila zhruba dva dny, nebylo zprvu jednoduché. Komunikaci otevřela až skutečnost, že autorka byla schopna skrze tlumočnicka poskytnout informace o životě v ČR, o které byl mezi žadatelem vysoký

zájem.²¹⁵ Z praktických věcí o životě v ČR zajímalo nejvíce zájemce o vízum, jaké jsou běžné ceny potravin, kolik stojí veřejná doprava, cena za pronájem bytu, zda jsou vysoké školy opravdu zdarma, jaká je běžná pracovní doba, na co si mají dát pozor, zda je Česko opravdu tak krásné, kde se mohou učit česky, jaký je vztah Čechů k Mongolům, jaké jsou pracovní zákony, kde tyto zákony najdou, co musí udělat na cizinecké policii, jaké mají v ČR povinnosti atp. Hlavní a stále znovu opakované dotazy se však týkaly toho, kde je možné si stěžovat na fungování české ambasády. Většina z nich čekala na vyřízení žádosti již měsíce a hledala, jak svou situaci řešit. Opakovaně poukazovali na to, že nový systém, kdy lidé již nemusejí čekat v dlouhých frontách před zastupitelským úřadem, aby se dostali na řadu, ale kdy jen vhodí do schránky žádost a kopii potvrzení z úřadu práce a jejich jméno se dnem pohovoru se objeví po čase na seznamu, který visí před zastupitelským úřadem, není zdaleka tak efektivní, jak se zdá. Mnoho lidí totiž, když se jejich jméno po nějaké době na seznamu neobjevilo, dalo do schránky kopii potvrzení z úřadu práce znovu. Výsledkem bylo opakované zvaní lidí, jejichž žádost již byla přijata. Ve skutečnosti proto ambasáda nenabírala 140 individuálních žádostí týdně, ale méně. Vzhledem k nedodržování správních lhůt vyřizování a skutečnosti, že **česká ambasáda nestíhala dostatečně rychle žádosti nabrat a vyřídit, propadalo mnoha lidem zaplacené pracovní povolení**, jehož platnost je jen 180 dní!

Lidé ve frontě před ambasádou²¹⁶ uváděli například následující příběhy:

Já a dalších pět lidí jsme v srpnu 2007 dostali potvrzení z pracovního úřadu o pracovním místě v ČR, požádali jsme si o vízum, ale na řadu jsme přišli až v dubnu 2008, to už jsme měli pracovní smlouvu dávno propadlou. Každý z nás tak přišel o 350 €

²¹⁵ Důležité bylo navázání prvního kontaktu, skrze tlumočníka se podařilo navázat kontakt s jedním párem, který se chystal do ČR odjet, jakmile ostatní uslyšeli, že někdo mluví o tom, jaký je život v ČR, začali postupně přicházet. Část z nich byla před ambasádou i další dny, proto po prvotním navázání kontaktů s další komunikací problém nebyl. Během kontaktu s čekajícími lidmi autorka a tlumočníka opakovaně zastavovali dva Mongolové v kožených bundách s dotazem, na co se autorka ptá a co ve frontě dělá; kdo jsou oni, však nechtěli specifikovat. Jejich přítomnost působila rušivě.

²¹⁶ Protože dva dny v týdnu byli dovnitř na ambasádu zvaní lidé na pohovor – tedy předání žádosti o vízum nad 90 dnů podle vyvěšeného seznamu, nebylo autorce zřejmé, proč se před zastupitelským úřadem tísni od časných ranních hodin tolik lidí. Podle informací čekajících bylo běžné stát dříve, než ambasáda zavedla seznamy, s žádostí o vízum se všemi náležitostmi ve frontě i několik dní a nocí. Podle odpovědí se však lidé před ambasádou tísnilo převážně proto, že (a) měli strach, aby se skutečně dostali dovnitř, byť byli zapsáni na seznamu pro ten den, a protože (b) ambasáda měla krátké příjímácké hodiny. Dále proto, že na seznamu sice nebyli, ale (c) se snažili získat jakékoli informace o svém případu a (d) někteří lidé přijeli z velké dálky, nemají peníze na cestovné, tak prostě před ambasádou čekají, kdy vyvěsí seznam, na kterém se objeví jejich jméno, aby věděli, kdy se mají na ambasádu v budoucnu dostavit.

(8800 Kč), za novou pracovní smlouvu teď musíme zaplatit dalších 150 € a podle situace na české ambasádě to vypadá, že i když vše děláme tak, jak máme, opět naši žádost vyřídit nestihnou. Co s tím máme dělat? Jak se můžeme bránit? Proč ambasáda nedodrží lhůty? (muž středního věku)

Potvrzení z úřadu práce jsme dostaly počátkem listopadu 2007, potvrzení z úřadu práce jsme tedy měli platné do konce dubna 2008, ihned jsme se nahlásili na ambasádu s žádostí o pohovor, ale na řadu jsme se dostali až začátkem května, kdy již bylo potvrzení neplatné. Každá z nás jsme tedy zcela zbytečně vyhodily 300 € (7 600 Kč). Jak je to vůbec možné? (dvě mladé ženy)

V lednu jsem dala potvrzení od úřadu práce do schránky a pořád nic, stále nevíš datum mého pozvání na pohovor, a to už jsou lidé pozvaní i na červenec. Co mám dělat? (mladší žena)

Druhá část čekajících před ambasádou byli lidé, kteří již na ambasádě odevzdali všechny potřebné náležitosti a teď čekali na rozhodnutí o vydání nebo nevydání víza. Stejně tak byla jejich situace obtížná a také oni museli velice dlouho čekat na odpověď. Od obou skupin opakovaně zaznívaly stížnosti na přístup konzulárních pracovníků, částečně byla tato skutečnost způsobena nemožností získat odpověď, v jakém stádiu se nachází jejich žádost o vízum či kdy budou moci svou žádost odevzdat. Rovněž pokud se lidé před ambasádou tlačili, přicházel prý konzul a vyhrožoval, že pokud se budou tlačit a strkat, nebudou pracovat. Mnoho lidí ve frontě před ambasádou bylo zoufalých a ve stresu, často se zadlužili, narůstaly jim vysoké úroky, přicházeli o byt i majetek a neměli žádné zprávy, jak to s jejich žádostmi o vízum nebo jen podáním žádosti vypadá.²¹⁷ Jeden z čekajících to popsal následovně:

Abyste vůbec mohla do ČR jet, potřebujete značné množství peněz, 1 500–1 700 € (37 900–45 500 Kč), zadlužíte se, protože v ČR budete placena tak, že to poměrně rychle splatíte. Peníze si musíte půjčit a zastavíte svůj byt. Když ale vyřízení žádosti a víza trvá tak dlouho, nabíhají vám takové úroky, že je z mongolského platu nemůžete zaplatit, takže o byt přijdete. Nemáte pak nic.

---

²¹⁷ Vzhledem k tomu, že český zastupitelský úřad stojí hned vedle jihokorejského a jižní Korea je jednou ze zemí, kam také mnoho Mongolů jezdí, porovnávalo mnoho žadatelů situaci před českou ambasádou se situací před korejskou ambasádou. Před korejskou ambasádou lidé prakticky nečekali, ambasáda nabírala žádosti každý den od 8.30 do 17.30 a zhruba do týdne dávala odpověď, za týden tam přitom vyřídí mezi 500 a 1000 žádostmi týdně (tj. až cca 160 denně). Podle muže, který korejskou ambasádu hlídal, se prý před nedávnem také začaly před jejich ambasádou mírné fronty tvořit, korejská stana však na to rychle reagovala navýšením počtu pracovníků a prodloužením pracovní doby.

Různí lidé ve frontě také uváděli, že frontu lze za 250 \$ (4 100 Kč) předběhnout a podat žádost bez čekání, v případě, že jde takto dovnitř celá skupina, platí se 200 \$ (3 300 Kč) za osobu; zda šlo o fámou nebo o pravdivou informaci, se ale nepodařilo ověřit.

Důvody pro cestu do ČR, které žadatelé uváděli, se plně shodovaly s těmi, které uváděli Mongolové, kteří již v ČR v době výzkumu pobývali, tedy: výdělek, jistější život, příbuzní, klidné prostředí, dobré/bezpečné pracovní podmínky. Za zprostředkování cesty do ČR, víza a pracovního povolení většinou žadatelé zaplatili od 25 000 Kč do 45 500 Kč (srov. Krebs 2010).²¹⁸ Co se týče získání peněz na cestu, zhruba polovina žadatelů ve frontě uváděla, že sehnala peníze v hotovosti tak, že měla nějaké úspory a zbytek si propůjčovala po příbuzných a známých, druhá polovina uváděla, že prodala nebo zastavila svůj byt. Zvláště druhá skupina na tom byla kvůli dlouhé době vyřizování jejich žádosti (nebo dokonce nevyřízení) a tak narůstajícím úrokům, které často vedly ke ztrátě bytu či domu, velmi špatně. Informace o životě v ČR získávali především od těch, kdo již v ČR pracovali nebo pracují, a od svých zprostředkovatelů. Překvapivé bylo, že lidé uváděli značně **odlišnou dobu**, za kterou byly **k pohovoru** na ambasádu **pozváni**. Většina čekala na termín pohovoru 4 měsíce. Vyskytly se ale i případy lidí, kteří **na pohovor čekali až osm měsíců (!)**, ale také případy, kdy čekali pouze **dva měsíce**. **Na vyřízení žádosti** o vízum pak **opět** uváděli, že často **čekají kolem 4 měsíců**, ale někdy i déle (viz i Krebs 2010). Pokud je k procesu čekání na nabrání žádosti a vydání víza připočtena doba, kterou potřebuje zprostředkovatel na získání pracovního povolení či příslibu pracovního povolení z úřadu práce, lze vypočítat, že **celý proces odjezdu do ČR trval tři čtvrtě roku až rok**.

Přestože přijímané žádosti **měly být kontrolovány** a v případě nějaké nesrovnalosti nebo chyby měli být žadatelé o vízum vyzváni k opravě, žádosti bývaly i kvůli banálním chybám jejich žádosti odmítnuté a možnost opravy neexistovala.

Při vyplňování formuláře žádosti o vízum nad 90 dní do ČR jsem udělala špatně jednu pomlčku, zaplatila jsem 156 \$ správný poplatek a vízum mi nedali, protože jsem měl v žádosti špatně tu jednu pomlčku. Nyní musím žádost znovu podávat, dlouho čekat a platit také znovu – nyní 156 €, je to v pořádku? (žena před ambasádou)

Již čekám rok, žádost jsem sice již před rokem podala, ale udělal jsem v ní chybu, nezdá se mi, že by mou žádost někdo kontroloval, prostě mi vízum odmítli, musel jsem zaplatit znovu a požádat znovu, přitom se jednalo jen o drobnost. Nerozumím tomu, proč člověka nemohou vyzvat k opravě. (muž před ambasádou)

---

²¹⁸ Cena za cestu do ČR, sehnání pracovního místa a pomoc s vyřízením formalit se v průběhu času měnila a postupně zdražovala.

Mimo žadatele o víza a zprostředkovatele bylo před českým zastupitelským úřadem také možno potkat **několik Čechů a několik Mongolů, které jejich firmy vyslaly, aby urgovaly vyřízení víz** jejich budoucích či žádaných mongolských pracovníků. Několik lidí mělo dokonce toto pověření od několika firem. Příběhy, které tito lidé vyprávěli, se vesměs týkali situací, kdy se firmy snažily získat například sezonní pracovníky na jaro, léto a požádali o jejich víza necelého půl roku předem, žadatelé o vízum kvůli časovým prodlevám na ambasádě teprve čekali na to, zda bude jejich žádost vyřízena, či nikoli, a místo příjezdu v březnu mohli přijet až v září či později, kdy již pro ně firma neměla práci.

7.1.7 Názory pracovníků mongolské ambasády

Přestože rozhovor s generálním konzulem Davidem Hrdouškem byl na dobu výzkumu v Mongolsku dohodnut a potvrzen, zrušil ho pan konzul dva dny před jeho konáním.²¹⁹ Pod podmínkou anonymity a tím, že rozhovor nebude nahráván, byl v Mongolsku k rozhovoru svolný jeden pracovník českého zastupitelského úřadu, který uvedl následující informace:²²⁰

Český zastupitelský úřad je v současnosti mezi mlýnskými kameny. Na jednu stranu na něj tlačí zaměstnavatelé, kteří potřebují pracovní sílu, na straně druhé prý není ochota státu na tento tlak odpovídat. To vede k situaci, že přestože počet žádostí o vízum do ČR narostl oproti minulému roku (2007) o sto procent, výše úvazků zůstává na ambasádě nezměněná. Na českém zastupitelském úřadě je stále pouze 2,5 úvazku na vyřizování víz. Přirozeně to, co udělala korejská ambasáda, která navýšila počet pracovníků, vypadá rozumně, k tomu však není v ČR vůle. Těch 2,5 úvazku musí nabrat zhruba 150 žádostí týdně, možná 200. Žádost je třeba zkontrolovat, zpracovat do počítače, což zabere alespoň pět minut, zkompletovat pro cizineckou policii, napsat dopis, ofotit, uložit, poslat originál, všechno je velmi časově náročné, natožpak dělat pohovor. Stačilo by nám pět lidí navíc, klidně Mongolů, kteří by kopírovali a dělali podobné věci, a bylo by po problému, ale neřeší se to.

Mongolové odjíždějí ve zvýšené míře do ČR, protože je ČR láká lepšími mzdovými podmínkami, pracovními právy, láká je i Evropa, Schengen, chtějí poznat, jak se žije jinde. Možná i to, že by se mohli podívat i dál do Evropy. Svou roli hraje i to, že počet lidí se zvyšuje, čím víc lidí jede do ČR, tím víc lidí o tom slyší a napadne je, že by mohli jet také. Navíc je důležité, že existuje migrační historie, bývalí migranti pomáhají se zprostředkováním. Také existuje oboustranný zájem, Slováci a Ukrajinci již ČR nestačí, a tak je poptávka firem i po Mongolech. To jsou důvody, proč volí ČR, pokud třeba totiž

²¹⁹ Na žádosti o setkání, když byl později v ČR, nereagoval. Na otázky zaslané na zastupitelský úřad i skrze tiskové oddělení ministerstva zahraniční neodpověděl ani v jednom případě. Připravené otázky proto částečně použila novinářka Magdaléna Sodomková, která se situací v Mongolsku rovněž zabývala. Z rozhovoru, který se jí podařilo realizovat, je čerpáno dále. Rozhovor je i v příloze této práce.

²²⁰ Obsah odpovědí je zcela zachován, kladené otázky jsou vynechány a text byl převeden do více kohezní podoby.

jedou do Jižní Koreje, bydlí v kontejnerech, pracují 12 h 7 dní v týdnu ve fabrice, nikam se nepodívají a pracovní práva příliš nemají.

Co se týče problému s vypršením platnosti pracovního povolení, tak samozřejmě existuje, snažíme se brát tyto lidi jako náhradníky, ale pak jsme zase obviněni, že se někdo dostane dříve, že bereme úplatky. Dříve se předbíhalo a uplácelo ve frontě, teď to není kvůli seznamům možné. O přijaté žádosti rozhoduje cizinecká policie, která má na vyřízení 120 dní, do té doby nám posílá žádosti zpět. Přijímáme i žádosti od agentur, pokud něco vyřizuje agentura, koukáme se, zda je na seznamu MPSV, pokud není, nespolupracujeme s ní. Co by se mělo změnit? Smlouva z roku 1999 by měla mít prováděcí protokol, tedy stanovit jasná pravidla, jak se budou lidi nabírat, kolik lidí ročně atp. Plus by měla existovat postižitelnost zprostředkovatelů.

Oficiální pohled českého velvyslance Václava Jílka a konzula Davida Hrdouška v rozhovoru, který o rok později (v srpnu 2009) provedla Magdalena Sodomková, se však v pohledu na danou problematiku dosti liší, získané informace ukazují jiný pohled, kdy jako hlavní problém vidí nepřipravenost Mongolů na tuto cestu,²²¹ existenci pseudozprostředkovatelů a především deklaraci toho, že velvyslanectví o dlouhodobých vízech nerozhoduje²²² (text rozhovoru je uveden v příloze).

7.2 Situace v Mongolsku od roku 2009 dále

Od 1. 4. 2009 bylo podle webu ministerstva zahraničí ČR v Mongolsku pozastaveno vydávání dlouhodobých víz za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právnické osobě. Přestože tato zpráva byla v ČR poměrně hojně medializována, v samotném Mongolsku tato změna proběhla v tichosti – vydávání víz nebylo veřejně či oficiálně pozastaveno, ale naprostá většina podaných žádostí byla zamítnuta. S žadateli o vízum bylo tedy i nadále zacházeno podle standardních postupů (např. byl proveden pohovor), vzhledem k tomu, že víza nebyla téměř vydávána, jednalo se o formalitu. Stejně jako tomu bývá v jiných případech, nebyl žadatelům o vízum vrácen poplatek za podání žádostí, které byly zamítnuty. Ambasáda jen informovala o tom, že nové žádosti o výše zmíněný typ víz nebudou přijímány.

Nicméně poplatek za podání žádosti (v současnosti se jedná o 2 500 Kč) nebylo jedině, na čem neúspěšní žadatelé o vízum trčili. Velká část z nich čekala na vyřízení žádosti několik měsíců a do procesu investovala značné prostředky na získání

---

²²¹ Ovšem bez jakékoli zmínky, jak by se Mongolové mohli na cestu lépe připravit.

²²² Celý text rozhovoru je uveřejněn na «<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210859>» [cit. 2011-04-22].

pracovního příslibu atp. Řádově tak neúspěšní žadatelé přišli o stovky euro bez možnosti jakékoli refundace,²²³ často se jednalo o úspory celých rodin nebo o sumy utržené například za prodaný byt (viz i výše).

Od 26. 10. 2009 bylo vydávání dlouhodobých víz do ČR za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právnické osobě obnoveno, a tato informace se objevila i na stránkách českého zastupitelského úřadu v Ulánbátaru (Saková, Límová 2009). Obnovení předcházelo od 1. 7. 2009 spuštění internetového systému Ministerstva zahraničních věcí ČR, prostřednictvím kterého se cizinec registruje k podání všech žádostí o víza k pobytu nad 90 dnů na území České republiky – tzv. VISAPOINTu.

Možnost požádání o dlouhodobé vízum do ČR za účelem zaměstnání a podnikání však omezují nastavené kvóty, které v Mongolsku umožňují pouze velmi nízkému počtu zájemců objednat se k nutnému osobnímu podání žádosti. Při opakovaných pokusech při psaní této reportáže však všechny snahy zjistit možnost podání víza nad 90 dní za účelem zaměstnání byly neúspěšné a podle Visapointu jsou „všechny termíny obsazeny“, termíny pro podání žádosti o vízum za účelem podnikání nebo sloučení rodiny však dostupné byly. Co se týče víza za účelem zaměstnání, ukazují současné informace (duben 2011) na to, že stanovené kvóty mohly již být pro rok 2011 vyčerpány.²²⁴ Zástupce zprostředkovatelské firmy AplhaCon, která v současnosti mongolským zájemců pro vybranou firmu v ČR práci zprostředkovává, totiž popisuje současný stav následovně: „Získali jsme pracovní povolení pro devadesát lidí, které školíme a připravujeme. Přestože ale dostali pracovní povolení, už měsíce se nám je nedaří zaregistrovat jako žadatele o vízum.“ (Polanská 2011). Na veřejné debatě „Jaké cesty vedou do Česka“ navíc zástupce AlphaConu doplnil,²²⁵ že jejich zaměstnanci se v trojměnném provozu snaží nalogovat do systému podání žádosti o vízum nad devadesát dní za účelem zaměstnání do ČR téměř nepřetržitě již tři měsíce. Stejně tak dodal, že přestože podávali v minulosti žádost o vízum pro větší skupinu lidí za stejných podmínek jednomu zaměstnavateli, získala vízum pouze třetina z nich. Přestože tedy

---

²²³ Většina žadatelů organizovala svou cestu do ČR skrze zprostředkovatele, v praxi se pak lišilo, jakou částku ze zaplacené sumy jim zprostředkovatelé vraceli, pokud k tomu vůbec byli ochotní.

²²⁴ Viz dále, ale i záznam z debaty „Jaké cesty vedou do Česka?“ ze dne 31. 3. 2011, záznam části debaty je dostupný na: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2283070> [cit. 2011-04-22].

²²⁵ Jedná se o výše zmiňovaný záznam z debaty „Jaké cesty vedou do Česka?“ (viz pozn. výše).

desítky Mongolů v současnosti o vízum nad 90 dní do ČR za účelem zaměstnání žádají a pro žádost splnili hlavní podmínku, kterou je příslib či vydání pracovního povolení, možnost podání žádosti o vízum je uzavřena. Zprostředkovatelská agentura AlphaCon proto podala hromadnou žalobu na český stát z důvodu diskriminace těchto potenciálních žadatelů (ibid).

Nepopiratelnou výhodou Visapointu je eliminace případného korupčního prostředí na konzulátu při zpracovávání žádostí o dlouhodobá víza. Zavedení Visapointu je pozitivní i z pohledu eliminace front před zastupitelským úřadem a odstranění nepřehledností vážících se k seznamu osob pozvaných na pohovor. Na druhou stranu systém vyžaduje přístup na internet, což je zejména v odlehlejších oblastech Mongolska problém, pro některé žadatele je tak nutná asistence třetí osoby. To vede v kombinaci s obtížným, a někdy až nemožným, objednáním se na podání žádosti k vyloučení některých případných žadatelů nebo to zvyšuje jejich závislost na další osobě, která může provést jejich registraci.²²⁶ V případě úspěšného podání žádosti komplikuje žadatelům život i nutná podmínka osobní účasti na pohovoru na ambasádě, pro mnoho Mongolů může znamenat nutnost cestovat třeba 2000 km do hlavního města na několikaminutový rozhovor.

Od 1. 6. 2009 navíc musejí žadatelé o vízum nad 90 dní k žádosti o vízum předložit potvrzení o zdravotním stavu, které za cca 20 USD (cca 350 Kč) vydávají dvě mongolské státní nemocnice. Potvrzení prokazuje, že žadatelé o vízum netrpí tuberkulózou a syfilis.

Výše zmíněné události vedly k tomu, že počet zájemců o dlouhodobý pobyt v ČR zásadně poklesl, nicméně, jak je uvedeno výše, i pro zbývající zájemce je těžké (v případě potenciálního zaměstnání či podnikatelského záměru v ČR) se do systému Visapoint dostat. Těch několik málo zájemců, kterým se podaří do Visapointu zapsat, dnes absolvují pohovor, jejich žádosti o vízum jsou kontrolovány a v případě nedostatků žádosti jsou vyzváni k možné nápravě (v rámci tzv. institutu přípustnosti). Na omezení možnosti pracovní migrace do ČR reagovala většina zprostředkovatelských agentur

---

²²⁶ Viz informace o Visapointu «http://www.mzv.cz/jnp/cz/informace_pro_cizince/visapoint/index.html» [cit. 2010-12-22].

ukončením své činnosti nebo přeorientováním se na migraci do Jižní Koreji, o kterou je dlouhodobě v Mongolsku zájem a která pro případnou migraci nastavuje výrazně snadnější podmínky než Česká republika.²²⁷

Co se týče udělování krátkodobých víz, ukazuje se, že i podmínky pro jejich udělování jsou přísnější než v minulosti, například při návštěvě příbuzných v ČR požaduje mimo pozvání český zastupitelský úřad předložení zpáteční letenky a další dokumenty, které potvrzují pouze dočasnost pobytu žadatele v ČR. Podle zkušenosti Mongolů žijících v ČR je obtížné pozvat své příbuzné na návštěvu.²²⁸

Na druhou stranu došlo oproti minulosti ke zveřejnění výrazně podrobnějších informací na stránkách českého zastupitelského úřadu v Mongolsku («www.mzv.cz/ulaanbaatar/cz»). Mimo informací o vízovém procesu, formulářů ke stažení atp. existuje na stránkách i sekce, která v mongolštině informuje zájemce o práci v ČR o nejzákladnějších věcech, na které si mají dát pozor, a co jsou základní podmínky, které musejí pro prodloužení víza dodržet. Ze strany zastupitelského úřadu je patrná snaha o změnu. Oproti minulosti jsou otevřeni ke komunikaci s médii i dalšími zájemci. Pozvaní žadatelé dnes nemusejí čekat venku, ale ve zrekonstruované čekárně, kde jsou k rozebrání nakopírované informace ke všem typům víz, k dispozici jsou i vyplněné vzory žádostí v zatavených foliích, letáčky neziskových organizací a Ministerstva vnitra ČR v mongolštině a počítač, na kterém běží informační prezentace. V době náběru žádostí o pracovní víza je pouštěn film Skvělá příležitost, který informuje o rizicích migrace do ČR. Přehodnocený je i koncept nástěnek, na kterých se snaží ZÚ poskytované informace také převádět do podoby srozumitelné pro žadatele. Podle informací ze zastupitelského úřadu je možné si podkladové doklady nechat prověřit před datem podání žádosti úředníky zastupitelského úřadu. Velvyslanectví, přestože mu to Schengenský vízový kodex umožňuje, rovněž neuděluje výjimky z vízového řízení, a to především z důvodů snahy o co největší transparentnost v oblasti vydávání víz.

---

²²⁷ Jedná se o informace, které autorka získala z neformálního rozhovoru s bývalým pracovníkem české ambasády v Mongolsku dne 22. 2. 2011.

²²⁸ Např. v dubnu 2011 se autorka tohoto článku setkala s Mongolkou, která má v ČR trvalý pobyt a v roce 2011 pozvala na návštěvu svou sestru a tetu; i přestože obě splňovaly dle její výpovědi stejné podmínky, vstupní vízum dostala pouze její sestra, a to na dobu 14 dnů.

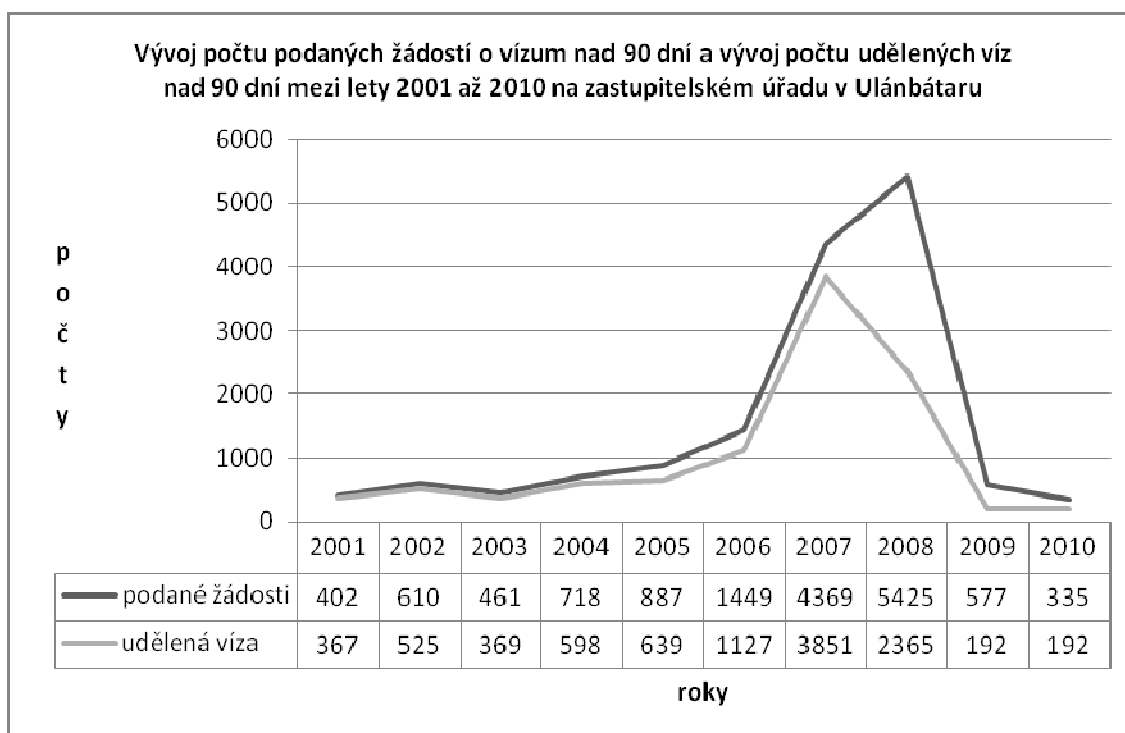
Nedávné zprávy z Mongolska (viz např. Polanská 2011) poukazují na to, že k zásadní změně zřejmě došlo v oblasti práce zprostředkovatelů, kteří byli dříve v procesu migrace do ČR klíčoví. Přestože někteří zprostředkovatelé dnes v systému ještě fungují, přestalo být organizování pracovní migrace do ČR finančně zajímavé, a to především kvůli omezenému počtu žadatelů. Tsogtsaikhan (2011) rovněž uvádí, že současné náklady na cestu do ČR (zaplacení, vyřízení a překlad potřebných dokladů, lékařské prohlídka, cestovní náklady) se pohybují kolem 1100 USD.

Po vypuknutí ekonomické krize patřili Mongolové mezi migranty, kteří využívali projekt tzv. Programu dobrovolných návratů. V rámci tohoto programu se navrátilo zpět do Mongolska podle údajů ministerstva vnitra 1342 Mongolů (Pecina 2010), tedy zhruba 16 % Mongolů, kteří v té době pobývali v ČR legálně. V rámci tohoto programu dostávali v případě návratu příspěvek 500 či později 300 EUR, který jim pomohl splatit část dluhu (Krebs 2010). Zdá se, že právě o něco nižší zadlužení (v porovnání např. s migrací z Vietnamu) právě sehrálo svou roli v tom, že finanční příspěvek nabízený v těchto programech byl alespoň částečně motivující. Ovšem jak uvádí Spálenský (2010), do programu často nebyli zařazeni Mongolové, kteří vydělávali více než deset tisíc čistého měsíčně. (A to i v případě, že veškeré uspořené peníze zasílali domů a jejich výdaje za ubytování dosahovali až 4000 Kč měsíčně.). Je tedy možné se domnívat, že bez těchto omezení mohl být zájem Mongolů o projekt ještě větší.

7.3 Počty vydaných víz mezi lety 2001–2010

Následující graf ukazuje počty přijatých žádostí o víza do 90 i nad 90 dní mezi lety 2001 až 2010 na velvyslanectví ČR v Ulánbátaru. Žádosti o vízum nad 90 dní od roku 2001 narůstaly, zejména mezi lety 2006 a 2007 byl tento nárůst výrazný, zároveň v této době byla naprostá většina přijatých žádostí vyřízena kladně. V roce 2009 došlo k výraznému poklesu přijatých, a zejména vydaných žádostí o dlouhodobé vízum, což bylo dáno výše zmíněným usnesením vlády č. 171 z 9. února 2009, na základě kterého byl pozastaven systém přijímání žádostí o dlouhodobé vízum za účelem zaměstnání, podnikání a účasti v právnické osobě od 1. 4. 2009. V říjnu 2009 byl systém přijímání žádostí obnoven, nicméně počet míst, který současný systém objednání pro podání žádosti o dlouhodobé vízum VISAPOINT umožňuje, je výrazně omezený. V roce 2010 bylo na ZÚ v Ulánbátaru podáno pouze 335 žádostí o vízum nad 90 dní, z nichž 192 bylo vyřízeno kladně.

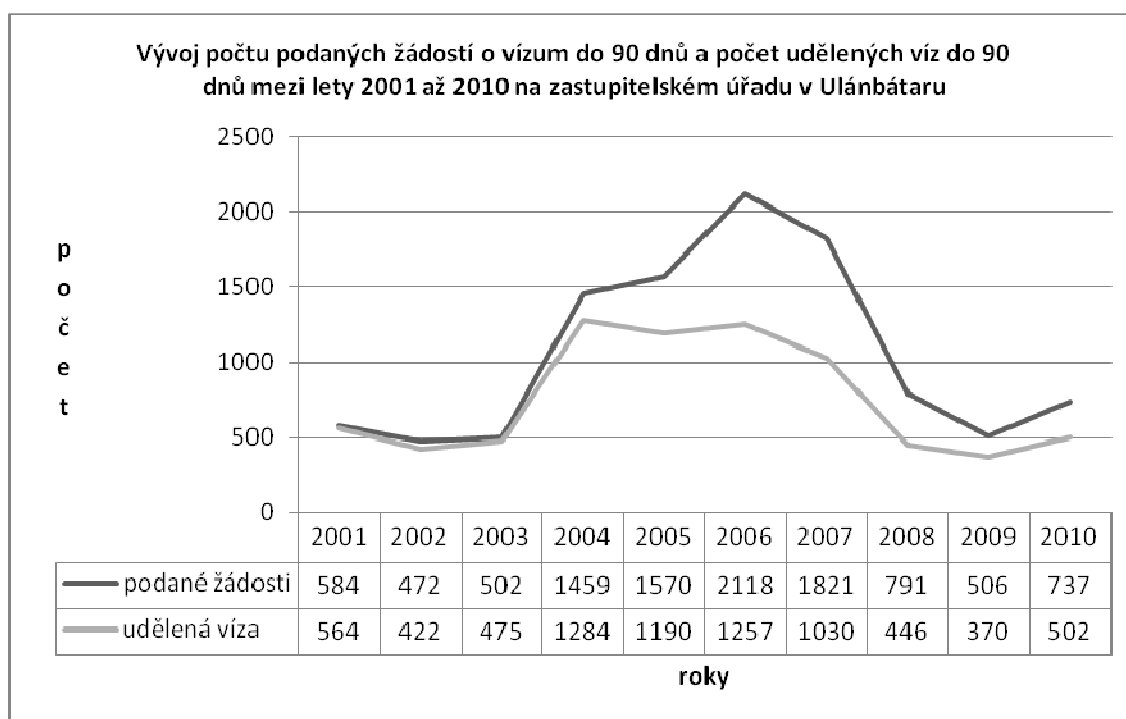
Graf 7: Počty přijatých žádostí o vízum nad 90 dní a počet vydaných víz nad 90 dní mezi lety 2001 a 2010 na velvyslanectví ČR v Ulánbátaru.

Zdroj: Autorka na základě dat Ministerstva zahraničních věcí ČR

Jak je patrné z dalšího grafu, do roku 2003 byl počet žadatelů o vízum do 90 dní poměrně nízký, nikoli však nevýznamný, a až do roku 2004, kdy došlo k prudkému nárůstu mongolských zájemců o vízum do 90 dnů, byla naprostá většina těchto víz vyřízena kladně. Od roku 2005 počet kladně vyřízených víz do 90 dnů postupně klesá, což může být způsobeno jak vstupem ČR do schengenského prostoru a vyšší opatrností při udělování těchto víz, tak objevujícími se informacemi (o kterých například vypovídali i mongolští respondenti v tomto výzkumu), že část Mongolů v ČR porušovala účel turistického pobytu nebo přesáhla dobu povoleného pobytu. Počet přijatých žádostí o tento druh víz prudce rostl až do roku 2006. V obou případech – přijatých žádostí i vydaných víz došlo v roce 2009 k prudkému poklesu, což bylo zapříčiněno výše zmíněnými změnami v české migrační (popřípadě zahraniční) politice. Rok 2010 ukazuje na pomalý nárůst jak přijatých žádostí o vízum do 90 dnů, tak kladně vyřízených víz do 90 dnů.

Graf 8: Počty přijatých žádostí o vízum do 90 dní a počet vydaných víz do 90 dní mezi lety 2001 a 2010 na velvyslanectví ČR v Ulánbátaru.

Zdroj: autorka na základě dat Ministerstva zahraničních věcí ČR

Další tabulka ilustruje vývoj počtu udělených dlouhodobých víz občanům Mongolska mezi lety 2001 a 2010 podle druhu účelu pobytu. Je zřejmé, že Mongolové s vízem nad 90 dní přijížděli v naprosté většině za účelem zaměstnání, nejvíce udělených takovýchto víz bylo v roce 2007, kdy bylo uděleno 3576 víz za účelem zaměstnání, v roce 2009 následoval signifikantní propad a ani v roce 2010 nedošlo k výraznějšímu nárůstu a počet udělených víz nad 90 dní za účelem zaměstnání dosáhl pouze 21 osob. Ostatní účely pobytu dosahovaly marginálních hodnot. Lehce výraznější byl jen účel pobytu za účelem sloučení rodiny.

Tabulka 11: Počet udělených dlouhodobých víz občanům Mongolska mezi lety 2005 a 2010 podle druhu účelu pobytu

rok/účel pobytu nad 90 dní	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
účel neuveden/jiné	367	515	32						1	5
zaměstnání		10	304	560	604	988	3576	2111	25	21
podnikání, účast v právn. osobě			7	12	5	16	14		2	2
rodinné			8	9	11	79	176	166	123	141
zdravotní			2							
pozvání				2	1					
studium/školení			16	15	17	43	83	88	41	21
ostatní (turistika, transit, obchod)					1	1	2			2
celkem	367	525	369	598	639	1127	3851	2365	192	192

Zdroj: autorka na základě dat MZV

I přes přínosnost údajů uvedených v této podkapitole je třeba hodnotit poskytnutá data s určitou rezervou. Údaje o mongolské migraci byly pro potřeby této práce získány ze tří zdrojů: přímo ze ZÚ v Ulánbátaru, z MZV a Služby cizinecké policie. Pouze data od MZV, která jsou uvedena výše, byla kompletní. Přesto jediná oblast, ve které se tyto zdroje rámcově shodovaly, byl počet a účel vydaných žádostí o víza nad 90 dní. V dalších oblastech – např. v počtu přijatých žádostí o víza celkem, v počtu přijatých žádostí o krátkodobá víza, v počtu přijatých žádostí o dlouhodobá víza – se poskytnutá data často zásadně lišila.

7.4 Shrnutí vývoje v letech 2009 a 2010

Vývoj na ZÚ v Ulánbátaru ukazuje na zásadní pokles přijatých i vydaných mongolských žádostí o vízum do ČR od roku 2009. K tomu došlo kvůli změněnému systému podávání žádostí o vízum nad 90 dní, který v současnosti neumožňuje podání vyššího počtu žádostí a některé účely pobytu (např. zaměstnání) v současnosti v praxi ani neumožňuje (srov. Polanská 2011). Tento přístup neodpovídá silným česko-mongolským vazbám a je především reakcí na ekonomickou krizi a nezvládnutím situace v oblasti přijímání a vydávání víz v letech 2006–2009. Netransparentní a do velké míry i nespravedlivý systém podání a vyřízení žádosti o vízum mezi lety 2006 a 2008 mnoho Mongolů připravil o velké finanční částky, což je v jasném rozporu s politikou prioritního postavení Mongolska z pohledu rozvojové pomoci ČR.

Ze strany ZÚ v Ulánbátaru došlo od roku 2009 k zásadní změně. I přes veškerou kontroverznost je systém podávání žádostí o dlouhodobá víza transparentnější a eliminuje možnost korupce. Informace poskytované žadatelům o vízum jsou obsáhlejší, přístup k žadatelům je vstřícnější a stanovené náležitosti přijímání a vyřizování víz by měly být výrazně lépe dodržovány. Zavedením kvót však došlo k systémové změně v české migrační politice, která především vedla k zásadnímu omezení mongolské migrace. Způsob stanovování kvót, jejich počet, a tudíž i „žádoucí“ počet potenciálních mongolských migrantů ČR navíc tají. V Mongolsku tak dochází i k následující situaci: (a) žadatelé o vízum nad 90 dní za účelem zaměstnání si zajistí v ČR místo neobsaditelné občanem EU, (b) získají na toto pracovní místo příslib z českého úřadu práce, a přesto (c) nemohou podat žádost o vízum, protože kvóty na přijetí podaných žádostí jsou vyčerpány či nejsou vůbec.²²⁹ Migrační politika ČR tak v současnosti kombinuje dva odlišné principy regulace migrační politiky (kvóty a nalezení volného pracovního místa), které nejsou vzájemně koordinovány. V případě Mongolska vedou tato opatření ke zbytečným výdajům Mongolů na získání příslibu zaměstnání na straně jedné a marné poptávce po mongolské pracovní síle v ČR na straně druhé.

---

²²⁹ Viz záznam z debaty „Jaké cesty vedou do Česka?“ ze dne 31. 3. 2011, záznam části debaty je dostupný na: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2283070> [cit. 2011-04-22].

8 Závěr: střet teorie a praxe

Tato práce se zaměřila na studium migrační a integrační politiky České republiky. Na tyto politiky nahlíží optikou zkoumání života migrantů v ČR a ověřuje tak nastavení migrační a integrační politiky a způsob implementace těchto politik s důrazem na jejich vliv na život migrantů v ČR. K tomuto účelu bylo vybráno studium mongolské migrace do ČR. Konkrétně bylo cílem práce zjistit, *jaký vliv mělo nastavení české migrační a integrační politiky na migraci Mongolů do ČR a jejich život v ČR*. K zodpovězení této otázky byla provedena případová studie mongolské migrace, která vychází především ze zjištění výzkumu realizovaného v Mongolsku a rozhovorů s mongolskými migranty v ČR. Společně s tím práce přiblížila vývoj české migrační a integrační politiky a proměny usměrňování migrace v období ekonomické krize.

Pojetí mongolské migrace v této práci vycházelo z teorie sítí a institucionální teorie. Zjištěné výsledky prokazují vysoký význam vazeb mezi Mongoly v Mongolsku a Mongoly na území ČR. Pro mongolskou migraci do ČR byla rovněž významná existence sítí mezi migranty, kteří se již nacházeli na území ČR. Pomocí těchto sítí byly předávány informace, které také sloužily k vyhledávání nové či lepší práce (srov. McKenzie, Rapoport 2006). Přesto se ukázalo, že pro mnoho Mongolů tyto sítě náklady a rizika spojené s migrací zásadně nesnižovaly. To bylo způsobeno strukturálními problémy souvisejícími s migrační politikou ČR a také tím, že velikost skupiny mongolských migrantů nedosáhla potřebného objemu, který by umožnil lepší zajištění bydlení, práce a další asistence, a tak redukoval hmotné náklady a rizika migrace (Chiswick, Miller 2010; Bauer, Riphon 2007). Mongolskou migraci také podporovala existence neformálních institucí – zprostředkovatelů, kteří z migrace profitovali (srov. Jennisen 2004). Méně významná pro mongolskou migraci pak byla existence skupin, které se nerůznějšími způsoby snaží zlepšit postavení těchto migrantů (viz Massey et al. 1993).

Výchozí teoretické perspektivy byly platné a nápomocné v porozumění rozhodujícím vlivům mongolské migrace, ale ukázaly se i jejich limity. Krissman (2005) argumentuje, že nedostatkem teorie sítí je skutečnost, že často zkoumají následky – tedy vztahy a komunikaci mezi migranty a jejich vliv na migraci – namísto příčin, tedy proč migranti tyto kontakty využívají. Podle něj je proto třeba zahrnout do studia migrace i tlak či poptávku ze strany zaměstnavatelů a aktéry (zprostředkovatele), kteří na tento tlak (poptávku) svou činností odpovídají. Tyto Krissmanovy poznámky, které institucionální teorie částečně reflektuje, se týkají aspektů, které byly pro mongolskou migraci zcela zásadní (viz dále).

Přestože institucionální teorie umožňuje uchopit existenci i motivaci zprostředkovatelských struktur, není ani použití této perspektivy v případě mongolské migrace bez limitů, zapojení zprostředkovatelů a jejich role totiž vnáší do mongolské migrace řadu otázek. Výzkum ukázal, že na organizaci migrace se podílela pouze malá část Mongolů s dřívější zkušeností pobytu v ČR a že tito zprostředkovatelé z řad Mongolů bývali navázáni na aktéry, kteří již migraci, především jiných skupin, zejména Ukrajinců, organizovali. Co stálo za zapojením těchto aktérů do mongolské migrace? V první řadě to byla poptávka zaměstnavatelů po pracovní síle, která v ČR nebyla dostupná, zkušenosti a kontakty těchto zprostředkovatelů a faktická nemožnost migrantů vyřídit si všechny potřebné podklady pro vízum nad 90 dní bez asistence dalších osob. Možné vysvětlení nabízí i výrazně menší nárůst počtu Ukrajinců, kteří přijeli v době nejvyššího nárůstu mongolské migrace do ČR (zejména rok 2005). Tento pokles ukrajinské migrace je možné vysvětlit například lepší ekonomickou situací na Ukrajině, snadnější možností Ukrajinců migrovat do jiných států po tzv. organžové revoluci či nasycením počtu ukrajinských migrantů ochotných migrovat do ČR.

Mongolská migrace do ČR mohla navázat na česko-mongolské vztahy a jejich historii. Z dob socialismu existuje několika tisícová skupina Mongolů, která ovládá český či slovenský jazyk. Ani současné česko-mongolské vztahy nelze redukovat pouze na formální vazby obou států, tyto vztahy existují i na dalších úrovních (např. obor mongolistiky v ČR a katedra bohemistiky v Mongolsku, Společnost přátel Mongolska v ČR, česko-mongolská obchodní komora atp.). O ČR existuje v Mongolsku dobré a vysoce pozitivní povědomí. Tyto vztahy včetně již existující marginální migrace Mongolů do

ČR přispěly ke vzniku a růstu sítí, které mongolskou migraci podporovaly (srov. Boswell 2008). Dalším významným vlivem se pak staly v Mongolsku rozšířené informace o možnosti migrace do ČR (srov. Ritchey 1976). Zejména se jedná o informace, které zasílali migranti z ČR, a o inzerci zprostředkovatelů v novinách a dalších médiích. Jako klíčové pro rozhodnutí k migraci do ČR migranti často označovali i finanční náklady. Přestože ČR ovšem nebyla respondenty vnímána pouze optikou ekonomicky lépe prosperující země, ekonomické důvody migrace byly často zásadní. Navíc, jak respondenti často zdůrazňovali, náklady na legální pracovní migraci do ČR byly mezi evropskými státy, které pracovní migraci Mongolům umožňovaly, nejnižší.

Role zprostředkovatelů byla významná jak pro šíření informací a cílené oslovování potenciálních zájemců v Mongolsku, tak i v kontextu české migrační politiky, která umožňovala migraci Mongolů v poměrně širokém měřítku. Nikdo z respondentů si přitom nebyl schopen zajistit si v Mongolsku příslib pracovního místa v ČR sám; všichni byli odkázáni na služby zprostředkovatelů. To koresponduje s Nekorjakovým zjištěním (2010), že logika fungování již institucionalizovaných zprostředkovatelských/klientských struktur je svázána s tím, jak stát reguluje migraci a jaké zájmy mají čeští zaměstnavatelé. Pro zájemce o migraci do ČR přitom neexistovala žádná možnost, jak rozpoznat, který zprostředkovatel je spolehlivý a který ne. Přestože chování zprostředkovatelů a klientů bylo v některých případech vůči respondentům opakovaně problémové, informace a sliby ze strany zprostředkovatelů oslovených v Mongolsku odpovídaly možné realitě v ČR (zejména výše platu, pracovní uplatnění). Všichni oslovení zprostředkovatelé ale uváděli, pravděpodobně kvůli svým předchozím zkušenostem, kratší dobu vyřízení žádosti o vízum. Přístup a chování jednotlivých zprostředkovatelů se navíc v čase měnily. Mnoho zprostředkovatelů pracovalo bez příslušných oprávnění, jejich činnost nebyla nikým kontrolována. I situaci poctivých zprostředkovatelů komplikovala skutečnost 6 až 12měsíčního čekání na vyřízení víza, protože domluvená pracovní místa pak v ČR často neexistovala.

Schneider a Ingram (2007) poukazují na to, že migrace patří mezi témata, která státy neumějí dlouhodobě uspokojivě řešit. To je mimo jiné tím, že se do migrace promítají různé protichůdné zájmy. Vlády mají tendenci migraci z důvodů společenské

poptávky (případně z důvodů bezpečnostních) omezovat, ale současně ji i z důvodů ekonomické prospěšnosti či potřeby podporují (srov. Scharpf 1999). Hay (2006) upozorňuje na to, že ve většině světových vedoucích ekonomik je politický přístup k tématu migrace z výše uvedených různých zájmů vysoce rozporuplný a často nejasný až nediferencovaný. Tyto problematické aspekty se potvrdily i v případě České republiky. Právě politický přístup (k tomu viz Kopeček 2004) k nastavení i vytváření české migrační politiky vedl k tomu, že migrace (nejen) Mongolů do ČR byla umožňována a podporována, ale nebyly přijaty nástroje, které by ji účinněji usměrňovaly, a stát nepodnikl řadu kroků, které se z pohledu postavení cizinců jevily jako nutné (viz dále). V této souvislosti je důležitý Kissmanovův postřeh v kritice teorie sítí, který obrací pozornost k tlaku (poptávce) ze strany zaměstnavatelů – právě ten hrál v mongolské migraci zásadní roli. Nešlo přitom pouze o přímý tlak zaměstnavatelů a zprostředkovatelů, který byl vyvíjen na zastupitelský úřad v Ulánbátaru. Důležité bylo to, jak na něj reagovaly politiky spjaté s migrací (viz dále).

Zmíněné tlaky, postoj politických představitelů a způsob utváření migrační politiky ovlivňovaly i další zásadní oblast vlivu na mongolskou migraci, a to způsoby, jak docházelo k implementaci migrační politiky. Lipsky (1980) ukazuje na to, že ti, kdo implementují politiky (street-level bureaucrats), mají obrovskou schopnost měnit politiku tím, zda se s ní ztotožňují, nebo zda sledují úplně jiné zájmy. Rovněž upozorňuje na to, že mimo ztotožnění se s cíli politik jsou pro rozhodnutí těchto osob zásadní i podmínky, ve kterých pracují, míra náročnosti či konfliktnosti a potřebné prostředky k práci (ibid.). Právě vliv různých zájmů a situace osob, které migrační politiku implementovaly, se ukázal důležitý i v případě mongolské migrace. Na různých úrovních implementace politiky docházelo k tomu, že aktéři se nejen s cíli politiky často nezotožňovali, ale rovněž nemohli uplatnit svou odpovědnost (accountability) v usměrňování (ekonomické) migrace. Buď k ní neměli dostatečné nástroje, nebo tuto odpovědnost ani necítili.

Konkrétním příkladem je situace konzulárních úředníků a z ní vyplývající následky. Přestože existence českého zastupitelského úřadu (ZÚ) v Mongolsku implikuje (alespoň částečný) zájem a podporu migrace či turismu z Mongolska do ČR a přestože konzulární úředníci byli pod tlakem svých nadřízených, aby žádosti o víza nabírali a zpracovávali, nebyl ani v době nejvyššího zájmu Mongolů o migraci do ČR

(2006–2008) počet konzulárních pracovníků navýšen. (Na rozdíl například od sousední jihokorejské ambasády v Ulánbátaru, kde byl počet konzulárních pracovníků v souvislosti s nárůstem žádostí o víza navýšen). Nedostačující kapacita ZÚ vedla k tomu, že žádosti o vízum byly přijímány v rozporu s předpisy jak hromadně od zprostředkovatelů bez osobní účasti žadatelů, tak od žadatelů individuálně. Konzulární pracovníci téměř nevyužívali možnosti dodávat negativní stanovisko k jednotlivým žádostem, které zasílali k vyřízení cizinecké policii. V důsledku pak žadatelé o vízum čekali pouze na to, aby podali žádosti o vízum nad 90 dní, tři až čtyři měsíce, a nejméně tak dlouho pak čekali také na vyřízení své žádosti. Opakované porušování správních lhůt bylo běžné a mělo zásadní vliv na situaci žadatelů. Protože příslib volného místa z úřadu práce je platný pouze 180 dní, části žadatelů nebylo vízum uděleno, neboť ZÚ nestihl v této lhůtě žádost vyřídit. Prostředky vynaložené na získání tohoto potvrzení a poplatek za žádost o vízum žadatelům propadly. Jiní se dostali do obtížných situací, protože kvůli dlouhému čekání na vyřízení žádosti o vízum v Mongolsku nezvládali splácet půjčky, kterými financovali žádost o vízum a cestu do ČR. Žadatelé o vízum tak nezdědka přišli o dům, byt či auto.

Dalším důležitým vlivem v oblasti implementace migrační politiky a s ní spjatých dalších politik byla i situace pracovníků českých úřadů práce a jejich rozhodování. Úřady práce byly (do vypuknutí ekonomické krize) tlačeny zejména ze strany ministerstva průmyslu a obchodu, zaměstnavatelů a agentur práce k tomu, aby benevolentně vydávali pracovní povolení. V praxi často docházelo k jejich přetížení a přijaté žádosti byly vyřizovány co nejrychleji, a to i na pracovní místa, která rychle vznikala i zanikala (více k tomu Saková 2009). Úřady práce společně s inspektoráty práce měly rovněž kontrolovat zaměstnávání cizinců. Jejich kapacity a možnosti k tomu však byly velice omezené, a navíc i v době strmého nárůstu počtu cizinců v ČR byl na těchto úřadech snižován počet pracovníků, kteří mohli zaměstnávání (nejen) cizinců kontrolovat.

Způsob implementace migrační politiky byl zásadní i pro pobyt mongolských respondentů na území ČR. Provedený výzkum ukázal výrazný rozdíl mezi legislativou vymezující migrační politiku a implementační praxí této politiky. Zejména se jedná o interpretace zákona o pobytu cizinců (326/1999 Sb.). Na různých pobočkách cizinecké policie byl tento zákon vykládán odlišně, mnohdy byl úmyslně porušován ze

strany příslušníků cizinecké policie (ať již z iniciativy jich samotných nebo dotyčných migrantů či jejich klientů). Provedené rozhovory poukazují na to, že toto jednání nelze vysvětlit pouze přítomnou korupcí. Zdokumentované případy poukazují na to, že tato jednání byla ze strany pracovníků cizinecké policie opakovaně motivována i neztotožněním se s cíli, respektive spíše s dopady, implementované migrační politiky (srov. Lipsky 1980).

Mongolští respondenti v ČR čelili největším problémům zejména během prvních dvou let pobytu. Vzhledem k faktické závislosti pracujících migrantů na konkrétním pracovním místě bylo po příjezdu do ČR zásadní, zda jejich pracovní místo skutečně existovalo a zda měli možnost tuto práci vykonávat (tj. dostávali mzdu, měli přijatelné pracovní podmínky, zaměstnavatel plnil své povinnosti atp.). Výrazným mezníkem bylo i (první) prodloužení pobytu, ať již ze strany migrantů samotných nebo zaměstnavatele, klienta či zprostředkovatele. V mnoha případech byla pro mongolské respondenty také zásadním momentem změna práce, která vedla ve většině případů ke ztrátě legálního statusu v ČR. Na této skutečnosti se podepsali jak nepoctiví či nekompetentní zprostředkovatelé práce, tak opakované podceňování pobytových povinností ze strany respondentů či jejich neinformovanost. Právě nízká informovanost o právech a povinnostech byla pro mongolské migranty téměř symptomatická. Zejména pokud mluvili pouze mongolsky a pokud bydleli v menších obcích, neměli Mongolové možnost informace získat. Na druhou stranu i ti respondenti z řad migrantů, kteří dostatek informací měli, a přesto se dostali do problémových situací, nebyli schopni, respektive neměli reálnou možnost, svá práva uplatnit, a to zejména kvůli přístupu policie a kontrolních úřadů (podrobněji k tomu dále).

Provázanost migrační a integrační politiky ztěžuje odpověď na otázku vlivu české integrační politiky na pobyt Mongolů v ČR. Ghosh (2005) uvádí garanci bezpečnosti a lidské důstojnosti včetně přístupu k základním lidským právům jako primární podmínku integrace. Podle výsledků výzkumu se však více než polovina respondentů potýkala se zcela elementárními problémy, spojenými s podmínkami práce a udržení legality pobytu. Tato skutečnost, která jejich život (a integraci) v ČR vysoce ztěžovala, je také symptomatická pro absenci vnímání a realizace integračních politik v ČR jako obousměrného procesu (ibid.).

Mimo uvedené (a pro situaci Mongolů zásadní) pracovní a pobytové problémy, bylo pro migranty obtížné především navázání kontaktů s majoritní společností a zvládnutí českého jazyka. Přestože hodnocení ČR jako takové bylo ze strany respondentů zpravidla velice pozitivní a respondenti dle svých slov rasismus nebo xenofobii české společnosti nepociťovali, vypovídali také o tom, že se často setkávají se slovními urážkami a v několika případech se setkali se situacemi typu odmítnutí obsloužení v restauracích či napadení skinheady. V reflexi vlastní situace ze strany respondentů opakovaně zaznívalo, že ČR je vstřícná především vůči svým občanům, ale že cizinci v ní zažívají nerovné postavení. Pokud respondenti v ČR uvažovali o dlouhodobějším pobytu nebo v ČR již více let žili, byla tato skutečnost podmiňována především přítomností dětí či navázáním partnerských vazeb, jen ve výjimečných případech byla vázána pouze na úspěšné pracovní uplatnění (srov. Vermuelen, Pennix 2000).

I přes výše uvedené problematické oblasti potvrdily výsledky výzkumu, že čím déle Mongolové v zemi byli, tím více byli zapojeni do majoritní společnosti. Za tímto větším zapojením stála především lepší orientace ve společnosti, nárůst práv spojených s délkou pobytu (zejména udělení trvalého pobytu) a solidní přístup ze strany zaměstnavatelů. Výrazný nárůst integrace do české společnosti vykazovali s délkou pobytu i migranti bez oprávnění k pobytu (srov. Coutin 2000). Situace migrantů bez oprávnění k pobytu se zásadně od ostatních respondentů v jednotlivých zkoumaných oblastech (bydlení, přátelé a rodinné vazby, vztahy s majoritní populací, kulturní aktivity atp.) nelišila, částečnou výjimkou byl přístup ke zdravotní péči a problémovější pracovní uplatnění (např. obtížnější shánění práce, horší pracovní podmínky, menší jistota finančního ocenění práce). V každodenním životě byli tito migranti zapojeni do běžných sociálních vazeb a jejich „nelegalita“, jak uvádí i například de Genova (2002), byla ve většině jejich aktivit irelevantní.

Ministerstva vnitra, konkrétně odbor azylové a migrační politiky (OAMP), který je gestorem problematiky mezinárodní migrace v ČR, vidí hlavní odpovědnost za neuspokojivou situaci mnoha mongolských migrantů, jak ji zdokumentoval tento výzkum, na straně mongolských migrantů samotných. V rozhovoru o mongolské migraci a pro-

gramu tzv. dobrovolných návratů ředitel OAMP MV Tomáš Haišman řekl:²³⁰ „Za každým z těch lidí ve statistice je nešťastný příběh těch, kteří mnohdy nepochopili systém, v němž každý zodpovídá za sebe.“ Tento výzkum ovšem ukazuje, že případné nepochopení systému ze strany mongolských respondentů bylo často jen důsledkem nevyhovujícího strukturálního nastavení migrační politiky, které v praxi cizincům přijíždějím do ČR v roli zaměstnanců zmiňovanou „osobní zodpovědnost“ prakticky neumožňuje převzít. Od počátku procesu migrace se značná část mongolských migrantů stala (často nedobrovolně) závislá na svých zprostředkovatelích, klientech či zaměstnavatelích, jejichž počínání mohla jen velmi obtížně kontrolovat (srov. Pijpers 2010). Nerovné rozložení moci – zejména faktická závislost migrantů na konkrétním pracovním místě, a tak i na těchto osobách, se ukazovala jako určující (podobně i Rozumek 2011). Značná část respondentů byla nucena odvádět neúměrně vysoké platby za ubytování, překlady atp. Pokud na tyto podmínky nepřistoupili, bylo jim vyhrožováno ztrátou pracovního místa, která by znamenala ztrátu legálního pobytového statusu. Opakovaně se vyskytly případy nedostatku práce, nevyplácení mzdy či výhrůzek ze strany zaměstnavatelů/zprostředkovatelů. V případě, že se oslovení Mongolové snažili tyto problémové situace řešit a oslovili kontrolní orgány (policii ČR, úřady práce či inspektoráty práce), kontrolní mechanismy selhávaly. Příslušné orgány (dříve cizinecké policie, nyní ministerstva vnitra) nebraly v potaz důvody ztráty legality nebo důvody vedoucí k problémové situaci. Bosniak (2008) takový stav nazývá neúčinností práv. To však v posuzování situace migrantů, nebo dokonce v politikách na migranty zaměřených, bylo reflektováno jen minimálně.

Nastavení migrační politiky reflektovalo především aktuální a krátkodobé potřeby pracovního trhu. Státní instituce v souladu s postojem české vlády požadavkům pracovního trhu vycházely vstříc, což ve svém důsledku nebylo příznivé ani pro migranty samotné a kvůli nevyužití jejich potenciálu ani pro českou společnost (srov. Howlett a Ramesh 1995).

V případě mongolské migrace je toto nevyužití potenciálu migrantů (a často i jeho zneužití) v jasném protikladu s českou rozvojovou politikou, jež řadí Mongolsko

---

²³⁰ Sodomková, M.: Makej a plat' a pak koukej padat. 16. 12. 2009, Mladá fronta DNES, str. 8.

mezi prioritní země rozvojové pomoci. Navíc situace od roku 2009 prokázala, že v případě politické vůle lze migrační politiku ČR účinněji usměrňovat a že za umožněním migrace ve větším rozsahu stál ekonomický zájem. Bohužel ani změny přijaté v období od roku 2009 se dostatečně nezaměřily na odstranění primárních problémů (např. celkové nastavení migrační politiky či pouze způsob vydávání pracovních povolení) a spíše proces migrace pro Mongoly ztěžovaly (např. nevydáváním pracovních povolení, nastavením kvót). Z provedeného výzkumu přitom naopak vyplývá, že hlavní změny v nastavení české migrační politiky by měly směřovat k přehodnocení nastavení principu (respektive dnes již principů), na kterých migrační politika stojí. Jako zásadní se ukazuje i existence účinných a pro migranty důvěryhodných kontrolních orgánů a posílení práv migrantů již v prvních letech pobytu. Jako vysoce problémová, zejména v situaci, kdy je pobytový status vázaný na konkrétní pracovní místo, se ukázala nejistota nutného zaměstnání (srov. Castles 2010). Smluvené pracovní místo, jak výzkum dokumentuje, nemusí (již) existovat, může zaniknout nebo o něj může migrant přijít. Výsledky výzkumu rovněž ukazují nejen na nutnost posílení informací směřujících k migrantům, ale také na nutnost kontroly účinnosti práv migrantů. Výzkum demonstruje i vysoce neuspokojivou situaci těch, kteří ztrátu pobytového statusu téměř nemohli ovlivnit. Řešením jejich situace by bylo například přijetí institutu individuálních regularizací (srov. Čížinský 2011).

Doporučení na změnu migrační politiky však nelze vázat pouze na výše uvedené oblasti, výzkum dokumentuje, že mnoho zjištěných problémů má svůj původ i ve způsobu implementace migrační politiky. Implementace politik je ovšem, jak uvádí například Garn (1999), závislá na zájmu, schopnostech a nasazení zákonodárců implementaci politik zkoumat a zveřejněním zjištění usilovat o změnu politiky. Podobně důležitá je v tomto procesu komunikace s těmi, kteří politiku implementují, diskuse a reflexe jejich postřehů a zajištění vhodných podmínek pro jejich práci (ibid.).

Castles (2010) uvádí, že současný převažující důraz migračních politik v Evropě je zacílen na náklady a přínosy migrace pro cílové země. Pokud se tímto pohledem podíváme na mongolskou migraci do ČR, je z výsledků provedeného výzkumu patrné, že možných přínosů mongolské migrace (např. dovedností a znalostí migrantů, jejich krátkodobé či dlouhodobé práce, usazení rodin) bylo využito velice omezeně. Jak uvádí Katseli et. al (2006), migrace má často pozitivní dopady i pro migranty a jejich komu-

nity v zemi původu zejména v ohledu přenosu zkušenosti, zasílaných remitencí nebo získání potřebného kapitálu pro podnikání. Tento výzkum ale dokládá, že pozitivní dopady mongolské migrace byly v tomto ohledu velmi omezené a že naopak migrace či snaha o migraci situaci mnohých Mongolů ještě výrazně zhoršila. Na základě zjištění z provedených výzkumů o migraci do ČR by mělo dojít k přehodnocení jak principů migrační politiky ČR, tak její implementace.

Zůstává otázkou, zda existuje dostatečná politická vůle migrační politiku a její implementaci přehodnotit. Současné nastavení je ekonomicky výhodné pro mnoho zúčastněných subjektů a postoj politických představitelů je nediferencovaný, zatímco možnosti samotných migrantů (neobčanů a nevoličů) zasazovat se za rovnější postavení jsou velice omezené.

Summary

The core of this work is a case study of Mongolian immigration to the Czech Republic. Drawing on this study, what follows is an analysis of the consequences of the way Czech migration and integration policies are set up and implemented. Firstly, the thesis focuses on the development of these policies. Secondly, it summarizes the history of Czech-Mongolian relations and introduces the methodology used: In the form of a case study, the research addressed the situation of potential migrants in Mongolia and the situation of Mongolian immigrants to the Czech Republic. Following that, the results of a research stay in Mongolia are presented, in the course of which data on the situation of visa applicants as well as on the information on migration to the CR that was available to them were collected. The largest part of the text consists of an analysis of the results obtained from 36 semistructured interviews with Mongolian respondents in the Czech Republic. This section focuses on a detailed description of the lives of Mongolians in the Czech Republic, including their motivation and manner of arrival as well as their own assessment of migration. The largest share of attention is paid to the state of affairs during the highest increase in Mongolian migration, the period of 2006–2008. Despite this focus, also the issue of how the Czech migration policy was influenced by the onset of the economic crisis is covered, including how the situation of visa issuance for the citizens of Mongolia changed in this respect. Towards its end, the text deals with the causes of the identified and highly unsatisfactory situation of the Mongolian respondents. It is shown that the current migration policy set-up makes it easy for migrants to find themselves in a position of dependency on employers, clients and intermediaries. As a consequence, the migrants can no longer take responsibility for their own lives. The causes of the documented problems stem not only from the way migration and integration policies are set up, but also from the manner of their adoption and implementation. What plays a crucial role is the controversial Czech migration policy concept which, on one hand, suits Czech economic interests, but on the other hand does not guarantee effective rights for migrants.

Shrnutí

Na základě případové studie mongolské migrace do ČR práce analyzuje důsledky nastavení a implementace české migrační a integrační politiky. Nejprve se práce zaměřuje na vývoj těchto politik, dále shrnuje historii česko-mongolských vztahů a seznamuje s metodologií realizovaného výzkumu, která se formou případové studie zaměřila na situaci potenciálních migrantů v Mongolsku a situaci mongolských migrantů v ČR. V další části práce přináší výsledky z výzkumného pobytu v Mongolsku, kde byla sebrána data o situaci žadatelů o vízum a o dostupných informacích o migraci do ČR. Nejrozsáhlejší část tvoří analýza výsledků z 36 polostrukturovaných rozhovorů s mongolskými respondenty v ČR. Tato část se zaměřuje na podrobné přiblížení životů Mongolů v ČR včetně motivace a způsobu jejich příjezdu a jejich vlastního hodnocení migrace. Přestože práce věnuje hlavní pozornost situaci během nejvyššího nárůstu mongolské migrace, tedy období let 2006–2008, zaměřuje se i na to, jak českou migrační politiku ovlivnil nástup ekonomické krize a jak se v této souvislosti změnila situace v oblasti vydávání víz pro občany Mongolska. Závěr práce se zabývá příčinami zjištěné vysoce neuspokojivé situace mongolských respondentů a ukazuje, že kvůli současnému nastavení migrační politiky se migranti snadno ocitají v závislém postavení na zaměstnavatelích, klientech a zprostředkovatelích a že za svůj osud nemohou nést odpovědnost. Příčiny zdokumentovaných problémů přitom vyplývají nejen z nastavení migrační a integrační politiky, ale rovněž ze způsobu jejího přijímání a implementace. Zásadní roli přitom hraje rozporuplné pojetí migrační politiky ČR, které na jedné straně vyhovuje především ekonomickým zájmům ČR, ale na straně druhé migrantům nezaručuje v ČR účinná práva.

Literatura

- Alexander, M. *Cities and Labour Immigration. Comparing Policy Responses in Amsterdam, Paris, Rome and Tel Aviv*. Aldershot : Ashgate, 2007.
- Alga, S. 2008. Growth of Internal and International Migration in Mongolia. Příspěvek na konferenci: 8th International Conference of Asia Pacific Migration Research Network. [online]. c2007, [cit. 2011-03-01]. Dostupné na: <<http://apmrn.anu.edu.au/conferences/8thAPMRNconference/6.Sologo.pdf>>.
- Bales, K. *New Slavery: A Reference Handbook*. Santa Barbara : ABC-CLIO, 2004.
- Barbaatar, M. et al. Children on the move Rural-urban migration and access to education in Mongolia. *Chip. Report 17*. Save the Children & National University of Mongolia. 2005.
- Baršová, A. & Barša, P. *Přistěhovalectví a liberální stát*. Brno : Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2005.
- Baršová, A. *Country Report: Czech Republic*. European University Institute, Florence. Roman Shubert Centre for Advanced Studies. EUDO Citizenship Observatory. 2010.
- Baršová, A. Role Evropské unie v řízení ekonomické migrace. Současný stav a výhledy. *Mezinárodní vztahy*, 2007, 42 (3), s. 31–54.
- Baubock, R. & Rundell, J. (Eds.) *Blurred Boundaries: Migration, Ethnicity, Citizenship (Public Policy and Social Welfare)*. Aldershot : Ashgate, 1998.
- Baubock, R. *The integration of immigrants* [online]. c1995. [cit. 2011-03-03]. Dostupné na: <http://www.ihs.ac.at/publications/lib/ihsrp_15.pdf>.
- Bauer, P. & Riphon, R. T. Heterogeneity in the intergenerational transmission of education attainment: evidence from Switzerland on natives and second-generation immigrants. *Journal of Population Economics*. 2007, 20, s. 121–148.
- Berk-Seligson, S. *The Bilingual Courtroom. Court Interpreters in the Juridical Process*. Chicago : University of Chicago Press, 2002.
- Bernard, H. R. *Research methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Approaches*. Thousand Oaks : SAGE Publications, 1995.
- Bittnerová, D. & Moravcová, M. et al. *Kdo jsem a kam patřím?* Praha : Sofis, 2005.
- Blahoutová, T. *Přesídlení z Barmy do ČR očima čjinských uprchlíků*. Diplomová práce. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2010.

- Bolormaa, T. & Tsetsgee, P. & Enkhsetseg, B. *Status And Consequences Of Mongolian Citizens Working Abroad. Survey Report*. Ulaanbaatar : Ministry of Social Welfare and Labour & United Nations Population Fund & Mongolian Population and Development Association, 2005.
- Borjas, G. The economic benefits of immigration. *Journal of Economic Perspectives*, 1995, 9 (2), s. 3–22.
- Bosniak, L. *The Citizen and the Alien: Dilemmas of Contemporary Membership*. Princeton : Princeton University Press, 2008.
- Bosswick, W., Heckmann, F. *Social integration of immigrants: Contribution of local and regional authorities*. Dublin : European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions, 2006.
- Boswell, C. Combining Economics and Sociology in Migration Theory. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2008, 34 (4), s. 549–566.
- Boušková, P. Pracovní migrace cizinců v České republice v 70. až 90. letech [online]. c1998. [cit. 2010-12-10]. Dostupné na: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace2/nks01/prispevek4.pdf>.
- Brettell C. B. & Hollifield, J. F. (Eds.) *Migration theory: talking across disciplines*. New York, London : Routledge, 2008.
- Brouček, S. *Český pohled na Vietnamce*. Praha : Etnologický ústav AV ČR, 2003.
- Bryman, A. & Burgess, R. G. *Qualitative research methodology – a review*. London : Sage, 1999.
- Burčíková, P. Trafficking in human beings and forced labour exploitation in the Czech Republic [online]. *La Strada ČR*. c2006. [cit. 2010-11-10]. Dostupné na: http://members.tripod.com/mongolian_page/shaman.txt.
- Burdová Hradečná, P., Jelínková, M. et al.: *Regularizace jako jeden z nástrojů v boji proti nelegální migraci*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci & Multikulturní centrum Praha & Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2011.
- Carrera, S. & Merlino, M. (Eds.) *Assessing EU Policy on Irregular Immigration under the Stockholm Programme*. Centre for European Policy studies, 2010.
- Carrera, S. & Merlino, M. (Eds.). *Assessing EU Policy on Irregular Immigration under the Stockholm Programme*. Centre for European Policy Studies, 2010.
- Castles, S. & Miller, M.J. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* 4. vyd. Basingstoke : Palgrave MacMillan, 2009.
- Castles, S. How Nation-States Respond to Immigration and Ethnic Diversity. *New Community*, 1995, 21 (3), s. 293–308.
- Castles, S. Understanding Global Migration Perspective: A Social Transformation Perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2010, 36 (10), s. 1565–1586.
- Cizinci v České republice*. Praha : Český statistický úřad, 2001–2005.
- Cizinci v České republice*. Praha : Český statistický úřad, 2006.
- Cizinci v České republice*. Praha : Český statistický úřad, 2007.
- Cizinci v České republice*. Praha : Český statistický úřad, 2008.

- Cizinci v České republice*. Praha : Český statistický úřad, 2009.
- Cizinci v České republice*. Praha : Český statistický úřad, 2010.
- Collett, E. Beyond Stockholm: overcoming the inconsistencies of immigration polic. *EPC Workin Paper No.32*. European Policy Centre, 2009 .
- Colorado State University et al. *Case Studies (Writing Guides)* [online]. Fort Collins, CO: Colorado State University. Nedatováno. [cit. 2009-05-24]. Dostupné z <<http://writing.colostate.edu/guides/research/casestudy/>>.
- Coningham, B. Immigrant Destination-Language Acquisition for Social Integration: Challenges and Best Practices [online]. *GRL Development*. c2009[cit. 2011-04-09]. Dostupné na: <http://www.grldevelopment.net/beatriz_paper.pdf.pdf>.
- Course in Mongolian Shamanism*. Text přednášek [online]. c1997. [cit. 2010-11-10]. Dostupné na: <http://members.tripod.com/mongolian_page/shaman.txt>.
- Coutin, S. B. *Legalizing Moves: Salvadoran Immigrants' Struggle for U.S. Residency*. Ann Arbor : University of Michigan Press, 2000.
- Creswell, J.W. *Qualitative Inquiry and Research Design. Choosing Among Five Traditions*. Thousand Oaks : Sage, 1998.
- Crosby, A. The Boundaries of Belonging: reflections on Migration Policies into the 21st Century [online]. *Inter Pares*. c2006. [cit. 2011-01-02]. Dostupné na: <http://www.interpares.ca/en/publications/pdf/boundaries_of_belonging.pdf>.
- Čada, K. et al. *Přístup imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trhu práce v ČR*. Praha : GAC, s.r.o., 2007.
- Čaněk, M. & Jelínková, M. Na ubytovně. [online]. *Migraceonline.cz*. c2008. [cit. 2010-12-12]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2077271>>.
- Čaněk, M. Kontrola dodržování pracovních práv migrantů a imigrantek je v konfliktu s kontrolou jejich pobytového statusu[online]. *Migraceonline.cz*. c2010. [cit. 2011-02-12]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2230052>>.
- Čaněk, M. Mezi závislostí, flexibilitou a nezájmem. Příspěvek o právech pracujících migrantů v České republice [online]. *Migraceonline.cz*. c2007, [cit 2009-11-15]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2060382>>.
- Čaněk, M. Rozhovor s Pavlou Boučkovou. Rozhodování si o občanech a neobčanech. [online]. *Migraceonline.cz*. c2005. [cit. 2010-10-10]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955254>>.
- Čelko, V. Mongoli a Česká republika. Jako pomoc k integraci. In: *Integrace cizinců na území České republik*. Výzkumné zprávy a studie vytvořené na pracovištích AV ČR na základě usnesení vlády České republiky č. 1266/2000 a 135/2001. Praha : AV ČR, Praha, 2003, s. 441–452.
- Čermák, Z., Dzůrová, D. Pracovní a životní podmínky nelegálních imigrantů v Česku. In: Drbohlav, D. (Ed.) *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Karolinum : Praha, 2008, s. 130–150.

- Čermáková, D. & Nekorjak, M. Ukrainian Middleman System of Labour Organization in the Czech Republic. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, Charles University, 2007. Dostupné na: [«http://www.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Cermakova_Nekorjak_Ukrainian%20.pdf»](http://www.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Cermakova_Nekorjak_Ukrainian%20.pdf).
- Čermáková, D. *Klientský systém a jeho specifika*. In: Drbohlav, D. (Ed.). *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Karolinum : Praha, 2008, s. 167–175.
- Čížinský, P. & Holíková, K. & Jelínková, M. Vybraná hospodářská práva neregulérních migrantů In: Burdová Hradečná, P., Jelínková, M. et al.: *Regularizace jako jeden z nástrojů v boji proti nelegální migraci*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci & Multikulturní centrum Praha & Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2011, s. 129–136.
- Čížinský, P. Čtyři komponenty řešení nelegální migrace [online]. *Migraceonline.cz*. c2007. [cit. 2010-11-10]. Dostupné na: [«http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1997888»](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1997888).
- Čížinský, P. Nelegalita pobytu cizinců a trestní sankce [online]. *Migraceonline.cz*. c2008. [cit. 2010-11-10]. Dostupné na: [«http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2099149»](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2099149).
- Čížinský, P. Regularizace nelegální migrace v Evropě [online]. *Migraceonline.cz*. c2005. [cit. 2010-11-10]. Dostupné na: [«http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955164»](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1955164).
- Čížinský, P. Větší důraz na bezpečnostní aspekty v Evropské unii. Haagský program vytyčuje další cíle EU v budování prostoru svobody, bezpečnosti a práva [online]. *Migraceonline.cz*. c2005, [cit. 2010-02-10]. Dostupné na: [«http://www.migraceonline.cz/clanky_f.shtml?x=219084»](http://www.migraceonline.cz/clanky_f.shtml?x=219084).
- Čížinský, P. Konkrétní legislativní doporučení. In: Burdová Hradečná, P., Jelínková, M. et al.: *Regularizace jako jeden z nástrojů v boji proti nelegální migraci*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci & Multikulturní centrum Praha & Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2011, s. 177–196.
- Daniel, M. „Klienti“ versus Ministerstvo práce: pět set ku jedné [online]. *Britské listy*. c2006. [cit. 2010-12-12]. Dostupné na: [«http://www.blisty.cz/art/26739.html»](http://www.blisty.cz/art/26739.html).
- Daňková, H. „Je zřejmé, že s agenturním zaměstnáváním není vše v pořádku.“ Rozhovor s Jiřím Vaňáskem z Ministerstva práce a sociálních věcí [online]. *Migraceonline.cz*. c2010. [cit. 2010-12-12]. Dostupné na: [«http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2223285»](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2223285).
- de Genova, N. P. Migrant “Illegality” and Deportability in Everyday Life. *Annual Review of Anthropology*, 2002,31, s. 419–448.
- de Haas, H. 2005. „International migration, remittances and development: myths and facts.” *Third World Quarterly*, Vol. 26(8), pp. 1269–1284.
- de Sancho Alons, I. Access to labour rights for undocumented workers. In: Carrera S. & Merlino M. (Eds.). *Assessing EU Policy on Irregular Immigration under the Stockholm Programme*. Centre for European Policy Studies, 2010, s. 10–14.
- de Vaus, D. *Research Design in Social Research*. London : Sage, 2001.

- Debata „Jaké cesty vedou do Česka?“. Záznam z debaty z 31. 3. 2011 [online]. *Migraceonline.cz*. c2011, [cit. 2010-04-04]. Dostupné na: [«http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2283070»](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2283070).
- Deligöz, E. *Ausländer zwischen Integration and Segregation*. Konstanz : Hartung-Gorre Verlag, 1999.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. *Strategies of qualitative enquiry*. London: Sage, 1998.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (Eds.). *The Handbook of Qualitative Research*. London : Sage, 2003.
- Denzin, N. K. The art and politics of interpretation. In Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (Eds.). *The Handbook of Qualitative Research*. London: Sage, 2003.
- DiMaggio, P. J. & Powell, W. W. Introduction. In: Powell, W. W. & DiMaggio, P. J. *The New Institutionalism in Organizational Analysis*. Chicago : University of Chicago Press, 1991.
- Disman, M. 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha : Karolinum, 2002.
- Dobiášová, K. & Vyskočilová, O. & Čabanová, B. Zdravotní stav a péče o zdraví občanů bývalého SSSR pobývajících dlouhodobě v ČR a občanů ČR. *Zdravotní politika a ekonomie*. Kostelec nad Černými lesy : IZPE, 2004, 1, s. 6–97.
- Dobiášová, K., Hnilicová H. Zkušenosti zdravotnického personálu při poskytování zdravotní péče cizincům (výzkumná sonda) [online]. *Migraceonline.cz*. c2009. [cit. 2010-10-10]. Dostupné na: [«http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210093»](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210093).
- Dohoda. 114/2001 Sb.m.s, *Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Mongolska o vzájemném zaměstnávání občanů České republiky a občanů Mongolska z roku 1999*.
- Drbohlav, D. & Hárs Á. & Grabowska-Lusińska I. (Eds). Experiencing immigration: Comparative analysis of the Czech Republic, Hungary and Poland. [online]. *IDEA Working Papers No. 14*. c2009. [cit. 2010-11-10]. Dostupné na: [«http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP14_Experiencing_immigration.pdf»](http://www.idea6fp.uw.edu.pl/pliki/WP14_Experiencing_immigration.pdf).
- Drbohlav, D. & Horáková, M. & Jánská, E. The Czech Republic. s. 65–99. In: Niessen, J. & Schibel, Y. & Thompson C. (Eds.) *Current Immigration Debates in Europe. A Publication of the European Migration Dialogue*. Brussels : Migration Policy Group, 2005.
- Drbohlav, D. & Jánská, E. & Šelepová P. *Ukrajinská komunita v České republice (výsledky dotazníkového šetření)*. Praha : Ministerstvo vnitra, 1999.
- Drbohlav, D. & Janská, E. Ekonomická a tranzitní migrace v Česku – životní příběhy nelegálních migrantů. IN: Drbohlav, D. (Ed.) *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Karolinum : Praha, 2008, s. 150–166.
- Drbohlav, D. & Lachmanová, L. Neoprávněné ekonomické aktivity migrantů v Česku – realita očima expertů (Delfy výzkum). IN: Drbohlav, D. (Ed.) *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Karolinum : Praha, 2008, s. 103–121.
- Drbohlav, D. & Uherek, Z. Reflexe migračních teorií. *Geografie – Sborník ČGS*, 2007, 112 (2), s. 125–141.

- Drbohlav, D. (ed). *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Karolinum : Praha, 2008.
- Drbohlav, D. et al. *Migrace a (i)migranti v Česku*. Praha : Slon, 2010.
- Drbohlav, D. International Migration and Migrants' Integration – Selected Aspects (Czech Republic in a Broader Central/Eastern European context) [online]. c2008. [cit. 2010-04-04]. Dostupné na: <http://web.natur.cuni.cz/ksgrrsek/illegal/clanky/Drbohlav_berlin.pdf>.
- Drbohlav, D. Prognóza vývoje migrační situace v České republice ve vztahu k problematice integrace cizinců [online]. c2008. [cit. 2010-05-04]. Dostupné na: Dostupné na: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace2/nks01/prispevek3.pdf>>.
- Drbohlav, D. *Prognóza vývoje migrační situace v České republice ve vztahu k problematice integrace cizinců* [online] c1998, [cit. 2010-02-22]. Dostupné na: <<http://www.mvcr.cz/azyl/integrace2/nks01/prispevek3.pdf>>.
- Dustmann, Ch. Children and Return Migration, *Journal of Population Economics*, 2003, 16, s. 815–830.
- Eisenhardt, K. M. Building Theories From Case Study Research. *Academy of Management Review*, 1989, 14 (4), s. 532–550.
- Epstein, G. S. Her and Network Effects in Migration Decision Making, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2008, 34 (4), s. 567–583.
- Esser, H. Migration, Language and Integration. Berlin : Programme On Intercultural Conflicts And Societal Integration (AKI). *AKI Research Review* 2006, 4, nestránkováno.
- Fassman, M. Charakter trhu práce na černo a situace v Česku. In: Drbohlav, D. (ed). *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Karolinum : Praha, 2008.
- Favell, A. Integration policy and integration research in Europe: a review and critique. 2001. In: Aleinikoff A. & Klusmeyer D. *Citizenship Today: Global Perspectives and Practices*. Washington, DC : Brookings Institute/Carnegie Endowment for International Peace, 2001, s. 349–399.
- FEANTSA. *Report on Immigration and homelessness in the EU* [online]. European Federation of National Organisations Working with the Homeless. c2002. [cit. 2010-12-12]. Dostupné na: <http://www.feantsa.org/files/immigration/imm_rept_en_2002.pdf>.
- Fiřtová, M. *Tvorba aktivní imigrační politiky: případová studie Kanady*. Rigorózní práce. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2007.
- Flicka, U. *Qualitative forschung. Ein Handbuch*. Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1995.
- Flyvbjerg, B. Five Misunderstandings About Case Study Research. *Qualitative Inquiry*, 2006, 12 (2), s. 219–245.
- Freeman, L. *The Development of Social Network Analysis*. Vancouver : Empirical Press, 2006.

- Frič, P. & Remenárová J. et al. *Etnické klima v Mladé Boleslavi: Komplexní zpráva o kvalitě života v multikulturním prostředí Mladé Boleslavi*. Mladá Boleslav : Rada pro mezinárodní vztahy, 2009.
- Gabal Analysis & Consulting (GAC). *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků*. Pracovní studie. Praha. Říjen 2004.
Dostupné na: [«http://www.mpsv.cz/files/clanky/511/postaveni_cizincu.pdf»](http://www.mpsv.cz/files/clanky/511/postaveni_cizincu.pdf).
- Garn, G. A. Solving the Policy Implementation Problem: The Case of Arizona Charter Schools. *Education Policy Analysis Archives*, 1999, 7 (26), s. 1–18.
- Gava-May, I. (Ed.). *Thinking like a Policy Analyst*. New York : Palgrave Macmillan, 2005.
- Geertz, C. *Interpretace kultur*. Praha : Slon, 2000.
- Gerring, J. *Case Study Research. Principles and Practices*. Cambridge : Cambridge University Press, 2007.
- Glaser, B. G. & Strauss, A. L. *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago : Aldine Publishing Company, 1967.
- Goldthrope, J. H. Current Issues in Comparative Macrosociology: A debate on Methodological Issues. *Comparative Social Research*, 1997, 16, s.121–32.
- Ghosh, B. The Challenge of Integration: A Global Perspective. In: Süßmuth, R. & Weidenfeld W. *Managing Integration: The European Union's Responsibilities Towards Immigrants*. MPI and the Bertelsmann Foundation. 2005.
- Guiraudon, V. & Joppke, Ch. *Controlling a new migration Wave*. New York : Routledge, 2001.
- Hamel, J. & Dufour, S. & Fortin, D. *Case study methods*. Newbury Park : Sage, 1993.
- Hammersley, M., & Atkinson, P. *Ethnography: Principles in Practice*. 2. vyd. London : Routledge, 1997.
- Hančilová, B. A review of Migration and Irregular Work in Austria: A Case Study of the Structure and Dynamics of Irregular Foreign Employment in Europe at the Beginning of the 21st Century by M. Jandl, Ch. Hollomey, S. Gendera, A. Stepien and V. Bilger [online]. *Migraceonline.cz*. c2009 [cit. 2010-02-22].
Dostupné na: [«http://www.migrationonline.cz/e-library/?x=2217537»](http://www.migrationonline.cz/e-library/?x=2217537).
- Hartgen, K. & Klasen S. Well-being of Migrant Children and Migrant Youth in Europe . Ibero-America Institute for Economic Research, 2008.
- Havlíková J. & Hubíková, O. Angažovaný výzkum, angažované psaní, angažované čtení. *Biograf*, 2007, 45, s. 113–118.
- Hay, C. Globalization and Public Policy. In: Morgan, M. & Rein, M. & Goodin, R.E. *The Oxford handbook of public policy*. New York : Oxford University Press, 2006, s. 587–606.
- Heinelt, H. Do Policies Determine Politics? In: Sidney, S. & Fisher, F. & Miller G.(Eds.) *Handbook of public policy analysis*. New York : CRC Press, 2007, s. 109–122.
- Hendl, J. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha : Portál, 2008.

- Henman, P. Targeted!: population segmentation, electronic surveillance and governing the unemployed in Australia. *International Sociology*, 2004, 19 (2), p. 173–191.
- Hirt, T. & Jakoubek, M. (Eds.) *Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005.
- Hladílek, J. & Polák, J. & Šíma, J. et al. *Mongolsko – jurta*. Praha : Mondo, Společnost přátel Mongolska & Klub cestovatelů Globe, 1997.
- Hlavničková, P. Jak se daří dětem cizinců na českých základních školách? [online]. *Migraceonline.cz*. c2009. [cit. 2010-10-10]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2192660>>.
- Hnilicová, H. & Dobiášová, H. Zdravotní pojištění cizinců v ČR [online]. *Migraceonline.cz*. c2009. [cit. 2010-10-10]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210418>>.
- Hnilicová, H. & Dobiášová, K. & Čížinský, P. Komerční zdravotní pojištění cizinců v ČR [online]. *Migraceonline.cz*. c2010. [cit. 2010-10-10]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2219641>>.
- Hofírek, O. & Nekorjak, M. Vietnamští imigranti v českých velkoměstech – Integrace přistěhovalců z Vietnamu. In: Rákoczyová, M. & Trbola, R. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha : SLON, 2009, s. 161–197.
- Horáková, M. *Vývoj pracovních migrací v České republice v období hospodářské recese*. Praha : VÚPSV, v.v.i , 2010.
- Horáková, M. *Zpráva o vývoji pracovních migrací 1993–2006*. Praha: VÚPSV, v.v.i., 2007.
- Howlett, M. & Ramesh, M. *Studying public policy: policy cycles and policy subsystems*. Toronto ; New York : Oxford University Press, 1995.
- Huddleston, T. & Niessen, J. et al. *Migrant Integration Policy Index III*. Brussels : Migration Policy Group & British Council, 2011. Dostupné i na: <<http://www.mipex.eu>>.
- Hugo, G. Cirkulační migrace a rozvoj: asijsko – tichomořská perspektiva [online]. *Migraceonline.cz*. c2008, [cit. 2010-02-02]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2192266>>.
- Hugo, G. The New International Migration In Asia. *Asian Population Studies*, 2005, 1 (1), s. 93–120.
- Hůlová, P. *Když se zastanou jen komunisté....* Lidové noviny. 28. 12. 2009.
- Human Development Report 2010*. New York : UNDP, 2010.
- Human Trafficking and Sexual Exploitation of Mongolian girls and women: survey-Summary report*. Ulaanbataar : UNICEF & Mongolian Gender Equality Center & World Vision, 2007.
- Chiswick, B. R. & Miller, P. M. Ethnic networks and language proficiency among immigrants. *Journal of Population Economics*, 2010, 9 (1), s. 19–35.
- Choudrie, J. & Dvivedi, Y. K. Investigating the research approaches for examining technology adoption issues. *Journal of Research Practice*, 2005, 1 (1), s. 1–12.

- Chrásková, J., Šimůnková, L. Využití piktogramů při poskytování ošetrovatelské péče ženám vietnamské komunity. *Kontakt*, 2009, 11 (1), s. 193–200.
- Christianson, S. & Endelberg, E. Organization of emotional memories. In: Dalgleish, T. & Power, M. J. (Eds.) *Handbook of Cognition and Emotions*. Chichester : JohnWiley and Sons, 1999, s. 211–228.
- Jak soudit pracovní vykořisťování* (tisková zpráva). La Strada ČR. 4. 5. 2011.
- Jandl, M. & Hollomey, C. & Gendera, S. & Stepien, A. & Bilger, V. *Migration and Irregular Work in Austria (IMISCOE Report)*. Amsterdam : Amsterdam University Press. 2009.
- Janská, E. & Drbohlav, D. *The Czech Republic (country report)*. Budapest : International Organization for Migration, 2005.
- Janská, E. Adaptace/integrace imigrantů do majoritní společnosti: druhá generace cizinců a jejich rodičů v Česku. *Geografie – Sborník ČGS*, 2007, 112 (2), s. 142–160.
- Jelínek, P. & Dessieová, K. & Náprstek, M. *Analýza poskytování vládních stipendií ke studiu na veřejných vysokých školách občanům z rozvojových a jiných potřebných zemí*. Praha : MZV, 2004. Dostupné na: <http://www.mzv.cz/public/e/1d/aa/397200_227144_Analyza_poskytovani_stipendi-_zkracena_verze.pdf>.
- Jelínková M. & Szcepaniková A. Binacionální sňatky a česká migrační politika: Jak je to vlastně s tou pravostí a fikcí? [online]. *Migraceonline.cz*. c2008, [cit 2010-02-02]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2062134>>.
- Jelínková, M. & Dobiášová K. Falešná zdravotní pojištění cizinců. *Zdravotnictví v České republice*, 2007, 4, s. 128–132.
- Jelínková, M. Česká republika jako ráj pro Mongoly? [online]. *Migraceonline.cz*. c2008, [cit 2010-02-02]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2068493>>.
- Jelínková, M. *Komparace integračních politik*. Diplomová práce. Praha : Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2006.
- Jelínková, M. Přístup (ne)legálních migrantů ke zdravotní péči. [online]. *Migraceonline.cz*. c2007. [cit. 2010-11-10]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=1973899>>.
- Jelínková, M. Přístup migrantu bez oprávnění k pobytu v CR ke zdravotní péči a ke vzdělání. In: Burdová Hradečná, P., Jelínková, M. et al.: *Regularizace jako jeden z nástrojů v boji proti nelegální migraci*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci & Multikulturní centrum Praha & Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2011, s. 137–146.
- Jennissen, R. *Macro-Economic Determinants Of International Migration In Europe*. Rigorózní práce. Amsterdam : Dutch University Press, 2004. Dostupné i na: <<http://dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/rw/2004/r.p.w.jennissen/thesis.pdf>>.
- Jeřábek, H. *Úvod do sociologického výzkumu*. Skriptum. Praha: Univerzita Karlova, 1992.

- Jeřábková, Z. Zajišťování nezletilých dětí v ČR [online]. *Migraceonline.cz*. c2010. [cit. 2010-12-12]. Dostupné na: [«http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2270189»](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2270189).
- Joppke, Ch. Beyond national models: Civic integration policies for immigrants in Western Europe. *West European Politics*, 2007, 30 (1), s. 1–22.
- Karl-Trummer, U. & Novak-Zezula, S. & Metzler, B. Managing a Paradox: Health Care for Undocumented Migrants in the EU. *Finnish Journal of Ethnicity and Migratio.*, 2009, 4 (2), s. 53–60.
- Katseli et. al. Effects of Migration on Sending Countries: What do we know? *OECD Development Centre*. Working Paper No. 250, 2006.
- Kaufman, J.C. *Chápající rozhovor*. Praha : Slon, 2010.
- Kirov, V. Research design of international case study research Case study research – training material for researchers – Part 2. *WORKS Workpackage 14*. c2008. [cit. 2009-06-06]. Dostupné na: [«http://www.worksproject.be/documents/D14.1.pdf»](http://www.worksproject.be/documents/D14.1.pdf).
- Klvaňová, R. *Na cestě za důstojným životem: motivy a strategie migrace Arménů žijících v Brně*. Diplomová práce. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2006.
- Kocourek, J. Podmíněnosti současné migrace Vietnamců do Česka. In: Drbohlav, D. (Ed.) *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu)*. Karolinum : Praha, 2008, s. 233–245.
- Kocourek, J. Vietnamci v ČR. *Sociologické studie*, 2007, 6 (10), s. 46–62.
- Kočárková, E. Kolik investoval český stát do integrace cizinců? Přehled za rok 2007 [online]. *Migraceonline.cz*. c2008, [cit. 2010-02-12]. Dostupné na: [«http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2148499»](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2148499).
- Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017. Dostupné na: [«http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Koncepce%20Zahranicni%20rozvojov e%20spoluprace%20na%20obdobi%202010-2017.pdf»](http://www.czda.cz/editor/filestore/File/Koncepce%20Zahranicni%20rozvojov e%20spoluprace%20na%20obdobi%202010-2017.pdf).
- Kopeček, L. Imigrace jako politické téma v ČR: analýza postojů významných politických stran [online]. *Středoevropské politické studie*. c2004. [cit. 2011-06-20]., Dostupné na: [«http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=203»](http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=203).
- Kopuleťá, P. *Postavení a ochrana nezletilých cizinců bez doprovodu v České republice*. Praha: Organizace pro pomoc uprchlíkům. 2009.
- Korupce státních úředníků. Přepis tiskové konference JUDr. Zuzky Bebarové-Rujbrové 16. ledna 2008 o korupci na konzulárních odděleních českých zastupitelských úřadů [online]. *Britské listy*. 22.1.2008 [cit. 2011-04-04]. Dostupné na: [«http://blisty.cz/art/38480.html»](http://blisty.cz/art/38480.html).
- Kostecká, Y. et al. *How to turn brain drain into brain gain*. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2008.
- Kostecký, M. & Patočková, V. & Illner M. Problémové čtvrti ve městě a politiky k jejich regeneraci – případová studie Prahy. *Sociologické studie*, 2009, 3. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Krausová, H. *Mongolští přistěhovalci jako pracovní síla na Blanensku*. Diplomová

- práce. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2008.
- Krebs, M. & Pechová, E. *Zpráva z projektu: vietnamští dělníci a dělnice v českých továrnách*. La Strada ČR, 2008.
- Krebs, M. *Sonda do prostředí mongolské pracovní migrace – 2009*. La Strada. 2010.
- Krebs, V. Social Network Analysis. A Brief Introduction [online]. c2006 [cit. 2010-04-12]. Dostupné na: <<http://www.orgnet.com/sna.html>>.
- Krissman, F. Sin Coyote Ni Patrón: Why the „Migrant Network“ Fails to Explain International Migration. *International Migration Review*, 2005, 39 (1), s. 4–44.
- Křečková Tůmová, N. Podpora integrace cizinců v ČR. *Zdravotní politika a ekonomika*. Kostelec nad Černými lesy : Institut zdravotní politiky a ekonomiky. 2001, 3.
- Křížková, M. 2009. Dobří Mongolové: Kdo v Blansku šíje volanty?[online]. *Migraceonline.cz*. c2008, [cit 2010-02-02]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2140835>>.
- Kutálková, P. *Příliš úzká brána k lidským právům, proces identifikace obchodovaných osob v České republice*. Praha : La Strada ČR, 2010.
- Lachmanová, L. Vývoj a úspěšnost modelů integrace imigrantů (na příkladu Rakouska, Francie a Nizozemska). *Geografie – Sborník České geografické společnosti*, 2007, 112 (2), s. 221–236.
- Látalová, I. *Proměny etnického složení obyvatelstva v Blansku po roce 1990*. Diplomová práce. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2010.
- Leontiyeva, Y. & Nečasová, M. Kulturně blízcí? Integrace přistěhovalců ze zemí bývalého Sovětského svazu. In: Rákoczyová, M. & Trbola, R. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha : SLON, 2009, s. 117–160.
- LeVoy, M. Soova, K. Access to health care for undocumented migrants. In: Carrera S. & Merlino, M. (Eds.) *Assessing EU Policy on Irregular Immigration under the Stockholm Programme*. Centre for European Policy studies, 2010.
- Lipsky, M. *Street-level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York : Russell Sage Foundation, 1980.
- Límová, M. & Saková, T. Dostupnost informací pro žadatele o dlouhodobá víza z Mongolska, Ukrajiny a z Vietnamu (z webových stránek Velvyslanectví České republiky) [online]. *Migraceonline.cz*. c2008, [cit 2010-02-02]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2207832>>.
- Linhartová, K. Co chystá Švédsko v oblasti migrace a azylu na své předsednictví? [online]. *Migraceonline.cz*. c2009. [cit. 2010-10-12]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2196361>>.
- Loučková, I. *Integrovaný výzkum v sociálně-vědním výzkumu*. Praha : Slon, 2010.
- Maršíček, Z. Na některých českých ambasádách bují korupce, vládu to nezajímá [online]. *Britské listy*. c2008. [cit. 2011-02-01]. Dostupné na: <<http://blisty.cz/art/43630.html>>.
- Maříková, H. & Petrušek, M. & Vodáková, A. (Eds.). *Velký sociologický slovník*. Praha : Karolinum, 1996.
- Mason, J. *Qualitative Researching*. London : Sage, 1996.

- Massey, D. S. & Arango, J. & Hugo, G. & Taylor, J. E. Theories of international Migration: a review and appraisal. *Population and Development Review*, 1993, 19, s. 131–146.
- Massey, D. S. & Arango, J. & Hugo, G. et al. *World in Motion. Understanding International Migration at the End of the Millennium*. New York : Oxford University Press, 1998.
- Massey, D. S. & Espinosa, K. E. What's driving Mexico-U.S. migration? A theoretical, empirical, and policy analysis. *The American Journal of Sociology*, 1997, 102, s. 939–999.
- Massey, D. S. International Migration. In: Demeny P. & McNicol G. *Encyclopedia of Population*. Vol. 2. New York : Macmillan, 2003, s. 548–553.
- McKenzie, D. J. & Rapoport, H. *Network effects and dynamics of migration and inequality: theory and evidence from Mexico*. Mimeo : World Bank, 2006.
- Merriam, S. B. et al. *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. San Francisco : Jossey-Bass Publishers, 2002.
- Migrant workers and occupational health and safety: part one. *Occupational Health*, 2008, 60 (12), s. 32–34.
- Miller, R. L. *Researching life stories and family histories*. London : SAGE Publications, 2000.
- Miovský, M. (Ed.) *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule*. Praha : Úřad vlády ČR, 2003.
- Mohanty, S. et al. Health Care Expenditures of Immigrants: A Nationally Representative Analysis. *American Journal of Public Health*, 2005, 95 (8), s. 1431–1438.
- Morgan D. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Boskovice : Albert, 2001
- Morgan, M. & Rein, M. & Goodin, R.E. *The Oxford handbook of public policy*. New York : Oxford University Press, 2006, s. 587–606.
- Muhić-Dizdarević, S. Komentář k Pilotnímu projektu „Aktivní výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků“ Ministerstva práce a sociálních věcí ČR [online]. *Český helsinský výbor*. c2003, [cit. 2011-26-02]. Dostupné na: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2003093002>».
- Nando, S. & Huges, V. Being children and undocumented in the UK: A background paper. *ESRC Centre on Migration, Policy and Society. Working Paper No. 78*. University of Oxford, 2010.
- Nekorjak, M. Klientický systém a ukrajinská pracovní migrace do České republiky [online]. *Migraceonline.cz*. c2009, [cit. 2010-02-02]. Dostupné na: <http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2197596>».
- Nekorjak, M. *Mezisvěty: organizované zaměstnávání migrantů z Ukrajiny v České republice*. Brno : Masarykova univerzita Fakulta sociálních studií, 2010.
- Pacíková, L. & Klepková J. *Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy*. Praha : Poradna pro integraci, o.s. & Organizace pro pomoc uprchlíkům, o.s., 2010.
- Papademetriou, D. G. *Managing Rapid & Deep Change in the Newest Age of Migration*.

- Brusel : Migration Policy Institute, 2003.
- Pecina, M. Projekt dobrovolných návratů – vyhodnocení. Prezentace MV ČR[online]. Ministerstvo vnitra. c2009, [cit. 2011-02-01]. Dostupné na: <<http://www.mvcr.cz/clanek/projekt-dobrovolnych-navratu-uspesne-ukoncen.aspx>>.
- Pechová, E. *Migrace z Vietnamu do České republiky v kontextu problematiky obchodu s lidmi a vykořisťování*. La Strada ČR. 2007.
- Percy-Smith, J. 2000. Introduction: The Contours of Social Exclusion. In Percy-Smith, J. (Ed.) *Policy Responses to Social Exclusion. Towards inclusions?* Buckingham: Open University Press, 2000, s. 1–21.
- Pijpers, R. International Employment and Migrant Flexiwork in an Enlarged European Union. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2010, 36 (7), s. 1079–1098.
- Piore, M. J. *Birds of Passage: Migrant Labor and Industrial Societies*. Cambridge: Cambridge University Press, 1979.
- Pitcher, B. *The Politics of Multiculturalism: Race and Racism in Contemporary Britain*. Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2009.
- Polanská, J. „Chceme podat hromadnou žalobu na český stát za diskriminaci mongolských pracovníků.“ Rozhovor s Františkem Teplým, ředitelem firmy zprostředkující práci Mongolům v Česku [online]. *Migraceonline.cz*. c2011, [cit. 2011-06-05]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2286798>>.
- Popová M. Pracovní migrace v České republice po vstupu do Evropské unie. *Současná Evropa*, 2009, 2, s. 5–19.
- Požizková, H. Privilegování „druzí“ aneb sociální integrace cizinců z vyspělých zemí. In: Rákoczyová, M. & Trbola, R. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha : SLON, 2009, s. 48–87.
- Potůček, M. (Ed.) *Literature Review on Civil Society, Citizenship and Civic Participation in the Czech Republic* . Praha : CESES FSV UK, 2006.
- Program rozvojové spolupráce mezi Českou republikou a Mongolskem na období 2006–2010*. MPSV. Dostupné na: <<http://www.mpsv.cz/files/clanky/1638/Mongolsko.pdf>>.
- Prokofjeva, V. Čeština jako cizí jazyk: kurzy potřebné, nedostatkové a drahé? [online]. *Migraceonline.cz*. c2008. [cit. 2010-12-12]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2113145>>.
- Příručka k integraci cizinců*. MPSV. 2005. Dostupná na <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=81>>.
- Příručka o integraci pro tvůrce politik a odborníky z praxe*. Lucemburk: Úřad pro úřední tisky Evropských společenství, 2004.
- Putnam, R. D. Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 1995, 6(1), s. 65–78.
- Rabušic, L. & Burjánek, A. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha : VÚPSV , v.v.i. 2003.
- Radostný, L. Cizinci u přijímacích zkoušek – šach v druhém tahu [online]. *META*.

- nedatováno. [cit. 2010-12-12]. Dostupné na: <<http://www.meta-os.cz/pic/95-hostiscizinci-u-prijimacich-zkousek.aspx>>.
- Rákoczyová M., & Trbola, R. *Lokální strategie integrace cizinců v ČR I*. Praha : VÚPSV, v.v.i. 2008. Dostupné na: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_271.pdf>.
- Rákoczyová, M. & Trbola, R. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha : SLON, 2009.
- Redlová, P. Investice do integrace: aktivity státní správy v oblasti začleňování cizinců v roce 2008 [online]. *Migraceonline.cz*. c2009, [cit 2010-02-02]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2197700>>.
- Rejšková, T. et al. Studie: Remitence zasílané z České republiky a jejich rozvojový dopad [online]. *Migraceonline.cz*. c2009. [cit. 2010-12-12]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2187666>>.
- Rhodes, M. & Ferrera, M. (Eds.) *Recasting European Welfare States London* : Frank Cass, 2001.
- Ritchey, P.N. Explanations of Migration. *Annual Review of Sociology*, 1976, 2, s. 363–404.
- Rogers, G. Hanging out with forced migrants: methodological and ethical challenges. *Forced Migration Review*, 2004, 21, s. 48–49.
- Rozumek M. Výchozí stav České republiky. In: Burdová Hradečná, P., Jelínková, M. et al.: *Regularizace jako jeden z nástrojů v boji proti nelegální migraci*. Praha: Sdružení pro integraci a migraci & Multikulturní centrum Praha & Organizace pro pomoc uprchlíkům, 2011, s. 20–22.
- Ruwanpura, K. N. & Rai, P. Forced Labour: Definition, Indicators and Measurement. *ILO Working Paper 18*, 2004.
- Saková, T. & Martínková, Š. Role inspektorátů práce při kontrole pracovních agentur v České republice? [online]. *Migraceonline.cz*. c2009, [cit 2011-02-16]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210863>>.
- Saková, T. Usměrnění pracovní migrace aneb kdo má „černého Petra“ ? [online]. *Migraceonline.cz*. c2009, [cit 2009-11-15]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2205122>>.
- Saldana, J. *The Coding anual for Qualitative Researchers*. Los Angeles : Sage, 2009.
- Sartori, G. *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci. Esej o multietnické společnosti*. Praha : Dokořán, 2005.
- Scot, W. R. *Institutional Theory: Contributing to a Theoretical Research Program*. [online] Stanford University. c2004 [cit. 2011-05-08]. Dostupné na: <<http://icos.groups.si.umich.edu/Institutional%20Theory%20Oxford04.pdf>>.
- Scott, J. *Social network analysis a Handbook*. London : Sage Publications, 1987.
- SGS. Migrant Workers: Mobile Workers Contracts And Travel Schemes (Safeguards) [online]. *Corporate Social Responsibility Solutions No. 190/09*, c2009. [cit. 2010-06-16]. Dostupné na: <<http://www.socialresponsibility.sgs.com/documents/sgs-safeguards-19009-migrant-worker-mobile-workers-contracts-and-travel-schemes-en-09.pdf>>.
- Shuttleworth, M. Case Study Research Design. Experiment Resources [online]. c2008.

- [cit. 2009-06-16]. Dostupné na: <<http://www.experiment-resources.com/case-study-research-design.html#ixzz0KbCelG9f&C>>.
- Scharpf, F. W. *Governing in Europe: Effective and Democratic?*. New York : Oxford University Press, 1999.
- Scharpf, F.W. *Games Real Actors Play: Actor-centered Institutionalism in policy research*. Boulder : Westview Press, 1997.
- Schneider, A.L. & Ingram, H. Public Policy and Democratic Citizenship: What Kinds of Citizenship Does Policy Promote? In: Sidney, S. & Fisher, F. & Miller G.(Eds.) *Handbook of public policy analysis*. New York : CRC Press, 2007, s. 329–348.
- Sidney, S. & Fisher, F. & Miller, G.(Eds.) *Handbook of public policy analysis*. New York : CRC Press, 2007.
- Sigona, N. & Hughes, V. Being children and undocumented in the UK: A background paper. ESRC Centre on Migration, Policy and Society. *Working Paper No. 78*, COMPAS. University of Oxford, 2010.
- Silverman, D. (Ed.). *Doing qualitative research. A Practical Handbook*. London : Sage, 2000 (i 2010).
- Simons, H. *Case Study Research in Practice*. London : Sage, 2009.
- Smith, A. et al. *Ethnicity, work characteristics, stress and health – výzkumná zpráva* [online]. Cardiff University and Queen Mary, University of London, 2005. [cit. 2010-30-12]. Dostupné na: <<http://www.hse.gov.uk/research/rrpdf/rr308.pdf>>.
- Sodomková, M. *Mongolové, makejte a plaťte. A pak koukejte odsud vypadnout*. MF Dnes. 16. 12. 2009.
- Sodomková, M. Rozhovor s českým velvyslancem Václavem Jílkem a konzulem Davidem Hrdouškem z české ambasády v Ulánbátaru [online]. *Migraceonline.cz*. c2009. [cit. 2010-12-12]. Dostupné na: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210859>>.
- Spálenský, A. *Mongolská komunita v Pardubickém a Královéhradeckém kraji*. Diplomová práce. Pardubice : Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2010.
- Společné základní principy politiky integrace přistěhovalců v Evropské unii* [online]. 2004. Dostupné na: <<http://www.cizinci.cz/files/clanky/299/principy.pdf>>.
- Stake, R. E. *The art of case study research*. Newbury Park : Sage, 1995.
- Stojanov, R. Remittance nebo rozvojová pomoc? Výzva pro koherenci české migrační a rozvojové politiky. [online]. *Rozvojovka.cz*. c2008. [cit. 2010-10-12]. Dostupné na: <http://www.rozvojovka.cz/remittance-nebo-rozvojova-pomoc_200_36.htm>.
- Stojarová, V. Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice [online]. CEPSR. c2004, [cit. 2010-12-22]. Dostupné na: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=204>>.
- Strauss, A. L. & Corbin, J. *Základy kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert, 1999.
- Strauss, A.L. & Corbin, J. *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park, CA : Sage Publications, Inc., 1990.
- Szaló, C. *Transnacionální migrace: proměny identity, hranic a vědění o nich*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007.

- Šafr, J. & Sedláčková, M. *Sociální kapitál Koncepty, teorie a metody měření*. Praha : Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2006.
- Šíma, J. *Mongolů u nás rychle přibývá*. Literární noviny. 3. 4. 2009.
- Tellis, W. Introduction to Case Study. *The Qualitative Report* [online], 1997, 3 (2), [cit. 2009-10-28]. Dostupné na: [«http://www.nova.edu/ssss/QR/QR3-2/tellis1.html»](http://www.nova.edu/ssss/QR/QR3-2/tellis1.html).
- Thomas, W.I. & Znaniecki, F. *The Polish Peasant in Europe and America*. Champaign : University of Illinois Press, 1996.
- Thomson, D. et al. Central Questions of Anonymization: A Case Study of Secondary Use of Qualitative Data. *Forum: Qualitative Social Research*, 2005, 6 (1). Dostupné na: [«http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/viewArticle/511/1102»](http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/viewArticle/511/1102).
- Thorstein, V. *Teorie zahálčivé třídy*. Praha : Slon, 1999.
- Tollarová, B. Nejen peníze, ale i začleňování a loajality migrantů: návrhy pro další zkoumání remitencí posílaných z ČR. In: Trbola, R. & Rákoczyová, M. (Eds.) *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha : VÚPS, v.v.i., 2010, s. 41–51.
- Tollarová, B. *Naučená závislost specifický problém integrace azylantů*. Rigorózní práce. Praha : Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd, 2008.
- Topinka, D. & Janoušková, K. & Kliment, P. *Strategie zvládání obtížných situací cizinci z Ukrajiny a Mongolska*. SocioFactor s.r.o. 2010.
- Tošnerová, B. „Zelené karty nejsou jen nástrojem ke zrychlení procesu získávání zaměstnanců ze zahraničí.“ Rozhovor s Jiřím Sezemským, tiskovým mluvčím MPSV, a Zdeňkem Králem, zástupcem ředitele OAMP MV[online]. *Migraceonline.cz*. c2008, [cit 2010-02-02]. Dostupné na: [«http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2120873»](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2120873).
- Tošnerová, B. *Návratová směrnice – na cestě k restriktivní evropské imigrační politice* [online]. *Migraceonline.cz*. c2008. [cit. 2010-12-12]. Dostupné na: [«http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2104983»](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2104983).
- Tošnerová, B. *Podoba integrace cizinců v českých krajích – Krajská integrační centra* [online]. *Migraceonline.cz*. c2009. [cit. 2010-10-12]. Dostupné na: [«http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210832»](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210832).
- Trbola, R. & Rákoczyová, M. (Eds.) *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha : VÚPS, v.v.i., 2010.
- Tsogetsaihan, B. Current Issues of Visa Procedure at the Czech Embassy in Ulaanbaatar. *Migrationonline.cz*. 2011. Forthcoming.
- Tužinská, H. *Otázky opisu a překladu – Využitie poznatkov antropológie a etnografie vo vedení a tlmočení interview s imigrantmi*. Bratislava : Stimul, 2009.
- Uherek, Z. et al. *Češi z Kazachstánu a jejich přesídlení do České republiky*. Praha : Etnologický ústav AV, 2003.
- Vaculík, J. *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti*. Brno : Masarykova univerzita, 2002.
- Vaculík, J. *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945–1950*. Brno : Masarykova univerzita, 1993.

- Vermuelen, H. & Pennix, R. *Immigrant Integration: The Dutch Case*. Amsterdam : Het Spinhuis, 2000.
- Vertovec, S. Migrant transnationalism and modes of transformation. *International Migration Review*, 2004, 38(3), s. 970–1001.
- Veselý, A. et al. The national debate on social capital. In: Potůček, M. (Ed.) *Literature Review on Civil Society, Citizenship and Civic Participation in the Czech Republic*. Praha : CESES FSV UK, 2006, s. 9–17.
- Veselý, A. Sociální kapitále v teorii J. Colemana [online]. *Socioweb*. c2007. Dostupné na: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=296&lst=107>».
- Vidlák, M. *Cizince jsme nezvali, mohli zůstat doma*. Lidové noviny. 31. 8. 2009.
- Vidlák, M. *Džungle zla v zemi zaslíbené*. MF Dnes. 10. 11. 2010.
- Vojtková, V. Teorie mezinárodní migrace [online]. *Socioweb*. c2005. Dostupné na: <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=253&lst=113>».
- Wallace, C. & Stola, D. (Eds.) *Patterns of Migration in Central Europe*. New York : Palgrave Publisher Ltd. 2001.
- Wawrosz, P. Thorstein Veblen a americká meziválečná institucionální ekonomie [online]. c2007, [cit 2010-02-02]. Dostupné na: <http://nf.vse.cz/download/veda/workshops/veblen.pdf>».
- Weiner, W. & Teitelbaum, M. S. *Political demography, demographic engineering*. New York : Berghahn Books, 2001.
- Whyte, W. F. *Street corner society : social structure of an Italian slum*. Chicago : University of Chicago Press, 1993.
- Wodak, R. & Krzyzanowski, M. *Qualitative discourse in the social sciences*. New York : Palgrave Macmillan, 2008.
- World Bank. Remittances dataset. [online]. World Bank staff estimates based on the International Monetary Fund's Balance of Payments Statistics Yearbook 2006, c2007. [cit. 2011-02-17]. Dostupné na <http://go.worldbank.org/QOWEWD6TA0>».
- Yearbook of Mongolia*. Ulaanbaatar : National Statistical Office of Mongolia. 2008.
- Yin, R. K. *Applications of case study research*. 1. vyd. Newbury Park : Sage, 1993.
- Yin, R. K. *Applications of case study research*. 2. vyd. Newbury Park : Sage, 2003b.
- Yin, R. K. *Case Study Research: Design and Methods*. 2. vyd. Thousand Oaks : Sage, 1994.
- Yin, R. K. *Case Study Research: Design and Methods*. 3. vyd. Thousand Oaks : Sage 2003a.
- Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za období 2001–2006*. Ministerstvo vnitra. 2007.
- Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2007*. Ministerstvo vnitra. 2008.
- Zpráva o situaci v oblasti migrace na území České republiky za rok 2008*. Ministerstvo vnitra. 2009.

Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2009. Ministerstvo vnitra. 2010.

Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2010. Ministerstvo vnitra. 2011.

Zpráva o stavu obchodování s lidmi v České republice za rok 2009. Ministerstvo vnitra. 2010.

Zpráva Veřejného ochránce práv 2007/2 [online]. c2007. [cit. 2010-30-12]. Dostupné na: [«http://www.ochrance.cz/zpravy-pro-poslaneckou-snemovnu/»](http://www.ochrance.cz/zpravy-pro-poslaneckou-snemovnu/).

Žížalová, P. TPCA – případová studie [online]. *Trast pro ekonomiku a společnost*, c2008. [cit. 2009-06-28]. Dostupné na: [«http://www.thinktank.cz/fileadmin/thinktank-upload/texty/TPCA-case-study_CZ.pdf»](http://www.thinktank.cz/fileadmin/thinktank-upload/texty/TPCA-case-study_CZ.pdf).

Legislativní zdroje:

Komise ES, (2005a): Sdělení Komise. Plán politiky v oblasti legální migrace. Brusel, 21. 12. 2005. KOM (2005) 669 v konečném znění.

Komise ES, (2005b) : Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu. Haagský program: deset priorit pro nadcházejících pět let. Partnerství pro evropskou obnovu týkající se svobody, bezpečnosti a práva. Brusel, 10.5 2005. KOM (2005) 184 v konečném znění.

Komise ES, (2005c) : Zelená kniha o přístupu EU k řízení ekonomické migrace. Brusel, 11. 11. 2005. KOM (2005) 811 v konečném znění.

Komise ES, (2005d). Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu. Společný program pro integraci. Rámec pro integraci státních příslušníků třetích zemí v Evropské unii. Brusel. 1. 9. 2005. KOM (2005) 389 v konečném znění.

Komise ES, (2006): Sdělení komise. Sdělení Komise o prioritách boje proti nelegálnímu přistěhovalectví státních příslušníků třetích zemí. Brusel, 19. 7. 2006. KOM (2006) 402 v konečném znění.

Sdělení Ministerstva zahraničních věcí 59/2010 Sb.m.s., o sjednání Ujednání mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Ministerstvem školství, kultury a vědy Mongolska o spolupráci v oblasti školství, vědy a mládeže na léta 2010–2013

Sdělení zahraničních věcí 117/2006 Sb.m.s., o sjednání Ujednání mezi Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy České republiky a Ministerstvem školství, kultury a vědy Mongolska o spolupráci v oblasti školství, vědy a mládeže na léta 2006–2009

Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/es ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí.

Směrnice Rady 2003/109/ES ze dne 25. listopadu 2003 o právním postavení státních příslušníků třetích zemí, kteří jsou dlouhodobě pobývajícími rezidenty

Směrnice Rady 2003/86/ES ze dne 22. září 2003 o právu na sloučení rodiny

- Směrnice Rady 2004/114/ES ze dne 13. prosince 2004 o podmínkách přijímání státních příslušníků třetích zemí za účelem studia, výměnných pobytů žáků, neplacené odborné přípravy a dobrovolnické služby.
- Směrnice Rady 2005/71/ES ze dne 12. října 2005 o zvláštním přístupu přijímání příslušníků třetích zemí pro účely vědeckého výzkumu
- Směrnice Rady 2008/115/ES ze dne 16. prosince 2008 o společných normách a postupech v členských státech při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí.
- Směrnice Rady 2009/50/ES ze dne 25. května 2009 o podmínkách pro vstup a pobyt státních příslušníků třetích zemí za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci
- Sněmovní tisk č. 191 z roku 2007. Zákon, kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů (zákon o azylu) a některé další zákony.
- Usnesení vlády České republiky ze dne 24. května 2010 č. 366 Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010–2017.
- Usnesení vlády ČR č. 126 ze dne 11. 2. 2004 Realizace Koncepce integrace cizinců v roce 2003 a její další rozvoj v souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie.
- Usnesení vlády ČR č. 126 ze dne 21. 2. 2007 Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2006 a návrh dalšího postupu
- Usnesení vlády ČR č. 126 ze dne 8. 2. 2006 ke Koncepci integrace cizinců v roce 2005
- Usnesení vlády ČR č. 171 ze dne 9. 2. 2009 k zajištění bezpečnostní situace České republiky v souvislosti s propouštěním zahraničních pracovníků v důsledku hospodářské krize
- Usnesení vlády ČR č. 183 ze dne 16. 2. 2009 ke Zprávě o realizaci Koncepce integrace cizinců v r. 2008
- Usnesení vlády ČR č. 224 ze dne 22. 3. 2010 ke Zprávě o realizaci koncepce cizinců v r. 2009
- Usnesení vlády ČR č. 259 ze dne 17. 3. 2008 ke Zprávě o realizaci Koncepce integrace cizinců v roce 2007
- Usnesení vlády ČR č. 344 ze dne 10.5 2010 k Analýze aktuálního vývoje a problémů v oblasti migrace
- Usnesení vlády ČR č. 5 ze dne 5. 1. 2005 k Realizaci Koncepce integrace cizinců do konce roku 2004 a k jejímu dalšímu rozvoji v roce 2005
- Usnesení vlády ČR č. 72 ze dne 17. 1. 1996 o Zásadách politiky vlády České republiky ve vztahu přesídlování cizinců s prokázaným českým původem (krajanů), žijících v zahraničí.
- Usnesení vlády ČR č. 99 ze dne 9. února 2011 k aktualizované Koncepci integrace cizinců na území České republiky a k návrhu dalšího postupu v roce 2011 (Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců Společné soužití).

Usnesení vlády ČR č. 689 ze dne 7. července 1999 o Zásadách koncepce integrace cizinců na území České republiky a o přípravě a realizaci této koncepce

Usnesením vlády ČR č. 1266 ze dne 11. 12. 2000 realizaci Zásad koncepce integrace cizinců na území České republiky a o návrhu Koncepce integrace cizinců na území České republiky

Usnesením vlády ČR č. 302 ze dne 31. 3. 2004 o Zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie.

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím

Zákon č. 193/1999 Sb., o nabytí a pozbytí státního občanství České republiky

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu.

Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců zákona o azylu (325/1999 Sb.)

Internetové zdroje:

Český statistický úřad: [«http://www.czo.cz»](http://www.czo.cz)

Mongolská národní banka: [«http://www.mongolbank.mn»](http://www.mongolbank.mn)

Mongolský statistický úřad: [«http://www.nso.mn»](http://www.nso.mn)

Oficiální portál pro podnikání a export: [«http://www.businessinfo.cz»](http://www.businessinfo.cz)

Společnost přátel Mongolska: [«http://www.spm.chytry.cz»](http://www.spm.chytry.cz)

Světová banka: [«http://web.worldbank.org»](http://web.worldbank.org)

Seznam použitých tabulek, grafů, schémat a map

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Rozpracování výzkumných otázek	16
Tabulka 2: Přehledová tabulka použitých metod výzkumu	20
Tabulka 3: Dimenze sociální integrace:.....	33
Tabulka 4: Počet udělených občanství bývalým občanům Mongolska mezi lety 2001–2009	69
Tabulka 5: Tabulka celkového počtu Mongolů v ČR mezi lety 2005 a 2009 podle typu pobytu, pracovního uplatnění a poměru zaměstnanosti	72
Tabulka 6: Vývoj počtu Mongolů v ČR mezi lety 2005 a 2009 zadržovaných bez povolení k zaměstnání při výkonu zaměstnání	73
Tabulka 7: Vývoj počtu Mongolů mezi lety 2005 a 2009 zadržovaných při nelegálním překročení státních hranic.....	73
Tabulka 8: Vývoj počtu Mongolů v ČR mezi lety 2005 a 2009 studujících na vysokých školách v ČR... 73	
Tabulka 9: Přehled odpovědí zprostředkovatelů práce v Mongolsku	159
Tabulka 10: Úřední hodiny českého velvyslanectví v Ulánbátaru	167
Tabulka 11: Počet udělených dlouhodobých víz občanům Mongolska mezi lety 2005 a 2010 podle druhu účelu pobytu.....	180

Seznam grafů:

Graf 1: Integrační škála.....	29
Graf 2: Cizinci v ČR s trvalým a dlouhodobými pobyty nad 90 dnů ze třetích zemí a EU v ČR během let 1989 a 2010.....	45
Graf 3: Souhrnné znázornění umístění ČR v oblasti integrace dle MIPEX III 2010.	52
Graf 4: Vývoj počtu legálně pobývajících občanů Mongolska mezi lety 1994 a 2010.....	67
Graf 5: Vývoj počtu Mongolů v ČR dle druhu pobytu mezi lety 2003 a 2010.....	69
Graf 6: Vývoj počtu nových žádostí mongolských žadatelů o azyl v ČR mezi lety 1998 a 2009.....	74
Graf 7: Počty přijatých žádostí o vízum nad 90 dní a počet vydaných víz nad 90 dní mezi lety 2001 a 2010 na velvyslanectví ČR v Ulánbátaru.	178

Seznam schémat:

Schéma 1: Model klientského systému.....	76
Schéma 2: Model zprostředkovatelsko-klientského systému u Mongolů.....	77

Seznam map:

Mapa 1: Mapa Mongolska.....	58
-----------------------------	----

Seznam příloh

Příloha 1: Charakteristiky mongolských respondentů na území ČR (tabulka)	217
Příloha 2: Vodící okruhy pro rozhovor s občany Mongolska na území ČR (text)	219
Příloha 3: Okruh témat pro rozhovory s občany Mongolska před ZÚ v Ulánbátaru (text)	222
Příloha 4: Okruh otázek pro zprostředkovatelské agentury či zprostředkovatele v Mongolsku (text).....	223
Příloha 5: Specifické faktory mongolské migrace (text).....	224
Příloha 6: Záznam z ubytovny 1 a 2 (text)	226
Příloha 7: Zhutnělý přepis rozhovoru s velvyslancem Václavem Jílkem a konzulem Davidem Hrdouškem (text), ...	227
Příloha 8: Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Mongolska o vzájemném zaměstnávání občanů České republiky a občanů Mongolska (text).....	228

Příloha 1: Charakteristiky mongolských respondentů na území ČR (tabulka)

Jméno	Pohlaví	Věk	Místo rozh. / pobytu	Nejvyšší dosažené vzdělání	Profese v Mongolsku	Uplatnění v ČR	Pobyt (ne/legalita, účel pobytu)
1. Altangerel	M	50	Praha	SŠ (studium VŠ v ČSSR)	Podnikatel	Podnikatel	Bez povolení k pobytu (vstup na turistické vízum, pak opakovaně nelegální překročení hranice nebo použití falešného pasu)
2. Tuya	Ž	24	Praha	Student VŠ	Student VŠ	V pohostinství	Vstup na turistické vízum, dále neoprávněný pobyt
3. Altantsetseg	Ž	38	Plzeň	VŠ (v ČSSR)	po SŠ jela studovat do ČSSR	Tlumočnice	Trvalý pobyt
4. Arvin	Ž	28	Plzeň	SŠ (nedokončené studium VŠ v ČR)	Studentka VŠ	Na mateřské dovolené	Vízum za účelem sloučení rodiny
5. Ariunbolor	Ž	26	Praha	Základní vzdělání	Studující	Na mateřské dovolené	Azyl
6. Boldbaatar	M	17	Praha	Základní vzdělání	Pracující student SŠ	Studující	Nezletilý bez doprovodu
7. Bayarmaa	Ž	17	Příbram	Základní vzdělání	Pracující student SŠ	Studující	Nezletilá bez doprovodu
8. Battumur	M	39	Plzeň	SŠ (asi)	Vedoucí oddělení policie	Dělník, dřevozpracující průmysl (nyní bez práce)	Bez oprávnění k pobytu, původně rok zaměstnanecký poměr
9. Bolormaa	Ž	33	Praha	SŠ (asi)	V lékařském institutu	V pohostinství	Bez povolení k pobyt, přijela na turistické vízum
10. Galkhuu	M	35	Praha	ZŠ	Řidič mikrobuse	Dělník – obrábění kovů	Bez povolení k pobytu, přijel na turistické vízum
11. Bat-oyun	Ž	17	Příbram	ZŠ	Studentka	studující	Nezletilý bez doprovodu
12. Gansukh	M	26	Plzeň	SŠ (asi)	Číšník	Šič (dříve), nyní občasně v montovně	Bez povolení k pobytu, přijel an zaměstnanecké vízum an jeden rok
13. Miegan	M	37	Blansko	SŠ	Nezjištěno	Šič	Trvalý pobyt
14. Erdenechimeg	Ž	21	Zdiby	SŠ	Student VŠ	Šič	Dlouhodobý pobyt – v době rozhovoru s nemožností prodloužení
15. Munkhsukh	M	23	Brno	SŠ	Odjel jako dítě	Student VŠ, podnikatel	Vízum za účelem sloučení rodiny
16. Naranzun	M	25	Praha	SŠ	Student VŠ	Stavební dělník, později podnikatel	Dlouhodobé vízum, pak bez oprávnění k pobytu
17. Javkhlan	M	32	Plzeň	VŠ	Učitel	V masokombinátu, pak v montovně	Dlouhodobý pobyt, změna práce s asistencí
18. Munkh-gerel	Ž	19	Praha	SŠ	Student VŠ	Student VŠ	Vízum za účelem studia, dlouhodobý pobyt, příjezd v rámci rozvojové pomoci

19.	Tsetsegmaa	Ž	25	Praha	SŠ	Student VŠ	Student VŠ, pracující	Dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání
20.	Odsuren	M	26	Roudnice	VŠ	Technik	V mrazírnách	Dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání
21.	Erdenekhuu	M	50	Zlín, Poštorná	VŠ	Módní návrhář	Šič	Původně pobyt za účelem zaměstnání, dnes v ZZC
22.	Sodbileg	M	24	Hranice na Moravě - Poštorná	SŠ	šič	V dřevozpracujícím průmyslu	Původně pobyt za účelem zaměstnání, dnes v ZZC
23.	Nergui	M	25	Poštorná	SŠ, možná VŠ	Moderátor v rádiu	Ve skladu ovoce, šič	Původně pobyt za účelem zaměstnání, dnes v ZZC
24.	Otgonjargal	M	45	Praha	Asi VŠ	důstojník	Šič, v konzervárně, v dřevozpracujícím průmyslu na lince	Původně pobyt za účelem zaměstnání, nyní bez oprávnění k pobytu
25.	Oyun-erdene	Ž	50	Havlíčků v Brod	VŠ	inženýrka	Šič, tlumočnice	Dlouhodobý pobyt, v NNO
26.	Hongorzul	Ž	27	Plzeň	SŠ	Studentka VŠ	Šič, tlumočnice, v pohostinství	Vízum za účelem sloučení rodiny, dlouhodobý pobyt
27.	Munkh-shur	Ž	50	Litoměřice	SŠ	prodavačka	Šička	Dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání
28.	Gerelmaa	Ž	26	Litoměřice	SŠ	Studentka VŠ	Šička	Dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání
29.	Naran	Ž	22	Litoměřice	VŠ	Studentka VŠ	Šička	Dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání
30.	Gantsatsral	Ž	23	Litoměřice	VŠ	Studentka VŠ	Šička	Dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání
31.	Khongor	M	40	Praha	SŠ	Podnikatel	V dřevozpracujícím a potravinářském průmyslu	Dlouhodobý pobyt za účelem zaměstnání, pak bez oprávnění k pobytu
32.	Solongo	Ž	40	Praha	SŠ	Na rodičovské dovolené	V potravinářském průmyslu	Dlouhodobé vízum za účelem zaměstnání, pak bez oprávnění k pobytu
33.	Chimgee	Ž	24	Plzeň	VŠ	Účetní	Montování součástek	Dlouhodobé vízum za účelem zaměstnání, pak bez oprávnění k pobytu
34.	Davaabat	M	24	Plzeň	SŠ	Horník, barman	Montování součástek	Dlouhodobé vízum za účelem zaměstnání, pak bez oprávnění k pobytu
35.	Undral	Ž	27	Brno	VŠ	Učitelka	Šička, skladnice	Dlouhodobé vízum za účelem zaměstnání, pak bez oprávnění k pobytu
36.	Saran	Ž	35	Brno	VŠ	Učitelka	Šička, skladnice	Dlouhodobé vízum za účelem zaměstnání, pak bez oprávnění k pobytu

Příloha 2: Vodící okruhy pro rozhovor s občany Mongolska na území ČR (text)

Vstupní informace

- pobytový status v ČR a jeho vývoj
- délka pobytu v ČR a původní důvody pro migraci
- věk
- sociální postavení v zemi původu
- vzdělání a profese
- zdroj/e obživy
- informace o ČR
- místo pobytu

Před odjezdem

- motivy migrace z Mongolska
- důvody výběru ČR
- získávání informací
- existence známých se zkušenosti současné či minulé migrace do ČR (ČSSR)
- informace o ČR před odjezdem
- pravdivost těchto informací
- druh víza, o které usilovali, důvod výběru víza
- způsob vyřizování víza (cena, doba trvání, získání peněz atp.)
- role zprostředkovatelů či jiných aktérů v procesu získání víza
- účel pobytu a získání informací o něm (práce vč. informací o pracovních
- podmínkách, výši platu, druhu práce atp. či studium či jiné důvody)
- rurální/urbánní prostředí života

Cesta a informace

- zamýšlená forma migrace (trvalá, dočasná, práce, studium, azyl...)
- jaké statusy pobytu mají členové rodiny
- kdo migraci inicioval a kdo převážně vyřizoval potřebné náležitosti
- role zprostředkovatelů/agentů během cesty
- jaké byly/jsou zdroje informací o proceduře vyřizování pobytu

Ekonomické aktivity

- zkušenosti se zaměstnáním v ČR
- přístup na trh práce, zdroje obživy
- pracovní postavení a druh práce
- pracovní podmínky, pracovní doba, pracovní prostředí
- příjmy a výdaje (výše platu, další náklady, povinné odvody)
- práce ne/odpovídající kvalifikaci, sociální mobilita
- zkušenost nezaměstnanosti, nedostatků prostředků na život, řešení
- změna práce, zprostředkování práce (proč, kdo, jak, důsledky, informace)
- oprávněné vs. neoprávněné ekonomické aktivity

Další účely pobytu, dlouhodobě usazení Mongolové

- studium (náročnost, důvod, životní prostředky, kontakty, zdrav. poj., bydlení)
- nezletilí bez doprovodu (migrační cesta, současný život)
- žadatelé o mezinárodní ochranu a azylanti (důvod, souč. stav, budoucnost)
- Mongolové se zkušenostmi z ČSSR – jejich vnímání migrace, zapojení, život

Ne/legalita pobytu

- povolení k pobytu – informace, udržení, kdo zařizoval, jak, problémy
- úspěšnost/neúspěšnost prodloužení – důvody
- život bez oprávnění k pobytu – příčiny, následky, rozdíl
- vliv neregulérního pobytu na život
- legalizace pobytu
- nedodržování či obcházení zákonů
- migrace do jiné země, neoprávněné překračování hranic

Přístup ke službám a právům

- přístupem ke vzdělání (jazykové kurzy, VŠ či u dětí)
- přístup ke zdravotním službám, zdravotní pojištění, zdravotní stav, zdravotní
- problémy, komunikace se zdravotnickým personálem, pozitiva/negativa
- sociální služby, dávky – využívání, informace
- bydlení – úroveň, dostupnost, změna, cena
- získávání informací – od koho, jak, ověření, čemu důvěřují, proč, co chybí
- zkušenosti diskriminace
- zkušenosti s českými státními orgány, srozumitelnost požadavků, informace
- znalost českého jazyka a dalších jazyků (vč. způsobu učení se, dostupnosti
- kurzů, komunikace s kolegy atp.)

Vztah s Mongolskem a rodinné vztahy

- kontakt s rodinou (jak, intenzita, kde rodina je...)
- zasílání peněz a artiklů do země původu (množství, kdo rozhoduje, komu...)
- odloučení blízkých členů rodiny, důvody, vliv na život respondenta
- vliv migrace na rodinné vztahy
- děti – v ČR x v Mongolsku, komunikace, podpora, vzdělávání, vztahy
- vztahy v rodině
- odlišnost rodinného života ČR x Mongolsko
- formy podpory, důležitost rodinných vazeb

Sociální sítě, každodennost

- známí (Češi, krajané, jiní cizinci), kdo převažuje, způsob seznámení,
- komunikace
- známí a přátelé jako zdroje informací, jakých
- kontakty s jinými cizinci
- vazby na NNO, SPM, mongolismy, další
- náboženství, kultura
- organizace volného času, běžný den v ČR
- problémy spjaté s procesem migrace

Hodnocení, zpětná vazba, plány

- hodnocení migrace
- pohled na ČR
- plány do budoucna
- trvalý pobyt, občanství
- odlišnosti Mongolsko x ČR
- co se povedlo a co ne
- co by mělo být jiné, co by si přáli
- problémy spjaté s procesem migrace

Příloha 3: Okruh témat pro rozhovory s občany Mongolska před ZÚ v Ulánbátaru (text)

- osobní charakteristiky (muž × žena, věk, co dělají...)
- důvody, proč jedou do ČR
- jak se o možnosti jet do ČR dozvěděli
- přes koho do ČR jedou, jak je jejich cesta organizována
- o jaké žádají vízum
- délka, na jak dlouho chtějí jet
- co zprostředkovatel dělá a za jakou finanční odměnu (v případě využití zprostředkovatele)
- co, kolik a za co platí
- zda mají pracovní smlouvu (pokud ano, detaily) či co vědí o práci
- zda a co vědí o platu a pracovních podmínkách
- co vědí o ČR

Příloha 4: Okruh otázek pro zprostředkovatelské agentury či zprostředkovatele v Mongolsku (text)

- jméno
- co nabízejí
- druh víza
- za jakých podmínek
- cena služeb
- co služby zahrnují
- jak dlouho trvá celý proces
- jak a kolik se platí
- pracovní smlouva (ano, ne, přeložená do mongolštiny)
- ubytování – cena, úroveň
- slibovaná mzda (čistá, hrubá)
- zdravotní pojištění
- tlumočnick, jak se domluvit
- druh práce
- pracovní doba
- přesčasy
- zda jsou ochotni půjčit peníze
- doprava do ČR
- co s sebou
- počáteční náklady
- zkušební doba

Příloha 5: Specifické faktory mongolské migrace (text)

Během analýzy rozhovorů se objevilo několik klíčových zprostředkovatelů mongolské migrace do ČR, jedním z nejčastěji zmiňovaných byl Šakdar, Mongol, který organizoval (ve spojení s několika Ukrajinci) migraci Mongolů do ČR, a to v rámci minimálně několika stovek osob. V Mongolsku zařizoval „nábor“ nových žadatelů a vyřízení jejich víz, v ČR pak, co bylo potřebné, často se pohyboval na pobočkách cizinecké policie a různých ubytovnách. Z nejrůznějších výpovědí migrantů vyplývá,²³¹ že tento muž měl vysoce nadstandardní vztahy na českém zastupitelském úřadu v Ulánbátaru (nemusel čekat frontu, chodil tam i zpět, jeho žádosti o víza byla prý bez problémů vyřízena), překvapivá je i jeho úspěšnost vyřizování pracovních povolení na úřadech práce v ČR pro nové žadatele na místa, která v realu vůbec neexistovala, což indikuje nadstandardní vazby i na české úřady. Jeho chování vůči respondentům bylo vysoce ambivalentní – jak ukazují následující citace, vůči některým respondentům se choval slušně, pro jiné práci neměl a dalším vyhrožoval zabitím.

Řekl jsem mu [Šakdarovi], že není přípustné, aby nás tak dřel a vůbec neplatil, že je to novodobé otroctví. Volal jsem mu několikrát, ale řekl mi, že pokud nebudeme pracovat, zařídí zrušení víza a pak, protože znám všechny lidi, co zaměstnávají cizince, tak ti zavřu cestu nejen k tomu být s papíry v Česku, ale také tu najít práci. ... Když jsme byli měsíc bez práce, tak jsem se se Šakdarem strašně pohádal, nakonec domluva zněla, že si mohu najít jinou práci. Naranzun (kvůli odchodu od Šakdara si nemohl prodloužit vízum, na policii se o pomoc obracel marně)

...kolik si z naší mzdy nechává, nevím, ale odhaduji to na 35–40 Kč/hod. já sám si vydělávám 14–15 000 hrubého/měsíc, pracuji 250–300 hodin/měsíc. Odsuren (pracoval pod Šakdarem, který mu jako klient odebíral značnou část mzdy, práci mu však poskytoval)

Ale ani po měsíci, ani po dvou nám slíbenou práci nezajistil. Byl jsem tak nucený hledat si nějaké menší výdělky, začal jsem mít velké finanční obtíže... a tak mě Šakdar vyhodil na ulici a utíkal jsem. ...mě nabídl se vrátit zpátky. .... Navíc nám ale za práci neplatil, fungovalo to tak, že když už jsem neměl co jíst, tak jsem za Šakdarem přišel, řekl mi to a on mi třeba dal 500 Kč.... Jednou jsme si stěžovali, ale Šakdar byl v Mongolsku, tak mu zavolali, řekl nám, že pokud budeme dělat problémy, nechá nás zabít Ukrajincem... Šakdar mi řekl, že pokud od něj odejde, nedovolím ti přivést manželku, takže já jsem musel do té doby, než ona dostala vízum, u Šakdarem vydržet. Khongor

Přijeli jsme za pomoci pana Šakdara, a on je velmi tvrdý obchodník, a on se o nás po příjezdu dál nestaral... Chimgee a Davaabata (v důsledku „nestarání“ ztratil tento manželský pár pobytový status)

---

²³¹ Na osobu tohoto muže přirozeně nebyly otázky cílené, v rozhovorech ho respondenti jednoduše zmiňovali.

Tu frontu [před českou ambasádou] organizuje chlapík s jizvou ve tváři. Když jsme tam s manželkou stáli již několikátý den, tak to moje žena nevydržela a šla si stěžovat, že umožňuje lidem jít mimo pořadí, ale on jí strašně sprostě vynadal. A když se pak po několika dnech dostala dovnitř, tak on tam seděl na židli u dveří, poznal ji a začal na ni být nepřijemný, říkal „Aha, to jsi ty, která dělá problémy, že?“ Ale moje žena mu řekla, ať si dá pozor a nedělá jí problémy, protože je z armády, a kdyby se náhodou stalo, že by vízum nedostala, tak zařídí, že si ho důstojníci podají. No, a nakonec ona dostala vízum o jeden měsíc dřív než já, přestože jsme žádosti podávali ve stejný den... (...) ten chlápek s jizvou Šakdar (...) to tam celé řídí, chodí dovnitř, jak se mu zachce, klidně si přivede 10 lidí a předběhne frontu. Říká se o něm, že už dostal do ČR spoustu lidí. Bere si 500 USD jako zálohu, 500 USD za vízum a 500 USD po příjezdu do Čech. Říká se, že spoustě lidem už udělal problémy, protože spousta lidí přijede do ČR a zjistí, že nemají pracovní vízum, ale jen turistické, nebo pro ně není práce. Šakdar musí mít vliv i tady, spolupracuje s Ukrajinci a určitě i s policií a českou ambasádou v Mongolsku taky. Peníze prý dělí na tři díly. Jeden díl sobě, jeden pro Ukrajince a jeden pro policii. Podle mě Šakdar přivezl do ČR 50–60 % všech Mongolů. V Brně prý je skupina Mongolů, kteří pro něj pracují jako otroci, nedostávají žádné peníze, nesmí jít ven z areálu, kde pracují a bydlí, a dostávají jen minimální mzdu nebo několik měsíců vůbec nic. Otgonjargal (žádný dopad)

Přestože na Šakdara bylo podáno trestní oznámení a policii také nabídnuty kontakty na jednotlivé osoby, které poškodil, nebyly osoby policií ČR kontaktovány, a ještě několik měsíců po skončení výzkumu byl Šakdar opakovaně viděn na pražské pobočce cizinecké policie a další Mongolové vyprávěli o tom, že stále migraci různých Mongolů organizuje. Nikdo z postižených Mongolů odškodněn nebyl.

Příloha 6: Záznam z ubytovny 1 a 2 (text)

Záznam z ubytovny 1

Během jednoho rozhovoru, který probíhal na ubytovně výhradně pro Mongoly, byla autorka svědkem kontroly člověka (Ukrajince), který měl danou ubytovnu na starosti. Přítomné Mongoly kontrolor neoslovoval jinými slovy než hajzlové, smradi a dobytci a řval na ně příkazy v češtině,²³² kterou Mongolové neovládali. Jeden z vyskytnuvších se problémů bylo používání toalet (což je ostatně téma, které velmi často zmiňovali různí zaměstnavatelé i další ubytovatelé). Část ubytovaných pravděpodobně nebyla obeznámena s používáním evropských toalet a místo toho, aby si na prkénko sedali, na něj lezli, stoupali v botách a v dřepu vykonávali to, co bylo třeba vykonat. Výsledkem bylo značné znečištění nejbližšího okolí a i časté rozbití toalet. Řešení daného kontrolora bylo uzamknutí toalet, na ubytovně přitom bydlelo až 200 osob, které vystavoval velmi nepříjemné situaci.

Na této ubytovně, za kterou Mongolové platili 150 Kč/noc, nefungovala polovina sprch, proto nebyla oddělena ženská a mužská část, většina záchodů byla nefunkčních nebo (po odchodu kontrolora) zamknutá. Ubytovna pro cca 160 osob, počítáme-li čtyři palandy, a tedy osm osob na pokoji, měla pouze jednu kuchyňku, která nebyla vybavena žádným funkčním elektrospotřebičem či jiným vybavením. To vedlo k tomu, že si jednotliví ubytovaní museli nosit vlastní varnou konvici, kterou si různě na pokojích schovávali, aby jim nebyla ukradena. Schovat varnou konvici nebo cokoli jiného přitom bylo mimořádně těžké, protože nebylo kam. Ubytovaní také měli problém s tím, na čem uvařit, vařili proto často dosti bizarním a někdy i nebezpečným způsobem.

Podobně žalostně nedořešená byla i otázka praní prádla, většina ubytovaných přepírala prádlo v ruce v umývárně a sušila ho na pokoji. Jinde nebylo kde a také se báli ukradení. To společně s tím, že se do pokojů mimo čtyř paland vešla pouze jedna skříň, vedlo k tomu, že na některých pokojích nebylo (nikoli pouze obrazně) k hnutí. Zejména, avšak nikoli výhradně, ženy se snažili o udržení alespoň nějakého pořádku. Pečlivě srovnané hromádky oblečení na jednotlivých postelích nebo polní kytka na parapetu před nevyčistitelně špinavým oknem podtrhávali neutěšenost situace. Většina

---

²³² Paradoxní přitom bylo, že starší Mongolové uměli docela dobře rusky, a tak by se spolu domluvili asi bez problémů.

ubytovaných (i ti, se kterými neprobíhal polostrukturovaný rozhovor) si stěžovala na permanentní hluk. Na ubytovně totiž pracovali většinou lidé na směny, takže byl na ubytovně permanentní hluk, kterému papírové zdi jen nahrávaly. Počet ubytovaných byl přitom v reálu výrazně vyšší než oficiálních 160 osob. Někteří z ubytovaných se totiž snažili ušetřit (nebo případně pomoci) jiným Mongolům tím, že pracovali na směny a o jednu postel se střídali.²³³ Přenechat někomu svou postel byl i způsob výdělku, jeden z respondentů Gansukh zde pobýval za 150 Kč za den a vysvětloval to takto: „*Nejsem tu oficiálně, platím kamarádovi.*“ Při procházení ubytovnou bylo vidět mnoho lidí jen ležet, sedět a koukat před sebe. Čekali na práci – týden, dva či už několik měsíců. Z čeho žili je otázkou.

Záznam z ubytovny 2

Jiný z rozhovorů se odehrál rovněž na ubytovně, která sice byla na velmi hlučném a nepůvabném místě, ale kvalita života v ní byla výrazně vyšší. Na malých pokojích s oknem byly ubytovány vždy dvě osoby, každá z nich měla vlastní novou postel, skříň i malý stoleček. Dohromady vlastnili vařič, varnou konvici i sušák na prádlo. Pokoj šel zamykat a nikdo jiný mimo dvou ubytovaných nevlastnil k pokoji klíče. Toalety byly společné pro dva pokoje, po dohodě se sousedním pokojem je rovněž soukromým klíčem zamykali a sami udržovali v čistotě. Na ubytovně bylo poměrně hezky, ticho (s výjimkou hluku zvenčí) a relativně bezpečno. Cena na této ubytovně nebyla stanovena paušálně, od respondentek se očekávalo, že budou hodně pracovat, pokud ne, ztratili by nejen práci, ale i ubytování. Cena byla proto poměrně nevýhodná, z každé odpracované hodiny platili na ubytování 10 korun, dle výpovědi níže tak každou z nich přišlo na 3900 Kč.

Ted' jsme dostaly výplatu za hodinu 50 čistého a z toho už bylo zapláceno ubytování. 10 korun za odpracovanou hodinu se platí, odpracovaly jsme 390 hodin za měsíc, tak jsme vlastně zaplatily 3900. Saran

Příloha 7: Zhutnělý přepis rozhovoru s velvyslancem Václavem Jílkem a konzulem Davidem Hrdouškem (text),

²³³ Tuto ubytovnu měla sice část dotazovaných zdarma, pro stejného zaměstnavatele však pracovaly podle jejich výpovědí až stovky osob (a toto číslo se zdá skutečně být reálné) bez potřebných povolení, a tudíž většinou i bez povolení k pobytu. Zda tito neregulární migranti měli či neměli nárok na ubytování po odpracování potřebného počtu hodin zdarma, se nepodařilo jasně zjistit. Na jednu stranu tvrdili, že na to nárok mají, na stranu druhou všichni z dotazovaných v takovéto situaci buď ubytovnu platili s tvrzením, že daný počet hodin neodpracovali, protože práce nebyla, či jim hodiny špatně spočetli nebo tam byli ubytovaní na černo.

který na základě otázek autorky provedla Magdalena Sodomková v srpnu 2009.²³⁴

V Československu dříve studovalo na dvacet tisíc Mongolů. Oni si opravdu mnohdy staví vzdušné zámky, věří tomu, co jim slibují různí zprostředkovatelé nebo co jim říkají jejich rodinní příslušníci, kterým se v České republice dobře daří. Mají představu, že si polepší a podpoří své příbuzné. Druhá věc je ta, že na tu cestu mnozí z nich nejsou připraveni. Ani jazykově. A ani nemají právní vědomí. Přitom informací je podle nás dostatek. Máme internetové stránky, děláme pohovory s žadateli o dlouhodobá víza. Konzulární pracovníci se jich ptají, zda mají pracovní smlouvu, která jim zaručuje určitá práva a povinnosti. Ptáme se, zda vědí, za jakou mzdu budou pracovat. Velká část z nich na tyto otázky ale není schopna odpovědět. Když po nich chceme pracovní smlouvu, ukážou nám zpravidla pracovní povolení z úřadu práce. Když jim řekneme, ať si to dozařídí, tak nám nevěří a svěřují se do rukou zprostředkovatelů. I když s velkými zprostředkovateli problém nebyl, spíš s tzv. „pseudo-zprostředkovateli“. Počet žádostí o „pracovní“ víza do České republiky vzrůstal pozvolně, kulminoval pak v roce 2008. Tento trend zřejmě způsobilo postupné zlepšování podmínek na trhu práce v Česku a zájem českých zaměstnavatelů o zahraniční pracovní sílu. Velvyslanectví informuje veřejnost všemi obvyklými prostředky, jakými jsou internet či úřední deska, pořádá tiskové konference o právech a povinnostech žadatelů o vízum. Velvyslanectví v době zájmu velkého počtu žadatelů rozšířilo úřední hodiny a přijalo další kroky k zefektivnění vlastní činnosti a informovanosti mongolské veřejnosti. A zda je činnost podnikatelů, kteří zprostředkovávají práci, legální nebo ne, to jako velvyslanectví nemůžeme hodnotit. Žádosti o vízum vyřizujeme podle jejich typu, včetně časového intervalu potřebného pro učinění rozhodnutí o žádosti – to trvá od šedesáti do sto dvaceti dní. Denní počet žádostí o „dlouhodobé“ vízum je limitně stanoven a svého možného maxima nedosahuje. [Kolik vyřizujeme žádostí o vízum denně] nebudeme komentovat. [Kolik žádostí o krátkodobé a dlouhodobé vízum v průměru měsíčně zamítáme] také nebudeme komentovat. Řekneme, že nyní, od začátku roku 2009 rapidně poklesl zájem o pracovní víza. Do doby, než byl příjem žádostí úplně pozastaven v souvislosti s krizí. Upozorňovali jsme na to i v médiích, že v České republice je krize a že doporučujeme, aby žadatelé zvážili, zda načasování jejich výjezdu je správné. A oni měli informace i z Čech od svých známých a příbuzných, že tam je problém se zaměstnáváním, takže tito lidé sami zdravě usoudili, že není nejvhodnější doba vyrazit za prací. [O jakých se řádově bavíme číslech] do éteru běžně nepouštíme.²³⁵ Velvyslanectví o dlouhodobých vízech nerozhoduje. To je v kompetenci cizinecké policie, která o žádosti o dlouhodobé vízum rozhodne od šedesáti do sto dvaceti dnů od data podání žádosti, podle typu požadovaného víza. Pracovníci velvyslanectví po obdržení kladného rozhodnutí vyznačí dlouhodobé vízum do cestovního pasu žadatele. Nemá-li žádost o udělení víza předepsané náležitosti nebo trpí jinými vadami, vyzve policie nebo zastupitelský úřad žadatele k jejich odstranění a poskytne mu k tomu přiměřenou lhůtu. Trvá-li však žadatel na podání žádosti i přes upozornění na její nedostatky, je tato přijata.

Příloha 8: Dohoda mezi vládou České republiky a vládou Mongolska o vzájemném zaměstnávání občanů České republiky a občanů Mongolska (text)

²³⁴ Celý text je dostupný na: [«http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210859»](http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210859).

²³⁵ Pozn. autorky: Mezi lety 2005 a 2008 bylo každý rok přijato více než 1500 žádostí o krátkodobé vízum, přičemž s každým žadatelem by měl být uskutečněn osobní pohovor.

Vláda České republiky a vláda Mongolska (dále jen "smluvní strany") řídíce se zásadami vzájemných dobrých vztahů, vedeny přáním rozvíjet ekonomickou spolupráci se zřetelem k potřebám trhu práce obou států, dohodly se na následujícím:

Článek 1

1. Tato dohoda se vztahuje na občany České republiky s trvalým pobytem na území České republiky a na občany Mongolska s trvalým pobytem na území Mongolska (dále jen občané"), kteří podle právních předpisů států obou smluvních stran přechodně vykonávají na území státu druhé smluvní strany zaměstnání (dále jen "přijímající stát").

2. Občané mohou být zaměstnáváni ve všech povoláních, jejichž výkon není pro cizince podle právních předpisů přijímajícího státu omezen. V případě výkonu povolání, pro které se vyžaduje zvláštní povolení, je nutno získat povolení kompetentních orgánů.

Článek 2

Orgány smluvních stran zodpovědnými za provádění této dohody (dále jen "kompetentní orgány") jsou:

v České republice – Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

v Mongolsku – Ministerstvo zdraví a sociální ochrany

Článek 3

1. V souladu s touto dohodou občané mohou vykonávat zaměstnání na území přijímajícího státu po dobu, na kterou bylo uděleno povolení k zaměstnání:

a) na základě pracovního poměru sjednaného na dobu určitou se zaměstnavatelem tohoto státu (dále jen "zaměstnanci"),

- na dobu do jednoho roku s možností jejího prodloužení,

- na dobu do šesti měsíců během kalendářního roku na sezónní práce a na práce studující mládeže v době prázdnin,

b) v rámci pracovního poměru k zaměstnavateli státu jeho trvalého pobytu, který ho vysílá k výkonu práce na území druhého státu na základě smlouvy uzavřené s právnickou nebo fyzickou osobou přijímajícího státu (dále jen "kontrakt");

- na dobu do jednoho roku s možností jejího prodloužení.

2. Doba povolení k prodloužení zaměstnání občanům musí být v souladu s platnými právními předpisy přijímajícího státu.

3. Občané nesmějí na území přijímajícího státu vykonávat žádnou jinou výdělečnou činnost a ani nesmějí být přijati do jiného zaměstnání, než pro které jim bylo uděleno povolení k zaměstnání.

Článek 4

1. Zájemci o zaměstnání u zaměstnavatele v přijímajícím státě si hledají práci samostatně. Kompetentní orgány jim mohou pouze poskytnout pomoc při hledání místa formou přijetí vhodných opatření.
2. Zaměstnanci musí být zdravotně způsobilí k výkonu nabídnuté práce a mít o tom odpovídající lékařské potvrzení.
3. Zaměstnanci, kteří budou zaměstnáváni na dobu do jednoho roku s možností jejího prodloužení, musejí mít potřebnou kvalifikaci pro výkon dohodnuté práce, doloženou příslušnými doklady o vzdělání a kvalifikaci, přeloženými do úředního jazyka přijímajícího státu a úředně ověřenými.
4. Povinnost stanovená v bodu 3 tohoto článku platí i pro občany uvedené v článku 3, bod 1, písmeno b).
5. Každá ze smluvních stran uzná v souladu s právními předpisy svého státu osvědčení o vzdělání a odborné kvalifikaci vydané na území státu druhé smluvní strany.

Článek 5

1. Zaměstnanci mají práva a povinnosti stanovené právními předpisy přijímajícího státu a ustanoveními této dohody.
2. Zaměstnanci obdrží před odjezdem z území státu trvalého pobytu jedno vyhotovení pracovní smlouvy. Pokud toto vyhotovení neobdrží, musejí být písemnou formou předem informováni o pracovních podmínkách, včetně mzdových, a o podmínkách pobytu.
3. Podmínkou pro udělení povolení k zaměstnání je, že mzda zaměstnanců nemůže být nižší, než je mzda zaměstnanců - občanů přijímajícího státu vykonávajících obdobnou práci u téhož zaměstnavatele a vykazujících srovnatelné výsledky práce.
4. Pracovní podmínky občanů vykonávajících zaměstnání v souladu s článkem 3, bod 1, písmeno b) této dohody stanoví pracovní smlouva mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem státu jeho trvalého pobytu.

Článek 6

1. Vydávání povolení k zaměstnání občanovi a jejich prodlužování se uskutečňuje v souladu s právními předpisy přijímajícího státu.
2. Nezbytnou náležitostí pro získání povolení k zaměstnání a povolení k pobytu za účelem zaměstnání v přijímajícím státě je kromě dokladů stanovených právními předpisy tohoto státu uzavření písemné dohody mezi stranami pracovní smlouvy nebo subjekty kontraktu o způsobu úhrady nákladů na cestu občana do místa jeho trvalého pobytu po ukončení jeho zaměstnání v přijímajícím státě.

Článek 7

1. Zaměstnávání občanů je možné uskutečňovat pouze prostřednictvím kompetentních orgánů nebo jimi pověřených organizací a úřadů k provádění této dohody.
2. Kompetentní orgány a jimi pověřené organizace a úřady po podepsání Dohody neprodleně odsouhlasí mechanismus její praktické realizace a formy spolupráce.

3. V závislosti na situaci na trhu práce států obou smluvních stran kompetentní orgány nejpozději do 30. listopadu běžného kalendářního roku stanoví v prováděcích protokolech počty občanů, kteří mohou být zaměstnáváni v přijímajícím státě během následujícího kalendářního roku.

Článek 8

Na zaměstnance se vztahují právní předpisy o důchodovém, nemocenském a zdravotním pojištění přijímajícího státu, stejně jako předpisy o náhradě škody způsobené při pracovních úrazech a nemocích z povolání.

Článek 9

1. V případě předčasného skončení pracovního poměru a uvolnění zaměstnance v souvislosti s ukončením hospodářské činnosti zaměstnavatele přijímajícího státu nebo v souvislosti s organizačními změnami, zaměřenými ke snižování počtu zaměstnanců, se poskytují zaměstnanci kompenzace stanovené právními předpisy přijímajícího státu.

2. V případě skončení pracovního poměru podle odstavce 1 tohoto článku může zaměstnanec na základě pracovní smlouvy s jiným zaměstnavatelem přijímajícího státu pokračovat v zaměstnání do skončení doby platnosti povolení k zaměstnání za podmínky, že do uplynutí této doby zbývají minimálně dva měsíce a bude postupováno v souladu s právními předpisy přijímajícího státu.

3. Statut nezaměstnaného se uděluje zaměstnanci v souladu s právními předpisy státu jeho trvalého pobytu.

Článek 10

Vstup občanů na území přijímajícího státu za účelem zaměstnání, jejich pobyt a vycestování se uskutečňuje v souladu s právními předpisy přijímajícího státu.

Článek 11

Dovoz a vývoz osobního majetku a jiných předmětů občany se uskutečňuje v souladu s právními předpisy přijímajícího státu.

Článek 12

Rozdíly ve výkladu nebo používání ustanovení této dohody budou řešeny přímými rozhovory nebo konzultacemi mezi kompetentními orgány. Otázky, ve kterých nebylo dosaženo shody, budou řešeny smluvními stranami diplomatickou cestou.

Článek 13

1. Tato dohoda se bude předběžně provádět ode dne jejího podpisu a vstoupí v platnost dnem doručení poslední nóty, kterou smluvní strany potvrzují splnění vnitrostátních náležitostí nezbytných pro její vstup v platnost.

2. Tato dohoda se uzavírá na dobu tří let a bude automaticky prodlužována vždy o jeden rok. Smluvní strany ji mohou kdykoliv písemně vypovědět diplomatickou cestou. Platnost Dohody v tom případě skončí šest měsíců ode dne doručení oznámení o výpovědi druhé smluvní straně. V případě ukončení platnosti Dohody zůstávají povolení k zaměstnání vydaná občanům podle této dohody beze změn.

Dáno v Praze dne 8. 12. 1999 ve dvou původních vyhotoveních, každé v jazyce českém, mongolském a ruském, přičemž všechna znění jsou autentická. V případě rozporu ve výkladu této dohody je rozhodující znění v ruském jazyce.

Za vládu České republiky

Za vládu Mongolska